

การวิเคราะห์ รูปแบบการใช้จีวรที่ถือถือการประพฤติพรหมจรรย์
ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

AN ANALYSIS ON THE YELLOW ROBE USAGE SUPPORTING TO
THE FORM RELIGIOUS LIFE OF MONKS IN THERAVADA
BUDDHISM.

พระลิขิต ทินนปญโญ (เมืองจันทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

การวิเคราะห์ รูปแบบการใช้ชีวิตที่ถือถือการประพฤติพรหมจรรย์
ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระลิขิต ทินนปญโญ (เมืองจันทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**AN ANALYSIS ON THE YELLOW ROBE USAGE SUPPORTING TO THE
FORM RELIGIOUS LIFE OF MONKS IN THERAVADA BUDDHISM.**

Phra Likhit Tinnapanyo (Muangchan)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การวิเคราะห์รูปแบบการใช้จิ๋วที่เกื้อกูลการประพุดิ พรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ผู้วิจัย	: พระลิขิต ทินนปญโญ (เมืองจันทร์)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหาวิริติ โสภณสีโล, ป.ช. ๔, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Ling). : ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย ป.ช. ๕, ศน.บ., M.A., Ph.D. (History).
วันสำเร็จการศึกษา	:/...../.....

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา แนวความคิดเรื่องจิ๋ว รูปแบบการใช้จิ๋ว และ วิเคราะห์รูปแบบการใช้จิ๋วที่เกื้อกูลการประพุดิพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท วิธีดำเนินการวิจัย ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา ตำราเอกสารทางวิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า

๑. แนวความคิดเรื่องจิ๋วของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ความหมายของจิ๋ว หมายถึง ผ้าที่ใช้นุ่งห่มของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ผืนใดผืนหนึ่ง ในจำนวน ๓ ผืน เรียกว่า “อุตตราสงค์” ความสำคัญของจิ๋ว เพื่อใช้ปกปิดร่างกาย ใช้ป้องกันความหนาวและความร้อน ใช้ปกปิดอวัยวะที่เกิดความละอาย ป้องกันอันตรายจากสัตว์เลื้อยคลาน เหลือบยุง และ แมลง ต่าง ๆ ทั้งหลายที่มารบกวนขณะประพุดิพรหมจรรย์ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติมิให้พระภิกษุนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ จึงทรงอนุญาตผ้าที่ใช้สำหรับห่มคือจิ๋ว เรียกว่า “อุตตราสงค์” และ ทรงอนุญาตให้ใช้ รังคุม คือ ช่องที่เจาะสำหรับขัดลูกคุม และ ลูกคุม เป็นส่วนประกอบของจิ๋วได้ การบัญญัติเช่นนี้ก็เพื่อให้พระภิกษุมีชีวิตที่เรียบง่าย ให้อภัยวาง ไม่ยึดติด ให้เป็นผู้สันโดษ และ เกื้อกูลต่อการประพุดิพรหมจรรย์

๒. รูปแบบการใช้จิ๋วของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระพุทธเจ้ามี บัญญัติเกี่ยวกับจิ๋วเพื่อให้พระภิกษุมีระเบียบแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รูป แบบการใช้จิ๋วของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่ามีรูปแบบการใช้เปลี่ยนแปลงไปตามภูมิประเทศต่าง ๆ แต่ยังคงรูปแบบของการตัดเย็บจิ๋วแบบดั้งเดิมเอาไว้ ให้อยู่จนถึงปัจจุบัน มีเพียงการซ่อม

สีของจีวรเท่านั้นที่เปลี่ยนไป รูปแบบการใช้จีวรดังกล่าวก็เพื่อให้เป็นการเกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ

๓. การวิเคราะห์จีวรที่เกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาพบว่า การใช้จีวรได้ก่อให้เกิดการเกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาหลายด้าน คือ พระภิกษุได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาตั้งอยู่ได้นาน เกิดความผาสุกแก่หมู่คณะ เพื่อให้เกิดอรรถัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์ที่เกิดกับตัวของพระภิกษุสงฆ์เอง ได้แก่ ใช้ปกปิดร่างกาย ใช้ป้องกันความหนาวและความร้อน ใช้ปกปิดอวัยวะที่เกิดความละอาย ป้องกันอันตรายจากสัตว์เดือยคลาน เหลือบยุง และ แมลง ต่าง ๆ ทั้งหลายที่มารบกวนขณะประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อให้เกิดปรัตถะประโยชน์ เพื่อฉลองศรัทธาปสาทะของทายกผู้ถวายจีวร และสร้างความเป็นระเบียบให้เกิดแก่หมู่คณะ สร้างศรัทธาปสาทะ ให้เกิดขึ้นกับผู้ที่ได้พบเห็น อุกฤษฏะประโยชน์ คือ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายพระภิกษุก็ได้รับประโยชน์ คือ ใช้ปกปิดร่างกาย ใช้ป้องกันความหนาวและความร้อน ใช้ปกปิดอวัยวะที่เกิดความละอาย ป้องกันอันตรายจากสัตว์เดือยคลาน เหลือบยุง และ แมลง ต่าง ๆ และฝ่ายบุคคลอื่น ๆ ก็ได้รับประโยชน์ คือ ได้เห็นความเป็นระเบียบ เกิดศรัทธาความเลื่อมใสในหมู่พระภิกษุสงฆ์เพิ่มมากขึ้น

Thesis Title : An Analytical Study of the Form of Yellow Robe Usage
Supporting Dhamma Practice of Buddhist Monks
in Theravada Buddhism

Researcher : Phralikhit Tinnapanyo (Muangchan)

Degree : Master of Arts (Buddhism)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Virat Sopanasilo, Pali IV4, B.A.

M.A. (Ling.), Ph.D. (Ling.)

: Asst. Dr. Sorachet Vorakamvichai, Pali IX, B.A.

(Philosophy), M.A. (Philosophy), Ph.D. (History)

Date of Graduation :

ABSTRACT

This thesis is aimed at studying concept, form of usage, and analysis of form of the yellow robe usage supporting the Dhamma practice of Buddhist monks in Theravada Buddhism. Methodology of this research are the analytical studying from Buddhist scriptures i.e. Tipitaka and Atthakatha, texts, academic documents, and related review literatures. The research results are as follows:

1. The concept of yellow robe in Theravada Buddhism is found as follows; the term ‘yellow robe’ means any one of the clothes for monks in Buddhism called “Uttarasanga”, the importance of yellow robe is to use for physical covering, protection from heat and cold weather, covering the humiliating human organs, protection from reptiles and insects causing interference in Dhamma practice. The Buddha did not allow Buddhist monks to have the lay people dresses, but to use garment called “Uttarasanga”, buttonhole and button which are the parts of yellow robe. The Buddha’s such provision is to guide Buddhist monks for simple living, non-attachment, contentment, and for supporting the Dhamma practice.

2. The form of yellow robe usage of Buddhist monks in Theravada Buddhism is found as follows; the Buddha proclaimed the rule regarding yellow robe for the purpose of the same pattern and unity; the form of yellow robe usage is different in terms of

different terrains but remains the typical sewing style up to the present time, only the colour dying has been changed; anyhow the most significance regarding the form of yellow robe usage is to support the Dhamma practice.

3. The analysis of form of yellow robe usage supporting to Dhamma practice of Buddhist monks in Theravada Buddhism is found as follows; the Buddhist monks can conform to Dhamma and Vinaya to prolong Buddhism; to bring the harmony to the Sangha; to gain for oneself i.e. physical covering, protection from heat and cold weather, covering the humiliating human organs, protection from reptiles and insects causing interference in Dhamma practice; to confirm faith and belief of the Buddhist donors i.e. the pattern and unity of the Sangha, building faith and confidence to the people who have met; to gain both for oneself and for others i.e. for Buddhist monks in physical covering, protection from heat and cold weather, covering the humiliating human organs, protection from reptiles and insects, and for others in seeing the Buddhist monks' pattern and unity causing to bring more faith and confidence.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ เพราะได้รับเมตตาอนุเคราะห์ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ของท่านคณาจารย์ และกัลยาณมิตรหลายท่านได้ชี้แนะมาให้กำลังใจ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณท่าน พระมหา ดร. วิรติ โสภณสีโล ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ. ดร. สรเชต วรรณวิชัย กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษา และตรวจแก้ไขจนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์

ขอน้อมระลึกถึงอุปการคุณ ท่านพระอธิการคำเพียร ธมฺมพโล เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์สามัคคี บ้านตะบัล ที่ได้เอื้อเฟื้อสถานที่ให้อยู่จำพรรษาในระหว่างการศึกษา และขอบคุณ คุณโยมเพ็ญศรี อินทวิชัย หัวหน้าบรรณารักษ์ และเจ้าหน้าที่ดูแลห้องสมุดทุกท่านที่ให้โอกาสได้ค้นคว้าหนังสือวิชาการ

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ผศ. ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ หัวหน้าวิชาพระพุทธศาสนา อาจารย์ ผศ. บรรจง โสดาดี ที่เป็นอาจารย์สอนวิชาพระพุทธศาสนาช่วยดูแลชี้แนะข้อผิดพลาดให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา ที่ขาดไม่ได้ท่านอาจารย์ ธนู ศรีทอง ได้ช่วยแปลภาษาอังกฤษในบทคัดย่อถูกต้องตามไวยากรณ์ และเพื่อนร่วมเรียน พระสุริยนต์ ทสฺสนิโย พระสมหมาย ปวโร และพระครูโสภาสธรรมพิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอบัวเขต ให้ความช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้านที่เป็นกัลยาณมิตร ตลอดถึงเพื่อนสหธรรมิกทุกท่าน

ขอขอบพระคุณโยมแก้ว จันไชยสง และคุณโยมกิมหวล พวงนาค ที่ให้ความอุปถุฏฐาสนับสนุนให้ความช่วยเหลือปัจจัยในระหว่างการศึกษา และเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสือวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอขอบคุณดีทั้งหมด น้อมระลึกถึงคุณพระคุณหลวงพ่อยา เมืองจันทร์ คุณแม่วัน เมืองจันทร์ ผู้เป็นบิดา มารดาให้กำเนิดมา ขออุทิศส่วนกุศลความดีให้พระคุณบิดา มารดาทั้งสองท่านที่ล่วงลับไปแล้ว และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้วิจัย หากมีข้อบกพร่องผิดพลาดประการใด ผู้เขียนน้อมรับคำแนะนำทุกประการ และวิทยานิพนธ์เล่มนี้หากมีคุณประโยชน์ใด ๆ อยู่บ้างขอยกประโยชน์นั้นจงสำเร็จแก่ผู้อ่านทุกท่าน

พระลิขิต ทินุณปญฺโญ (เมืองจันทร์)

๘ มกราคม ๒๕๕๕

คำชี้แจงการใช้อักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ อ้างอิงมาจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระไตรปิฎก ฉบับแปลภาษาไทยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / ชื่อ / และหน้าตามลำดับ เช่น วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๔๕๕ / ๒ หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ ๒ ชื่อที่ ๔๕๕ หน้า ที่ ๒ , วิ. อ. (ไทย) ๒ / ๓๔๔ / ๑๕๘ หมายถึง พระวินัยปิฎก อรรถกถา พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ ๒ ชื่อที่ ๓๔๔ หน้า ที่ ๑๕๘

ก. คำอธิบายอักษรย่อพระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

วิ. มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ. ภิกขุณี. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ. ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ. จุ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที. สී. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที. ม. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม. ม. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณฑาสกั	(ภาษาไทย)
ส. นิ. (ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	นิตานวรรค	(ภาษาไทย)
ขุ. ขุ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ. วิ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	วิมานวัตถุ	(ภาษาไทย)
อ. จ. ท. ก. (ไทย)	=	อังกุตรนิกาย	ทุกนินิบัติ	(ภาษาไทย)
อ. จ. ท. ส. ก. (ไทย)	=	อังกุตรนิกาย	ทสกนินิบัติ	(ภาษาไทย)
ขุ. อิติ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	อิติวุตตะกะ	(ภาษาไทย)
ขุ. ธ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมมบท	(ภาษาไทย)

ช. ฐ.	(บาลี)	=	ชุตตนิกาย ชัมมปทกถา สตุตโม ภาโค (ภาษาบาลี)
ช.ชา.	(ไทย)	=	ชุตตนิกาย ชาดก (ภาษาไทย)
ช.ม.	(ไทย)	=	ชุตตนิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย)
ช.พุทธ.	(ไทย)	=	ชุตตนิกาย พุทธวงศ์ (ภาษาไทย)

ข. คำอธิบายคำย่ออรรถกถา

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ปาราชิกกัณฑ์- ตั้งชาติเสส มหารรคาที่อรรถกถา (ภาษาไทย)
-------	-------	---	--

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

อง.เอกก.อ.(บาลี)	=	องคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี เอกกนิปาตอฎฐกถา (ภาษาบาลี)	
ม.ม.อ.	(บาลี)	=	มชฌิมนิกาย ปปลจสุทนี มูลปณณาสกอฎฐกถา (ภาษาบาลี)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารต.ฎีกา	=	สารต.ฎีกา (ภาษาบาลี)
-----------	---	----------------------

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๒
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๓
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ แนวความคิดเรื่องจิวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ ความหมายของคำว่า จีวร	๕
๒.๒ ความมุ่งหมายของการใช้จีวร	๑๑
๒.๓ วิธีการแสวงหาจีวร	๑๒
๒.๔ ความสำคัญของจีวร	๑๒
๒.๔.๑ กำเนิดผ้าบังสุกุล	๑๓
๒.๔.๒ ผ้าบังสุกุลจีวรเป็นรูปคงกัฏฐ	๑๔
๒.๔.๓ ผ้าไตรจีวรเป็นบริวารหลัก	๑๕
๒.๕ พุทธานุญาติเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม	๒๐
๒.๕.๑ พุทธานุญาติเกี่ยวกับเครื่องมือการเย็บจีวร	๒๐

๒.๕.๒	พุทธานุญาตเกี่ยวกับไม้สะดึง	๒๐
๒.๕.๓	พุทธานุญาตเกี่ยวกับผ้าไตรจีวร	๒๑
๒.๕.๔	พุทธานุญาตเกี่ยวกับน้ำข้อมจีวร	๒๔
๒.๕.๕	สีที่ต้องห้ามข้อมจีวร	๒๖
๒.๕.๖	สีจีวรที่พระพุทธรเจ้าทรงใช้	๒๗
๒.๕.๗	สีจีวรของพระอัครสาวก พระมหาสาวก	๒๘
๒.๕.๘	พุทธานุญาตรูปแบบไตรจีวร	๒๙
๒.๖	พุทธานุญาตเกี่ยวกับส่วนประกอบของจีวร	๓๒
๒.๖.๑	พุทธานุญาตวัสดุสำหรับทำรังคุมและลูกคุม	๓๒
๒.๖.๒	พุทธานุญาตเกี่ยวกับประคคเอน (กายพันธ)	๓๒
บทที่ ๓	บทบัญญัติและรูปแบบการใช้จีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท	
๓.๑	บทบัญญัติเกี่ยวกับใช้จีวร	๓๘
๓.๑.๑	บทบัญญัติเกี่ยวกับบอติเรกจีวร	๓๘
๓.๑.๒	บทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากจีวร	๓๙
๓.๑.๓	การเก็บผ้าเพื่อทำจีวร	๔๑
๓.๑.๔	บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ให้ผู้อื่นซักจีวร	๔๒
๓.๑.๕	บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับจีวร	๔๓
๓.๑.๖	บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอจีวรจากคฤหัสถ์	๔๔
๓.๑.๗	บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอผ้าจีวร	๔๖
๓.๑.๘	บทบัญญัติเกี่ยวกับการซื้อจีวรถวายพระภิกษุ	๔๗
๓.๑.๙	บทบัญญัติทรัพย์สินเป็นค่าจีวรที่พระราชานำมาถวาย	๔๘
๓.๑.๑๐	บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้สบง	๔๙
๓.๑.๑๑	บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้สังฆาฏิ	๕๐
๓.๒	รูปแบบการใช้จีวรของภิกษุในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธเถรวาท	๕๒
๓.๒.๑	รูปแบบการใช้จีวรของภิกษุในประเทศไทย	๕๒
๓.๒.๒	รูปแบบการห่มจีวรแบบมหานิกาย	๕๓
๓.๒.๓	ข้อความพระมหาสมณเจ้าทรงวินิจฉัย	๕๓
๓.๒.๔	รูปแบบการห่มจีวรธรรมยุติกนิกาย	๕๘
๓.๒.๕	รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์เถรวาทพม่า	๖๓
๓.๒.๖	รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์เถรวาทศรีลังกา	๖๕

๓.๒.๓	รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์เถรวาทลาว	๖๕
๓.๒.๔	รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์เถรวาทกัมพูชา	๖๖
๓.๒.๕	รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ในอินเดีย	๖๗
๓.๒.๑๐	รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ในเนปาล	๖๘
๓.๒.๑๑	รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ในบังคลาเทศ	๗๐

บทที่ ๔ วิเคราะห์การใช้จีวรที่เกี่ยวเนื่องการประพาศิพหมจรรัยของภิกษุ

ในพระพุทธานุสาสนาเถรวาท

๔.๑	จุดประสงค์การใช้จีวรเพื่อรักษาพระธรรมวินัย	๗๒
๔.๑.๑	เหตุที่ทรงบัญญัติเพื่อรักษาวินัย	๗๒
๔.๑.๒	รูปแบบการใช้จีวรที่เป็นศิลปะ	๗๔
๔.๑.๓	วิเคราะห์การแต่งกายมีส่วนสัมพันธ์กับความมั่นคงของศาสนา	๗๖
๔.๑.๔	ศาสนาพุทธหินยานมีความเข้มแข็งด้านองค์กร ๗	๗๘
๔.๑.๕	วิเคราะห์การห่มจีวรที่เป็นต้นแบบของพระภิกษุ	๘๐
๔.๑.๖	วิเคราะห์สีผ้าจีวรที่เป็นสัญลักษณ์	๘๒
๔.๑.๗	วิเคราะห์การแต่งกายของพระภิกษุ	๘๓
๔.๑.๘	วิเคราะห์การครองจีวรตามลวดลายผ้า	๘๔
๔.๑.๙	วิเคราะห์รูปแบบสถาปนิกของจีวร	๘๔
๔.๑.๑๐	วิเคราะห์ประโยชน์ของจีวร	๘๕
๔.๑.๑๑	วิเคราะห์การใช้สีผ้าจีวร	๘๖
๔.๑.๑๒	วิเคราะห์การนุ่งห่มผ้าบังสุกุล	๘๗
๔.๒	ด้านอัตตัตถะหิตประโยชน์	๘๗
๔.๒.๑	วิเคราะห์การใช้จีวรที่เกี่ยวเนื่องต่อสุขภาพทางกาย	๘๘
๔.๒.๒	วิเคราะห์การห่มจีวรต่อการพัฒนาศีล	๘๙
๔.๒.๓	วิเคราะห์ห่มจีวรต่อการขัดเกลาจิต	๘๙
๔.๒.๔	วิเคราะห์จีวรเพื่อเกี่ยวเนื่องต่อการพัฒนาสติ	๙๒
๔.๒.๕	วิเคราะห์จีวรที่เกี่ยวเนื่องต่อการพัฒนาปัญญา	๙๒
๔.๒.๖	วิเคราะห์การใช้จีวรที่เกี่ยวเนื่องแก่การประพาศิพหมจรรัย	๙๓
๔.๒.๗	วิเคราะห์จีวรที่เกี่ยวเนื่องต่อสุขภาพอนามัยของพระภิกษุ	๙๔
๔.๒.๘	ผ้าจีวรด้านเวชศาสตร์อนามัย	๙๖
๔.๓	ด้านปรัตถะประโยชน์	๙๗

๔.๓.๑	เพื่ออนุรักษ์เพื่อนสหธรรมิก	๕๓
๔.๓.๒	เพื่อฉลองศรัทธาสาธะ	๕๘
๔.๓.๓	จุดประสงค์เพื่อเป็นแบบอย่างของการใช้ทรัพยากร	๕๘
๔.๔	ด้านอุกฤษฏ์ตะประโยชน์	๕๕
๔.๔.๑	เพื่อสร้างศรัทธาสาธะ	๑๐๐
๔.๔.๒	การใช้จิ๋วที่เป็นกุศลและอกุศล	๑๐๑
๔.๔.๓	เพื่อประโยชน์ในการใช้จิ๋วที่ใจเส่งหา	๑๐๒
๔.๔.๔	เพื่อการบริโภคปัจจัย ๔	๑๐๓
๔.๔.๕	เป้าหมายการบริโภคไตรจี๋วเครื่องนุ่งห่ม	๑๐๓

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๐๖
๕.๑.๑	ศึกษาแนวคิดเรื่องจิ๋วของภิกษุ ๆ	๑๐๖
๕.๑.๒	ศึกษารูปแบบการใช้จิ๋วของภิกษุ ๆ	๑๐๗
๕.๑.๓	ศึกษาการใช้จิ๋วที่เกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ ๆ	๑๐๘
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๐๕
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะทางวิชาการ	๑๐๕
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ผ้าจิ๋วในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลง	๑๑๐
๕.๒.๓	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๑๑๐
บรรณานุกรม		๑๑๑
ภาคผนวก		๑๑๗
ประวัติผู้วิจัย		๑๒๓

สารบัญภาพ

เรื่อง	หน้า
รูปภาพที่ ๒.๑ การเกี่ยวแก่นขนุนให้ได้น้ำสีสำหรับย้อมจีวร	๒๕
รูปภาพที่ ๒.๒ ย้อมจีวรด้วยน้ำที่กรองสำเร็จแล้ว	๒๖
รูปภาพที่ ๒.๓ รูปที่แสดงภายในของจีวร ๕ ชั้น	๓๐
รูปภาพที่ ๓.๔ การห่มจีวร มังกร ของมหานิกาย บิดลูกบวบด้านขวา	๕๗
รูปภาพที่ ๓.๕ การห่มคลุมปิดบ่าสองข้าง และพาดไหล่ซ้าย	๕๕
รูปภาพที่ ๓.๖ ห่มจีวรพาดไหล่ซ้าย เปิดไหล่ขวา	๖๐
รูปภาพที่ ๓.๗ การห่มม้วนลูกบวบไปด้านซ้าย เปิดไหล่ขวา	๖๑
รูปภาพที่ ๓.๘ การห่มดองสังฆาฏิพาดไหล่ซ้ายรัดประคคาคอก	๖๒
รูปภาพที่ ๓.๙ การห่มจีวรลดไหล่มีสังฆาฏิพาดไหล่ซ้าย	๖๓
รูปภาพที่ ๓.๑๐ การห่มจีวรของพระพม่า	๖๔
รูปภาพที่ ๓.๑๑ ห่มคลุมปิดไหล่ทั้งสองข้างของพระสงฆ์ศรีลังกา	๖๕
รูปภาพที่ ๓.๑๓ การห่มจีวรพระชาวลาว	๖๕
รูปภาพที่ ๓.๑๔ การห่มจีวรชาวพระกัมพูชา	๖๖
รูปภาพที่ ๓.๑๕ พระพุทธรูปอินเดียยุคมหาวิทยาลัยวลกั	๖๘
รูปภาพที่ ๓.๑๖ ห่มคลุมพระชาวเนปาล	๖๕
รูปภาพที่ ๓.๑๗ ห่มพาดไหล่พระชาวบังคลาเทศ	๗๐
รูปภาพที่ ๔.๑๘ ห่มคลุมท่านพระเทพปริยัติวิมล	๗๕
รูปภาพที่ ๔.๑๙ ห่มคลุมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี)	๗๖
รูปภาพที่ ๔.๒๐ ห่มดองรัดประคคาคอกของสามเณร	๗๗
รูปภาพที่ ๔.๒๑ ห่มดองรัดประคคาคอก เกาะอก แบบญี่ปุ่น	๗๘
รูปภาพที่ ๔.๒๒ ภาพห่มจีวรการประชุมผู้นำนานาชาติ	๗๕
รูปภาพที่ ๔.๒๓ ภาพถายีนั่งบำเพ็ญพรต	๘๑
รูปภาพที่ ๔.๒๔ ภาพท่านมหาอุคิชัย วชิรเมธี	๘๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จิวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ว่าผ้าบังสุกุลจิวร คือผ้าเก่าที่เปื้อนฝุ่น เก็บจากที่เขาทิ้งตามกองขยะหรือห่อศพไปทิ้งไว้ในป่าช้า^๑ แล้วนำมาเอามาซักล้างตัดเย็บเป็นจิวร ที่เป็นเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนาท่านมีจุดมุ่งหมายให้ภิกษุอาศัยเครื่องนุ่งห่มเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน อันเกิดจากดินฟ้าอากาศ และบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และเพื่อปกปิดอวัยวะ อันให้เกิดความละอาย และผ้าจิวรก็เป็นส่วนหนึ่งในปัจจัยสี่ที่เกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การใช้สอยจิวรของพระภิกษุบางรูปในปัจจุบันได้ผิดไปจากจุดมุ่งหมายในพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม จึงก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายด้าน เช่น ปัญหาที่เกิดจากการใช้เครื่องนุ่งห่ม ที่มีการสะสมเกินความจำเป็น คือ ไม่เป็นไปเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน อันเกิดจาก ดินฟ้าอากาศ บำบัดสัมผัสจากเหลือบยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ไม่เป็นไปเพื่อปกปิดอวัยวะ อันให้เกิดความละอาย แต่เป็นไปเพื่อความสวยงาม และเกินความจำเป็นในการประพฤติพรหมจรรย์ เป็นการบริโภคนิยมทางวัตถุ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของบุคคลในสังคมปัจจุบัน ดูเหมือนจะเป็นสิ่งจำเป็น และยึดติดกับสิ่งที่เปื้อนวัตถุปัจจัยมากเกินกว่าความจำเป็นนั้น จะเป็นอุปสรรคต่อการประกอบความเพียร เพื่อฝึกฝนตนเอง ในวิถีชีวิตพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย จึงกลายเป็นวิถีชีวิตที่ยุ่งยากซับซ้อน คือ ใช้ผ้าจิวรที่มากกว่าผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้เพียง ๓ ผืนเท่านั้น คือ สังฆาฏิ, อุตราสงค์, อันตราวาสก^๒ ให้สะดวกต่อการดำเนินชีวิตของพระภิกษุ ให้เป็นผู้เรียบง่ายอยู่ง่ายไม่เป็นภาระของทายกทายิกาผู้ให้ความอุปถัมภ์

^๑ พระพุทธโฆษาจารย์, *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*, แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัท ประชารวมทรัพย์ที่ดิ่ง จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๐.

^๒ วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๒๑๗ / ๒๑๖.

ผู้วิจัย เห็นว่า รูปแบบการใช้ผ้าจีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนา มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของภิกษุ ซึ่งแต่เดิมรูปแบบการใช้จีวรนั้น เพื่อมุ่งต่อการละ และปล่อยวาง เพื่อบำบัดความร้อนความหนาว บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายเท่านั้น^๓ ในปัจจุบันพระภิกษุไม่ต้องลำบากในการแสวงหาผ้าบังสุกุล เก็บมาซักล้าง ตัดเย็บ เหมือนสมัยพุทธกาล เพียงเข้าไปในร้านสังฆภัณฑ์ก็มีผ้าครบทั้งสามผืน มีความสะดวกสบายมาก จึง ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายด้าน เช่น ในการดำเนินชีวิตของพระภิกษุในการแสวงหา รูปียะปัจจัยเพิ่มมากขึ้น เป็นประเด็นที่น่าศึกษาว่า การใช้ผ้าจีวรของพระภิกษุมุ่งหมายที่แท้จริง อย่างไร และการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันที่เป็นอยู่ในทุกวัน เพื่อจะเอื้อต่อพระธรรมวินัย ให้มากที่สุด และเพื่อธำรงพระศาสนาอยู่ในฐานะสังคมต้นแบบ อันจะมีผลต่อการเอื้อประโยชน์ ต่อสภาพของพระภิกษุในสังคมปัจจุบัน นำไปสู่การอธิบายตามหลักการพระธรรมวินัย การใช้ผ้า จีวรอย่างเห็นคุณค่า และถูกต้อง ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย เรื่อง รูปแบบการใช้จีวรเพื่อเกื้อกูลการประพาดิพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมุ่ง ตอบตามจุดมุ่งหมายที่พระพุทธศาสนาได้กำหนดไว้แต่เดิม จึงได้ทำการวิจัยในเรื่องนี้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาแนวความคิดเรื่องจีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนา เถรวาท

๒.๒ เพื่อศึกษารูปแบบการใช้จีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนา เถรวาท

๒.๓ วิเคราะห์การใช้จีวรที่เกื้อกูลการประพาดิพรหมจรรย์ของภิกษุใน
พระพุทธศาสนา เถรวาท

๓. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Analytical Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูล จากเอกสาร(Documentary Investigation) ศึกษาวิเคราะห์ความหมาย ประเภทความสำคัญ ที่ทรงมี พุทธบัญญัติเกี่ยวกับจีวร และบทบัญญัติในการใช้จีวร ตลอดจนจุดมุ่งหมายในการใช้จีวรของภิกษุ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๓.๑ ศึกษาแนวคิดรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากคัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค อรรถกถา และคัมภีร์พระสุตตปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษาข้อมูลจากทุติย

^๓ พระคันธสารากวีวงศ์ ฐัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗๒ - ๑๗๓.

ภูมิ เอกสาร การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิวรที่เกี่ยวเนื่องการประพาศิพรหมจรรย์ของภิกษุใน พระพุทธศาสนา

๓.๒ ศึกษารูปแบบการใช้จิวรของภิกษุในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓.๓ ศึกษาจิวรเพื่อเกี่ยวเนื่องการประพาศิพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนา

เถรวาท

๔. ปัญหาที่ต้องการทราบ

๔.๑ แนวคิดเรื่องจิวรเพื่อเกี่ยวเนื่องการประพาศิพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนา เถรวาทเป็นอย่างไร

๔.๒ รูปแบบการใช้จิวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร

๔.๓ พระพุทธศาสนาก้าวถึงจุดประสงค์การใช้จิวรที่เกี่ยวเนื่องการประพาศิพรหมจรรย์ ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร

๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการใช้จิวร หมายถึง ลักษณะการห่มจิวรที่ใช้ปกปิดร่างกายของภิกษุสามเณร ในพระพุทธศาสนา เถรวาท

การประพาศิพรหมจรรย์ หมายถึง การประพาศิปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยของ พระพุทธศาสนา เถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง พระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่พระพุทธเจ้าเป็น ศาสดา

๖. ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาพระไตรปิฎก ที่ เป็นปฐมภูมิ และทุติยภูมิ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

พระวินัยปิฎก มหาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่า บรรดาภิกษุผู้มั่งน้อย สันโดษ มีความละเอียด มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา จึงดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ โฉนภิกษุทั้งหลายจึงนุ่งห่มไม่เรียบร้อย มีมารยาทไม่สมควร เทียบวิณฑบาต เมื่อ คนทั้งหลายกำลังบริโภคน กี่ยื่นบาตสำหรับเทียวิณฑบาตเข้าไปบนของบริโภคนบ้าง บนของเคี้ยว

บั้ง บนของลิ่มบั้ง บนน้ำคิมบั้ง ออกปากขอแกงบั้ง ข้าวสุกบั้ง ด้วยตนเองมาจันส่งเสียดังใน
โรงฉันทบั้งเล่า”^๔

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่า
ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงอนุญาตไตรจีวรเพื่อภิกษุทั้งหลายแล้ว พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบ
ว่าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไตรจีวรแล้ว จึงเข้าหมู่บ้าน โดยครองไตรจีวร ๑ ไตร อยู่ในอาราม
อีก ๑ ไตร สรงน้ำอีก ๑ ไตร บรรดาภิกษุผู้มักน้อย สันโดษ มีความละเอียด มีความระมัดระวัง ใฝ่
การศึกษา พากันดำหนิ ประณาม^๕

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปล คัมภีร์วิสุทธิมรรค กล่าวถึง เมื่อได้
สมาทานเอาชุดดังกล่าวนี้แล้ว พึงเอาผ้าชนิดใดชนิดหนึ่งในบรรดาผ้า ๒๓ ชนิด เหล่านี้ คือ ผ้าที่ตก
อยู่ในป่าช้า, ผ้าที่ตกอยู่ในตลาด, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามถนน, ผ้าที่เขาทิ้งไว้กองขยะมูลฝอย, ผ้าเช็ด
ครรภ์, ผ้าที่เขาใช้อาบน้ำมันต์, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ที่ท่า, ผ้าที่คนเขาไปป่าช้าแล้งกลับมาทิ้งไว้, ผ้าที่ถูกไฟ
ไหม้, ผ้าที่โขย้า, ผ้าที่ปลวกกัด, ผ้าที่หนูกัด, ผ้าที่ขาดกลาง, ผ้าที่ขาดชาย, ผ้าที่เขาเอามาทำธง, ผ้า
ที่เขาวงล้อมจอมปลวก, ผ้าของสมณะ, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ ที่อภิเษก, ผ้าที่เกิดด้วยฤทธิ์, ผ้าที่ตกอยู่
ในทาง, ผ้าที่ลมพัดไป, ผ้าที่เทวดาถวาย, และผ้าที่คลื่นซัดขึ้นบก ครั้นแล้วพึงฉีกส่วนที่ทรพลาใช้
ไม่ได้ทิ้งเสีย เอาส่วนที่ยังแน่นหนาถาวรอยู่มาซักให้สะอาดแล้วทำเป็นจีวร เปลื้องผ้าคหบดีจีวรชุด
เก่าออกแล้ว พึงใช้ผ้าชุดบังสกุลจีวรแทนต่อไปเถิด^๖

พระราชวรมุณี (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) และคณะ แปล วิมุตติมรรค กล่าวถึง บังสกุลจีวร
ทั้งหลายมีประโยชน์เหมือนกับจีวรคหบดีถวาย และเป็นเพียงพอ โยคีไม่ต้องพึ่งพิงคนอื่น ไม่ต้อง
พะวงเรื่องสูญหาย และไม่ยึดติด โจรทั้งหลายก็ไม่ปรารถนา ผ้าบังสกุลนั้นอำนวยความสะดวกแก่
โยคีตามประสงค์ในการแสวงหา โยคีก็ไม่ลำบาก และการสมาทานบังสกุลก็งคจะนี้เป็น
แบบอย่างแก่สาธุชน เหมาะสมแก่เหล่าชน ผู้ไม่มีความสงสัย และเป็นกัลยาณชนเขามีชีวิตเป็นสุข
ในชาตินี้ เป็นที่รักของคนทั่วไป และเป็นแบบอย่างให้คนทั้งหลายปฏิบัติถูกต้อง เหล่านี้คือ
อานิสงส์แห่งการสมาทานบังสกุลก็งค ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ^๗

^๔ วิ. ม. (ไทย) ๔ / ๖๔ / ๗๕

^๕ วิ. มหา. (ไทย) ๒ / ๔๕๕ / ๒

^๖ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), อ้างแล้ว
ใน หน้า ๒.

^๗ พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, แปลโดย พระราชวรมุณี (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต และคณะ), พิมพ์ครั้งที่
ที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘.

คณะศิษยานุศิษย์ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) อุปถัมภ์ กล่าวถึง บริหารต้องทำเองทั้งหมด ถึงแม้จะไม่สวยงามเราก็ภูมิใจ เพราะได้มาจากฝีมือเราเองได้มาจากการงานของเรา อย่างเช่นการเย็บจีวรก็ใช้เข็มเย็บด้วยมือ กว่าเสร็จแต่ละตัวหัวแม่มือปวดบวมไปหมด ด้ายก็ไม่มี มีแต่ฝ้ายจุงผีก็ไปบังสกุลเอาตามป่าช้า แล้วนำไปปั่นเป็นด้ายสำหรับเย็บจีวร ทั้งทน ทั้งหนา ทั้งหนักด้วย ส่วนมากจะใช้ฝ้ายบังสกุล คือ ฝ้ายที่ห่อศพที่เขาทิ้งตามป่าช้า มีทั้งคราบเลือด คราบน้ำเหลืองเหม็นคุ้งควาไปหมด ต้องนำมาซักให้สะอาด แล้วลวกน้ำร้อนตากแดดให้แห้ง นำมาข้อมกับแก่นขนุน เวลาเอามานุ่งรู้สึกว่ามีอานิสงส์มาก คือ เกิดอาการขนลุกขนพองซาบซ่ากันไปหมดทั้งตัว รู้สึกหนาวสะดุ้งอยู่ตลอดเวลา ทำให้ขยับทำความเพียร ขยับเดินจงกรมทำสมาธิตลอดคืน ไม่ม่วงเหงาหาวนอน ไม่อยากจะหลับจะนอนเลยเพราะกลัว ตื่นตื่นหนาวระแวงอยู่ตลอดเวลา รุขงค์แบบนี้เป็นประโยชน์ มั่นชุกเกล้ากิเลสอย่างนี้^๘

พระวินัยปิฎก อรรถกถา สมันตปาสาทิกา ภาค ๒ ตติยกฐินสิกขาปทวิณณา พรรณนา ตติย กฐินสิกขาบท ความว่า (วิสภาค อุปฺปนเน มุลจิวเร) จิวรเดิมมีเนื้อละเอียด จิวรที่หวังว่าจะได้มามีเนื้อหยาบ จนไม่อาจประกอบเข้ากันได้ และราตรีก็ยิ่งเหลือ คือ ยังไม่ครบเดือนก่อน ภิกษุเมื่อไม่ปรารถนา คือ ไม่ต้องการทำจีวร ได้จีวรที่หวังจะได้มาผืนอื่นเท่านั้นแล้วพึงทำภายในกาล แม้จีวรที่หวังว่าได้มาก็ควรอธิษฐานเป็นผ้าบริวาร ถ้าจีวรเดิมเป็นผ้ามีเนื้อหยาบ จิวรที่หวังว่าจะได้มาเป็นผ้าที่มีเนื้อละเอียด พึงอธิษฐานจีวรเดิมให้เป็นผ้าบริวารแล้วเก็บจีวรที่หวังจะได้มานั้นเอง ให้เป็นจีวรเดิม จิวรนั้นข้อมได้บริหารอีก ๑ เดือน ภิกษุข้อมได้เพื่อผลัดเปลี่ยนกันและกันเก็บไว้เป็นจีวรเดิมตลอดเวลาที่ปรารถนาโดยวิธีนี้^๙

พระวินัยปิฎก อรรถกถา สมันตปาสาทิกา ภาค ๓ ในจีวรชนกถา ว่าด้วยเรื่องน้ำข้อมจีวร น้ำข้อมเกิดจากรากเหง้าควรทุกอย่าง ยกเว้นขมิ้น น้ำข้อมเกิดจากลำต้นก็ควรทุกอย่าง เว้นฝางและแกแล ที่ชื่อว่าแกแล (ตุงคุหาโร) ได้แก่ ต้นไม้มีหนามชนิดหนึ่ง น้ำข้อมเกิดจากลำต้นของแกแลนั้นมีสีคล้ายหรดาล น้ำข้อมที่เกิดจากเปลือกควรทุกชนิด เว้น โลดกับมะพูด น้ำข้อมที่เกิดจากใบควรทุกอย่าง เว้นใบมะเกลือกับใบคราม แต่ผ้าที่คลุห้สัถย์ใช้แล้วควรข้อมด้วยใบมะเกลือครั้งเดียว น้ำข้อมที่เกิดจากดอกไม้ ควรทุกชนิด เว้นดอกทองกวาวและดอกคำ ส่วนในน้ำข้อมที่เกิดจากผล ไม่ว่าจะผลอะไรๆ ไม่ควรก็หาไม่ น้ำข้อมที่ไม่ได้คั้น ท่านเรียกว่าน้ำเย็น ที่ชื่อว่า ตะกร้อกันลัน (อุตุตราพุมป์)

^๘ คณะศิษยานุศิษย์ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท), อุปถัมภ์, เขียนโดยคณะศิษยานุศิษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๖.

^๙ วิ. อ. (ไทย) ๒ / ๕๐๐ / ๑๕๘

ได้แก่ เครื่องรองกลมๆ อธิบายว่า เรานุญาตให้วงล้อมเครื่องรองนั้นตั้งไว้ตรงกลางหมอน้ำข้อมแล้วใส่น้ำข้อมลงไป จริงอยู่ เมื่อทำอย่างนี้ น้ำข้อมจะไม่ล้น^{๑๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือ สอนนาค – สอนทิด ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ ว่า เครื่องนุ่งห่ม แต่เดิมนั้นไปขอใครไม่ได้ ต้องเดินไปโดยสงบ พูดบอกเขาไม่ได้ เขาศรัทธาก็ให้เอง ท่านบัญญัติไว้ว่า ภิกษุไปขออาหารกับชาวบ้านที่เขาไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้ปวารณา คือไม่ได้บอกแจ้งไว้ว่าให้ขอได้ ถ้าขอมาเพื่อตนเป็นความผิด เครื่องนุ่งห่มก็เช่นเดียวกัน ไปขอใครไม่ได้ ถ้าเขาไม่มีศรัทธาถวาย จะทำอย่างไร ก็ต้องไปหาเก็บผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะ สมัยก่อนมักไปหาตามป่าช้าที่เขาห่อศพมาทิ้ง แล้วก็เอามาต้ม ซักล้าง นำมาตัดเย็บ เอาข้อมทำจีวรเอง ท่านเรียกว่า บังสุกุลจีวร^{๑๒}

พุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ในหนังสือ บวชทำไม ว่า ผู้บวชจะต้องมีความรู้สึกและรับรู้ไว้ว่า ผ้าเหลืองหรือที่เรียกกันว่า “ผ้ากาสาวพัสตร์” นั้น ท่านกันว่าเป็นธงชัยของพระอรหันต์ ซึ่งเรียกโดยภาษาบาลีว่า “อรหตุตทโฆ” ซึ่งตามตัวหนังสือแปลว่า “ธงชัยของพระอรหันต์” ข้อนี้หมายความว่า ผ้าข้อมผาดสีหม่นนี้เป็นเครื่องหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของผู้มีความบริสุทธิ์และประเสริฐ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล ทั้งของเทวดาและมนุษย์ แม้ที่สุดแต่สัตว์เดรัจฉาน ท่านก็กล่าวว่า ข้อมรู้สึกว่าเป็นเครื่องหมายของพระอรหันต์ ผู้ไม่เป็นข้าศึกแก่ตน^{๑๓}

พระวิจิตร ฐานุตฺตโร (เกิดไผ่ล้อม) ในงานวิทยานิพนธ์เรื่อง วิเคราะห์การใช้บริวารของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า บริวารที่จำแนกเครื่องนุ่งห่ม เพื่อปกปิดร่างกาย เพื่อป้องกันความละอาย (ปฏิสังขาย – หมวดจีวร) ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อพิจารณาถึงจีวร ที่หมายถึง ผ้าที่ใช้นุ่งห่มของภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่จริงจีวรนั้นเรียกได้ทั้ง ๓ ผืน เรียกรวมว่า ไตรจีวร ได้แก่ ผ้าห่มทั่วไป (อุตราสงค์), ฟ้านุ่ง (อันตราวาสก), ผ้าทาบหรือผ้าซ้อน (สังฆาฏิ) ในความหมายคำ

^{๑๑} วิ. อ. (ไทย) ๓ / ๓๔๔ / ๒๖๕

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), สอนนาค- สอนทิด ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓.

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, บวชทำไม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร:พิมพ์ที่รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๗๕.

“จีวร” คือผ้าสำหรับพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระภิกษุ สามเณร ผู้ยังเป็นกัลยาณบุรุษ ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม^{๑๑}

๗. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบวิเคราะห์ (Analytical Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary investigation) ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นรวบรวมข้อมูล

๗.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ คือ ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ โดยใช้วิธีศึกษาค้นคว้า บันทึกข้อมูล

๗.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ คือ หนังสือ ตำรา ศึกษาค้นคว้า จากงานวิจัย วรรณกรรม และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๗.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากรวบรวมไว้แล้วนั้น และจัดหมวดหมู่ความรู้ เพื่อใช้ในการเขียนงานวิจัยให้ตรงตามวัตถุประสงค์

๗.๔ การสังเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยจะดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้ศึกษาวิเคราะห์แล้วเขียนงานวิจัย โดยมุ่งตอบโจทย์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ พร้อมเสนอความคิดเห็นเสนอแนะ เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิธีการเขียนรายงานการวิจัย

ใช้วิธีวิเคราะห์แบบบรรยาย รูปแบบการใช้จีวรที่เกี่ยวเนื่องการประพาศิพรมจรรัยของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผ้าบังสุกุลจีวรคือผ้าเก่าที่เปื้อนฝุ่น เก็บจากที่เขาทิ้งตามกองขยะหรือห่อศพไปทิ้งไว้ในป่าช้า แล้วนำเอามาซักล้างตัดเย็บเป็นจีวร ในความหมายคำว่า “จีวร” คือ ผ้าสำหรับพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระภิกษุ สามเณร แนวคิดรูปแบบการใช้ผ้าบังสุกุลจีวรและปัญหาในการใช้สอย วิเคราะห์รูปแบบการใช้จีวรเพื่อเกี่ยวเนื่องการประพาศิพรมจรรัยของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปการวิจัยตลอดถึงการเสนอแนะการวิจัย

^{๑๑} พระวิจิตร ฐานุตตโร (เกิดไผ่ล้อม), “วิเคราะห์การใช้บริการของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา”, พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

๘. ประโยชน์ที่จะได้รับ

๘.๑ ได้ทราบแนวความคิดเรื่องจิ๋วของภิกษุในพระพุทธศาสนา เถรวาท

๘.๒ ได้ทราบรูปแบบการใช้จิ๋วของภิกษุในประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา
เถรวาท

๘.๓ ได้ทราบการใช้จิ๋วที่เกี่ยวเนื่องการประพจน์พหุพจน์ของภิกษุใน
พระพุทธศาสนา เถรวาท

บทที่ ๒

แนวความคิดเรื่องจิ๋วของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นวิถีชีวิตเฉพาะแบบที่มุ่งฝึกหัดขัดเกลากายตนตามหลักการในทางพระพุทธศาสนาทั้งนี้ชีวิตของพระภิกษุจะต้องดำรงชีวิตในสังคัมทั่วไปจึงจำเป็นต้องอาศัยปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิต ในปัจจัยทั้ง ๔ บางอย่างเป็นของสงฆ์ คือ หมูคณะ บางอย่างเป็นของใช้สอยสำหรับบุคคล และเครื่องใช้สอยสำหรับบุคคลนั้น เป็นของที่ทำเป็นเรียกว่า บริหาร จะต้องนำติดตัวไปในการดำรงชีวิตตลอด คือ เครื่องนุ่งห่ม หรือ จีวรนั้น จะต้องถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ และมีได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น เพราะการใช้บริวารก็เป็นพุทธวิธีอย่างหนึ่ง ในการฝึกหัดพัฒนาตนของภิกษุ ในที่นี้ เมื่อเราต้องการทราบถึงการ บริหารของภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องเข้าใจว่า ทำไม บริหารจึงมีลักษณะจำเพาะ และเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา บริหารเหล่านี้มีความหมาย และวัตถุประสงค์อย่างไร นอกจากการใช้ดำเนินชีวิต บริหารสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนของภิกษุได้อย่างไร ฉะนั้น ผู้ศึกษาจะกล่าวและอธิบายเป็นส่วนๆ ไป เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนในหลักการ ใช้สอยผ้าจิ๋วของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ต่อไป

๒.๑ ความหมายของคำว่า จีวร

ความหมายของคำว่า จีวร ในพระพุทธศาสนานั้นมีความหมายกว้าง สามารถอธิบายได้หลายอย่าง ขึ้นอยู่ว่าจะนำไปอธิบาย ในบริบทไหน ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้แยกอธิบายความหมายของคำว่า จีวร ออกเป็น ๓ นัยด้วยกัน คือ ความหมายตามคำศัพท์ ความหมายที่ที่คนทั่วไปเข้าใจ และความหมายตามคำพูด ดังต่อไปนี้

จีวร ในคัมภีร์อภิธานปัปทีปิกา คาถา ที่ ๒๕๖ กล่าวไว้ว่า ศัพท์ที่แปลว่า “จีวร” มีถึง ๔ ศัพท์ คือ อรหุทฺโฆ, กาสายะ, กาสาวะ^๑, จีวร มีคำกล่าวที่ว่าเมื่อบุคคลได้พบเห็นผ้าจีวร ที่เขาทิ้งกลาดเกลื่อนอยู่ตามท้องถนน แม้จะแปดเปื้อนไปด้วยสิ่งสกปรกต่างๆ ก็ตาม จะต้องยกมือไหว้ ดังที่พระอุบาลีเถราปทาน ได้กล่าวไว้ในพุทธวรรคว่า

ปนฺเถ ทิสฺวา กาสาวํ

ฉนฺนํ มํ พุทฺธมฺ กุชิตํ

สิรสา อณฺชลี กตุวา

วณฺทิตพฺพํ อิลิทุชฺชํ

^๑ แปลว่า ผ้าธงชัยพระอรหันต์, พุทธทาสภิกขุ, บวชทำไม, หน้า ๖.

บุคคลเห็นผ้า กาสาวพัสตร์ที่เปื้อนอุจจาระ ที่เขาทิ้งแล้วบน
ถนน ก็ควรยกมือประนมไหว้ผ้าผืนนั้น ซึ่งเป็นธงชัยของพระ
อริยเจ้า ด้วยเศียรเกล้า^๒

พระราชญาณวิสิฐ คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า
บังสุกุล หรือ ปังสุกุล แปลว่า ผ้าเปื้อนฝุ่น หรือผ้าที่น่าเกลียด เพราะเปื้อนเปรอะไปด้วยฝุ่น
เนื่องจากเป็นผ้าที่ถูกทิ้งไว้ให้เปื้อนฝุ่นตามที่ต่างๆ เช่นตามถนน ป่าช้า และตามกองขยะเป็นต้น ซึ่ง
ไม่มีเจ้าของ เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีใครอยากได้ หรือเขาทิ้งแล้ว แต่ผ้าเช่นนั้นภิกษุเก็บเอามาเย็บ
ปะติดปะต่อกัน ซักให้สะอาด ย้อมให้เป็นสีเดียวกัน ด้วยสีตามธรรมชาติ คือ สีจากเปลือกไม้เป็น
ต้น อธิษฐานใช้เป็นจีวร เรียกว่า “ผ้าบังสุกุล” หรือ “ผ้าป่า” ที่ชาวบ้านทั่วไปในปัจจุบันคุ้นเคย
เป็นอย่างดี แต่ไม่ค่อยเข้าใจความหมายที่แท้จริง ผ้าป่า ตามความหมายเดิม คือผ้าที่ใช้ห่อศพ ทิ้ง
อยู่ตามป่าช้า^๓ นำมาซักล้างให้สะอาดตากแดดให้แห้งจึงจะทำการตัดเย็บเป็นจีวรได้

ดร. นายแพทย์อุทัย สูดสุข สาธารณสุขในพระไตรปิฎก ให้ความหมายว่า ปัจจัย ๔
ประการ หมายถึงเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค แต่ทางพระธรรมวินัยนั้นเรียกว่า
จตุปัจจัย ในที่นี้กล่าวเฉพาะ เครื่องนุ่งห่ม คือ จีวร ได้แก่ ไตรจีวร ผ้าห่ม ผ้าอาบน้ำฝน การบริโภคน้ำ
ปัจจัย ๔ พระพุทธองค์ทรงสอนให้รู้จักประมาณในการบริโภคโดยถือหลัก ให้เป็นคนที่เขาเลี้ยง
ง่าย สันโดษ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ให้พิจารณาก่อนบริโภคไม่ให้บริโภคด้วยตัณหา^๔

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) , พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ ใ้
ความหมายว่า จีวร ผ้าที่ใช้นุ่งห่มของพระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนา ผืนใดผืนหนึ่ง ใน
จำนวน ๓ ผืนที่เรียกว่า ไตรจีวร คือผ้าซอนนอก หรือผ้าทาบซอน(สังฆาฏิ) ผ้าห่ม(อุตราสงค์) และ
ฝ้านุ่ง (อันตรวาสก)^๕

พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ ให้ความหมายว่า จีวร เครื่องนุ่งห่มของ
ภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ผ้าสำหรับห่ม คู่กับ สบง ภาษาที่ใช้เรียกทั่วไป ว่า ผ้าเหลือง จีวร

^๒ พระคันธสาราภิวังสะ ฐัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธรรมมานันทมหาเถระ
, อ่างในหน้า ๒.

^๓ พระราชญาณวิสิฐ, และคณะ, คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นครปฐม :
พิมพ์ที่ บริษัทเพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐.

^๔ ดร. นายแพทย์ อุทัย สูดสุข , สาธารณสุขในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร :
พิมพ์ที่เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๕๒) หน้า ๒๑๑- ๒๑๒.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) , พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า๘

กรรม หมายถึง การทำจิ๋ว เช่น ตัด เย็บ ย้อม เป็นต้น จิ๋วการสมัย คราวที่พระทำจิ๋ว หรือตัดเย็บจิ๋ว เวลาทำจิ๋วอยู่^๖

๒.๒ ความมุ่งหมายการใช้จิ๋ว

ความหมายการใช้ “จิ๋ว” ของพระสงฆ์ สามเณรในพระพุทธศาสนา นั้น มีมากเพราะว่า ผ้าจิ๋ว เป็นผ้าที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพกราบไหว้ถือว่าเป็นของที่สูงอย่างยิ่ง และผ้าจิ๋วที่ย้อมด้วยสีน้ำฝาด ที่ปรากฏในบาลี ผ้าชนิดนี้เรียกว่า กาสายะผู้ที่จะสวมใส่ หรือนุ่งห่มได้ ก็เฉพาะผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ศาสนาอื่นๆ ถึงเอาไปสวมใส่ก็ไม่เรียกว่า จิ๋ว

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า เราข้อมพิจารณาโดยแยกคายแล้งนุ่งห่มจิ๋ว เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพียงเพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะ อันให้เกิดความละอาย^๗ และสีที่ใช้ย้อมจิ๋วก็เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ สีไม่ฉูดฉาด เป็นสีที่ย้อมด้วยน้ำฝาด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า สันโดษ ความยินดี ความพอใจ ยินดีด้วยปัจจัย ๔ คือ ฝ้านุ่งห่ม อาหาร ที่นอนที่นั้ง และยา ตามมีตามได้ ยินดีของของตน การมีความสุข ความพอใจ ด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร สันโดษมี ๓ อย่าง คือ ๑) ยถาลกสันโดษ ยินดีตามที่ได้ คือ ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรพยายามของตน พอใจด้วยสิ่งนั้น ๒) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือ พอใจเพียงแก่พอกำลังร่างกายสุขภาพและขอบเขตการใช้สอยของตน ๓) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ พอใจตามสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิตและจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น พระภิกษุพอใจแต่ของอันเหมาะสมกับสมณภาวะ^๘

การใช้สอยเครื่องนุ่งห่มของภิกษุสงฆ์นี้ ก็เพื่อจะให้ใช้อย่างระมัดระวัง ฝึกให้มีสติสัมปชัญญะโดยตลอด ไม่ทรงให้ใช้เพื่อความสวยงาม หรือ หรุหร่า โดดเด่น แต่ให้เป็นไปเพื่อกันแดด กันลม กันหนาว และเหลือบยุง มาสัมผัส

^๖ ฝ้ายวิชาการภาษาไทย, พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์, หน้า ๕.

^๗ พุทธทาสภิกขุ, บวชทำไม, หน้า ๖.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕.

๒.๓ วิธีการแสวงหาจีวรของภิกษุ

วิธีแสวงหาจีวรของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา นั้น ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้หา ตามป่าช้า ที่เขาห่อศพมาทิ้ง ตามกองขยะ หยากเยื่อ ตามถนนหนทาง หรือผ้าที่เขาทิ้งให้ หมากัดฉีก หนูแทะ นำมาด้อม ซักล้าง ตัดเย็บ ย้อมสี

ภิกษุจำนวนหลายรูปเดินทางไกลไปแคว้นโกศล บางพวก แวะเข้าป่าช้าเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกไม่ยอมรอ ผู้ที่แวะเข้าป่าช้าหาผ้าบังสุกุลต่างก็ได้ผ้าบังสุกุล ผู้ที่ไม่รอพูดว่า “ท่านทั้งหลาย โปรดให้ส่วนแบ่งแก่พวกเราบ้าง” พวกที่ได้ผ้าบังสุกุลตอบว่า “พวกเราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมท่านไม่รอเล่า” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่ต้องการ ไม่ต้องไปให้แบ่งแก่ภิกษุที่ไม่รอ”^๕ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตอย่างนั้น เพราะพระองค์ทรงพิจารณาเห็นความสำคัญในการแสวงหาผ้ามาทำจีวรที่ยากลำบาก ไม่ให้คิดเอาเปรียบเพื่อนภิกษุด้วยกัน

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตคหบดีจีวร ๖ ชนิด จีวรทั้งชนิดที่มีเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบ ได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง ไม่ทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือ

๑) โขมะ	(ผ้าเปลือกไม้)	๒) กัปปาสีกะ	(ผ้าฝ้าย)
๓) โกเสยยะ	(ผ้าไหม)	๔) กัมพล	(ผ้าขนสัตว์)
๕) สาณะ	(ผ้าป่าน)	๖) ภังคะ	(ผ้าที่ทำด้วย

ของผสมกัน)^๖

๒.๔ ความสำคัญของจีวร

ผ้าจีวรที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาใช้สอยอยู่เป็นประจำ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต อย่างเช่น จีวร สบง และสังฆาฏิ เป็นบริวารที่ต้องใช้เพื่อปกปิดร่างกาย ใช้ป้องกันความหนาว ร้อน และเหลือบยุง ดังที่พุทธพจน์ตรัสความสำคัญ เกี่ยวกับจีวรว่า “เพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสแห่งเหลือบยุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้

^๕ วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๑ / ๒๐๑.

^๖ วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๓๕ / ๒๐๐.

ความละเอียดกำเริบ เป็นกำหนดเท่านั้น”^{๑๑} เพราะ ฉะนั้น ผ้าไตรจีวรนี้ จึงเป็นบริวารที่สำคัญยิ่ง เป็นสัญลักษณ์ ที่บ่งบอกถึง เอกลักษณะของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นส่วนที่เกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์ คือการปฏิบัติธรรม และถือว่าเป็นผ้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว ภิกษุจะเอามาห่มห่มได้ จะต้องผ่านขบวนการบวชที่ถูกต้องตามพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ และก่อนจะใช้สอยต้องมี การอธิษฐาน ก่อนใช้สอย

ไตรจีวร บาตร เป็นต้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุอธิษฐาน วิธีอธิษฐานใช้กาย คือ มือสัมผัสส้นใจหรือเปล่งวาจาก็ได้ เช่น จะอธิษฐานผ้าสังฆาฏิ ก็ใช้มือสัมผัสผ้าเปล่งวาจาว่า “อิมิ สงฆาฏิ อธิญฺฐามิ” “ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าสังฆาฏิ” อธิษฐานผ้าห่มว่า “อิมิ อุตตราสงค์ อธิญฺฐามิ” “ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอุตตราสงค์” อธิษฐานผ้าห่มว่า “อิมิ อนตรवासกํ อธิญฺฐามิ” “ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอันตรवासก” ไตรจีวรที่อธิษฐานแล้ว ย่อมละการอธิษฐานด้วยเหตุ ๕ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ๑) ให้ผู้อื่น ๒) ถูกชิงไป ๓) ถูกถือวิสาสะเอาไป ๔) ถูเพศกฤหัสถ์ ๕) บอกถิ่นสิกขา ๖) มรณภาพ ๗) เพศกลับ ๘) ถอนอธิษฐาน ๙) ขาดเป็นช่องประมาณเท่าหลังเล็บ^{๑๒} การอธิษฐานผ้าไตรทั้ง ๓ ผืนเป็นการเตือนสติ ในเบื้องต้นในการใช้สอยผ้าจีวรให้ภิกษุรู้จักการพิจารณาปัจจุขณะให้รู้จักคุณค่าทรัพย์สิน และรู้จักประมาณในการใช้สอย

๒.๔.๑ กำเนิดผ้าบังสุกุลจีวร

สมัยพุทธกาล ท่านพระอนุรุทธเถระจำพรรษาอยู่ที่เวฬุวัน เมืองราชคฤห์ จีวรที่ท่านใช้อยู่นั้นเก่ามาก ท่านจึงแสวงหาผ้าบังสุกุล ตามกองขยะ กองหยากเยื่อเพื่อนำมาทำจีวร ครั้นนั้นอดีตภรรยาเก่าของท่านชื่อ ชาลินี ซึ่งจุติได้เกิดเป็นเทพธิดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เห็นพระเถระแสวงหาผ้าอยู่เช่นนั้น เกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงนำผ้าทิพย์มาจากสวรรค์ ลงมายังโลกมนุษย์ และคิดว่า “ถ้าเราจะนำเข้าถวายโดยตรง พระเถระคงไม่รับแน่” จึงหาอุบายซุกผ้าผืนนั้นในกองขยะกองหยากเยื่อ มีชายผ้าโผล่ออกมาเพื่อให้พระเถระได้เห็น ในขณะที่พระเถระกำลังเดินมุ่งหน้าไปทางนั้น พระเถระเห็นชายผ้าผืนนั้นแล้วจึงออกมาพิจารณา เป็นผ้าบังสุกุลและคิดว่า “ผ้าผืนนี้เป็นผ้าบังสุกุลที่มีคุณค่ายิ่งนัก” แล้วนำสู่อารามเพื่อทำจีวร^{๑๓}

^{๑๑} ขุ. ม. (ไทย) ๒๑ / ๘๖๔ / ๔๗๕.

^{๑๒} วิ. ม. (ไทย) คำปรารภ หน้า ๑๐.

^{๑๓} <http://th.wikipedia.org/wiki/sangkapan.com/piteethoomboon09.html>. (ออนไลน์) ๗ พ.ย. ๕๕.

๒.๔.๒ ผ้าบังสุกุลจีวรเป็นรูปดวงควัตร

โยคีบุคคลสมาทานเอาศีลแล้ว จะต้องทำการสมาทานเอารูปดวงต่อไป ทั้งนี้ เพื่อที่จะทำคุณทั้งหลาย มีความเป็นผู้มีกน็อยสัน โดยเป็นต้น อันเป็นเครื่องผ่อนแผ้วของศีล ซึ่งมี ประการดังกล่าวแล้วในศีลนิตเทสให้สมบูรณ์ โยคีบุคคลทำการสมาทานเอารูปดวงเช่นนี้แล้ว ศีล ของท่านซึ่งถูกชำระล้างมลทินด้วยน้ำ คือ คุณ มีความเป็นผู้มีกน็อย, ความสันโดษ, ความขัดเกลา กิเลส, ความสงัด, ความไม่ตั้งสมกิเลส, การปรารภความเพียรและความเป็นผู้เลี้ยงง่าย เป็นต้น ดังที่ ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ว่า “จะพรรณนาบังสุกุลกัณฐดวงค์ ในคำสมาทาน ๒ คำนี้ คือ คหปติ ทานจีวร ปฏิกุจฉิปามิ.”^{๑๔} ข้าพเจ้าขอปฏิเสธ ผ้าจีวรที่คหปติถวาย ดังนี้ ปังสุกุลิกังค สมทียามิ.^{๑๕} ข้าพเจ้าขอสมาทานเอาองค์แห่งภิกษุผู้มีอันทรงไว้ซึ่งผ้าบังสุกุลเป็นปกติ ดังนี้อย่างหนึ่ง ปังสุกุลิ กังค ”ยอมเป็นอันว่าโยคีบุคคลสมาทานเอาแล้วด้วยคำใดคำหนึ่ง”^{๑๖}

๑) ธรรมเนียมเมื่อสมาทานรูปดวง โยคีบุคคลนั้น เมื่อได้สมาทาน เอารูปดวงก็อย่างนี้ แล้ว พึงเอาผ้าชนิดใดชนิดหนึ่งในบรรดาผ้า ๒๓ ชนิด เหล่านี้ คือ ผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้า, ผ้าที่ตกอยู่ในตลาด, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามถนน, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามกองขยะมูลฝอย, ผ้าเช็ดครรภ์, ผ้าที่เขาใช้อาบน้ำมนต์, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ที่ท่า, ผ้าที่เขาไปป่าช้าแล้วกลับมาทิ้งไว้, ผ้าที่ถูก ไฟไหม้, ผ้าที่โคขย้า, ผ้าที่ปลวกกัด, ผ้าที่ถูกหนูกัด, ผ้าที่ขาดกลาง, ผ้าที่ขาดชาย, ผ้าที่เขาเอามาทำธง, ผ้าที่เขาวงล้อมจอมปลวก, ผ้าของสมณะ, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ อภิเษก, ผ้าที่เกิดด้วยฤทธิ์, ผ้าที่ตกอยู่ในทาง, ผ้าที่ลมพัดไป, ผ้าที่เทวดาถวาย, และผ้าที่คลื่นซัดขึ้นบก ครั้นแล้วพึงนึกส่วนที่ทูลพลใช้ไม่ได้ทิ้งเสีย เอา ส่วนที่ยังแน่นอนหาถาวรอยู่มาชักให้สะอาดแล้วทำเป็นจีวร เปลื้องผ้าคหปติชุดเก่าออกแล้ว พึงใช้ผ้าชุดบังสุกุลจีวรแทนต่อไปเถิด^{๑๗}

๒) ประเภทแห่งบังสุกุลกัณฐดวงค์ ในรูปดวงควัตรได้พรรณนาถึง ประเภทของบังสุกุลิกังครูปดวงค์ดังนี้ ภิกษุผู้ทรงไว้ซึ่งผ้าบังสุกุลเป็นปกติ มี ๓ ประเภท คือ ชั้นอุกฤกษ์ ๑ ชั้นกลาง ๑ ชั้นต่ำ ๑ ในบังสุกุลิกภิกษุผู้รับเฉพาะที่ตกอยู่ในป่าช้าเท่านั้น จัดเป็นชั้นอุกฤกษ์ ปังสุกุลิกภิกษุผู้รับ

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๖.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๕๖.

^{๑๖} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๔.

^{๑๗} อ้างแล้ว หน้าเดียวกัน

เอาผ้าที่ทายกถวายวางทอดไว้ ด้วยประสงค์บรรพชิต ทั้งหลายจักเก็บเอาไปดั่งนี้ จัดเป็นชั้นกลาง ปึงสกุลลิกภิกษุผู้รับเอาผ้าที่ทายก ถวายโดยวางทอดไว้ ณ ที่ใกล้เท้า จัดเป็นชั้นต่ำ^{๑๘}

๓) เครื่องนุ่งห่มที่เป็นรูปดวงจักร ข้อที่เกี่ยวกับการอาศัยเครื่องบริวาร มาเป็น เครื่องมือในการประพฤติวัตร เพื่อให้เกิดคุณธรรมในด้านความสันโดษ คือเกี่ยวกับไตรจีวร มีการ สมาทานข้อวัตรต่างๆ ดังนี้

(๑) จีวรปฏิบัติสังยุตต์ วัตรที่เกี่ยวกับจีวร

๑. ปึงสกุลิกังคะ องค์กรแห่งผู้ถือใช้แต่ผ้าบังสกุลเป็นวัตร (ผ้าเปื้อนฝุ่น หมายเอาผ้าที่เขาทิ้งไม่มีเจ้าของ) ดังคำว่า “จีวรอันใดถึงซึ่งสภาวะเป็นของอันบุคคลพึงเกลียดดูจดังว่าฝุ่น จีวรนั้นชื่อว่าปึงสกุล”^{๑๙}

๒. เตจีวรกังคะ องค์กรแห่งผู้ถือทรงเพียงไตรจีวร ๓ ผืน เป็นวัตร^{๒๐}

๒.๔.๓ ผ้าไตรจีวรเป็นบริวารหลัก

บริวารหลัก หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้จะขาดไม่ได้ และเป็นบริวารดั้งเดิม ที่ ภิกษุจักต้องมีประจำตัว คือ ผ้าไตรจีวร ที่มีผ้า ๓ ผืน ดังนี้

- อุตตราสงค์ คือ เป็นผ้าสำหรับห่ม เรียกว่า จีวร
- อันตราวาสก คือ เป็นผ้าสำหรับนุ่ง เรียกว่า สบง
- ผ้าสังฆาฏิ คือ ผ้าสำหรับใช้กันหนาว หรือทับนอก^{๒๑}

๑) บริวารรอง หมายถึง เครื่องใช้สอยที่เพิ่มมาในคราวหลัง พระพุทธองค์ทรง อนุญาตให้ภิกษุมิ คือ ประคดเอว หม้อกรองน้ำ มีดโกนและกล่องเข็ม ร่วมเข้ากับบริวารหลัก จัดเป็นบริวาร ๘ และมีบริวารอื่นๆ ที่จำเป็น อันพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตปรากฏในพระวินัย คือ ภิกษุผู้มีบริวาร จัดเข้าไปในที่นอนจะมีเครื่องลาดสำหรับเสนาสนะ หรือ กุญแจ ภิกษุบริวาร ๑๐

^{๑๘} อ่างแก้ว

^{๑๙} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๔.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๕.

^{๒๑} พระวิจิตร ฐานุตตโร (เกิดใฝ่ล้อม), “วิเคราะห์การใช้บริวารของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๖.

จะมีฝักรองนั่งหรือแผ่นหนังก็ได้ ภิภุมมีบริหาร ๑๑ จะมีไม้เท้าคนแก่ หรือทะนายน้ำมัน ภิภุมมีบริหาร ๑๒ จะมีร่มหรือรองเท้า.^{๒๒}

๒) บริหารโกล หมายถึง ท่อนผ้าขนาดเล็กน้อยที่ใช้เป็นบริหาร เช่น ฝักรองน้ำ ถูบาตร ย่าม ฝ้าห่อของ เป็นต้น

บริหารของภิภุม หากมองในความจำเป็นที่พระภิภุมจะต้องใช้สอย ไม่เพียงกำหนดจากสิ่งที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ใช้หลักพิจารณาถึงที่ควรใช้หรือไม่ควรใช้ของภิภุมด้วยว่าสิ่งนั้นเหมาะสมแก่ภิภุมหรือไม่อย่างไร ที่จะไม่เกิดโทษและไม่ขัดต่อพุทธบัญญัติ ที่มีผลต่อการรักษาพระธรรมวินัยของภิภุม ใช้หลักเทียบเคียงว่า อะไรควร อะไรไม่ควร สิ่งใดที่ทรงตรัสห้ามและทรงอนุญาตตามหลักมหาปเทศ ๔ ดังนี้ คือ

๑) สิ่งใดที่ไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร

๒) สิ่งที่ไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร

๓) สิ่งใดที่ไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร

๔) สิ่งใดที่ไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งเข้ากับที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร^{๒๓}

อีกนัยหนึ่ง บริหารจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. กัปปิยะ หมายถึง สิ่งของที่ภิภุมสมควรจะบริโภคหรือใช้สอย

๒. อกัปปิยะ หมายถึง สิ่งของที่ภิภุมไม่สมควรจะบริโภคหรือใช้สอย
ดังนั้น ชีวิตของพระสงฆ์ที่มุ่งมักน้อย สันโดษ มุ่งการสลัดออก ไม่มุ่งการพอกพูนกิเลส หรือตั้งสมมุติความสงบสุขจากการหลุดพ้น มุ่งตรงไปที่ความเป็นอิสระของจิตใจ เพื่อถึงเป้าหมายที่เป็นอิสระภาพ วิถีชีวิตของบรรพชิต จึงเป็นตัวกำหนดรูปแบบสิ่งของบริวาร เครื่องใช้ เพื่อใช้ให้สอดคล้อง กับเป้าหมายของการเกื้อกูล แก่กันและกัน ในการประพฤติพรหมจรรย์

^{๒๒} พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี (นิลาพันธุ์), “การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒.

^{๒๓} วิ. อ. (ไทย) ๓ // ๓๐๕ / ๑๘๘-๑๘๙.

คัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค ได้บันทึกไว้ว่านิสสัย ๔ เป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิตในเมืองคน เมื่อบรรพชาแล้วอาศัยโภชนะ คือ คำข้าวที่พึงได้ด้วยปลีแห้ง บรรพชาแล้วอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นตลอดชีวิต ส่วนที่เป็นอติเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน เมื่ออุปสมบทแล้วอาศัยเสนาสนะคือ โคนไม้ตลอดชีวิต และอาศัยยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า ตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย^{๒๔} เป็นคำบอกกล่าวของพระอุปัชฌาย์ที่บอกให้พระผู้บวชเข้ามาใหม่ได้นำไปปฏิบัติในการดำรงชีพเป็นพระภิกษุในวันแรก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ปัจจัย ๔ ว่า เหตุที่ให้ผลเป็นไป, เหตุเครื่องหนุนให้เกิด, ของสำหรับอาศัยใช้, เครื่องอาศัยของชีวิต, สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต มี ๔ อย่าง คือ จีวร (ผ้านุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) คิลานเภสัช (ยาบำบัดโรค)^{๒๕} สำหรับผ้าจีวรเป็นผ้าที่จำเป็นของพระภิกษุจะต้องมีไว้ เพื่อปกปิดอวัยวะไม่ให้เกิดความละอาย และปกป้องกันแมลงสัตว์รื้อยคลานทั้งหลายที่มารบกวน

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า ปัจจัย ๔ นั้นก็ดี สิ่งต่าง ๆ นั้นก็ดี และบุคคลผู้เข้าไปบริโภคใช้สอยซึ่งปัจจัย ๔ เป็นสักว่าธาตุดังกล่าวแล้ว และเป็นเรื่องที่เราต้องสนใจ ในการศึกษาและปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงความจริงข้อนี้ให้ได้ อย่าให้เป็นเพียงการศึกษาล้วนๆ แต่ต้องเป็นการปฏิบัติประจำวัน ในที่นี้จะยกเอา บทพิจารณา การใช้สอย เครื่องนุ่งห่ม ผ้าจีวรให้มีความว่างเปล่า ไม่มียึดถือในตัวตน มีแนวตั้งเขปดังนี้

คำว่า เครื่องนุ่งห่ม หรือเรียกเป็นบาลีว่า จีวร นั้นมีความหมายซ้อนกันอยู่ ๒ ชั้น คือ เครื่องปกปิดร่างกาย เพราะจำเป็นจะต้องปกปิดอย่างหนึ่ง, และหุ้มห่อประดับประดาเพื่อความสวยงามอย่างหนึ่ง, แต่ทั้งสองอย่างนั้นย่อมทำให้เกิดความรัก หวงแหน หรือยึดถือได้โดยเท่ากัน จึงไม่ว่างจากความยึดถือด้วยกันทั้งนั้น ที่เอาปกปิดร่างกาย เพื่อปิดอวัยวะที่ควรปิด เพื่อกันร้อนหนาว ยุง รื่น เป็นต้น ครั้นได้รับความสะดวกสบาย หรือสัมผัสอันนิมนวลจากเครื่องนุ่งห่มเหล่านั้น ก็เกิดมีความหมายแห่งความเป็นตัวตน เป็นชิ้นเป็นอัน เป็นสาระที่ควรรักใคร่ ยึดถือ หวงแหน ทะนุถนอมขึ้นมา ถ้าหากไม่ยึดถือ ในอาหารก็ดี ในเครื่องนุ่งห่มก็ดี และอื่นๆก็ดี จะเหลืออยู่แต่ความว่างเปล่า ว่างจากความยึดถือโดยประการทั้งปวง เพราะเหลืออยู่แต่สิ่งที่เป็นธาตุตามธรรมชาติ ว่างจากความหมายแห่งความมีตัวตน ดังกล่าว ความงามก็ดี ความนิ่มนวลอบอุ่นสบายก็

^{๒๔} วิ. มหา (ไทย) ๔ / ๑๒๘ / ๑๕๗.

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕.

ดี ไร้ความหมายแห่งความมีตัวตน ไม่อาจมีพิษสงเหนือจิตใจของผู้ที่รู้ อยู่ตามความเป็นจริง เช่นนี้
ได้^{๒๖}

จุดประสงค์การใช้จักรในทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึงเครื่องนุ่งห่มของบรรพชิต
ในพระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ว่าผ้าบังสุกุลจักร คือผ้าเก่าที่เปื้อนฝุ่น เก็บจากที่
เขาทิ้งตามกองขยะหรือห่อศพไปทิ้งไว้ในป่าช้า แล้วนำเอามาซักล้างตัดเย็บเป็นจักร ในความหมาย
คำว่า “จักร” คือ ผ้าสำหรับพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระภิกษุ สามเณร
ผู้ยังเป็นกัลยาณปุถุชนอยู่ เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์
ในทางพระพุทธศาสนาท่านมีจุดมุ่งหมายให้ภิกษุอาศัยเครื่องนุ่งห่มเพื่อบำบัดความหนาว ความ
ร้อน อันเกิดจากดินฟ้าอากาศ และบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย
และเพื่อปกปิดอวัยวะ อันให้เกิดความละอาย และผ้าจักรก็เป็นส่วนหนึ่งในปัจจัยสี่ที่เกื้อกูลต่อการ
ประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท นั้น จุดมุ่งหมายที่แท้จริง ก็คือ
เพื่อให้เป็นผู้มีความสันโดษ มกน้อย มีสติสัมปชัญญะเป็นผู้เลี้ยงง่าย อยู่ง่าย เพราะภิกษุ เป็นยังชีพ
อยู่ได้เพราะคนอื่น และไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนต่อชาวบ้านที่อาศัยอยู่ ความเป็นอยู่ตาม
อัถภาพ ตามสมณสารูปของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา^{๒๗}

พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายในการมุ่งหมายใช้จักรว่า ผู้บวชหรือบวชแล้วก็ตาม ย่อม
จำเป็นที่จะต้องมือเครื่องสำหรับใช้เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในการบวช และเป็นเครื่องป้องกัน
ไม่ให้ได้รับอันตรายจากการบวช ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า “การบวชที่รับเอาไปไม่ถูกต้อง ย่อม
ทำอันตรายแก่ผู้บวชเหมือนใบหญ้าที่มีคม เมื่อจับดิ่งไม่ถูกต้อง ย่อมบาดมือผู้จับดิ่ง ได้ฉันทัดก็ฉันทัด
นั้น”^{๒๘} เพราะฉะนั้นผู้จะเข้ามาบวชจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ห้าเป็นเครื่องมืออันพอเพียง สำหรับ
จะทำให้การบวชของตนไม่เกิดอันตรายแก่ตนเอง นับตั้งแต่วาระแรกไปที่เดียว

อันดับแรก ผู้บวชจะต้องมีความรู้สึกและรับรู้ไว้ว่าผ้าเหลืองหรือที่เรียกกันว่า “ผ้ากา
สาวพัสดร์” นั้น ท่านถือกันว่าเป็นธงชัยของพระอรหันต์ ซึ่งเรียกโดยภาษาบาลีว่า “อรหตุตทโฆ”
แปลว่า “ธงชัยของพระของพระอรหันต์” หมายความว่า ผ้าข้อมฝาดสีหม่นนี้ เป็นเครื่องหมายอัน
ศักดิ์สิทธิ์ของผู้มีความบริสุทธิ์ และประเสริฐ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล ทั้งของเทวดาและ
มนุษย์, แม้ที่สุดแต่สัตว์เดรัจฉาน ท่านก็กล่าวว่าย่อมรู้สึกว่าเป็นเครื่องหมายของ

^{๒๖} พุทธทาส ภิกขุ, สุนทรียตา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สุราษฎร์ธานี : พิมพ์โดยกองตำราคณะธรรมทานสวน
โมกขพลาราม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๓-๑๓๔, ๑๓๕.

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕.

^{๒๘} พุทธทาสภิกขุ, บวชทำไม, อ่างแก้ว หน้า ๖.

พระอรหันต์ ผู้ไม่เป็นข้าศึกแก่ตน ฉะนั้นการที่จะนำเอาผ้ากาสาเยหรือธงชัยของพระอรหันต์มาคลุมเข้าที่ตัวนั้น ย่อมมีความหมายมากเกินกว่าที่จะถือว่าเป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มชนิดหนึ่ง ถ้าบุคคลนั้นไม่มีคุณสมบัติในตนที่เพียงพอสำหรับการนุ่งผ้ากาสาเยนั้นแล้ว อันตรายก็จะเกิดขึ้นแก่ตนตามทางธรรมในทันที ข้อนี้ ก็เป็นหลักที่พระพุทธองค์ตรัสยืนยันไว้ในหลายแห่ง เช่นบาลีว่า “อนิกกสาโว กาสาวุ โย วตถุ ปรีทเหตุสสุติ อเปโต ทมสจฺเจน น โส กาสาวมรหติ. แปลว่า เขาอยากจะนุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสตรี แต่เขายังมีกิเลสเครื่องข่มจิตคิดแน่นดั่งน้ำฝาตปราศจากการบังคับตัวเองและสัจจะ, เขาผู้นั้นยังไม่มีค่าควรแก่การนุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสตรีเลย.”^{๒๕}

จุดประสงค์ของการใช้จีวรนั้นมีมากมาย ในเมื่อบวชเข้ามาในบวรพระพุทธศาสนาแล้ว สิ่งที่ทำหุ้มร่างกาย หรือเครื่องนุ่งห่ม ที่นักบวชมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะบริโภคนิโคจคตูปัจจย อันเป็นเทษยธรรม หรือเป็นเครื่องบูชาของชาวโลก ในที่นี้หมายถึง เครื่องนุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่อาศัย, ยารักษาโรค ที่เป็นปัจจย ๔ เครื่องอาศัยของบรรพชิต ผู้บวชที่บริโภคนิโคจคตูปัจจยนั้น จะต้องบวชถูกต้องตามพุทธบัญญัติ และบวชด้วยจิตใจที่ศรัทธา ท่านว่าสิทธิอันชอบธรรม ย่อมมีเฉพาะ แก่นักบวชผู้ทำตนให้เป็นนักบวชที่แท้จริง และถูกต้องตามนัยที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นเท่านั้น สิทธินี้ห้ามแก่ผู้บวชโดยสักว่าบวชไม่เลย เมื่อไม่มีสิทธิอันชอบธรรมแล้วบริโภคนิโคจคตูปัจจยเหล่านั้นเข้า ท่านถือว่าย่อมเกิดเป็นหนี้เป็นสินขึ้นแก่นักบวชผู้นั้น อันจักต้องชดใช้ให้แก่ทายกผู้เป็นเจ้าของเทษยธรรม ซึ่งท่านได้กล่าวอุปมาอย่างขบขันว่า “จะต้องตายไปเกิดเป็นวัวเป็นพา เพื่อรับใช้ทายก ทายิกา ผู้เป็นเจ้าของเทษยธรรมนั้นสืบไป”^{๓๐}

จุดประสงค์ในการใช้จีวรของผู้บวชจริงๆ แล้ว ท่านพุทธทาสให้ความหมายว่า เป็นสิทธิอันชอบธรรมที่จะบริโภคนิโคจคตูปัจจย ๔ อันเป็นเครื่องบูชาของชาวโลก ก็หมายถึง การบวชของผู้บวชจริง เรียบจริง ปฏิบัติจริง ได้รับผลจริง และสั่งสอนผู้อื่นจริงๆ นั้น ย่อมเป็นการสืบอายุพระศาสนาได้จริง ทำให้เกิดสิทธิอันชอบธรรมแก่ผู้บวชในการที่จะบริโภคนิโคจคตูปัจจยธรรม ดังกล่าวแล้ว^{๓๑}

^{๒๕} อ่างแล้ว หน้าเดียวกัน

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน หน้า ๖.

^{๓๑} อ่างแล้ว หน้าเดียวกัน

๒.๕ พุทธานุญาติเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

บทบัญญัติที่พระพุทธองค์ ทรงอนุญาตเกี่ยวกับกับเครื่องนุ่งห่มนั้น ที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ใน พระวินัยปิฎก เล่มที่ ๗ จุฬวรรค ภาค ๒ ขุททกวัตตุขันธกะ ที่ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับ ผ้าจีวร เครื่องนุ่งห่ม ของพระภิกษุสงฆ์

๒.๕.๑ พุทธานุญาติเกี่ยวกับเครื่องมือการเย็บจีวร

ในสมัยพุทธกาล นั้นการหาเครื่องมือในการตัดเย็บยากมาก จะต้องแสวงหาตามธรรมชาติ ตามที่พระองค์ทรงอนุญาต จะไม่ให้ใช้วัสดุที่เหมือนกับคลุหัตถ์ ใช้กันอยู่ และจะต้องไม่ทำด้วยของมีค่า เช่น ทำด้วยเงิน, ทอง, แต่จะเน้นด้วยวัสดุตามธรรมชาติ ที่พระองค์ทรงอนุญาตให้ใช้ทำ ใช้เย็บ จีวร ดังนี้

“ภิกษุใช้มือถักผ้าเย็บจีวร จีวรมีแนวไม่เสมอกัน พระองค์ทรงทราบ จึงอนุญาตให้มีผ้าพัน และต่อมาทรงอนุญาตให้ใช้มีดมีด้าม ทรงอนุญาตให้ใช้ด้ามมีดที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้้อ ไม้ไผ่ ไม้ธรรมคา ครั้ง เมล็ดผลไม้ โลหะ กระจกสังข์ และทรงอนุญาตให้ใช้เข็ม ใช้กล่องเข็ม อนุญาตให้เอาเป็้งเจือขมิ้นผงโรย , อนุญาตให้ใช้ฝุ่นศิลาป้องกันสนิม ก็ยังขึ้นสนิม อนุญาตให้ทำด้วยขี้ผึ้ง ก็ยังฝุ่นศิลาแตก สุดท้ายพระองค์ทรงอนุญาตให้ใช้ฝ้ายมัดขี้ผึ้งพอกฝุ่นศิลา เพื่อป้องกันสนิมถาวร”^{๓๒}

๒.๕.๒ พุทธานุญาติเกี่ยวกับไม้สะดึง

การตัดเย็บจีวรของพระภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น มองดูแล้วจะเป็นการยุ่งยากมาก แต่พระสงฆ์ในยุคนั้น จะมีความสามัคคีช่วยเหลือกัน ในเวลา การตัดเย็บจีวร จีวรแต่ละผืนจะได้มานั้นจะต้องเที่ยวหาเก็บ เศษผ้าที่เขาทิ้งตามถนน ป่าช้าที่เขาห่อศพ ไปทิ้ง กองขยะมูลฝอย ที่สัตว์กัดแทะ นึกขาด นำมาดัด ชักล้าง ตากให้แห้ง คัดเอาส่วนที่ดีมาทำเป็นจีวร การตัดเย็บจีวรจะให้ได้ จีวรที่มีมุมจีวร ได้ฉากเป็นส่วนซัด ที่ตรงกัน จะต้องมีไม้สะดึงขึงให้ตึง ให้เรียบ “พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้สะดึง เชือกผูกไม้สะดึงให้ผูกลงในที่นั้นๆ เย็บจีวร ภิกษุไม่พึงขึงไม้สะดึงในที่ไม่เรียบ ถูกปรับอาบัติทุกกฏ ภิกษุขึงไม้สะดึงบนพื้นดิน ไม้สะดึงเปื้อนฝุ่น อนุญาตให้ใช้หญ้ารอง ขอบไม้สะดึงชำรุด เราอนุญาตให้ตามขอบเหมือนผ้าอนุญาต ไม้สะดึงไม่พอ อนุญาตไม้สะดึงเล็ก ไม้ประกับ ซี่ไม้สำหรับสอดเข้าในระหว่างรับเข็มด้วยนิ้วมือ นิ้วมือก็เจ็บ ก็อนุญาตให้ใช้ปลอกสวมนิ้วมือ อนุญาตให้มีถุงเก็บปลอกนิ้วมือ สายโยกไม่มี ตรีสาว ดูกรภิกษุ

^{๓๒} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๕๖ / ๒๕.

ทั้งหลาย อนุญาตสายโยกเป็นค้ายัก อนุญาตให้มีกล่องเก็บเครื่องมือเย็บผ้า”^{๓๓} พระองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกยิ่งขึ้นในการตัดเย็บจีวร ในขณะที่เดียวกันก็ทรงห้ามในสิ่งที่ไม่สมควรเช่นกัน

สถานที่ในการเย็บจีวรตั้งอยู่ในที่แจ้ง ลำบากเพราะความหนาว เพราะความร้อนบ้าง อยู่พื้นที่ต่ำ ไม่สะดวกต่อการตัดเย็บ ก็ทรงอนุญาตให้ สร้างโรงเสด็จ ประำเสด็จ ที่ต่ำก็อนุญาตให้ถมพื้นที่ให้สูง ดินที่ถมพังทลาย พระพุทธองค์ทรงให้คั่นกันดินที่ถม ๓ ชนิด เพื่อความแข็งแรง คือ คั่นดินที่ทำด้วยอิฐ, คั่นดินที่ทำด้วยศิลา, คั่นดินที่ทำด้วยไม้ ภิภุขึ้นลงลำบาก ทรงตรัสให้ทำบันได ๓ ชนิด คือ บันไดอิฐ, บันไดศิลา, บันไดไม้^{๓๔} ภิภุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตกลงมา อนุญาตให้ทำราวยึด สำหรับป้องกันอันตราย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ ทรงห่วงใยความปลอดภัยของบรรดา พระภิภุ ที่รวมมือ รวมใจกัน ตัดเย็บจีวรในสมัยนั้นมาก แม้แต่ภิภุยกไม้เสด็จพลัดตกเสียหาย เมื่อพระองค์ทรงทราบ ก็อนุญาตให้แขวนไว้ที่เดือยข้างฝา หรือที่ไม้ทำเป็นรูปร่าง ป้องกันพลัดตกลงมา..^{๓๕}

๒.๕.๓ พุทธอนุญาตเกี่ยวกับผ้าไตรจีวร

พุทธอนุญาตผ้าไตรจีวร ใช้เป็นบริวารประจำกายภิภุ ที่มีมาตั้งแต่พุทธกาล จนถึงในยุคปัจจุบันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ยังคงไว้รูปลักษณะเดิมที่เปลี่ยนแปลงไป ก็เป็นสีของจีวร ที่มีการพัฒนาไปเป็นหลากสี ในยุคนี้แต่ยังคง เป็นเครื่องนุ่งห่ม ที่ประกอบไปด้วยผ้า ๓ ผืน ได้แก่

๑) อุตตราสงค์ คือ ชื่อของผ้าที่ใช้ห่มทั่วไป หากแต่นิยมเรียกว่า จีวร ตามประมาณสุตตจีวร ในพระวินัยยาว ๕ คืบ กว้าง ๖ คืบ แต่ให้วัดตามขนาดของผู้ห่มอย่างใหญ่หรืออย่างเล็ก ซึ่งขนาดที่ใช้ในปัจจุบันความยาวจะไม่เกิน ๖ ศอก และกว้างไม่เกิน ๔ ศอก จีวรผืนหนึ่งมีซ้นท์ไม่น้อยกว่า ๕ ซ้นท์ เกินกว่านั้นใช้ได้ หรือ ๗, ๘, ๑๑ ซ้นท์ มีห่วงกัณฑ์หรือเย็บไว้กันลมพัดจีวรปลิว เรียกว่าลูกคุมกับรั้งคุม

๒) อันตราสก คือ ผ้าผืนที่ใช้นุ่ง แต่ภาษาไทยเรียกกันง่ายๆ ว่า ผ้าสบง มี ๒ อย่างคือ สบงตัดกับสบงฉีก สบงตัดใช้เศษผ้านำมาตัดเย็บต่อกันให้ได้รูปเป็นซ้นท์เป็นกระทงอย่างจีวร เพียงแต่ด้านกว้างจะแคบกว่าจีวรครึ่งหนึ่ง มีความกว้าง ๒ ศอก ยาว ๖ ศอก

^{๓๓} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๕๖ / ๒๕ - ๒๘

^{๓๔} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๕๖ / ๒๘.

^{๓๕} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๕๖ / ๓๐.

สบงตัดนั้น จะเย็บเป็นกระทงก็ขัดกันไม่ระบู่ไว้ หากแต่รู้ได้โดยประมาณว่า เมื่อใช้นุ่งแล้วเป็น ปริมาณ ปิดสะคือ ปกหัวเข่า (ครึ่งแข้ง) ลงไป ทำให้ผ้าหย่อนลงไปสัก ๘ นิ้ว ไม่นุ่งเลยลงไป ข้างหน้า หรือข้างหลัง ที่แสดงความไม่เอื้อเพื่อพระวินัย เว้นแต่ภิกษุนั้นมีแผลในแข้งหรือในเท้า และเป็นไข้ สัตว์ร้ายหรือโจรไล่ ที่เป็นอันตรายแก่ภิกษุนั้นควรอยู่

๓) สัตถาฎี คือ ผ้าผืนที่ใช้พาดบ่า หรือใช้ห่มทับซ้อนกันหนาบ้าง ใช้ แทนจีวรอุตตราสงค์บ้าง เพราะมีขนาดเท่ากัน จะใช้ปูเป็นที่นอนบ้างก็ได้ พระลังกา และพระ รามัญใช้ห่มซ้อนจีวรเข้าบ้าน ดังที่พระธรรมยุติกนิกายได้อธิบายมา

การใช้ผ้าสัตถาฎีนั้น หากแต่มีข้อเกี่ยวกับการใช้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงได้ กล่าวไว้ว่า แม้สัตถาฎีจะทรงอนุญาตขึ้นแล้ว แต่จะใช้อย่างใด ยังไม่ชัด ในพระสูตรกล่าวว่า พระ สาวกปลุกถวายพระศาสดา เสด็จนั่งบ้าง บรรทมบ้าง, ในพระวินัยกล่าวว่า ใช้ซ้อนผ้าห่มเข้าบ้าน แต่ในเวลาเข้าประชุมสงฆ์ในอาราม จะใช้อย่างไรไม่กล่าวถึง ไม่ได้กล่าวว่า ใช้พาดบ่า และมี ภิกษุในเมืองไทยเรา เท่านั้นใช้พาดบ่า พระพม่า พระลังกา ใช้ห่มซ้อนไปด้วยกันในเวลาเข้าบ้าน ในวัดไม่ได้ใช้^{๓๖}

จีวร ๓ ผืนนี้ เป็นบริวารเดิมดังกล่าวแล้ว เรียกกันว่า ไตรครอง หรือผ้าครอง มีการ รักษากันอย่างกวดขันไม่ยอมให้ขาดแม้แต่น้อย ไม่ยอมให้ทอดทิ้งผืนใดผืนหนึ่งไว้แม้เพียงผืน หนึ่ง นอกจากสมัยที่ทรงอนุญาต ภายหลังเมื่อเกิดจีวร (ผ้าอาศัย) ขึ้น ผ้าครองทั้งไตรจึงถูกห่อ เก็บรักษาไว้แผนกหนึ่ง ดังกล่าวแล้วในเรื่องสบง ยามปรกติใช้จีวรอาศัยเป็นพื้น จนไตรครอง กลายเป็นผ้าสำคัญไป จะนำออกมาใช้บ้าง ก็ดูเป็นครั้งเป็นคราว เช่นเทศกาลเข้าพรรษา ออก พรรษา หรือ คราวทำสังฆกรรมบ้าง ดูเป็นของคลังอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงตามพุทธประสงค์เดิม ที่ ทรงอนุญาตให้พระใช้เฉพาะไตรครอง หากจะใช้ผ้าอาศัยบ้าง ก็เป็นครั้งคราว^{๓๗}

๑) พุทธอนุญาตให้เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้าน

ภิกษุมิเหตุที่ต้องไปที่อื่น จำเป็นต้องนำจีวรไปให้ครบตามที่พระพุทธองค์ ทรงบัญญัติไว้ว่า “ ภิกษุนั้นพึงอยู่ปราศจากจีวรนั้นได้ ๖ คืบ เป็นอย่างยิ่ง, ถ้าเธออยู่ปราศจาก ยิ่งกว่านั้น เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมติ, เป็นนิสสัคคิยาจิตตีย์”^{๓๘} “ภิกษุจะเก็บจีวรไว้ภายในบ้าน ได้ ด้วยเหตุสมควร คือ

^{๓๖} วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, วินัยมุข (เล่ม ๒) หน้า ๑๒.

^{๓๗} พระวิจิตร ฐานาคูตโร (เกิดไผ่ล้อม), “วิเคราะห์การใช้บริวารของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๖

^{๓๘} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๖๕๓ / ๑๗๔.

(๑) จับไข (๒) สังเกตเห็นว่าฝนจะตก (๓) ไปสู่มุ้งแม่น้ำ (๔) ที่อยู่คุ้มได้ด้วยศาล (๕) ได้กราบนกฐิน

ทรงอนุญาตให้เก็บจิวรไว้ในบ้านได้ เพราะต้องการอนุเคราะห์ภิกษุผู้เจ็บป่วยไข้ ตกอยู่ในความลำบากเมื่อต้องนำจิวรทั้งหมดติดตัวไป ทรงอนุญาตให้ภิกษุเก็บไว้ในบ้านได้ ด้วยเหตุจิวรจะเสียหาย จากฝนตก จากการข้ามแม่น้ำ ด้วยเหตุที่อยู่อาศัยของภิกษุไม่สัปปายะ ต่อการรักษาจิวรไว้ได้ ตลอดถึงภิกษุผู้ได้รับอานิสงส์จากรายกฐิน เป็นต้น

๒) พุทธบัญญัติเกี่ยวกับชนิดจิวร

พุทธานุญาตเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ทำจิวร พระพุทธองค์ทรงอนุญาตวัสดุที่ใช้ทำจิวร ๖ ชนิด คือ

(๑) โขมะ คือ ผ้าที่ทอด้วยเปลือกไม้ (๒) กัปปาสิกะ คือ ผ้าที่ทอด้วยฝ้าย

(๓) โกเสยยะ คือ ผ้าที่ทอด้วยไหม (๔) กัมพล คือ ผ้าที่ทอด้วยขนสัตว์

(๕) สาณะ คือ ผ้าที่ทอด้วยป่าน (๖) ภังคะ คือ ผ้าที่ทอด้วยของผสมเจือกัน ระหว่างวัสดุที่กล่าวมา ๕ ชนิดข้างต้นนำมาผสมเจือกันเข้า^{๓๕}

ส่วนพระธรรมสังคาคหกเถระทั้งหลาย ท่านอนุญาตให้ผ้าอีก ๖ อย่าง คือ ผ้าทุกละ, ผ้าปคุณณะ, ผ้าจินปฎะ, ผ้าโสमारปฎะ, ผ้าอิทธิมยกะ, และผ้าเทวทัตติยะ ผ้าเหล่านี้อนุโลมแก่จิวร ๖ อย่างเดิมนั้น ผ้าที่เกิดด้วยตัวสัตว์ในปคุณณะประเทศ ชื่อว่า ปคุณณะ และผ้าจินปฎะ โสमारปฎะ ๒ อย่างนี้เรียกตามชื่อแห่งประเทศ ส่วนผ้า ๓ อย่างก่อนหน้านั้น เป็นผ้าอนุโลมเข้ากับผ้าโกเสยยะ ผ้าทุกละ เป็นผ้าอนุโลมเข้ากับผ้าสาณะ ผ้า ๒ อย่างนอกนั้น เป็นผ้าที่อนุโลมเข้ากับผ้ากัปปาสิกะ หรืออนุโลมเข้ากับผ้าทั้งปวงได้^{๓๖}

๓) จิวรที่ทรงห้าม เมื่อทรงมีพุทธานุญาตประเภทที่เกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ทำจิวร ภิกษุจำพวกหนึ่งได้นำวัสดุที่ไม่เหมาะสมไม่ควรนำมาบุงห่ม พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติห้ามวัสดุที่นำมาทำจิวร ๘ ชนิด คือ

(๑) เครื่องปกปิดร่างกายที่ทำด้วยหญ้า หรือเปลือกไม้ (๒) ผ้าทอจากเปลือกต้นไม้ (๓) ผ้าทอจากผลไม้ (๔) ผ้าทอจากผสมคน (๕) ผ้าทอจากขนหางสัตว์ (๖) ผ้าทอจากปีกขนนกเคี้ยว (๗) ผ้าที่ทำจากหนังเสือ (๘) ผ้าที่ทอจากปอ^{๓๗}

^{๓๕} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๓๕ / ๒๐๐.

^{๓๖} พระวิจิตร ฐานุตตโร (เกิดใฝ่ล้อม), “วิเคราะห์การใช้บริวารของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๒๔.

^{๓๗} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๓๑ / ๒๔๖.

การที่ภิกษุนำวัสดุชนิดต่างๆ ที่กล่าวมาใช้ทำจีวร พระพุทธองค์ทรงกล่าวตำหนิว่าเป็นอาการที่ไม่น่าเลื่อมใส เป็น “โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควรไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจสมณ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย โฉนเธอจึงได้ใช้หนังสืออันเป็นสัญลักษณ์ของเดียรถีย์”

๒.๕.๔ พุทธบัญญัติเกี่ยวกับน้ำข้อมจีวร

ในสมัยเมื่อก่อนพระภิกษุจะข้อมจีวรด้วยโคลมัยบ้าง ดินแดงบ้าง ทำให้จีวรมีสีกล้ำ พระพุทธองค์ ทรงทราบ จึงทรงอนุญาตให้ข้อมด้วยน้ำข้อม ดังต่อไปนี้ คือ

- ๑) น้ำข้อมที่เกิดจากรากหรือเหง้า (เว้นแต่ขมิ้น)
- ๒) น้ำข้อมเกิดแต่ต้นไม้ (เว้นฝาง, แกแล)
- ๓) น้ำข้อมเกิดแต่เปลือกไม้ (เว้นเปลือกโลท, เปลือกมะพูด)^{๔๒}
- ๔) น้ำข้อมเกิดแต่ใบไม้ (เว้นใบมะเกลือ, ใบคราม)
- ๕) น้ำข้อมเกิดแต่ดอกไม้ (เว้นดอกทองกวาว, ดอกคำ)
- ๖) น้ำข้อมเกิดแต่ผลไม้^{๔๓}

เหตุที่ทรงห้ามข้อมด้วยวัสดุสิ่งนอกจากที่ทรงบัญญัติขึ้นแล้ว ด้วย เป็นสีข้อมเหมือนพวกเดียรถีย์ หรือสีอย่างคลุหัสถ์ เช่นสีข้อมจากใบคราม จากฝาง เป็นต้น

ส่วนน้ำข้อมจากวัสดุบางอย่างทำให้เกิดเป็นพิษต่อผิวได้ เช่น น้ำข้อมจากใบและลูกมะเกลือ ส่วนใหญ่จะใช้ข้อมเครื่องมือดักสัตว์ อย่างสวิงที่ใช้ช้อนปลา เป็นต้น และสีที่ใช้ข้อมอย่างอื่นก็ไม่คงทน ถูน้ำสีก็ตกดูไม่งาม

ดังนั้น ถึงแม้ว่าน้ำข้อมที่อนุญาตจะมีความหลากหลายในการเลือกนำมาใช้ จึงต้องมีหลักเกณฑ์พิจารณาถึงคุณและโทษของวัสดุที่นำมาข้อมจีวรด้วย บ้างอย่างได้สีที่เหมาะสม แต่เกิดโทษ ก็เป็นสีที่ไม่ควรนำมาใช้ ส่วนสีที่ไม่เกิดโทษ หากนำมาข้อมแล้วเป็นสีที่ไม่เหมาะสมแก่สมณะ ก็ไม่ควรนำมาข้อม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน และให้ความสำคัญในการนำวัสดุเหล่านั้นมาใช้เพื่อทำให้เกิดประโยชน์อย่างดียิ่งยิ่ง เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์จะทรงอนุญาตวัสดุสิ่งใดจะเห็นได้ว่า จะต้องเกิดกรณีตัวอย่าง และเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีพของพระภิกษุด้วยการใช้สีข้อมจีวรนั้นก็เน้นศีลธรรมชาติเป็นหลัก ในสมัยพุทธกาลนั้น ไม่มีสีเคมีใดๆมาเจือปนไม่ทำให้เป็นโรคผิวหนัง หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ปัจจุบันพระภิกษุสามเณรมุ่งหม้มจีวรสี

^{๔๒} “มะพูด” เป็นไม้ยืนต้นพุ่มขนาดกลาง สูงราว ๑๕ เมตร เรียกอีกชื่อว่า ปะพูด (อีสาน), ประโศด (เขมร) ส่วนเปลือกโลทหรือ เหมือด โลคนั้น เมื่อข้อมจะให้สีแดง ซึ่งพิจารณาแล้วน่าจะเป็นสีที่ไม่เหมาะสมไม่ควรหรือมีสีจืดจางเกินไปจึงห้ามใช้ข้อมจีวร

^{๔๓} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๔ / ๒๐๕.

เหลืองกันมาก ในพุทธบัญญัติที่ตรัสไว้ในพระวินัยมหาวรรคว่า “ ภิกษุไม่พึงทรงจีวรเหลืองล้วน รูปใดทรง ต้องอาบัติทุกกฏ ”^{๔๔} ทรงบัญญัติไว้ ๒ อย่าง คือ (๑) น้ำฝาดย้อมจีวรที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม (๒) สีจีวรที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม

การนุ่งห่มจีวรสีเหลืองก็ทรงอนุญาตให้บางโอกาสที่เหมาะสม เช่น เวลาอุกโจรขโมยจีวรไป ก็ทรงให้ใช้จีวรสีเหลืองได้ “ ภิกษุที่ถูกลขโมยจีวร สามารถนุ่งห่มจีวรสีเหลืองได้ (ชั่วคราว) และนอกจากนั้น จีวรทุกอย่างที่ไม่เหมาะสมกับพระวินัย ก็จัดว่าเหมาะสมสำหรับภิกษุที่ถูกลขโมยจีวร ”^{๔๕}

แสดงให้เห็นว่า ทรงให้ใช้จีวรที่หามาได้ด้วยลำบาก ฝ้ายที่เก็บมาจากกองขยะที่เขาไม่ใช้แล้วนำมาซักล้าง ตากให้แห้ง ถึงได้เอามาตัดเย็บเป็นจีวรได้ ต้องใช้เวลาสะสมผ่านานจึงจะทำได้ ด้วยเหตุนี้ จึงให้ใช้จีวร อย่างรู้คุณค่า และรู้จักรักษาให้คงทนถาวรได้นานยิ่ง ในภาพเป็นการตั้งกระทะย้อมผ้าจีวรวัดบึงแสนสุข บ้านศรีสมบุญณ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยพระภิกษุเป็นผู้ตัด เย็บ และย้อมใช้เอง

รูปภาพที่ ๒.๑

การเคี้ยวแก่นขนุนให้ได้น้ำสีสำหรับย้อมจีวร^{๔๖}

จากที่ทรงอนุญาตสีที่ใช้ย้อมจีวรแล้ว ยังทรงอนุญาตอุปกรณ์เกี่ยวกับจีวร ในการย้อมซัก ตาก ได้แก่ หม้อขนาดเล็ก, ตะกร้อก้นสั้น, ทดสอบน้ำย้อมด้วยการหยด หรือหลังเล็บ, ภาชนะสำหรับตัก, อ่างหม้อ, ตารางสำหรับย้อม, เครื่องรองเวลาตากจีวร, สายระเดียง, ผูกมมจีวรกันน้ำ,

^{๔๔} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๔ / ๒๑๐.

^{๔๕} วิ. อ. (ไทย) ๓ / ๓๖๓ / ๒๗๘.

^{๔๖} <http://sansook.wordpress.com>. (ออนไลน์) (๑๔ ก.ย. ๕๔)

ข้อมหยดเมื่อตาก, ด้ายสำหรับผูก, ให้คอยพลิกจีวรจนกว่าจะหายน้ำหยด, นุ่มน้ำจีวรที่แข็งเกินไป, ทวบผ้ากระด้างด้วยมือ ทรงห้ามใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด

ในรายละเอียดขั้นตอนของการข้อมนั้น เริ่มจากการจัดเตรียมอุปกรณ์ ที่ประกอบด้วย เต่าและกระทะขนาดใหญ่สำหรับเคี้ยวแก่นดินขุ่น(ในกรณีใช้แก่นขุ่น) ก่อนจะนำผ้าไปข้อม ควรซักให้สะอาดแล้วบิดน้ำออกพอหมาดๆ เตรียมแก่นขุ่นที่ใช้มีดตากให้เป็นชิ้นเล็กๆ เพื่อช่วยให้ได้สีที่ดี และประหยัดแก่นขุ่น ที่ใช้ต้มแล้วสามารถนำกลับมาใช้อีกครั้ง สีที่ได้จากการต้ม เคี้ยวด้วยแก่นขุ่นนั้น ให้ใช้ผ้ากรองเอาเศษแก่นขุ่นที่เคี้ยวออกเก็บไว้ นำน้ำสีที่กรองแล้ว ข้อมจีวรจะได้สีที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่จืดจาง เพราะสีที่ได้จากการข้อมนั้น เป็นสีที่เกิดจาก ธรรมชาติ เป็นวัสดุที่หาได้โดยง่าย สะดวกต่อการข้อมจีวรผ้ากาสาเยะ เป็นสีที่ใกล้เคียงกันอีก หลายชนิด สามารถยืดหยุ่นได้ เพียงแต่อย่าให้เป็นสีที่ทรงห้าม เช่น สีเขียวล้วน เป็นต้น^{๔๗}

รูปภาพที่ ๒.๒

การข้อมจีวรด้วยน้ำที่กรองสำเร็จแล้ว^{๔๘}

๒.๕.๕ สีที่ทรงต้องห้ามข้อมจีวร

พระภิกษุจะใช้สีที่ข้อมจีวรนั้น จะต้องรู้จักเลือกและพิจารณาสีที่จะเอามาข้อมจีวรให้เหมาะสม ควรแก่สมณะเพศ เพื่อป้องกันการดำเนินคดีจากพวกนอกศาสนา สีที่พระพุทธองค์ ทรงห้ามนำมาข้อมจีวรมี ๗ ชนิด ดังนี้^{๔๙}

- ๑) จีวรสีเขียวคราม เหมือนดอกผักตบชวา (นِيل)

^{๔๗} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๓๒ / ๒๔๘.

^{๔๘} <http://sansook.Worpress.com>. (ออนไลน์) (๑๔ ก.ย. ๕๔

^{๔๙} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๒๒๘ / ๒๔๗.

- ๒) จีวรสีเหลืองสด เหมือนดอกกรรณิการ (ปีต)
- ๓) จีวรสีแดง เหมือนดอกชบา (โลहित)
- ๔) จีวรสีหงส์บาท (สีเหมือนขาหงส์) สีแดงกับสีเหลืองคละกัน (มณูเชกฐ)
- ๕) จีวรสีดำ เหมือนสีลูกประคำดีควาย (กณฺห)
- ๖) จีวรสีแดงเข้ม สีเหมือนหลังตะขาบ (มหารงฺครตฺต)
- ๗) จีวรสีแดงกลายๆ เป็นสีผสมกัน เหมือนสีใบไม้แก่ใกล้ร่วงเต็มที แต่ใน
 ทุกรุ่นที่ แก้วว่าสีเหมือนดอกบัว (มหานามรตฺต) ^{๕๐}

จีวรมีสีเขียว, (สีดงช้าง, สีฟางข้าว) เป็นต้น ฟังตำรอกสีออกเสีย ย้อมใหม่แล้วจึง
 ใช้ ถ้าเป็นของที่อาจสํารอกสีได้ ฟังให้กระทำพลาด หรือ ฟังแทรกไว้ในท่ามกลางจีวรสองชั้น

พระภิกษุสามเณร ไม่ควรจะใช้จีวรที่มีสีไม่ถูกต้อง ควรจะใช้จีวรเหมือนที่ย้อม
 ด้วยสีแก่นขนุนและเปลือกไม้ที่มีน้ำฝาดเท่านั้น อันเป็นสีที่ถูกต้องตามสิกขาบทที่บัญญัติไว้ใน
 พระวินัย

สีเหลือง (ปีต), สีขมิ้นที่ใช้ย้อม (หฺลิตฺท), สีดอกทองกวาว (กีสูกปฺปฬ), สีดอกคำ
 (กุกฺคุมปฺปฬ), จัดเข้าในประเภท “สีเหลือง” เหมือนกัน สีเหลืองเป็นสีที่ไม่ถูกต้อง เพราะพระ
 พุทธองค์ได้ตรัสห้ามไว้ด้วยสิกขาบท และในพระวินัยปิฎก ไม่มีพระบัญญัติที่ทรงแยกแยะไว้ว่า
 พระคามาวาสี ต้องใช้สีจีวรสีนี้ พระอรหันตวาสี ต้องใช้สีจีวรสีนั้น ^{๕๑}

ภิกษุได้ฝ่านุ่งห่มมาใหม่แต่ยังไม่พินทุ เมื่อย้อมผ้าเสร็จให้ทำกัปปพินทุในที่แห่ง
 ใดแห่งหนึ่ง แล้วจึงใช้สอยฝ่านั้น ส่วนกัปปพินทุให้ทำเป็นจุดวงกลมเท่าตานกยูง หรือเท่าหลัง
 ตัวเรือด ด้วยสี ๓ อย่าง คือ สีเขียว สีดม และสีดําคัลลํ ใดอย่างหนึ่ง จึงจะได้ชื่อว่าทำกัปป
 พินทุ สีนอกจากนี้ถือว่าไม่ควร เหตุเพราะเป็นสีกาวาว สีที่ไม่ชัดเจน ทำให้สังเกตได้ยาก หาก
 ไม่ทำกัปปพินทุ ต้องปรับอาบัติ ปาจิตตีย์..

๒.๕.๖ สีจีวรที่พระพุทธเจ้าทรงใช้

การพิจารณาถึงสีที่เกิดจากน้ำย้อมจีวรนั้น ในอดีตนั้นเราผู้เป็นชนรุ่นหลัง ซึ่งไม่มีใคร
 เคยเห็นจีวรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย จะตัดสินเอาว่าพระองค์ทรงใช้จีวรสีนั้น สี
 นี้ เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง แต่ก็สามารถที่จะทราบได้ เพราะอาศัยหลักฐานที่พระอรหันต
 จารย์ พระภิกษุจารย์ ได้รจนาไว้เป็นข้อเปรียบเทียบในอรรถกถาฎีกาต่างๆ เช่น

^{๕๐} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๗๒ / ๒๔๘.

^{๕๑} พระคันธสารากิจังสะ ชัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธรรมมานันทมหา
 เถระ, อ่างในหน้า ๒.

ภควา...รตตปัสสุกุลนุตรโต สวณฺวณฺณํ ทกฺขินฺนหตฺถํ นีหริตฺวา.^{๕๒}

พระผู้มีพระภาคเจ้า... จึงทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวา ซึ่งมีสีดุกทอง ออกจากระหว่าง บังสุกุลจีวรอันมีสีแดง

ภควา...สุรตตพฺปญฺญํ นีวาเสตฺวา รตตกมฺพลสทิสํ สุคตมฺหาจิวรี ปารุปีตฺวา.^{๕๓}

พระผู้มีพระภาคเจ้า...ทรงนุ่งผ้า ๒ ชั้นที่ย้อมดีแล้ว... ทรงห่มจีวรมหาบังสุกุล ได้ขนาด สดุดประมาณ ปานผ้ารัตตกัมพล

ภควา...นิโครชปลฺลวสฺมานวณฺณํ รตตปัสสุกุลํ ปารุปีตฺวา.^{๕๔}

พระผู้มีพระภาคเจ้า... ทรงห่มบังสุกุลจีวรอันประเสริฐสีแดง มีวรรณะละม้าย ยอดอ่อนแห่งต้นไทร (นิโครช)^{๕๕}

๒.๕.๖) ลีจีวรของพระอัครสาวก พระมหาสาวก

ลีจีวรของพระเถระในครั้งพุทธกาล อันมีพระสารีบุตรเถระพระโมคคัลลานะเถระ และ พระมหากัสสปะเถระ เป็นต้น ท่านว่าได้ใช้จีวรที่มีสีเหมือนกับจีวรของพระพุทธเจ้า ตามที่พระ อรรถกถาจารย์ พระฎีกาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

สารีปุตฺตโมคฺคกฺกุลานาทโย มฺหาเถราปิ นํ เมฆวณฺณํ ปัสสุกุลํ ปารุปีตฺวา.

แม้พระมหาเถระทั้งหลาย มีท่านพระสารีบุตร และท่านพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น ก็ห่มบังสุกุลจีวรมีสีแดงเหมือนเมฆ^{๕๖}

มฺหากสุสฺสปฺปมฺขฺวา มฺหาเถรา เมฆวณฺณํ ปัสสุกุลจิวรี ปารุปีตฺวา.^{๕๗}

พระมหาเถระทั้งหลาย มีท่านมหากัสสปะเป็นต้น ก็ห่มผ้าบังสุกุลจีวรมีสีแดง เหมือนเมฆ “เมฆวณฺณํ” ในที่นี้ หมายถึง เมฆสีแดง ดังมีหลักฐานว่า

บทว่า เมฆวณฺณํ ได้แก่ มีสีเหมือนเมฆแดง, อธิบายว่า เช่นกับก้อนเมฆที่ฉาบ คิ้วแสงพระอาทิตย์ยามสนธยา^{๕๘}

^{๕๒} อังแล้ว หน้าเดียวกัน,

^{๕๓} อัง เอกก. อ. (บาลี) ๑ / ๑๘๓.

^{๕๔} ม.ม.อ. (บาลี) ๓ / ๖ / ๑๕.

^{๕๕} พระคันธสารากิวิงสะ รัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธรรมมานันทมหาเถระ, หน้า ๕.

^{๕๖} ม.ม.อ. (บาลี) ๓ / ๖ / ๑๖.

^{๕๗} สารตฺถ. ฎีกา (บาลี) ๔ / ๑๖๕ / ๒๕๘.

จากหลักฐานที่พระอรชรถกอาจารย์ ได้อธิบายและเปรียบเทียบให้เห็น น้ำข้อมจิวรที่ได้จากการเคี้ยว น่าจะได้สีที่มีลักษณะอ่อนแก่แตกต่างกัน และจากข้อสันนิษฐานที่กล่าวถึงสีจิวรจะออกไปทางโทนแดง หรือเรียกว่าสีกรักแดง การใช้จิวรแต่ละตำหนักที่พระภิกษุใช้สอยอยู่สีจิวรจะคล้าย ๆ กัน จะแปลกอยู่นิดหน่อยก็ตรงสี ที่เข้มกว่า และอ่อนกว่าเท่านั้นไม่ถึงกับแตกต่างกันมาก ขึ้นอยู่กับแก่นไม้ที่นำมาต้มข้อมจะให้สีเข้มหรืออ่อน เพราะสีที่ได้เกิดจากธรรมชาติ ไม่ใช่สีในยุคปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบการใช้สีจิวรของ

พระพุทธเจ้ากับพระอัครสาวก พระมหาสาวกมีสีจิวรเหมือนกัน พิจารณาการใช้สีจิวรของภิกษุในปัจจุบัน^{๕๘}

วัดหรือสำนักแต่ละที่ ก็จะนิยมใช้สีจิวรที่กลมกลืนของหมู่คณะหรือ คณะสงฆ์^{๖๐} เพื่อบ่งบอกถึงความสามัคคีพร้อมเพรียงในคณะในอาวาสเดียวกัน

๒.๕.๘ พุทธานุญาตรูปแบบไตรจีวร

รูปแบบในการเย็บจีวรของพระภิกษุตั้งแต่เริ่มแรกจริง ๆ นั้น หากย้อนไปในอดีตสมัยพระพุทธกาลแล้วรูปแบบในการตัดเย็บ คงยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน น่าจะเป็นการตัดเย็บแบบง่าย ๆ เท่าที่ความสามารถของพระภิกษุจะกระทำได้ เพียงนำเศษผ้ามาเย็บต่อกัน เท่าที่พอจะใช้

^{๕๘} พระคันธสารากิวังสะ ฐัมมาจริย, พร้อมคณะ, **อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ**, หน้าเดียวกัน.

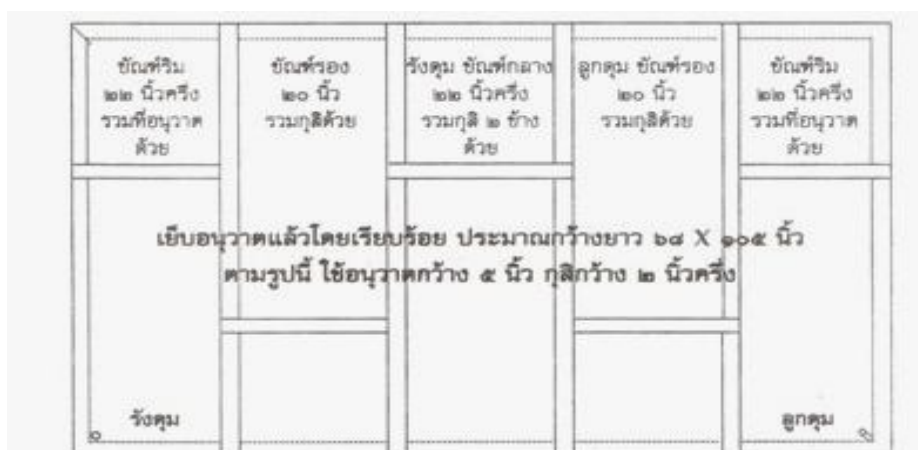
^{๕๙} สีจิวรตามที่คณะสงฆ์กำหนดใช้ในปัจจุบัน คือ สีราชนิม มีความเป็นมาจากราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคราวหนึ่ง เมื่อราว พ.ศ.๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปรารภเรื่องสีจิวรของพระสงฆ์ กับสมเด็จพระญาณสังวร ได้จัดทำจิวร ตามสีที่ทรงมีพระราชวินิจฉัยนั้น ถวายพระสงฆ์ในงานตามพระราชพิธีต่างๆ ทางคณะสงฆ์ก็ฉลองพระราชศรัทธาโดยห่ม “จิวรสีพระราชนิม” นั้น ในงานพระราชพิธีต่างๆ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา จวบถึงทุกวันนี้ (ข้อมูลจากวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ณ ห้องจัดนิทรรศการ ในโอกาสของการเฉลิมฉลองครบรอบพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๔๕).

^{๖๐} การใช้สีข้อมจิวรให้กลมกลืนหมู่คณะ เกี่ยวกับการแยกสีจิวรพระสงฆ์ไทย พระธัมมานันทมหาเถระ เจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ ได้อธิบายไว้ในศาสน์ถึงสมเด็จพระสังฆราชว่า ปัจจุบันนี้ได้มีการกำหนดไว้ว่า ให้พระภิกษุสามเณรฝ่ายมหานิกายนุ่งห่มจิวรสีเหลืองล้วนและสีแดงล้วนเท่านั้น ส่วนฝ่ายธรรมยุตินิกายก็ให้นุ่งห่มจิวรสีเหลืองหม่นเท่านั้น กระผมเห็นว่าไม่เป็นการสมควร เพราะในสิ่งที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่ว่านิกายไหนก็ย่อมเลือกปฏิบัติได้ (อ้างจาก พระคันธสารากิวังสะ ฐัมมาจริย, พร้อมคณะ, **อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ**, หน้า ๑๐๕). แม้แต่การนุ่งห่มก็เช่นเดียวกัน หากปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย ก็ย่อมปฏิบัติได้

นุ่งห่ม จึงทำให้ดูไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วคงคล้ายๆ กับเสื้อผ้าของยาก ขอทานทั่วไปในชมพูทวีป ประกอบกับผ้าในสมัยนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่า และเป็นของหายาก หากเมื่อภิกษุนำผ้าทั้งผืนมานุ่งห่ม โดยไม่ได้ตัดเป็นเศษชิ้น จึงถูกโจรขโมยไป ด้วยเหตุนี้พระ พุทธองค์จึงทรงกำหนดแบบจีวรสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่จะต้องสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ ของการใช้สอยมากที่สุด

ดังนั้น เมื่อถึงคราวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเสด็จจากกรุงราชคฤห์ มุ่งสู่ทาง ภาคใต้ (ทักษิณชนบท) ในขณะที่พระองค์เสด็จผ่านทุ่งนา ได้ทอดพระเนตรเห็นและทรงชี้ให้ พระอานนทคูศินนาของชาวบ้าน จากนั้นทรงมีรับสั่งให้พระอานนทออกแบบจีวร ด้วยการตัด เย็บจีวรมีลักษณะเหมือนคันทนา^{๖๐} ผืนนา ดังนี้

๑) พุนดินขึ้นเป็นคันทนาสี่เหลี่ยม ๒) ทำเป็นคันทนายาว ทั้งด้านยาว และด้านกว้าง ๓) ทำเป็นคันทนาคั่นกลางในระหว่างๆ ด้วยคันทนาล้วนๆ ๔) ทำคันทนาให้เชื่อมถึงกัน เหมือนทางสี่ แพร่ง^{๖๑} เมื่อพิจารณารูปแบบผืนนาแล้ว เมื่อเทียบเข้ากับส่วนประกอบของจีวรที่ตัดเย็บเป็นท่อน ผ้าย่อนหนึ่งๆ ของจีวรซึ่งมีคันทนากั้นเหมือนกระถงนา ซึ่งมีรูปสี่เหลี่ยม มีเส้นคันทนาระถงใหญ่เหมือน ผืนนาแปลงใหญ่ มีชื่อเรียกว่า มณฑลกระถงเล็กเหมือนผืนนาแปลงเล็ก เรียกว่า อัฑฒมณฑล มี เส้นคันทนาระถงใหญ่เหมือนคันทนาวางอยู่ เรียกว่า อัฑฒกุติ รวมมณฑล อัฑฒมณฑล อัฑฒกุติ เรียกว่า ชันท์ และในระหว่างชันท์ มีเส้นคันทนาระถงใหญ่เหมือนคันทนาแนวตั้งเรียกว่า กุติ จีวรผืนหนึ่งต้องมี ไม่ต่ำกว่า ๕ ชันท์ จะทำเกินมากกว่า ๕ ชันท์ไม่ได้

^{๖๐} การเปรียบจีวกับคันทนา น่าจะมีความหมายที่บ่งบอกถึงพระภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม เหมือนกับการหว่านข้าวกล้าในนาบุญของโลก ย่อมให้ผลบุญแก่มหาชนทั้งหลาย.

^{๖๑} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๕ / ๒๑๓.

รูปภาพที่ ๒.๓

รูปที่แสดงภายในของจิวร ๕ ชั้น และมีชื่อเรียกแต่ละช่อง^{๖๓}

การจัดแบบจิวร มีชื่อเรียกต่างๆ กันออกไปตามสถานที่ที่ตั้ง ดังต่อไปนี้

๑) อัฒมณฑล คือเวียงกะ ๒) มณฑล วิวัฏฐะ ๓) อัฒมณฑล ชังเมยยะกะ ๔) มณฑล อนุวิวัฏฐะ ๕) อัฒมณฑล พาหันตะ ๖) มณฑล อนุวิวัฏฐะ ๗) อัฒมณฑล กุติ ๘) กุติ ๙) อนุวาท๑๐) รังคุม ๑๑) ลูกคุม^{๖๔}

จิวรที่มีการตัดเย็บให้เป็นท่อนผ้า ที่กำหนดเป็นส่วนๆ นั้น มีนัยสำคัญที่เอื้อประโยชน์ในการนำเศษส่วนของฝ้านามาคัดเย็บ เช่น ผ้าที่มีขนาดใหญ่ ก็กำหนดให้เป็นกระทรงใหญ่ ส่วนเศษผ้าชิ้นเล็กๆ ก็สามารถทำเป็นกระทรงขนาดเล็ก ลดหลั่นกันไปตามขนาดของผ้าที่หาได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเป็นความชาญฉลาด ที่สามารถนำสิ่งที่มีค่าเพียงเล็กน้อย หรือของที่มีราคาไม่แพง ประกอบหรือตัดเย็บให้ประสาน ณ จุดกึ่งกลางของความพอดีในการใช้สอยได้ ตลอดถึงเป็นการเอื้อประโยชน์ในความเป็นสงฆ์ ที่ต้องเกื้อกูลต่อกัน เมื่อมีผ้าผืนใหญ่ก็สามารถตัดแบ่งให้แก่กันได้ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ที่ลงตัวที่สุด

ดังนั้น เมื่อพระอานนท์ได้นำเอาจิวรที่ตัดเย็บเสร็จแล้ว ให้พระองค์ทรงทอดพระเนตร และได้สรรเสริญความสามารถของพระอานนท์ จึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้จิวรที่ตัดแล้ว เสริ้วหมองด้วยศัสตรา สมควรแก่สมณะ พวกศัสตราไม่ต้องการ แม้สังฆาฏิ ฝ้าวุตตราสงค์ อันตราสก ก็เช่นกัน

ในกาลต่อมา พระภิกษุกลุ่มหนึ่ง ใช้จิวรนุ่งห่มพระรู้งะรังด้วยอาการต่างๆ พระองค์ทรงดำหนิ เมื่อตกกลางคืนฤดูเหมันต์ระหว่างเดือน ๓ - ๔ ทรงเสด็จออกประทับนั่งกลางแจ้งแล้วทอดลองห่มจิวรต่อกับความหนาว ซึ่งผลยุติว่า ต้องใช้ผ้าถึง ๔ ผืนจึงบรรเทาความหนาวได้ จึงเรียกประชุมสงฆ์ ได้ปรารภเหตุดังกล่าวเป็นเค้ามูล จึงทรงประทานพระอนุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจิวร คือ ฝ้ายสังฆาฏิ ๒ ชั้น ฝ้าวุตตราสงค์ / ชั้น ฝ้ายอันตราสกชั้นเดียว”^{๖๕}

ฉะนั้น จึงทำให้มองพิจารณาถึงสาเหตุ ที่ต้องการออกแบบจิวรให้มีเอกลักษณ์จำเพาะของระภิกษุสงฆ์ ไม่เพียงให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม หรือป้องกันภัยจาก

^{๖๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุขเล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๑๗.

^{๖๔} วิ.ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๕ / ๒๑๔.

^{๖๕} วิ.ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๕ / ๒๑๔.

การใช้จิวรด้วยกันเท่านั้น แต่มีผลในการนำเอารูปแบบของคันทนา มาเป็นสื่อในการแสดงธรรม เพื่อให้เกิดการพิจารณาในความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๒.๖ พุทธบัญญัติเกี่ยวกับส่วนประกอบของจิวร

พุทธานุญาตที่เกี่ยวกับส่วนประกอบของจิวรนั้นทรงได้เพิ่มอุปกรณ์หรือส่วนประกอบจิวรที่ใช้สำหรับทำจิวร เพื่อให้จิวรมีความคงทน ทำให้จิวรดูเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยรังคุมและลูกคุม ดังนี้

๒.๖.๑ พุทธบัญญัติวัสดุสำหรับทำรังคุมและลูกคุม

เมื่อพระภิกษุห่มจิวรได้มีลูกคุมและรังคุม บริเวณอยู่ ๒ แห่ง ใช้กัณฑ์เวลาต้องห่มเข้าบ้าน คิดอยู่ที่ชายจิวรด้านล่างแห่งหนึ่ง และบริเวณชายจิวรบนแห่งหนึ่ง ซึ่งทั้งสองแห่งนี้นิยมใช้เฉาะชายล่างเป็นพื้น เพื่อกันผ้าแหวกหรือกันลมพัดกระจายจากม้วนผ้าจิวรทำให้มัน ส่วนชายบนติดที่กระตงกลาง เวลาห่มจะติดปรากฏอยู่ที่คอ ใช้กัณฑ์เพื่อเหนียวไม่ให้ผ้าหลุดลุ่ยลงมาในเวลาห่ม พระพุทธองค์ได้บัญญัติให้ภิกษุกลัดลูกคุมเวลาห่มเข้าบ้าน เพราะในครั้งสมัยพระอานนทห่มผ้าสังฆาฏิเนื่อบางเข้าบ้านบิณฑบาต สังฆาฏิของท่านถูกลม หัวด้วนพัดเล็กขึ้น ท่านกลับถึงอารามแล้ว ได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องแก่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ทรงตรัสว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกคุมและรังคุม”^{๖๖}

เมื่อได้ทรงอนุญาต วัสดุที่จะนำมาทำเป็นลูกคุมและรังคumnั้นมี ๑๑ อย่างได้แก่

(๑) ทำด้วยกระดูก (๒) งา (๓) เขา (๔) ไม้ไผ่ (๕) ไม้ฮ้อ (๖) แก่นไม้ (๗) ครั่ง หรือยางไม้ (๘) เมล็ดผลไม้หรือกะลา (๙) โลหะ (๑๐) กระดองสังข์ (๑๑) เส้นด้ายถัก^{๖๗}

ส่วนรังคุมและลูกคุมที่ทำนั้น ไม่ควรใช้วัสดุที่มีสีฉูดฉาด หรือทำด้วยของมีค่า เช่น ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน เป็นต้น หากภิกษุใช้ต้องอาบัติทุกกฏ และพร้อมอนุญาตให้เย็บตรึงแผ่นฝารองลูกคุม แผ่นฝารองรังคุมลงที่ชายจิวร มุมผ้าเปิดแผ่นฝารองรังคุมเข้าไป ๗ -๘ องคุลี

๒.๖.๒ พุทธบัญญัติเกี่ยวกับประคดเอว (กายพันธ)

ประคดเอวเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญสำหรับรัดผ้าสบงให้แน่นเวลานุ่งสบงป้องกันการหลุดกันประเจิดประเจ้อในที่สาธารณะ และเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยยึดผ้าไว้ให้เรียบร้อยมี อยู่ ๒ ชนิด คือ

๑) ประคดแผ่นหรือประคดลังกา ถือว่าเป็นประคดดั้งเดิมของพระลังกา ใช้ด้ายหรือไหมเหลืองถักเป็นแผ่น ขนาดประมาณ ๒ นิ้วฟุต ความยาวพอที่จะพันเอวรอบได้ ต่อที่

^{๖๖} วิ. จ. (ไทย) ๗ / ๒๗๙ / ๖๗.

^{๖๗} อ้างแล้ว เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๘.

ปลายอีกข้างหนึ่ง ติดเข้ากับลูกถวินคล้ายๆ เหยียดตางค์แดง สำหรับใช้สอดที่ปลายอีกข้างหนึ่ง แล้วผูกร้อยให้แน่น คล้ายกับเข็มขัดที่มีหัวสำหรับร้อยสาย หากแต่มีวิธีการใช้ร้อยด้วยรูลูกถวินนี้ ไม่นิยมใช้ในปัจจุบัน

๒) **ประคดกลมไส้สุกร** คือ ผ้าที่เย็บเป็นปลอก ด้วยการใช้ผ้าหรือแพรแถบ เล็ก ยาว ๒ ทบพันรอบเอว เหลือพอผูกหรือหนีบได้แน่น อย่างผ้าพันเอวของคฤหัสถ์ ประคดกลมไส้สุกรปัจจุบันพระภิกษุไม่นิยมใช้แล้ว^{๖๔}

การถักสายประคดนั้น พระองค์ทรงอนุญาตให้ถักกลมคล้ายเกลียวเชือก ให้ ถักคล้ายสังวาลได้ ปลายประคดเก่า เย็บทบเข้ามา ถักเป็นห่วง ที่สุดแห่งลูกถวิน

ดังนั้น เครื่องนุ่งห่มบริวารที่ใช้ประจำตัวของพระภิกษุ แม้ว่าทรงอนุญาตให้ ใช้ได้เพียงสามผืนเท่านั้น แต่ด้วยเหตุผลทางเงื่อนไขปัจจัยอื่นๆ ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับสีที่ใช้ย้อมก็ ดี การออกแบบตัดเย็บก็ดี ตลอดถึงสายประคดเอว ด้วยข้อบัญญัติที่เกิดขึ้นในภายหลัง จึงได้ ปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดความลำบากและสบายจนเกินไป เน้นความ เรียบง่าย และให้เกิดประโยชน์ต่อการใช้สอยมากที่สุด ฉะนั้น เมื่อมีบริวารรองที่เกิดขึ้น ภายหลัง หากมีความจำเป็นที่ต้องใช้สอย ก็ให้พิจารณาเป็นไปตามแต่ละบริวารนั้นๆ

๓) **พุทธานุญาตเกี่ยวกับหมวดบริวารรองหรือผ้าที่เกิดขึ้นภายหลัง** องค์ ประกอบเสริมบริการหลัก ไม่ว่าจะป็นสายประคดเอว ลูกค้อมกับรังค้อม และโดยเฉพาะคุณสมบัติ ของสีที่นำมาย้อมก็ดี เพื่อความสะดวกและเหมาะสมในการใช้สอย บริวารนั้น จากเดิมที่มีบริวาร น้อย เมื่อมีความจำเป็นและความไม่สะดวกในการใช้บริวารหลัก ที่เป็นเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุ แล้ว พระพุทธองค์อนุญาตบริวารรอง หรือผ้าบริวารที่เพิ่มเข้านอกจากไตรจีวรด้วย คือ^{๖๕}

(๑) **ผ้าวัสสิกสาฎิกาหรือผ้าอาบน้ำฝน** คือ เป็นบริวารพิเศษชั่วคราวของภิกษุ อธิษฐานไว้ใช้ได้ตลอด ๔ เดือนฤดูฝน พระพุทธองค์ทรงอนุญาตตามคำขอของนางวิสาขา ได้ ขนาดยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบพระสุคต มีได้เพียงผืนเดียว พันนั้นให้วิกัป

(๒) **ฝ้านิสิตนะ หรือผ้าปูสำหรับรองนั่ง** คือ มีได้เพียงผืนเดียว ขนาดความ ยาวประมาณ ๒ คืบ กว้าง ๑ คืบครึ่ง พร้อมชาย ๑ คืบพระสุคต ฝ้านิสิตนะนั้น เป็นฝ้ารองนั่งที่ มีชายลาดลง โดยผ่าเข้าไป ๒ แห่งจรดอีกข้างหนึ่งประมาณคืบพระสุคต ทำให้ได้ ๓ ชาย

อย่างที่ ๑ ชายยาวคืบครึ่ง กว้างคืบ ๑ ตัดเป็น ๓ ขนาดเท่ากัน ทางด้าน กว้างๆ ชายละ ๖ นิ้ว ต่อชายแล้ว เป็นฝ้านิสิตนะยาว ๓ คืบ กว้างคืบหนึ่ง

^{๖๔} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๓๘ / ๖๕.

^{๖๕} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๒๒๐ / ๒๒๘.

อย่างที่ ๒ ชายยาว ๒ คืบ กว้าง ๑ คืบ ตัดเป็น ๓ ชายใหญ่กว้าง ๖ นิ้ว ชายเล็กกว้าง ๓ นิ้ว ยาวเท่ากัน ต่อชายเข้าแล้ว เป็นฝ้านิสิตนยะยาว ๒ คืบ ๖ นิ้ว กว้าง ๒ คืบ

อย่างที่ ๓ ทำให้เป็นรูปจัตุรัส ตัดกลางให้เป็น ๒ ชายเท่ากัน ชายหนึ่งๆ ยาว คืบ ๑ กว้าง ๖ นิ้ว เอาชายหนึ่งตัดกลางให้เป็น ๒ ชายเท่ากัน อีกชายหนึ่งๆ เป็น ๖ นิ้วจัตุรัส เอาผ้า ๒ ผืนเย็บเข้ากับริบ ดิดกันของชายใหญ่ด้านละชาย เป็นชายเดียวยาว ๒ คืบ กว้าง ๖ นิ้ว.^{๓๐}

ฝ้านิสิตนยะ เป็นบริวารที่ทรงอนุญาตเพิ่มเข้ามา ภิภุจะใช้สอยหรือไม่ใช้นั้น แต่กล่าวห้ามไว้ว่าไม่ให้อยู่ปราศจากฝ้านิสิตนยะ ๔ เดือน ดังนั้น ถือว่าฝ้านิสิตนยะเป็นบริวาร จำเป็น มีไว้ประจำตัว ขาดได้เป็นครั้งคราว แต่ไม่ถึง ๔ เดือน จุดประสงค์ของฝ้านิสิตนยะก็เพื่อรักษาและป้องกันความสกปรกต่อร่างกาย ต่อผ้าจีวร สบง สังฆาฏิ และเสนาสนะ

(๓) ผ้าปูที่นอน (ผ้าปัดจัตถระ) มีได้ผืนเดียว ขนาดจะใหญ่กว่าฝ้านิสิตนยะ เพื่อป้องกันเครื่องเสนาสนะ ตามที่ทรงอนุญาตว่า ภิภุต้องการผ้าปูนอนใหญ่เพียงใด เรานุญาตให้ทำผ้าปูนอนใหญ่เพียงนั้น.^{๓๑}

(๔) ผ้าเช็ดปาก และผ้าเช็ดหน้า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต ตามคำขอของนางวิสาขาแก่พระภิภุด้วยการรับผ้าเช็ดหน้า และผ้าเช็ดปากไม่มีจำกัด

(๕) ผ้าปิดฝี คือ ผ้าสำหรับใช้ป้องกันและรักษาโรคผิวหนัง ด้วยเดิมมีอยู่ว่า ท่านพระเวฬุสีละ พระอุปัชฌาย์ของท่านพระอานนท์ อาพาธเป็นโรคฝีดาษหรือ อีสุกอีใส ทำให้ฝ้านุ่งผ้าห่มกรัง (แห่งดินแน่น) อยู่ที่ตัวเพราะน้ำเหลืองของโรคนั้น พวกภิภุเอาน้ำชุบผ้าเหล่านั้นแล้วค่อยๆ ดึงออกมา พระพุทธองค์เสด็จไปตามเสนาสนะต่างได้ทอดพระเนตรเห็นภิภุกำลังชุบผ้าแล้วค่อยๆ ดึงออก ทรงอนุญาตผ้าปิดฝินี้แก่ภิภุผู้อาพาธ ซึ่งเป็นหิต เป็นฝิ ผลเปื่อย ใต้สะดือลงไป เหนือเข้าขึ้นมา เพื่อปิดแผลเหล่านั้น ขนาดยาว ๒ คืบ พระสุต^{๓๒}

(๖) ผ้าบริวารโจล คือ ท่อนผ้าใช้สอย ที่ประกอบกันด้วยการตัดเย็บใช้ สอยเล็กน้อย เช่น ผ้าที่ทำถูบาตร ผ้าที่ใช้กรองน้ำ ผ้าที่ใช้ห่อของ และยาม ทรงอนุญาตไม่มีจำกัด จำนวนการครอง

ส่วนท่อนผ้าที่เพิ่มเข้ามาอีก ๓ ผืน ที่จัดเป็นผ้าเล็กน้อย ประกอบเข้าด้วยไตรจีวร แต่ไม่ได้จัดเป็น

^{๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๕ / ๒๒๐ / ๒๒๓.

^{๓๑} วิ.ม. (ไทย) ๕ / ๒๒๐ / ๒๒๓.

^{๓๒} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๕๔ / ๒๒๓ – ๒๒๔.

บริขารมาแต่เดิม ได้เพิ่มมาภายหลัง ไม่ได้ระบุว่าเกิดเมื่อใด หากเป็นสิ่งที่จำเป็นควรมีไว้ใช้ตามที่พระชลธารมุนีอนุจารีเถระได้อ้างถึง คือ

๑) ผ้ากราบ คือ ผ้าที่มีไว้ใช้กราบ ทบเข้า ๔ ชั้น จัดวางไว้ที่พื้นตรงส่วนที่เราจะกราบ ด้วยการน้อมศีรษะลงจนหน้าผากจรดพื้น ผ้ากราบไม่ใช่ผ้าสำหรับรองฝ่ามือ หากการใช้ที่ถูกต้องนั้น ฝ่ามือทั้งสองจะต้องวางข้างฝ่าเท้าเปิดช่องหน้าผากจรดถึงฝ่าเท้า

การกราบแบบนี้ ถูกตามหลักนิยม ในบาลีกถาวว่า “ปจฺจปฺปติฏฺฐิตฺตฺน”^{๓๓} แปลว่า ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ ๕ หรือโดยเบญจางค์ประคิษฐ์ คือ การกราบให้ได้องค์ ๕ ได้แก่ น้อมอวัยวะ ๕ ส่วน คือ เข่าทั้ง ๒ ฝ่ามือทั้ง ๒ หน้าผาก ๑ เป็น ๕ แนบลงกับพื้น ๆ ดังเหตุดูทั่วไปจะเห็นว่า บุคคลส่วนมากมักเอาฝ่ามือรองหน้าผาก ถือว่ายังกราบไม่ถูกต้องแบบดั้งเดิม

ความจำเป็นในการใช้ผ้ากราบ เพราะพื้นนั้นมีดินมีทรายหรือมีธุลีที่ไม่สะอาด ผ้ากราบจึงใช้ป้องกันไม่ให้ดิน ทราย หรือธุลีติดหน้าผาก เพื่อให้หน้าผากได้แนบลงกับพื้นที่สะอาดเท่านั้น หากนั่งอยู่ในที่มีเครื่องปูลาดอันสะอาดหรือพื้นที่ขัดถูไว้สะอาดดีแล้ว ความจำเป็นในการใช้ผ้ากราบ อาจไม่มีความจำเป็นก็ได้

๒) ผ้าอังสะ คือ ผ้าที่ใช้สำหรับอยู่ภายในวัด โดยไม่ต้องใช้จีวร พอให้รักษาสมณสารูปได้ แต่ก็ควรอยู่เฉพาะลำพัง หรือเฉพาะอยู่ร่วมสหธรรมิก หากมีกิจจะต้องรับแขกไม่ควรใช้ ควรห่มจีวร เพราะวัตถุประสงค์ของอังสะเป็นเพียงใช้ผ้าชั้นในเท่านั้น จึงควรเลือกใช้ให้เหมาะสมแก่กาล แม้เมื่อภิกษุจะห่มจีวรไปนอกวัด ก็ยังนิยมใช้อังสะเป็นผ้าซับในเสมอ เดิมที่อังสะนี้เป็นของภิกษุณี เป็นลักษณะเสื้อชั้นใน ชนิดแขนข้างเดียว หรือเฉลียงผ่า เป็นของแม่ชีในปัจจุบัน เมื่อภิกษุณีไม่มีแล้ว จึงนำมาปรับใช้กับพระภิกษุ สามเณร ผ้าอังสะเท่าที่ระบุใช้มี ๒ ชนิด คือ

(๑) อังสะสไบ มีลักษณะคล้ายผ้าสไบของสตรี ต่างแต่มีหูสำหรับผูก หรือมีลูกตุ้มรั้งคุดสำหรับกัก ดัดไว้ราวสะเอว

(๒) อังสะลังกา เป็นผ้าอังสะอีกชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะคล้ายจีวรขนาดเล็ก ผ้าอังสะนี้ เริ่มแต่เดิมที่นั่นคงไม่มี เพิ่งมีภายหลัง ดังที่ปรากฏในพระสูตรว่า เวลาเช้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรจีวร เสด็จเข้าไปสู่กรุงสาวัตถีเพื่อบิณฑบาต..^{๓๔}

^{๓๓} พระวิจิตร ฐานุตฺตโร (เกิดไม่ล้อม) , วิเคราะห์การใช้บริขารของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา, อ้างแล้ว หน้า ๖.

^{๓๔} ที.สี. (ไทย) ๑ / ๒๓๕ / ๒๕๒.

พระมหาสมณเจ้าทรงให้ความเห็นว่า จำนวนจีวรในคราวแรก คงมีเพียง ๒ ผืน ผ้าห่ม (จีวร) ผ้านุ่ง (สบง)เท่านั้น ผู้ไม่คุ้นเคยด้วยธรรมเนียม จะพึงเห็นว่า มิไปทั้งตัวไม่มีอะไรคลุม ธรรมเนียมเมื่อครั้งสองพันสี่ร้อยปีขึ้นไปเลย เมื่อราว ๖๒ ปีขึ้นไป (พ.ศ. ๒๔๕๖) ในกรุงสยามของเรานี้ ทั้งคฤหัสถ์ทั้งชั้นสูงทั้งชั้นต่ำ ไปข้างไหน มีแต่ผ้านุ่งกับผ้าห่มที่คาดเอว เปิดตัวไม่มีอะไรคลุม ครั้งปฐมโพธิกาล ภิกษุจะเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต คงนั่งอันตราวาสกเรียบร้อยแล้ว ถือบาตรกับจีวรเดินไป เปิดตัวเปล่า เมื่อจวนถึงบ้าน จึงหยุดยืนห่มจีวรถือบาตรเข้าไป.^{๖๕} ทำให้มองว่าการใช้ผ้าอังสะสมัยพระพุทธองค์ เดิมที่คงไม่มีบัญญัติ น่าจะเป็นการบัญญัติใช้ในคราวที่เกิดขึ้นของนางภิกษุณี แล้วกาลเวลาผ่านไปมาทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ต่อ ชั้นเดียวกับความนิยมใช้ผ้ารัดอก เป็นต้น

(๓) ผ้ารัดอก หรือประคคาคดอก สำหรับรัดจีวรที่ห่มให้แน่น ใช้เฉพาะห่มคอง หรือห่มเฉียงบ่า สำหรับอยู่ในวัด เพราะไม่ได้จัดเป็นบริขารมาแต่เดิม กล่าวกันว่าประคคอกนี้เดิมเป็นของภิกษุณี แบบผ้าคาดนมของสตรี แม้จะห่มคลุมไปนอกวัด ก็ต้องคาดไว้ข้างใน^{๖๖}

ผ้าทั้ง ๓ ผืนคือผ้ากราบ อังสะ และประคคอก ถือว่าเป็น บริขารเล็กน้อย เรียกว่า บริขารโจล แม้ไม่ได้เป็นผ้าที่สำคัญ เมื่ออยู่ในที่ชุมชนก็ถือว่าเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่คณะที่อยู่อาศัยร่วมกันมา

(๔) ผ้ากรองน้ำ การจาริกของภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นการจาริกเพื่อเผยแผ่ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยแท้จริง ส่วนสำคัญในการจาริกของพระภิกษุก็คือ สัจจะด้วยวิธีเดินทางด้วยเท้าไม่มียานพาหนะใดๆ น้ำจึงมีส่วนสำคัญยิ่ง ในระหว่างทางการสัจจะ เพราะน้ำจะแก้ดับความกระหายและดับความร้อนไปในตัว น้ำเป็น อภัยปิยะ(ในที่นี้หมายถึงน้ำขุ่นไม่ควรดื่ม) ในระหว่างการเดินทาง จะก่อให้เกิดโรคท้องร่วงได้พระพุทธองค์จึงตรัสอนุญาตให้ห่มผ้ากรองน้ำได้ว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ากรองน้ำ” ภิกษุรูปใดเดินทางไกล หากไม่มีหรือกระบอกกรองน้ำ ก็ ทรงอนุญาตให้ใช้ มุมสังฆาฏิ ก็ควรอธิษฐานเป็นผ้ากรองน้ำได้ ผ้ากรองน้ำหรือกระบอกกรองน้ำ ก็ ทรงอนุญาตให้ใช้ มุมสังฆาฏิ ก็ควรอธิษฐานเป็นผ้ากรองน้ำได้^{๖๗}

^{๖๕} วชิรญาณวโรรส,สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, วินัยมุข (เล่ม ๒) , หน้า ๑๑.

^{๖๖} พระชลธารมุนี อนุจารีเถระ, เมื่อเราบวช, หน้า ๖.

^{๖๗} วิ.จ. ๓ / ๒๕๘ / ๓๑-๓๒.

(๕) ฝามุ้ง (มกสจีวร) คือ ฝาหรือสิ่งอื่นที่สร้างขึ้นสำหรับกางกันยุงหรือป้องกันยุง รวมถึงแมลงต่างๆ ด้วย ในสมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถูกยุงรบกวน พระพุทธองค์ ได้ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้มีมุ้งได้”^{๓๘}

รูปแบบการเย็บมุ้งสำหรับกางป้องกันยุง ไม่ได้ระบุไว้ สมัยแรกคงใช้จีวรหรือผ้าสังฆาฏิ ป้องกันด้วยการทำให้เป็นปม ด้านหัวด้านท้าย ทำให้ตึงด้วยการเหยียดออก ระหว่างหัวและเท้าพอให้ป้องกันยุงได้ ระยะต่อมากงปรับให้เหมาะสมและสะดวกต่อการใช้สอยมากขึ้น โดยทำเป็นกระโจม ยอดล้อมอย่างซุ้ม ผูกรวบยอดให้รวมกัน คล้ายกับแห จับปลาของชาวบ้าน ใช้เชือกผูกติดกับกิ่งไม้ หรือราวไม้ เป็นต้น ปัจจุบันนิยมเรียกว่า “กลด” มีร่มขนาดใหญ่อยู่ภายในและมีด้ามยาวสำหรับกั้น ใช้เป็นทั้งกระโจมและเป็นทั้งมุ้ง เป็นเครื่องจำเป็นเมื่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาต้องออกธุดงค์ไปจำอยู่ตามป่าเขา เนื่องจากบางครั้งต้องปลีกวิเวกไปแสวงหาความสงบตามป่าเขาตัวเอง

^{๓๘} วิ. กุ. ๓ / ๒๕๕ / ๓๓.

บทที่ ๓

บทบัญญัติและรูปแบบการใช้จิวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบัญญัติและรูปแบบที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ผ้าที่เป็นส่วนประกอบกับเครื่องนุ่งห่ม และแบบการใช้จิวรของภิกษุ ผลการศึกษาวิจัยมีดังต่อไปนี้

๓.๑ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิวร

เครื่องนุ่งห่มในที่นี้ คือ ผ้าไตรจีวร อันเป็นบริวารหลักที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุ ซึ่งจะขาดไม่ได้ ไตรจีวรนั้น มี ๓ อย่าง คือ จีวร สบง สังฆาฏิ และผ้าที่เป็นส่วนประกอบ ที่ใช้ได้เท่าที่มีพระบรมพุทธานุญาตเท่านั้น บทบัญญัติที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม มี ๕ บทบัญญัติ ดังต่อไปนี้ คือ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิวร มีกล่าวไว้ในพระวินัยปิฎก ได้แก่ บทบัญญัติเกี่ยวกับผ้าจีวรที่เป็นอติเรกจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการเก็บผ้าเพื่อทำจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ให้ผู้อื่นซักจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอจีวรจากคฤหัสถ์, บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอผ้า, และบทบัญญัติเกี่ยวกับการซื้อจีวรถวายพระภิกษุ, คือ

๓.๑.๑ บทบัญญัติเกี่ยวกับอติเรกจีวร

บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จิวร คือ ภิกษุจักใช้สอยจีวร ด้วยการเก็บไว้เกินความจำเป็น พระองค์ทรงบัญญัติให้ใช้จิวรครองเป็นหลัก “ภิกษุใดทรงอติเรกจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์”^๑ และทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุทรงอติเรกจีวรไว้ได้ ๑๐ วัน เป็นอย่างยิ่ง จึงทรงมีพระอนุบัญญัติเพิ่มมาในชั้นหลังเพราะความจำเป็น ในการผลัดเปลี่ยนผ้าจีวร “เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว เมื่อกลิ่นเคาะแล้ว ภิกษุพึงทรงอติเรกจีวรไว้ได้ ๑๐ วันเป็นอย่างมาก ให้เกินกำหนดนั้นไป ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์”^๒ หากจีวรเป็นผ้านิสสัคคีย ภิกษุต้องสละจีวรนั้น ทรงให้สละคืนจีวรที่เกินจำนวน ๓ ผืนนั้น มีธรรมเนียมปฏิบัติตามวินัย คือ ต้องสละคืนแก่ผู้สมควร ๓ ประเภท คือ

- ๑) แก่สงฆ์ คือ พระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูป ขึ้นไป
- ๒) แก่คณะ คือ พระภิกษุ ๒ หรือ ๓ รูป
- ๓) แก่บุคคล คือ พระภิกษุรูปเดียว

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๒ / ๔๖๐ / ๒

^๒ วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๔๖๒ / ๓.

พระภิกษุต้องอาบัติจะต้องกล่าวคำเสียสละว่า “ท่านผู้เจริญ จีวรผืนนี้ของกระผม เกินกำหนด ๑๐ วัน เป็นนิสสัยกัณฑ์ กระผมขอสละจีวรผืนนี้แก่สงฆ์” ครั้นเมื่อสละแล้ว ฟังขอ แสดงการปลงอาบัติ และคืนจีวรให้เจ้าของเดิม โดยที่พระองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า จีวรผืนนี้ของภิกษุชื่อนี้เป็นนิสสัยกัณฑ์ เธอสละแก่สงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วฟังคืนจีวรผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้”^๓

ลักษณะของการต้องอาบัติสิกขาบทนี้ เป็นแบบอจิตตกะ คือ จะตั้งใจ หรือ ไม่ตั้งใจ หากปล่อยให้เลยกำหนดไป ก็เป็นอาบัติ ยกเว้นการอธิษฐานไว้ หรือวิกัปไว้ หรือของนั้นสูญเสียไป เช่น ถูกโจรขโมยไป ถือว่าพ้นจากความเป็นกรรมสิทธิ์ของภิกษุภายใน ๑๐ วัน ไม่รับอาบัติ

๓.๑.๒ บทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากจีวร

บทบัญญัติ ที่เกี่ยวกับการอยู่ ปราศจากไตรจีวร พระพุทธองค์ ตรัสไว้ว่า “เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว เมื่อกลิ่นเคาะแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้สิ้นราตรีหนึ่ง ต้องนิสสัยกัณฑ์ปาจิตตีย์”^๔ “และทรงมีพระอนุบัญญัติไว้ว่า “เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว เมื่อกลิ่นเคาะแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้สิ้นราตรีหนึ่ง ต้องอาบัตินิสสัยกัณฑ์ปาจิตตีย์”^๕ เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ ”^๕ ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากไตรจีวรมี ๓ ประเด็น คือ เวลาที่ทรงอนุญาตให้อยู่ปราศจากจีวรได้, เขตกำหนดเวลาไม่ให้อยู่ปราศจากไตรจีวร, ลักษณะของการต้องอาบัติ ดังนี้

ภายหลังพระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตแก่ภิกษุผู้อาพาธ ที่ไม่สามารถนำจีวรไปครบ ๓ ผืนได้ และได้ทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดสมมติ เพื่อไม่ให้เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวร แก่ภิกษุรูปนั้น ตามที่ทรงมีพระอนุบัญญัติ

ในชั้นอรรถาธิบาย ได้อธิบายเสริมเกี่ยวกับภิกษุที่อยู่ปราศจากจีวรได้ คือคำว่า หากภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง ได้แก่ ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฎีกัณฑ์ ผ้าอุตราสงค์กัณฑ์ ผ้าอังตราวาสกัณฑ์ แม้กลิ่นเดียว และจีวรนิสสัยกัณฑ์ คือ เป็นของจำจะต้องสละพร้อมกับเวลาอรุณขึ้น ต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะ หรือบุคคล^๖

๑. เวลาที่อนุญาตให้อยู่ปราศจากจีวรได้

ทรงอนุญาตให้อยู่ปราศจากจีวรได้ สำหรับภิกษุที่ได้รับสมมติ

^๓ วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๔๖๔ / ๕.

^๔ วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๔๗๒ / ๑๐.

^๕ วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๒๗๕ / ๑๑.

^๖ ปัญญา ใช้นางยาง และคณะ, **พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๖.

(๑) จำพรรษาครบไตรมาสแล้ว (๓ เดือน) อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ ๑ เดือน
 (๒) ได้กรานกฐินแล้ว อยู่ปราศจากไตรจีวรได้อีก ๔ เดือน (๓) เมื่ออาพาธอาการหนักได้รับการ
 ยกเว้น หรือสมมติจากสงฆ์ให้อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ จนกว่าจะหาย

๒. เขตกำหนดไม่ให้อยู่ปราศจากไตรจีวร ในพระวินัยได้กำหนดลักษณะสถานที่
 ซึ่งถือว่าเป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวร และอธิบายถึงสถานที่เก็บจีวรและปฏิบัติในลักษณะต่างๆ
 ๑๑ ข้อ ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ภายในเขตสีมา คือ เขตที่สงฆ์ได้ประชุมตกลงกันสวดประกาศว่า เป็น
 สถานที่ไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร (อยู่ได้โดยมีจีวร ๒ ผืน) หมายความว่า พระภิกษุสงฆ์ อยู่ในเขต
 นี้แล้ว อยู่ห่างจากไตรจีวรได้ไม่ต้องอาบัติ

(๒) บ้านที่มีเขตกำแพงเป็นที่ล้อมไว้ ให้กำหนดถือเอาเขตนั้นเป็นสำคัญ แต่
 ถ้าไม่มีเขตกำแพงล้อมแล้ว ให้ถือเอาตัวบ้านเป็นเขตกำหนดในการอยู่ปราศจากไตรจีวร

(๓) โรงเรือนที่มีกำแพงล้อมรอบ ให้เอากำแพงที่ล้อมเป็นเขต ถ้าไม่มี
 กำแพงล้อม ให้เอาเรือนที่ไว้ผ้า เป็นเขตกำหนดในการอยู่ปราศจากไตรจีวร

(๔) นา ลานนวดข้าว สวน ที่มีรั้วกั้นเป็นเขต ให้ถือเอาเขตนั้น ถ้าไม่มีรั้ว
 ให้กำหนดกำแพงที่ระยะห่างจากผ้าได้ประมาณ ๑ สอก

(๕) โคนต้นไม้ กำหนดเอาเนื้อที่ ที่เงาของต้นไม้แผ่ไปในเวลาที่ขึง ถ้าเอา
 จีวรไว้ในเขตนั้น หรืออยู่ห่างไม่เกิน ๑ สอก ถือว่าไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร

(๖) ในป่าที่ไม่มีบ้านผู้คนอาศัยอยู่ให้กำหนดเอาประมาณ ๗ วา

(๗) อยู่ในหมู่คาราวานเกวียนที่มีโค ลา ต่างมาด้วยกัน ถ้าหมู่คาราวานเป็น
 ของเจ้าของเดียวเดียว ให้กำหนดเอาเขตด้านหน้าและด้านหลังด้านละ ๗ วา ส่วนด้านข้าง ด้านละ
 ๑ วา แต่ถ้ากองคาราวานมี หลายเจ้าของ ให้กำหนดเอาพื้นที่ได้ ๑ สอก แห่งหมู่เกวียนนั้น

พระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในเขตอันมิได้กำหนดให้อยู่ปราศจากไตรจีวรจากสงฆ์ เป็น
 การล่อแหลมต่อการต้องอาบัติ มีวิธีปฏิบัติที่สามารถกำหนดได้ คือ

๑) บริเวณกุฎิที่อยู่อาศัยที่พระภิกษุรูปนั้นเป็นเจ้าของผู้เดียว กำหนดเอากำแพงกุฎิ
 นั้นเป็นเขต แต่ถ้าไม่มีกำแพงให้กำหนดเอากุฎิเป็นเขตในการอยู่ปราศจากไตรจีวรได้

๒) บริเวณกุฎิที่มีพระภิกษุอยู่มากรุป ให้กำหนดเอากุฎิที่ไว้ผ้าเป็นเขต หรือเอา
 ห้องที่ไว้ผ้า เป็นเขตที่อยู่โดยปราศจากไตรจีวร

๓) บริเวณศาลา หรือที่อื่นอันเป็นสาธารณะสถาน พึงกำหนดในเวลาใช้รูปเดียว
 หรือหลายรูปเป็นประมาณ

๔) โคนไม้และที่แฉ่ง ถ้ามีกำแพงให้กำหนดเอากำแพงเป็นเขต ถ้าไม่มี ให้กำหนดเอาแดนที่งอกขึ้นเนื้อที่ไปในเวลาเที่ยง ถ้าเป็นที่แฉ่งให้กำหนดระยะหัดบาซของตนกับผ้า เป็นเขตอยู่ปราศจากไตรจีวรได้

สรุป คือ ผ้าสังฆาฏิที่เก็บไว้ในที่เช่นใด ให้ครองแต่ผ้าจีวรและสบงเท่านั้น เข้าบ้านได้ตามพุทธานุญาต ฟังกำหนดเอาที่เช่นนั้นเป็นเขต ส่วนวิธีการสละ (การสละสิทธิ์) เหมือนเช่นเดียวกันกับคำสละจีวรในหัวข้อข้างต้น

๓. ลักษณะของการต้องอาบัติ อาบัติในสิกขาบทนี้เป็นอดีตกะ เหมือนสิกขาบทก่อน คือ แม้ไม่ตั้งใจอยู่ล่วงเลยราตรีหนึ่งก็ต้องอาบัติ แต่ถ้าอยู่ปราศจากไม่ถึงหนึ่งราตรี ถอนคืนเสีย (ปัจจุบัน) หรือของนั้นเสียหายพ้นจากการเป็นกรรมสิทธิ์ของพระภิกษุ นั้น ตั้งแต่อรุณยังไม่ขึ้น ไม่เป็นอาบัติ

๓.๑.๓ การเก็บผ้าเพื่อทำจีวร

การแสวงหาผ้าเพื่อทำจีวรแต่ผ้ายังไม่พอ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตว่า

“เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว เมื่อภิกษุคนใดแล้ว อกาลจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุต้องการก็พึงรับไว้ได้ ครั้นรับแล้วพึงรับให้ทำเป็นจีวร ถ้าผ้านั้นมีไม่พอ เมื่อมีความหวังว่าจะได้ผ้ามาเพิ่ม ภิกษุนั้นพึงเก็บผ้าสำหรับทำจีวรนั้นไว้ไม่เกิน ๑ เดือน เพื่อเพิ่มผ้าสำหรับทำจีวรที่ยังขาดให้ครบ ถ้าเก็บเกินกำหนดนั้น แม้มีความหวังว่าจะได้ผ้ามาเพิ่ม ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์”^๓

สาเหตุของการบัญญัติ เพราะในสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่วัดเชตวัน กรุงสาวัตถี ในครั้งนั้น พระองค์ได้ทรงอนุญาตให้เก็บผ้าที่เกินฤดูกาลถวายจีวรได้ ๑๐ วัน ต่อมาภิกษุรูปหนึ่งได้ผ้ามา ต้องการจะทำจีวรก็ไม่พอ คือ (ผ้าที่ได้มาไม่พอแก่การที่จะตัด เย็บ ย้อม เป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่ง) จึงพยายามดึงผ้านั้นให้ยืดแล้วรีดเป็นหลายครั้ง พระผู้มีพระภาคเสด็จมาพบ ตรัสถามว่า “ เธอพยายามดึงผ้านั้นให้ยืด แล้วรีดเป็นหลายครั้ง เพื่ออะไร ” ภิกษุรูปนั้นกราบทูลว่า อกาลจีวรผืนนี้เกิดขึ้นแก่ข้าพระพุทธเจ้าจะทำจีวรก็ไม่พอ จึงพยายามดึงผ้าให้ยืดแล้วรีดหลายครั้ง พระพุทธเจ้าข้า พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้เก็บผ้าไว้ถ้ายังมีหวังได้ผ้ามา หากเก็บไว้เกิน ๑ เดือน ปรับอาบัติ ให้สละคืนผ้าผืนนั้นเสีย ผู้วิจัศึกษาใน ๓ ประเด็น คือ อกาลจีวรและอดิเรกจีวร, วิธีการนับอายุของผ้าและวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม, ลักษณะของการต้องอาบัติ ดังนี้

๑) อกาลจีวรและอดิเรกจีวร อกาลจีวร คือ จีวรที่มีได้เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นในช่วงเวลาการถวายจีวรเรียกว่า จีวรกาล กล่าวคือ ระยะเวลาจะมีขึ้นตั้งแต่ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑

^๓ วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๔๕๕ / ๒๐.

หรือประมาณต้นเดือน ตุลาคม จนถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ หรือ ประมาณต้นเดือน พฤศจิกายน รวมแล้วเป็นเวลา ๑ เดือน ในกรณีนี้ พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาครบ ๓ เดือน มีสิทธิในการที่จะรับจีวรจากทายกได้เป็นเวลา ๑ เดือน อานิสงส์ขยายออกไปอีก ๔ เดือน เฉพาะรูปที่รับภิน္ทานหรือคณะสงฆ์ที่ร่วมด้วย สามารถเก็บฝ้านั้น ได้ขยายออกไปอีก ๔ เดือน คือ ตั้งแต่ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ประมาณต้นเดือนตุลาคม จนถึงหมดฤดูหนาว คือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ประมาณกลางเดือน มีนาคม

ดังนั้น ผ้าที่มีอุบาสก อุบาสิกา มาถวายนอกจากเขตที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นผ้าที่เกินกำหนดจากไตรจีวรที่ทรงบัญญัติไว้ เรียกว่าอติเรกจีวร ในข้อสิกขาบทนี้ กล่าวว่า ถ้าภิกษุต้องเย็บไตรจีวร แต่ยงได้ฝ้ามามากพอ เมื่อหวังจะได้ฝ้ามอีกจากญาติ จากเพื่อน เป็นต้น หรือแม้แต่ทรัพย์ของตนเองก็ดี ควรเก็บฝ้านั้นไว้ไม่เกิน ๑ เดือน แต่ถ้าไม่ต้องการจะทำหรือไม่มีหวังที่จะได้ฝ้ามอีก ฝ้านั้นก็จะมีอายุการใช้ได้ ๑๐ วัน หรือถ้ามีหวังว่าจะได้แต่เกิน ๑ เดือน ฝ้านั้นก็จะมีอายุการใช้งานอีกเพียง ๑๐ วัน เหมือนเดิม ดังนั้น อกาลจีวร ก็คือ อติเรกจีวรในกรณีนี้

๒) วิธีการนับอายุของผ้าและวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม พระภิกษุเก็บผ้า อกาลจีวรไว้แล้ว ได้ผ้าใหม่มาพอเย็บจีวรได้ให้กำหนดเอาเวลาของผ้าผืนแรกเป็นกำหนดของอายุในการเก็บ และอายุของผ้าที่ได้มาใหม่ ผ้าผืนใหม่มาต้องทำการเย็บให้เสร็จภายใน ๑๐ วัน เก็บผ้าเดิมได้ ๒๐ วัน ได้ผ้าใหม่มาต้องเย็บให้เสร็จภายใน ๑๐ วัน เก็บผ้าตั้งแต่ ๒๑ วันขึ้นไป ต้องทำให้เสร็จภายใน ๕ วัน จากนั้นไปเวลาจะเริ่มลดลงไปที่ละวันจนถึงเก็บผ้าไว้ ๒๕ วัน ขึ้นไป เวลาในการเย็บจีวรจะเหลือ ๑ วัน ถ้าเก็บจนถึงวันที่ ๓๐ แล้วผ้าใหม่เกิดขึ้น ทำการเย็บไม่ทันแล้ว ให้อธิษฐานหรือวิกัปหรือมอบถวายแก่ภิกษุรูปอื่นไป ถ้าหากเก็บไว้จนรุ่งขึ้นของวันใหม่ ผ้าผืนนั้นจะต้องเป็นของ สละให้แก่สงฆ์ แก่คณะหรือภิกษุรูปนั้น ในกรณีที่เก็บผ้าไว้เกิน ๑๐ วัน แต่ยังไม่ครบ ๑ เดือน ได้ผ้าใหม่มา หากเนื้อผ้าเข้ากันไม่ได้ หรือได้ผ้าใหม่มาจนจะสิ้นกำหนดการเย็บไม่ทัน ก็ให้อธิษฐานเป็นเครื่องใช้อย่างอื่นแทน ควรวิกัปไว้ หรือมอบให้แก่ภิกษุรูปอื่น เมื่อตกลงใจว่าจะไม่ทำจีวรแล้ว

๓) ลักษณะของการต้องอาบัติ สิกขาบทนี้เป็นอดีตตะกะเหมือนสิกขาบทก่อน ผ้าที่เก็บไว้เกินกำหนด ๑ เดือน เป็นผ้าที่ต้องทำการสละ ถ้าไม่สละแล้วใช้สอยฝ้านั้น เป็นอาบัติทุกกฏ เว้นแต่ภิกษุผู้ไม่ต้องอาบัติ คือ ถูกขโมย, วิกัปไว้แล้ว, อธิษฐานไว้หรือจีวรถูกไฟไหม้

๓.๑.๔ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ให้ผู้อื่นซักจีวร

บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ให้ผู้อื่นซักจีวรนั้น เป็นการป้องกันเหตุจากผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ ย่อมไม่รู้สิ่งที่ดีหรือไม่ควร ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติห้ามผู้ที่ไม่ใช่ญาติซักจีวร

๑) มุลบัญญัติในการซักผ้าจีวร ที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ มีดังนี้

“ ภิกษุใช้นางภิกษุณีผู้มีไม่ใช่ญาติให้ซัก ให้ข้อม หรือให้ทูปจิวรแก่ก็ดี ต้องอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์” ^๘

เหตุทรงบัญญัติเพราะ ในสมัยพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเขตวันมหาวิหาร ในครั้งนั้นอดีตรรยาของพระอุทายี เข้ามาบวชเป็นภิกษุณี ได้รับอาสาซักผ้าจีวรของพระอุทายี ซึ่งมีน้ำอสุจิเประใหม่ ๆ นางได้นำอสุจิส่วนหนึ่งเข้าไปปาก ส่วนหนึ่งใส่ในองค์กำเนิดตั้งครรภ์ขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีผู้มีไม่ใช่ญาติ ให้ซัก, ข้อม, หรือทูปจิวรที่นุ่งห่มแล้ว แม้ครั้งเดียว ทรงปรับอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์

๒) ลักษณะของการต้องอาบัติมี ๓ กรณี คือ (๑) ภิกษุณีมิใช่ญาติ (๒) ภิกษุตั้งให้ข้อม ให้ทูป หรือให้ซัก (๓) ภิกษุณีลงมือซัก ข้อม หรือทูป^๙

๓) ลักษณะภิกษุที่ไม่ต้องอาบัติ

(๑) ภิกษุณีเป็นญาติ ซัก ข้อมหรือทูปให้ (๒) ภิกษุณีผู้มีใช่ญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ (๓) ภิกษุใช้ภิกษุณีซักจีวรที่ยังไม่ได้ใช้สอย (๔) ภิกษุใช้ภิกษุณีผู้มีใช่ญาติให้ซักบริการอย่างอื่น นอกจากจีวร (๕) ภิกษุใช้สิกขามาณาให้ซัก (๖) ภิกษุใช้สามเณรีให้ซัก (๗) ภิกษุผู้วิกลจริต (๘) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ^{๑๐}

วิธีการเสียดละและคำเสียดละนั้น คือ เสียดละ แก่สงฆ์, แก่คณะ, แก่บุคคล ดังที่กล่าวมาในเบื้องต้น

๓.๑.๕ บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับจีวร

บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับจีวร ได้กล่าวถึงภิกษุรับจีวรจากผู้ที่มิใช่ญาติ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ เพื่อป้องกันภิกษุผู้ไม่รู้จักสิ่งที่ดีควรรับหรือไม่ควรรับจีวรจากผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ มีประเด็นศึกษา ๓ ประเด็น คือ มูลบัญญัติ, ลักษณะการต้องอาบัติ, ข้อยกเว้นที่ไม่เป็นอาบัติ ดังนี้

๑) มูลบัญญัติ ในการรับจีวรพระภิกษุจะต้องไม่รับจีวรจากบุคคลที่มีใช่ญาติ ตามที่พระคำรัสทรงตรัสว่า “ ภิกษุใดรับจีวรจากมือภิกษุณีผู้มีไม่ใช่ญาติ ต้องอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ของแลกเปลี่ยนกัน”^{๑๑} เหตุที่ทรงบัญญัตินั้น ในสมัยพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่วัดเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ ในครั้งนั้นพระอุทายีรับผ้าของจีวรจาก นางอุบลวณณาเถรี ซึ่งนางมีอยู่อย่างจำกัด

^๘ วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๐๔ / ๒๗.

^๙ จากตัวภิกษุลงมามาก ๓ ชั้น คือชั้นลูก ชั้นหลาน และชั้นเหลน รวมเป็นเจ็ดชั่วคน (วิ.มหา. ไทย. ๒ / ๕๐๔ / ๒๗). คำว่า “ญาติ” เจ็ดชั่วคน คือวงศ์สกุลที่สืบสายโลหิตกันมา นับตั้งแต่ตัวภิกษุขึ้นไป ๓ ชั้น คือชั้นพ่อ ชั้นปู่ และชั้นทวดกับนับ

^{๑๐} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๐๗ / ๓๑.

^{๑๑} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๑๑ / ๓๕.

นางจึงถวายผ้า อันตราวาสกแก่พระอุทายีไป ความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามรับจีวรจากภิกษุผู้มีไข้ญาติ และทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยาจิตติยฺห์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด และภายหลังทรงอนุญาตเงื่อนไขที่ไม่ปรับอาบัติ ในกรณีที่เป็นการแลกเปลี่ยนกัน

ในส่วนหลักการแลกเปลี่ยนกันได้นั้น เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ไม่ให้ภิกษุรับของจาก ภิกษุณีผู้มีลาภน้อย แต่ฝ่ายเดียว ถ้าสมควรที่จะรับก็ต้องมีการแลกเปลี่ยนโดยเป็นของมีค่าเสมอกัน ต่อมาพระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้มีการแลกเปลี่ยนจีวรกันได้ กับสหธรรมมิกทั้ง ๕ โดยทรง ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สหธรรมมิก ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร และสามเณรี แลกเปลี่ยนจีวรกันได้ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับสิ่งของแลกเปลี่ยนของ สหธรรมมิก ๕ เหล่านี้ได้”^{๑๒}

๒) ลักษณะของการปรับอาบัติในสิกขาบทนี้ แบ่งออกเป็น ๒ กรณี คือ ต้อง เพราะทำ ได้แก่ รับจีวรจากภิกษุณี และต้องเพราะไม่ทำ ได้แก่ ทำการแลกเปลี่ยนจีวรกับ สหธรรมมิกทั้ง ๕ โดยไม่ทำการแลกด้วยสิ่งของที่มีค่าสมควรกันหรือค่าไม่เสมอกัน ต้องสละผ้า ผืนนั้นเสีย ให้แก่สงฆ์ คณะ และบุคคล

๓) ข้อยกเว้นไม่เป็นอาบัติ (๑) ภิกษุรับจีวรจากภิกษุณีผู้เป็นญาติ (๒) แลกเปลี่ยน กันกับสหธรรมมิกทั้ง ๕ (๓) ภิกษุถือวิสาสะหิยบครอง (๔) ภิกษุขอขี้มไปใช้ (๕) ภิกษุรับบริการ อื่นนอกจากจีวร (๖) ภิกษุรับจีวรจากสามเณรี (๗) ภิกษุรับบริการอื่นจากสิกขมานา

๓.๑.๖ บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอจีวรจากคฤหัสถ์

บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอจีวรจากคฤหัสถ์ กล่าวถึงภิกษุขอจีวรจากคฤหัสถ์ผู้ที่ไม่ใช่ ญาติ ไม่ได้ปวารณา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ เพื่อป้องกันภิกษุผู้ไม่รู้จักสิ่งที่ควรขอ หรือไม่ ควรขอจีวรจากคฤหัสถ์ ผู้ที่ไม่ใช่ญาติ ผู้วิจัยศึกษา ๓ ประเด็น คือ มูลบัญญัติ, ลักษณะการต้อง อาบัติ, ข้อยกเว้นไม่ต้องอาบัติ ดังนี้

๑) มูลบัญญัติ บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอจีวรจากคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตให้ขอได้แต่มี ข้อกำหนด คือ “ภิกษุใดออกปากขอจีวรจากคฤหัสถ์ชาย หรือคฤหัสถ์หญิง ผู้ไม่ใช่ญาติ ต้อง อาบัตินิสสัคคิยาจิตติยฺห์ เว้นไว้แต่มีสมัยที่จะขอจีวรได้”^{๑๓}

เหตุที่ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพราะมีบุตรเศรษฐีคนหนึ่งเลื่อมใสในพระอุปนันท ได้เข้าไปหาโดยปวารณาถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ โดยกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าพึงบอกปัจจัย

^{๑๒} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๐๕ / ๓๔ - ๓๕.

^{๑๓} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๑๖ / ๔๑.

๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และกิลานเภสัชปัจจัยบริวารที่ท่านต้องการ ซึ่งกระผมพอจะจัดการหามาถวายได้”^{๑๔}

พระอุปนันทศากยบุตร กลับขอผ้าสาฎกผืนหนึ่งจากบุตรเศรษฐีที่ใช้นุ่งห่มอยู่ บุตรเศรษฐีได้กล่าวผลัดว่าจะไปเอาที่บ้านมาให้ พระอุปนันทก็ไม่ยอมกลับบอกว่า ถ้าปวารณาแล้วไม่ให้จะมีประโยชน์อะไรกับการปวารณานั้น จึงทำให้บุตรเศรษฐีนั้นยอมให้ผ้าไป ในระหว่างทางชาวบ้านถามบุตรเศรษฐี ได้เล่าเรื่องพระอุปนันทให้ฟัง ชาวบ้านต่างพากันเพ่งโทษติเตียนว่าเป็นผู้ไม่สันโดษ เป็นผู้มักมากไม่สมกับเป็นสมณะศากยบุตร เมื่อความทราบถึงพระพุทธเจ้า ทรงดำนิกิษุอุปนันท จึงทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าวข้างต้น เมื่อภายหลังจึงบัญญัติเพิ่มเติมให้ขอได้เวลา ถูกที่โจรลักจีวรหรือจีวรที่หายไป ว่า “ภิกษุใดออกปากขอจีวรจากคฤหัสถ์ชาย หรือหญิง ผู้ไม่ใช่ญาติ นอกสมัช ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ สมัยในข้อนั้น คือ ภิกษุถูกขิงจีวรไป หรือจีวรสูญหาย นี่เป็นสมัยในข้อนั้น”^{๑๕}

๒) ลักษณะการต้องอาบัติ

(๑) เป็นอาบัติทุกกฏ ในการที่ขอ

(๒) เป็นของที่ต้องสละเมื่อได้ผ้ามา คือ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ คือ (สมุฏฐานที่แม้ไม่มีเจตนา) เพราะเหตุนี้ถ้าเขามีโชติญาติ ภิกษุรู้ที่อยู่ หรือสงสัยว่าเป็นญาติก็ตาม หากขอในเวลาพระพุทธเจ้าไม่ได้อนุญาตแล้ว ถือว่าเป็นความผิด ได้มาต้องสละ ผู้เป็นญาติ ภิกษุคิดว่ามีโชติญาติ ขอจีวร ต้อง ทุกกฏ (ปรับอาบัติเพราะขาดสติ)

๓) ข้อยกเว้นไม่ต้องอาบัติ

(๑) ภิกษุไปขอกับญาติ ซึ่งภิกษุรู้ที่อยู่ว่าเป็นญาติ

(๒) ภิกษุขอในเวลาที่กำหนดไว้

(๓) ภิกษุขอต่อคนที่ปวารณาไว้ก่อน

(๔) ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น

(๕) ภิกษุซื้อด้วยทรัพย์ของตนเอง

(๖) ภิกษุวิกุลจริต

(๗) ภิกษุที่เป็นต้นบัญญัติ ^{๑๖}

^{๑๔} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๑๕ / ๓๕.

^{๑๕} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๑๘ / ๔๒.

^{๑๖} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๒๑ / ๔๕.

ขยายความในส่วนจีวรของภิกษุที่หาย หรือถูกขโมยลักไปสามารถขอจีวรจากชาวบ้านได้ มีอนุบัญญัติให้ภิกษุขอได้เพียงสบง จีวร หรือสังฆาฏิเท่านั้น ถ้าขอเกินกว่านั้น ได้มาต้องเป็นนิสสัยศัสตราจีวร

เหตุที่ต้องบัญญัติเพราะในครั้งนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์ ได้เที่ยวขอจีวรจากชาวบ้าน ให้กับกลุ่มภิกษุที่ถูกขโมยจีวรไปต่างๆ ที่ภิกษุเหล่านั้นได้จีวรมาแล้ว เป็นการขอหรือเรียไรโดยไม่รู้จักประมาณ ได้ผ้ามามากมายจนถูกชาวบ้านกล่าวติเตียนว่า จะไปตั้งร้านขายผ้ากันหรืออย่างไร เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ ได้เรียกภิกษุเหล่านั้นมาสอบถาม ทรงตำหนิและได้บัญญัติสิกขาบทดังกล่าว

๓.๑.๗ บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอผ้าจีวร

บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการขอผ้าจีวรนั้น ได้กล่าวถึงภิกษุ ต้องด้วยเหตุในการขอผ้าจีวรจากบุคคลอื่น พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ เพื่อป้องกันภิกษุผู้ไม่รู้จักความพอประมาณในการขอผ้าจีวร ซึ่งได้ทรงบัญญัติเกี่ยวกับการขอผ้าจีวร ผู้วิัยศึกษา ๓ ประเด็น คือ พุทธานุญาติในการขอจีวร, ลักษณะของการต้องอาบัติ, และข้อยกเว้นที่ไม่ต้องอาบัติ ดังนี้

๑) พุทธานุญาติในการขอ บทบัญญัติในกรณีที่ภิกษุถูกขโมยลักผ้าจีวรไป ทรงอนุญาตขอผ้าจากชาวบ้านได้ แต่ต้องมีความพอดี หรือรู้จักประมาณในการขอ เพราะผ้าในสมัยนั้นเป็นของหายาก และป้องกันภิกษุที่ไม่รู้จักประมาณในการขอ พระพุทธองค์จึงทรงวางเกณฑ์ในการขอไว้ดังนี้ “ ภิกษุใดมีผ้าหายไป ๓ ผืน ภิกษุนั้นพึงยินดี ๒ ผืน คือ นุ่งผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง แสวงหาอีกผืนหนึ่ง จากภิกษุที่มีความชอบพอกัน ภิกษุที่มีผ้าหาย ๒ ผืน พึงยินดีผืนเดียว ถ้าภิกษุเที่ยวไปตามปกติด้วยอุตตราสงค์กับอันตราวาสก พึงยินดี ๒ ผืน เมื่อยินดีอย่างนี้จักเป็นผู้สมอกกับภิกษุผู้ยินดีผืนเดียว ภิกษุใดมีผ้า ๓ ผืนหายไปผืนเดียว ภิกษุนั้นไม่ควรยินดี ส่วนภิกษุใดมีผ้า ๒ ผืน หายไปผืนเดียว ภิกษุนั้นพึงยินดีผืนเดียว ภิกษุใดมีผ้าเพียงผืนเดียวและผ้าผืนนั้นหายไป ภิกษุนั้นพึงยินดี ๒ ผืน ”^{๑๗}

๒) ลักษณะของการต้องอาบัติ ในการไปขอจีวรจากชาวบ้านผู้ไม่ใช่ญาติ หรือมิได้พิจารณาให้ขอนั้น ทรงปรับอาบัติทุกกฏ ถ้าได้มาเกินจำนวนที่ขอ ต้องสละคืนแก่สงฆ์ คณะบุคคล

๑) กรณีที่ไม่ต้องอาบัติ

(๑) ภิกษุนำไปด้วยคิดว่าที่เหลืจักเอามาคืน (๒) ชาวบ้านหรือเจ้าของจีวรบอกว่า จีวรที่เหลืถวายแก่ภิกษุนั้น (๓) ชาวบ้านหรือเจ้าของจีวร มิได้ถวายจีวรเพราะเหตุจีวร

^{๑๗} วิ. อ. (ไทย) ๒ / ๕๒๒ - ๕๒๔ / ๒๑๓.

หาย (๔) ชาวบ้านหรือเจ้าของจิวร มิได้ถวายจิวรเพราะเหตุถูกขโมยลักไป (๕) ภิขุขอต่อญาติของตน (๖) ภิขุจ่ายด้วยทรัพย์ของตน (๗) ภิขุวิกัลลจิต (๘) ภิขุผู้เป็นต้นบัญญัติ

๓.๑.๘ บทบัญญัติเกี่ยวกับการซื้อจิวรถวายพระภิขุ

บทบัญญัติเกี่ยวกับการซื้อจิวรถวายพระภิขุ เพราะมีอุปาสกสองคน จะซื้อผ้าคนละผืนถวายพระอุปันนทะ ภิขุได้แนะนำให้เขารวมทุนกันซื้อผ้าชนิดที่ดี ผู้คนพากันคิดเถียงว่ามักมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเข้าไปขอคฤหัสถ์ที่มีโชฎฐาติ มิได้พิจารณาไว้ก่อน เขาตั้งใจ ต่างคนต่างจะซื้อจิวรถวาย แต่ภิขุกลับขอให้เขารวมกันซื้อจิวรอย่างนั้นอย่างนี้ โดยมุ่งหวังว่าจะได้ผ้าที่ดีๆ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ผู้ที่ล่วงละเมิดบทบัญญัติ ผู้วิัยศึกษา ๓ ประเด็น คือ มูลบัญญัติ, ลักษณะของการต้องอาบัติ, และข้อยกเว้นที่ไม่ต้องอาบัติ ดังนี้

๑) มูลบัญญัติ บทบัญญัติเกี่ยวกับการซื้อจิวรถวายแก่พระภิขุ มีบัญญัติไว้ว่า คฤหัสถ์ชายหรือคฤหัสถ์หญิงผู้ไม่โชฎฐาติ เจาะจงภิขุว่า “เราจะซื้อจิวรด้วยทรัพย์เป็นค่าจิวรนี้แล้ว นิมนต์ภิขุซื้อนี้ให้ครองจิวร ถ้าภิขุนั้นเขาไม่ได้พิจารณาไว้ก่อน เข้าไปกำหนดชนิดจิวรในที่ที่เขาเตรียมจิวรไว้ เพราะต้องการจิวรดีกว่า ว่าดีละท่านจงซื้อจิวรเช่นนั้นเช่นนี้ด้วยทรัพย์เป็นค่าจิวรนี้แล้ว ให้อาตมาครองเถิด” ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์^{๑๘}

เหตุการณ์ในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเชตวัน กรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ได้มีบุรุษผู้หนึ่งพูดกับภรรยาของตนว่าจะถวายจิวรแก่พระอุปันนทะ ได้มีภิขุรูปหนึ่งเดินบิณฑบาตผ่านมาได้ยินเข้า จึงนำเรื่องนี้ไปบอกแก่พระอุปันนทะ พระอุปันนทะได้ไปยังบ้านบุรุษดังกล่าวแล้วบอกสามีภรรยาผู้นั้นซื้อจิวรอย่างใดถวายแก่ตน สามีภรรยาผู้นั้นจึงนำเรื่องนี้ไปเล่าให้คนทั้งหลายฟัง คนเหล่านั้นต่างพากันเพ่งโทษ ดำหนดิเถียน โปนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยะบุตรเหล่านี้ จะบำรุงอุปถัมภ์ก็ทำไม่ได้ง่าย ความเหล่านี้ได้ยินไปถึงภิขุสงฆ์ทั้งหลาย ได้เข้ากราบทูลแด่พระพุทธเจ้า ทรงดำหนดิเถียนว่า ดูก่อนโมฆะบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะสม ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ การกระทำนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของบุคคลทั้งหลาย เป็นคนมักมาก ไม่สันโดษ ไม่รู้จักความพอประมาณในการขอ พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าวไว้ เพื่อป้องกันการเสื่อมศรัทธาของผู้อุปถัมภ์

ในอรรถกถา ภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค ๒ ได้กล่าวว่ สิกขาบทแรกนั้น เหมือนกับอนุบัญญัติแห่งสิกขาบทนี้ ในสิกขาบทที่ ๑ ภิขุเพียงทำความ

^{๑๘} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๒๘ / ๕๒.

เบียดเบียนแก่บุคคลเดียว แต่ในสิกขาบทที่ ๒ กระทำแก่บุคคล ๒ คน^{๑๕} ความต่างกันนี้ในสิกขาบทเหล่านี้ คือ

คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ ภิกษุสำคัญว่าไม่ใช่ญาติ , ภิกษุไม่แน่ใจว่าเป็นญาติ, และภิกษุสำคัญว่าเป็นญาติ เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหากฤหัสถ์แล้วกำหนดชนนิจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์^{๑๖}

๒) ลักษณะของการต้องอาบัติ ความผิดในสิกขาบทนี้ หากภิกษุไปสั่งให้เขาซื้อจีวรชนิดที่ดีๆ แพงกว่าเพื่อตน เป็นอาบัติเพราะทำให้ศรัทธาตก ยกเว้นว่าสั่งให้เขาถวายจีวรนั้นราคาต่ำกว่าที่เขากำหนดได้ ไม่เป็นอาบัติ เนื่องจากไม่ทำให้เขาเดือดร้อน แสดงถึงความเป็นภิกษุที่มักน้อย สันโดษ รู้ประมาณในสิ่งของ ที่ดำรงตนให้เขาเลี้ยงง่ายนั่นเอง ถ้า “ภิกษุแนะนำให้เขารวบรวมทรัพย์ซื้อจีวรอย่างดีเพื่อคนผู้เดียว ซึ่งแต่เดิมเขาตั้งใจจะซื้ออย่างราคาถูก ได้มา ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์”^{๑๗}

๓) ข้อยกเว้นที่ไม่ต้องอาบัติ

(๑) ภิกษุขอจากคฤหัสถ์ที่เป็นญาติ (๒) ภิกษุขอจากคฤหัสถ์ที่ปวารณา (๓) ภิกษุขอเพื่อภิกษุรูปอื่น (๔) ภิกษุซื้อมาด้วยทรัพย์ของตน (๕) คฤหัสถ์ต้องการซื้อจีวรราคาแพงถวาย ภิกษุกลับไปให้ซื้อจีวรราคาถูก (๖) ภิกษุวิกลจริต (๗) ภิกษุอาทิกัมมะ

๓.๑.๕ บทบัญญัติทรัพย์เป็นค่าจีวรที่พระราชามีให้ทอดนำมาถวาย

บทบัญญัติสิกขาบทนี้ ว่าด้วย พระราชา มหาอมาตย์ พราหมณ์ หรือ คหบดีผู้ปฎิฐากของท่านพระอุปนันทะสากยบุตร ส่งทูตไปถวายทรัพย์เป็นค่าจีวร และสั่งว่า เธอจงเอาทรัพย์ เป็นค่าจีวรนี้ซื้อจีวรแล้ว นิมนต์พระคุณเจ้าอุปนันท ให้ครองผ้า^{๑๘} ผู้วิจัยศึกษา ๓ ประเด็น คือ มูลบัญญัติ, ลักษณะของการต้องอาบัติ, และข้อยกเว้นที่ไม่ต้องอาบัติ ดังนี้

๑) มูลบัญญัติ มีบทพุทธบัญญัติที่ทรงตรัสไว้ว่า “พระราชามีให้ทอดนำมาถวาย หรือ คหบดีผู้ใดผู้หนึ่งส่งทูตมาถวายทรัพย์เป็นค่าจีวรนี้ ซื้อจีวรแล้วนิมนต์ภิกษุซื้อนี้ให้ครองจีวร” ถ้าทูตนั้นเข้าไปหาภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมนำทรัพย์เป็นค่าจีวรนี้มาเจาะจงพระคุณเจ้า พระคุณเจ้าจงรับทรัพย์เป็นค่าจีวรเถิด” ภิกษุนั้นพึงกล่าวกับทูตนั้นอย่างนี้ว่า “พวกอาตมารับทรัพย์เป็นค่าจีวรไม่ได้ รับเฉพาะจีวรที่สมควรตามกาล” ถ้าทูตนั้นพึงกล่าวกับภิกษุนั้น

^{๑๕} วิ.อ. (ไทย) ๒ / ๕๓๒ / ๒๑๘.

^{๑๖} วิ.ม. (ไทย) ๒ / ๕๓๐ / ๕๕.

^{๑๗} วิ.ม. (ไทย) ๒ / ๕๒๕ / ๕๔.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๒ / ๕๓๗ / ๖๓.

อย่างนี้ว่า “ก็มีใครเป็นไวยาวัจกรของท่านบ้างไหม” ภิกษุผู้ต้องการจีวรพึงแสดงคนวัดหรืออุบาสก ให้เป็นไวยาวัจกรว่า “ผู้นี้เป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย” ถ้าพูดตกลงกับไวยาจรแล้วเข้าไปหา ภิกษุกล่าววว่า “ข้าพเจ้าตกลงกับคนที่ท่าน แนะนำว่าเป็นไวยาวัจกรแล้ว ท่านจงไปหาเวลาอัน สมควร เขาจะนิมนต์ท่านให้ครองจีวร” ภิกษุทั้งหลายต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจกรแล้วทวง หรือเตือน ๒ – ๓ ครั้ง ให้เขาจัดจีวรสำเร็จได้นั้นเป็นการดี ถ้าไม่สำเร็จ พึงยืนแสดงตนนิ่ง ๆ ถึง ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง หรือ ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก เมื่อแสดงตนนิ่ง ๆ อย่างนี้มากแล้ว ให้เขาจัดจีวรสำเร็จได้ นั้นเป็นการดี ถ้าพยายามเกินกว่านั้น ให้เขาจีวรสำเร็จได้ ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตตีย์ ถ้าไม่สำเร็จ พึงส่งทูตหรือไปเองที่เขาส่งทรัพย์เป็นค่าจีวรมาน กล่าววว่า “ทรัพย์เป็นค่าจีวรที่ท่านส่งไปจะจง ภิกษุรูป ใดไม่ได้อำนวยความสะดวกอะไรแก่ภิกษุรูปนั้นเลย ทำสนงทวงทรัพย์ของท่านสนคินมา ทรัพย์ของท่านอย่าเสียหายเลย”^{๒๓}

เป็นการทำที่สมควรของภิกษุในเรื่องนี้ เพราะการทวงถามตามที่พุทธบัญญัติ กำหนดไว้นั้นถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามพุทธานุญาต เพื่อผลประโยชน์ของภิกษุและเจ้าของทรัพย์ ทรัพย์เป็นค่าจีวร ในบทบัญญัตินี้ หมายถึง เงิน ทอง แก้วมณี แก้วมุกดา (แก้วตาแมวหรือแก้ว ผลึก)

๒) ลักษณะการต้องอาบัติ ถ้าภิกษุพยายามเกินกว่าที่กำหนด คือ ทวงหย่อนกว่า ๓ ครั้ง ยืนหย่อนกว่า ๖ ครั้ง ภิกษุนั้นสำคัญว่าเกิน ต้องอาบัติทุกกฏ

ทวงหย่อนกว่า ๓ ครั้ง ยืนหย่อนกว่า ๖ ครั้ง ภิกษุไม่แน่ใจ ต้องอาบัติทุกกฏ จีวรที่ได้มาเป็นนิสสัคคิยาจิตตีย์ จำต้องสละแก่สงฆ์ แก่คณะหรือบุคคล

๓) ข้อยกเว้นที่ไม่ต้องอาบัติ

(๑) ภิกษุทวง ๓ ครั้ง ยืน ๖ ครั้ง (๒) ภิกษุทวงหย่อนกว่า ๓ ครั้ง ยืนหย่อนกว่า ๖ ครั้ง (๓) ภิกษุไม่ได้ทวง ไวยาวัจกรจัดถวายเอง (๔) ภิกษุรับจีวรที่เจ้าของทวงมาถวาย (๕) ภิกษุวิกลจริต (๖) ภิกษุดันบัญญัติ^{๒๔}

๓.๑.๑๐ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้สบง

บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้สบงตามพระวินัย มีพุทธบัญญัติห้ามไม่ให้พระภิกษุนุ่งห่มผ้า อย่างศฤงคารผู้ครองเรือน ทรงอนุญาตผ้าที่ใช้สำหรับนุ่งเรียกว่า อันตราวาสก คือ สบงผ้าที่ใช้ สำหรับนุ่ง

บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งสบง ในเสขยิกัณฑ์ ปริมาณลวรรค หมวดว่าด้วยการนุ่ง ห่มให้เรียบร้อย ทรงบัญญัติไว้ว่า “ พึงทำความสำเนียงว่า เราจักครองอันตราวาสกให้เรียบร้อย”

^{๒๓} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๓๘ / ๖๕- ๖๖.

^{๒๔} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๔๑ / ๖๕- ๗๐.

และบทวิภังค์กล่าวว่า ภิกษุพึงครองอันตราวาสกให้เรียบร้อย คือ ปิดบริเวณสะดือบริเวณเข่า ภิกษุใดไม่เอื้อเพื่อ ครองอันตราวาสกย่อยข้างหน้าข้าง ข้างหลังข้าง บริเวณเข่า ภิกษุใดไม่เอื้อเพื่อ ครองอันตราวาสกย่อยข้างหน้าข้าง ข้างหลังข้าง ต้องอาบัติทุกกฏ^{๒๕} ผู้วิจัยศึกษา ๒ ประเด็น คือ มูลเหตุแห่งการบัญญัติ, และข้อยกเว้นที่ไม่ต้องอาบัติ ดังนี้

๑) มูลเหตุแห่งการบัญญัติ ในสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ในครั้งนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ครองอันตราวาสก ย่อยหน้า ย่อยหลัง ชาวบ้านพากันตำหนิว่า “โง่นพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงครองอันตราวาสก ย่อยหน้าข้าง ข้างหลังข้าง เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกามเล่า” เรื่องได้ย็นถึงภิกษุทั้งหลาย จึง นำกราบทูลพระพุทธเจ้า พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงธรรมีกถา และทรงบัญญัติการนุ่งสบงให้ เรียบร้อย

๒) ข้อยกเว้นที่ภิกษุไม่ต้องอาบัติ

(๑) ภิกษุไม่จงใจ (๒) ภิกษุไม่มีสติ (๓) ภิกษุผู้ไม่รู้ (๔) ภิกษุผู้เป็นไข้ (๕) ภิกษุผู้มีเหตุขัดข้อง (๖) ภิกษุวิกลจริต (๗) ภิกษุต้นบัญญัติ

ในการนุ่งสบงหรืออันตราวาสกนั้น พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์ คือ นุ่งปล่อยชาย เหมือนงวงช้าง เหมือนหางปลา ปล่อยชายสี่แฉก ปล่อยชายคล้ายก้านตาลยกกลีบตั้งร้อย รูปใดนุ่ง ต้องอาบัติทุกกฏ^{๒๖}

ในหนังสือการปกครองคณะสงฆ์ พระมหาสมณวินิจนัย วางระเบียบครองผ้า ของพระมหานิกาย ในข้อที่ ๙ ว่า “ผ้านุ่งไม่มีขนาดชัดเจนเหมือนผ้าห่ม แต่รู้ได้โดยนัย กว้างยาวพอจะนุ่ง ข้างบนปิดสะดือ ข้างล่างปกหัวเข่าได้ ได้เห็นพระพุทธรูปโบราณที่กล่าวถึงนั้น ครองสบงหาได้ม้วนชายไม่ ในที่ผ้าม้วนเข้าครุกรอยอยู่ ได้ชั้นสูตรดูได้ความว่า ใช้ผ้าสั้น นุ่งจับชายเสมอกันแล้ว รวบเข้ามาคล้ายจีบ ไม่ได้ม้วน เมื่อใช้ผ้ายาว จึงต้องม้วนเข้ามา^{๒๗}

๓.๑.๑๑ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้สังฆาฏิ

สังฆาฏิ คือ ผ้าที่ใช้ทับซ้อนและเป็นผ้าบริหารหลักที่สำคัญเหมือนบาตรและจีวร ซึ่งจะขาดไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้สังฆาฏิไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราครองผ้าผืนเดียว นั่งอยู่กลางแจ้ง ณ ตอนกลางคืน ขณะน้ำค้างตกในราตรีเหมันตฤดู กำลังหนาว ตั้งอยู่ระหว่างเดือน ๓ กับระหว่างเดือน ๔ ต่อกัน ความมิได้มี

^{๒๕} วิ. ม. ๒ / ๕๗๖ / ๖๕๐.

^{๒๖} วิ. จุ. ๗ / ๒๘๐ / ๖๘.

^{๒๗} แสง อุคมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า๑๑๗.

แก่เรา เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวจึงได้มีแก่เรา เราจึงห่มจีวรผืนที่ ๒ ความหนาวมิได้มีแก่เรา เมื่อมัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวได้มีแก่เรา เราจึงห่มจีวรผืนที่ ๓ ความหนาวมิได้มีแก่เรา เมื่อปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว ขณะรุ่งอรุณแห่งราตรี อันเป็นเบื้องต้นแห่งความสดชื่น ความหนาวจึงได้มีแก่เรา เราจึงห่มจีวรผืนที่ ๔ ความหนาวมิได้มีแก่เรา

ภิกษุทั้งหลาย เราได้ดำริดังนี้ว่า “ กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ที่เป็นปกติหนาวกลัวความหนาว อาจครองจีวรอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน อย่างกระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราควรอนุญาตผ้า ๓ ผืน ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ สังฆาฏิ ๒ ชั้น อุตตราสงค์ชั้นเดียว อันตราวาสกชั้นเดียว”^{๒๘}

ทรงอนุญาตเกี่ยวกับผ้าในโอกาสและวาระที่ต่าง ๆ กัน ตามความเหมาะสมแต่ละภูมิประเทศ เช่น ในเวลาเดินทางไกล การใช้ผ้ากรองน้ำเป็นสิ่งจำเป็น ตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ว่า “ ถ้าไม่มีผ้ากรองน้ำ หรือ กระบอกรองน้ำไม่มี แม้มุมสังฆาฎิก็ควรอธิษฐานใช้กรองน้ำดื่มได้”^{๒๙}

มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการดูแลรักษาอันตราวาสก ในสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี ในครั้งนั้นอันตราวาสกของภิกษุรูปหนึ่งขาดทะลุ ภิกษุรูปนั้นมีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตผ้า ๓ ผืน คือ สังฆาฏิ ๒ ชั้น อุตตราสงค์ชั้นเดียว อันตราวาสกชั้นเดียว ก็อันตราวาสกของเราผืนนี้ขาดทะลุ อย่างกระนั้นเลย เราควรทาบผ้าปะ บริเวณโดยรอบจะเป็น ๒ ชั้น ตรงกลางเป็นชั้นเดียว” จึงได้ทาบปะ

พระผู้มีพระภาคเสด็จไปตามเสนาสนะ ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้นกำลังทาบผ้าปะจึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายทรงตรัสดังนี้ว่า “ เธอทำอะไรภิกษุ”

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า “ ข้าพระองค์กำลังทาบผ้าปะ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า “ ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแล้วที่เธอทาบผ้าปะ” ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ ภิกษุทั้งหลาย สำหรับผ้าใหม่และผ้าเทียมผ้าใหม่ เราอนุญาตสังฆาฏิ ๒ ชั้น อุตตราสงค์ชั้นเดียว อันตราวาสกชั้นเดียว สำหรับผ้าที่เก็บไว้ค้างฤดูเราอนุญาตสังฆาฏิ ๔ ชั้น อุตตราสงค์ ๒ ชั้น อันตราวาสกชั้นเดียว ภิกษุพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลได้ตามต้องการหรือในผ้าที่เก็บมาจากร้านตลาด ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปะ การชุน รังคุม ลुकคุม การทำให้แน่น”^{๓๐}

^{๒๘} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๖ / ๒๑๖.

^{๒๙} วิ. จุ. (ไทย) ๓ / ๒๕๕ / ๓๒.

^{๓๐} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๘ / ๒๑๗ - ๒๑๘.

และมีพุทธบัญญัติให้รักษาความสะอาดในภิกขุณีวิภังค์ คือ ต้องผลัดเปลี่ยนตาม กำหนดว่า “ให้วาระผลัดเปลี่ยนสังฆาฏิที่มีกำหนดเวลา ๕ วันล่วงหน้าไป อธิบายความว่า ไม่นุ่ง ไม่ห่ม ไม่ผึ่งจิวร ๕ ผืนให้ล่วงหน้าไปเป็นวันที่ ๕ ต้องอาบตีปาจิตตีย์”^{๓๑}

ทรงมีพุทธานุญาตเกี่ยวกับการใส่รังคุม ลูกคุม เพื่อจะให้การนุ่งห่มมีระเบียบ เรียบร้อย ในสมัยนั้นท่านพระอานนท์ห่มสังฆาฏิเ็นอบางเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน สังฆาฏิถูกลมบ้าหมูพัดเวกขึ้น ครั้นท่านพระอานนท์กลับไปถึงอาราม จึงบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายให้ทราบ เข้ากราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาค ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตลูกคุม รังคุม”^{๓๒}

๓.๒ รูปแบบการใช้จิวรของภิกษุในประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท

รูปแบบการใช้จิวร หมายถึง การนุ่งห่มจิวรของภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎก ผู้ที่เข้ามาอุปสมบทในอันดับแรกจะมีความรู้สึกและรับรู้ผ้าเหลืองหรือที่เรียกกันว่า “ผ้ากาสาวพัสตร์” นั้นท่านถือกันว่าเป็นธงชัยของพระอรหันต์ หมายความว่า ผ้าข้อมด้วยน้ำฝาดสีหม่นนี้เป็นเครื่องหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของผู้มีความบริสุทธิ์และประเสริฐ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แม้ที่สุดแต่สัตว์เดรัจฉาน ก็กล่าวขอมรู้สึก ว่า ผ้ากาสายะนั้นเป็นเครื่องหมายของพระอรหันต์ ผู้ไม่เป็นอันตรายแก่ตน และผู้อื่น^{๓๓}

ผู้วิจัยมุ่งศึกษารูปแบบการใช้เครื่องนุ่งห่มของบรรพชิตในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาสายเถรวาท ที่มีอยู่ในประเทศไทย, พม่า, ศรีลังกา, ลาว, เขมร, อินเดีย, เนปาล, บังกลาเทศ ดังนี้

๓.๒.๑ รูปแบบการใช้จิวรของภิกษุในประเทศไทย

รูปแบบการใช้เครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ ในประเทศไทยนั้น แบ่งออกเป็น ๒ นิกาย คือ มหานิกาย ที่เป็นนิกายเถรวาทแบบดั้งเดิม และธรรมยุติกนิกาย ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ต้นรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมา ทำให้คณะสงฆ์ได้แตกออกเป็น ๒ นิกาย มีสภาพเป็นนานาสังวาส และข้อปฏิบัติหลายอย่างที่ถูกกำหนดขึ้นมาให้แตกต่างกัน การทำสังฆกรรม เช่น อุโบสถกรรม หรือ อุปสมบทกรรม เป็นต้น ที่ร่วมกันไม่ได้ การครองจิวรเป็นรูปลักษณะหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นได้อย่างเด่นชัดถึงความแตกต่างกันระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย รูปแบบการครองจิวรของภิกษุ ดังผู้วิจัยจะศึกษา ไทย

^{๓๑} วิ. ภิกขุณี. (ไทย) ๓ / ๘๕๘ / ๑๕๔.

^{๓๒} วิ. จ. (ไทย) ๓ / ๒๗๕ / ๖๗.

^{๓๓} พุทธศาสนิก, บวชทำไม, หน้า ๖.

ทั้ง ๒ นิกาย แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ห่มลดไหล่, ห่มคลุม, ห่มดอง, ห่มมังกร ผู้วิจัยจะศึกษา ในหนังสือการปกครองคณะสงฆ์ไทยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๓.๒.๒ รูปแบบการห่มจีวรแบบมหานิกาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระปรารภ ในรัชกาลก่อนๆ มีพระมหานิกายห่มแหวกบ้าง แต่น้อยรูป มาในรัชกาลที่ ๕ ตอนหลัง มีพระมหานิกายตามหัวเมืองห่มแหวกมากขึ้น เจ้าคณะมณฑลนำความกราบทูล ขอเรียนให้พระปฏิบัติและสามเณรทั้งในกรุง และหัวเมืองก็ห่มยกย้ายไปจากแบบเดิมตามความสะดวก แต่ไม่เหมือนกัน ต้องการวางระเบียบใหม่ จึงตรัสปรึกษาพระเถระทั้งหลาย มีการลงมติกันแล้ว จึงประทานพระมหาสมณวินิจัย ผู้วิจัยศึกษาข้อความพระมหาสมณเจ้าทรงวินิจัย ดังต่อไปนี้

๓.๒.๓ ข้อความพระมหาสมณเจ้าทรงวินิจัย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวินิจัยเป็นลายลักษณ์อักษร ให้คณะสงฆ์มหานิกายปฏิบัติตามเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑) ก่อนที่จะให้วินิจเรื่องนี้ สมควรจะกล่าวถึงการห่มจีวรตั้งแต่ครั้งพุทธกาลไว้ด้วย เพื่อจะได้เข้าใจตลอดเรื่อง

๒) จำนวนจีวรของภิกษุ สันนิษฐานตามความในพระสูตร เดิมมีแต่ผ้าห่มกับผ้าห่ม ๒ ผืน เท่านั้น สังฆาฏิสองชั้นเป็นของทรงอนุญาตเพิ่มภายหลัง

๓) ขนาดผ้าห่มของเดิมมีมาในพระปาติโมกข์ว่า ยาว ๕ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยสุกคเป็นประมาณ โดยการชันสูตร ได้เห็นตัวอย่างจากพระพุทธรูปโบราณในประเทศอินเดีย ก็มีความว่า ใช้ผ้าแคบสั้น ห่มคลุมเอาชายจีวรข้างหนึ่งพาดบ่าซ้ายทางลงมาถึงอก เอาชายอีกข้างหนึ่งโอบหลัง คลุมบ่าขวา ตวัดมาปิดบ่าซ้าย ห้อยลงมาทางแขนซ้าย ถึงมือซ้ายยึดไว้ได้ มือขวาถอดออกทางริมจีวรด้านล่าง ถัดค้อมที่ชายล่างจดถึงกันทางข้างซ้าย ห่มเช่นนี้เหมาะแก่การบิณฑบาต ซึ่งกล่าวไว้ในบิณฑจาริกวัตรว่า เวลาจะรับภิกษา ฟังยกสังฆาฏิขึ้นด้วยมือซ้าย ยืนบาตรออกด้วยมือขวา ถัดค้อมนั้นดังพระบาลี ต่อมาต้องการความสะดวกมากเข้า จึงเอามือขวาแหวกออกจากริมจีวรด้านข้าง หาลอดลางเหมือนอย่างก่อนไม่ พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร มีชายจีวรออกสองข้าง ด้านหลังแลเห็นสรวงข้างหน้า แสดงอา การห่มอย่างนี้ ครั้งต่อมาห่มผ้าผืนเล็ก การห่มผ้ากลายเป็น ๒ อย่างดังนี้

๔) ครั้นใช้ผ้าจีวรผืนใหญ่ออกไป ห่มแบบที่ ๑ ต้องม้วนลักบวกชักขึ้น เอาริมผ้าพาดบ่า หนีบลูกบวกไว้ที่รักแร้ซ้าย อย่างพระมหานิกายครองอยู่ ต่อมาจึงเอาลูกบวกพาดบ่าเสียทีเดียว ไม่ต้องหนีบแล้วคลายลูกบวกแหวกเอามือขวาออกอย่างพระธรรมยุตครอง

๕) เพียงเท่านี้ก็จะเห็นได้ว่า การห่มผ้าสองอย่าง มีมูลอย่างเดียวกัน แต่ปรับเปลี่ยนมาโดยลำดับ

๖) ห่มคอง ครั้งยังใช้จีวรผืนเล็กอยู่ เอาชายจีวรข้างหนึ่งลอดครกแร่ โอบหน้าอกขึ้นไปทาบบ่าซ้าย เอาชายอีกข้างหนึ่งโอบหลังขึ้นไปปิดบ่าซ้าย ทับชายก่อน ห้อยลงมาทางราวมมซ้าย พระพุทธรูปเชียงแสนแสดงอาการห่มไว้อย่างนี้ ครั้นใช้ผ้าผืนใหญ่ ต้องจับชายข้างหนึ่งไว้ ทับทับลงมาก่อน จึงห่มอย่างพระมหานิกายห่ม อีกอย่างหนึ่ง ครั้งยังห่มผ้าผืนเล็กเอาชายที่โอบหลังทาบบ่าซ้ายก่อน แล้วจึงเอาชายที่ลอดครกแร้วเอาโอบหน้าอกปกกลงไปให้ห้อยลงมาข้างหลัง ครั้นใช้ผ้ากว้างยาว จึงห่มม้วนลูกบวบ เอาขึ้นพาดบนบ่าซ้ายอย่างพระธรรมยุติกห่มอยู่

๗) การห่มผ้าที่กลายมาตามนัยนี้ เป็นได้เพราะม้วนลูกบวบทางซ้ายอย่างเดียวกัน จึงเป็นเหตุสันนิษฐานว่า พระมหานิกายครองจีวรม้วนลูกบวบทางด้านขวา ไม่ถูกต้องตามแบบเดิม

๘) สังฆาณินน์ สำหรับใช้ซ้อนเข้าบ้านและคลุมหนาว ไม่ปรากฏว่าใช้พาดบ่าในเวลาห่มคองเหมือนในบัดนี้ แต่ใช้เป็นธรรมเนียมเวลา ลงสังฆกรรมมานานแล้ว

๙) ผ้าถุงไม่มีขนาดซัดเหมือนผ้าห่ม แต่รู้ได้โดยนัย กว้างยาวพอจะนุ่งได้ ข้างบนปิดสะดือ ข้างล่างปกหัวเข่า ได้เห็นพระพุทธรูปโบราณที่กล่าวถึงนั้น ครองสบงหาได้ม้วนชายไม้ ที่ผ้าม้วนชายเข้ามาครุฑอยู่ ได้ชันสูตรดู ใช้ผ้าสั้น นุ่งจับชายเสมอกันแล้ว รวบเข้ามาคล้ายจับ ไม่ได้ม้วน เมื่อใช้ผ้ายาว จึงต้องม้วนเข้ามา

๑๐) ประคคาคอกไม่มีในบาลี ว่าเป็นบริวารของภิกษุ พระพุทธรูปโบราณเก่าๆ ไม่ได้คาดประคคอก มีแต่สำหรับภิกษุณี เรียกว่า “สังกัจฉิกา” แปลว่า ผ้ารัดหรือโอบรัดแร่ได้พบในปรภคที่ชื่อจุลคณฐี แก้อรรถแห่งบาลีวินัยมหาวรรค ที่รจนาในภายหลังแห่งฎีกาและอนุฎีกาลงมา ที่กล่าวถึงประคคอก เรียกว่า “อุรพนุชน” ว่าออกจาก “อัสพนุชน” แปลว่า อังสะ และทรงอนุญาตสิ่งหนึ่ง ที่เรียกว่า “อัสวทุชก” แปลว่าของอันเนื่องกับบ่า ติดต่อกับอุงบาตรและอุงสำหรับเก็บบริวารอื่น ปรารภถึงความไม่สะดวก เข้าใจว่าสายอุง เช่น สายโยคสำหรับอุงบาตรคล่องจะอวบๆ แต่เมื่อเข้าใจว่าเป็นอังสะ ก็มีทางจะสันนิษฐานว่า ในเวลาที่ห่มคองอย่างจับ เดิมคงจะแก้อังสะออก รัดคอกก่อน ภายหลังจึงมีขึ้นเป็นบริวาร

๑๑) ภิกษุทั้งหลายแม้จะอยู่ในนิกายต่างกัน มีสิทธิ์ในอันจะปฏิบัติพระวินัยตามที เห็นว่าชอบเห็นสมควร ครั้นจะตั้งกำหนดไปว่า มหานิกายให้ห่มอย่างนั้น ธรรมยุติกนิกายให้ห่มอย่างนี้ ก็จะเป็นการตัดสิทธิ์ทั้งสองฝ่าย ผิดกิจพระศาสนาจะเป็นเรื่องเดือดร้อนแก่ภิกษุผู้ต้องฝืนใจทำ เพราะเหตุนี้พระมหานิกายรูปใดยังพอใจที่จะห่มผ้าตามแบบเดิม ก็จงห่มไป แต่จงห่มให้ถูกระเบียบที่วางไว้

๑๒) การห่มผ้าของพระมหานิกายตามแบบเดิม ก็กลับกลายหาความสะดวกมาแล้ว จะวางแบบตามธรรมเนียมเดิมอย่างเดียว จะเป็นการบีบรัดผู้ห่มเกินไป จึงวางแบบมีปรักปวกไว้ด้วย อนุโลมธรรมเนียมที่ใช้อยู่ในบัดนี้ ระเบียบของพระมหานิกายตามแบบเดิมนั้นมีดังนี้

(๑) การห่มเข้าบ้าน ห่มอุตราสงค์จีบเฉียงบ่า รัดประคดออกข้างใน ห่มสังฆาฏิกุลมสองบ่า เดิมม้วนลูกบวบทางขวา เปลี่ยนเป็นม้วนทางซ้าย ชักลูกบวบขึ้นหนีบไว้ที่รักแร้ซ้าย เอาริมจีวรปกบ่าซ้าย ให้ชายลูกบวบปกแขนซ้าย เอามือขวาตลอดทางด้านล่างของจีวร แต่พระมหานิกายในทุกวันนี้ไม่ค่อยได้ห่มดองข้างในเสียแล้ว ถ้าจะไม่ห่มดองข้างใน ให้ซ้อนผ้าอุตราสงค์เป็นชั้นใน สังฆาฏีเป็นชั้นนอก ห่มคลุมหนีบลูกบวบโดยวิธีอย่างนั้น (๒) ไปอารามก็ดี เดินป่าก็ดี ห่มชั้นเดียวแต่อุตราสงค์ก็ได้ ห่มคลุมหนีบลูกบวบโดยวิธีอย่างนั้น (๓) ในอารามห่มดอง ปิดบ่าซ้ายเปิดบ่าขวา ด้วยวิธีจีบผ้าพับลงมาพอดี ชักชายข้างหนึ่งโอบหลังสอดรักแร้ขวา โอบหน้าอกขึ้นไปทาบบนบ่าซ้าย เอาชายที่จีบไว้พาดลงบนบ่าซ้าย ให้ห้อยลงทั้งสองข้างคาดประคดออก แต่พระมหานิกายในทุกวันนี้ ห่มดองม้วนลูกบวบเป็นพื้น เว้นไว้แต่ในเวลาทำวินัยกรรม ทำพิธี และสมาคมใหญ่ จะใช้ห่มม้วนลูกบวบก็ได้ แต่เปลี่ยนม้วนทางซ้าย ชักขึ้นพาดบนบ่าซ้าย ให้ชายห้อยลงข้างหลัง (๔) ใน เวลาทำวินัยกรรม ทำพิธี และสมาคมใหญ่ พาดสังฆาฏีไม่คาด ประคดเว้นไว้บางคราว จะกล่าวไว้ในข้อที่ ๑๔

๑๓) ถ้ากล่าวถึงสังฆาฏีในเมื่อห่มเข้าบ้านนั้น พึงรู้ว่าถ้ามีปัจจัยอันจะเก็บผ้าสังฆาฏีไว้ได้ตามพระวินัย ให้ใช้ผ้าอาศัยซ้อนแทน แต่คงให้ห่มสองชั้นเสมอไป

๑๔) ในเวลาเข้าสมาคมทำวินัยกรรมก็ดี ทำพิธีกรรมก็ดี ที่ห่มดอง ฝ่ายยังใช้ประคดออก และอีกฝ่ายไม่ได้ใช้ จึงผ่อนผันเข้าหากัน ฝ่ายใดมาก ให้อนุวัตรตามฝ่ายนั้น

๑๕) นุ่งผ้า ม้วนซ้ายเหนือปิดสะดือ ปกเข้าเพียงน่อง ออกนอกวัด รัดประคดเอาด้วย

๑๖) ฝ่ายห่มคลุมหนีบลูกบวบ จะไปบิณฑบาต จงใช้บาตรเข้าถุงสะพาย สอดสายโยคคล้องจะงอบ่าขวา เอาบาตรโพลไว้ข้างหลัง เอาออกจากจีวรทางข้างหน้า เฉพาะเวลารับภิกขา จะใช้ยามด้วยก็ได้ ถือมือซ้าย ฝ่ายห่มแหวกจงอุ้มบาตรไม่มีถุง เอากลีบจีวรคลุมนำออกนอกเฉพาะเวลารับภิกขา

๑๗. ระเบียบห่มผ้านี้ รูปตัวอย่างการห่มจีวร รูปใดจะห่มอย่างไร จงทำให้ถูกต้องตามแบบ

๑๘) ห้ามไม่ให้ห่มผ้าสับปลับ คราวหนึ่งห่มหนีบ คราวหนึ่งห่มแหวก ให้ถือเอาเป็นวัตร

๑๕) เป็นธรรมเนียมอันดีของผู้เปลี่ยนแปลงวิธีใหม่ จะให้ผู้ใหญ่เหนือตนทราบไว้เหนื้นั้น ให้พระมหานิกายผู้ห่มแหวกอยู่แล้ว และผู้จะห่มแหวกต่อไป มาบอกขอจดทะเบียนไว้ที่เจ้าคณะ ในกรุงเทพมหานคร จงจดทะเบียนที่เจ้าคณะแขวง ในหัวเมืองจงจดทะเบียนที่เจ้าคณะเมือง ถ้าเป็นเจ้าทะเบียนเอง จงบอกขอจดทะเบียนที่เจ้าคณะผู้เป็นใหญ่เหนือตนขึ้นมาโดยลำดับ ให้ผู้ขออยู่จนกว่าจะได้รับอนุญาต จึงห่มเปลี่ยนแปลงใหม่ ห้ามไม่ให้ห่มเอาเอง

๑๖) เจ้าคณะผู้จะรับจดทะเบียน จงสอบถามตรวจตราดูก่อน ถ้าเห็นสมควร จึงอนุญาต ถ้าไม่เห็นสมควร ไม่อนุญาตก็ได้ เกณฑ์สำหรับตรวจตราดังนี้ ผู้ขออนุญาตนั้นรู้จักนิยมในภิกษมาจาร คือ มารยาทและขนบธรรมเนียมพอหรือไม่ ถ้าพร้อมกันทั้งวัด จงจดทะเบียนเป็นวัด ถ้าไม่เป็นอย่างนั้น จงจดทะเบียนเฉพาะบุคคล ทำบัญชีรายชื่อตัว ชื่อวัด ชื่อแขวง ชื่อเมืองของพระผู้ที่ได้รับอนุญาต ทั้งสุรทิน เดือน ศก ที่อนุญาต

๑๗) ตั้งแต่จดทะเบียนเป็นวัดแล้ว พระผู้อุปสมบทขึ้นใหม่ในวัดนั้นก็ดี มาจากที่อื่นขอเข้าอยู่ในวัดนั้นก็ดี ห่มแหวกได้ ให้ถือว่าเจ้าอาวาสเป็นเจ้าทะเบียน

๑๘) พระเถระผู้ได้รับอนุญาตให้ห่มแหวกได้แล้ว ใต้นับความไม่สะดวก เช่นจะไปอยู่ในวัดที่ยังใช้ห่มหนีบ จงมาบอกขอถอนชื่อจากทะเบียนก่อน ได้รับอนุญาตแล้ว ห่มหนีบได้ ห้ามมิให้ห่มเอาเองตามลำพัง

๑๙) พระมหานิกายผู้ห่มผ้าสับปลับดังกล่าวแล้วในข้อ ๑๕ ก็ดี ผู้ยังมิได้รับอนุญาตห่มเอาก่อน ยกแต่ผู้ห่มอยู่แล้ว ดังกล่าวในข้อที่ ๑๖ ก็ดี ผู้ได้รับอนุญาตและห่มแล้วกลับห่มหนีบตามลำพัง ดังกล่าวแล้วในข้อที่ ๑๗ ก็ดี มีความผิดต่อการปกครอง ให้เจ้าคณะลงทัณฑกรรมปรับให้ ทำงานโดยสมควร พอเข็ดหลาบ เว้นไว้แต่ห่มในที่ที่ไม่เปิดเผย

๒๐) สามเณร เข้าบ้านห่มดอง ไม่สมควรแก่กาละ ให้เปลี่ยนเป็นห่มคลุมสองป่า ในวัดให้ห่มดอง ใช้วิธีอนุโลมตามเจ้าสำนัก แต่ไม่ใช่สังฆาฏิ

วินิจฉัยให้ไว้ ณ วันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

(ลงพระนาม) กรม – วชิรญาณวโรรส ^{๓๔}

การครองจีวรเป็นรูปลักษณะหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความแตกต่างกันระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองนิกายดังกล่าว คือ พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายครองจีวรแบบม้วนลูกบวบ

^{๓๔} แสง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๕๕.

บิณฑบาตแล้วยกขึ้นพาดไว้บนป่าช้า และแหวกชายจีวรด้านขวา พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายครองจีวรในรูปแบบนี้มาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๓๖๒ และน่าจะเชื่อว่าจะได้รับแบบอย่างมาจากคณะสงฆ์รามัญนิกาย (พระมอญ) ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ซึ่งเป็นคณะสงฆ์แบบดั้งเดิม และสืบเชื้อสายติดต่อกันมาจากคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยนั้น ครองจีวรแบบม้วนลูกบวบบิดขวาแล้วหนีบลูกบวบไว้ใต้รักแร้ด้านซ้าย และแหวกจีวรออกข้างด้านขวา (ห่มพันมังกร) ตามรูปภาพ ๓.๔ ^{๓๕}

รูปภาพที่ ๓.๔

เป็นรูปภาพห่มจีวรของมหานิกายเรียกว่าห่มมังกร หรือ ห่มคลุมหนีบลูกบวบ อีกแบบหนึ่งห่มคลุมพาดลูกบวบ ^{๓๖}

เป็นรูปแบบห่มจีวรของมหานิกายที่ครองอยู่ตามวัดใหญ่ๆ เช่น วัดอรุณราชวราราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดสระเกศ เป็นต้น ต่อมาเมื่อพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายบางรูปครองจีวรตามแบบอย่างพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย จำนวนมากในปัจจุบัน ^{๓๗}

แบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ เดิมในพระไตรปิฎกไม่ได้กล่าวไว้ชัดเจน มีเพียงในเสขียวัตรว่า ให้ทำความสำเนียงว่า จักนุ่งจักห่มให้เป็นปริมณฑล คือเรียบริ้ว ฟิงนุ่งปิดสะดือและปกหัวเข้าให้เรียบริ้ว ฟิงทำชายทั้งสองให้เสมอกัน ห่มให้เรียบริ้ว ในการแสดงเคารพหรือทำวินัยกรรม "ให้ห่มผ้าอุตราสงค์ เฉ เวียงป่า" ซึ่งก็คือห่มดองนั่นเอง (ห่มจีวรเฉ เวียงป่า)

^{๓๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุขเล่ม ๒, หน้า ๒๔.

^{๓๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุขเล่ม ๒, อ้างหน้า ๕๕.

^{๓๗} แสวง อุคมนตรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๕๕.

ในการเข้าบ้าน กล่าวไว้แต่เพียงว่า "ห่มสังฆาฏิทั้งหลายทำให้มีขึ้นและ กัดคุดม แต่กำจับไว้ให้ปิด ภายด้วยดี ห้ามไม่ให้เปิดไม่ให้เวิกผ้าขึ้น" สันนิษฐานว่าการห่มคลุมทั้งสองบ่าการห่มผ้าของภิกษุ ที่มีผ้าประคอกและสังฆาฏิคาดไหล่แบบมหานิกายแท้ การแบ่งประเภทของการครองจีวร

วัตรปฏิบัติในการครองจีวรของพระสงฆ์มหานิกาย หรือพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทลัทธิลังกา วงศ์ในประเทศไทยก่อนที่จะมีคำสั่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้ พระภิกษุทั่วสังฆมณฑลห่มผ้าตามแบบของธรรมยุติกนิกายทั้งหมดนั้น มีการครองผ้าจีวร หลาย ประเภทเช่น "ห่มคอง" (เวลาลงสังฆกรรม), "ห่มลดไหล่" หรือ "ห่มเฉวียงบ่า", "ห่มคลุม" และ "ห่ม มังกร" (เวลาออกนอกอาราม)^{๓๘}

การห่มจีวรของพระนิกายเถรวาทนั้น มีหลักฐานที่แน่ชัดมากขึ้นในราวศตวรรษที่ ๑๒ หรือราวปี พ.ศ. ๑๗๐๐ – ๑๘๐๐ ปี ที่ศูนย์กลางสำคัญของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมีอยู่ ๓ แห่งด้วยกัน แต่ละแห่งเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันและกัน แต่ใช้ภาษาบาลีเป็นภาษาหลัก มีการ แลกเปลี่ยนอุปัชฌาย์และคัมภีร์ต่างๆ ระหว่างกัน ได้แก่ วัดมหาวิหาร ในศรีลังกาแห่งหนึ่ง อาณาจักรชาวพยู ทางตอนเหนือของพม่าอีกแห่งหนึ่ง และอาณาจักรทวารวดีแถบลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยาอีกหนึ่งในประเทศไทยนั้นพระภิกษุแต่เดิมครองจีวรครองจีวรแบบที่เรียกว่า ห่มมังกร หมุนลูกบวบทางขวาเวลาออกนอกวัด ส่วนเวลาทำสังฆกรรมจะห่มผ้ารัดประคอกคาคที่หน้าอก มี ผ้าสังฆาฏิคาดไหล่ซ้าย มหานิกายเป็นคณะสงฆ์ดั้งเดิม และสืบเชื้อสายต่อมาจากคณะสงฆ์ในสมัย สุโขทัย การครองจีวรแบบม้วนลูกบวบบิดขวาแล้วหนีบไว้ได้รัดแน่นด้านซ้าย และแหวกจีวรออก ข้างด้านขวา การห่มผ้าในลักษณะเช่นนี้ปัจจุบันมีน้อยวัด เนื่องจากมีคำสั่งของสมเด็จพระมหา สมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทั่วสังฆมณฑลห่มผ้าตามแบบของธรรมยุติกนิกาย พระส่วนใหญ่จึงนิยมห่มแบบธรรมยุติตั้งแต่นั้นเรื่อยมา ปัจจุบันนี้ถึงจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นการห่มแบบสังคัมพระสงฆ์ไทย คืออยู่ในวัดห่มเฉวียงบ่า เวลาออกนอกวัดก็ห่มคลุมไหล่ทั้งสองข้าง^{๓๙}

๓.๒.๔ รูปแบบการห่มจีวรธรรมยุติกนิกาย

การครองจีวร แบบม้วนลูกบวบบิดซ้าย ชายแหวกของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ซึ่ง น่าจะเชื่อได้ว่า รับอิทธิพลมาจากคณะสงฆ์รามัญนิกาย (พระมอญ) ซึ่งอพยพเข้ามามากในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๒ และได้รับการปรับปรุงในสมเด็จพระจอมเจ้าอยู่หัว ในสมัยที่พระองค์ทรง ผนวช จึงมีเสนาห์ย้ายชวนให้พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายทั้งหลายเริ่มครองจีวรตามแบบอย่าง จนถึง พ.ศ.

^{๓๘} สารานุกรมเสรี <http://th.wikipedia.org/> (ออนไลน์) ๑๗ ก.ย. ๕๔.

^{๓๙} <http://www.Buddhakun.Org> (ออนไลน์) ๒๓ ต.ค. ๕๔.

๒๔๕๗) สมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงประทานพระมหาสมณวินิจฉัย วาระเปรียบเทียบการครองจีวรของพระมหานิกาย ทำให้เอกลักษณ์การครองจีวรของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ซึ่งยึดถือรูปแบบสืบต่อกันมาจากคณะสงฆ์สมัยสุโขทัยต้องแปรเปลี่ยนไป ดังนั้นการครองจีวรฝ่ายมหานิกายจึงมีรูปแบบที่หลากหลายสืบต่อกันมาตราบเท่าปัจจุบัน จนยากต่อการให้คณะสงฆ์มหานิกายทั้งหมดหันกลับมาครองจีวรแบบเดียวกันได้^{๔๐}

ในเกร็ดประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับห่มจีวรแหวกนั้น พระวชิรญาณ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เมื่อทรงผนวช) ทรงห่มจีวรแบบมอญเสด็จเข้าไปทรงบาตรในพระราชวังพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ไม่ทรงพอพระทัย เกรงว่าสืบต่อไปภายหน้าพระสงฆ์ไทยจะเอาอย่างมอญหมด ก่อนสิ้นพระชนม์ไม่นานจึงโปรดให้มีจดหมาย พระราชดำรัสพระราชทานแก่สมเด็จพระราชาคณะ (พระองค์เจ้ามิ่งในรัชกาล ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระยาเดชาดิศร) ให้ทูลสมเด็จพระปรมาธิบดีเกี่ยวกับพระสงฆ์ห่มผ้าจีวร พระวชิรญาณทรงทราบเรื่อง จึงทรงทำคำสารภาพถวายว่า จะขอกลับไปห่มผ้าจีวรแบบเดิม ครั้นพระวชิรญาณทรงลาผนวชขึ้นครองราชย์แล้ว พระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายธรรมยุตทูลขอพระบรมราชานุญาตกลับไปห่มจีวรแหวกแบบอย่างเดิม^{๔๑}

การห่มคลุม (รูปภาพที่ ๔) หมายถึง การครองจีวรด้วยการม้วนผ้าชายจรดชายม้วนเข้าหาตัวลูกบวบมาวางบนบ่าคลุม ๒ บ่ามัดชิดดี ใช้ในการห่มออกนอกวัด ซึ่งถ้าไม่ห่มคลุมในเวลาออกนอกเขตวัด(เขตจีวรวิปวาโต) ต้องอาบัติทุกกฏ^{๔๒}

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๕.

^{๔๑} [\(http://www.khosod.co.th/view_news\)](http://www.khosod.co.th/view_news). (ออนไลน์) ๑๑ ก.ค. ๕๔.

^{๔๒} <http://Th.Wikipedia.org/wiki>. (ออนไลน์) ๒ ก.ค. ๕๔.

รูปภาพที่ ๓.๕

การห่มผ้าคลุมไหล่ ออกนอกเขตวัด และห่มพาดไหล่ซ้ายอยู่ในบริเวณวัด^{๔๓}

การห่มผ้าคลุมไหล่ของภิกษุแบบธรรมยุติ มีตั้งกฎพิพาดการครองผ้าจีวรเป็นปริวิตถล (ห่มครบไตรจีวร) ที่เรียกว่า "ห่มดอง" กระทำโดยมีการพับจีวรเป็นทบแล้วคลี่ทาบมาที่บ่าชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงนำผ้าสังฆาฏิซึ่งพับเป็นผืนยาว มาพาดไหล่ด้านซ้ายของผู้ห่มก่อนที่จะนำ "ผ้ารัดอก" มารัดบริเวณอกอีกชั้นหนึ่ง เป็นการห่มที่เป็นที่นิยมทั่วไปของพระมหานิกาย เหมือนรูปภาพ^{๔๔}

ห่ม ลดไหล่ "ห่มคลุมไหล่ซ้าย" "ห่มเฉียง" หรือ "ห่มเฉียงบ่า" โดยนำผ้าจีวรผืนหนึ่งมาพันตัวโดยพันเข้าหาตัวหรือที่เรียกว่า "บิดขวา" เป็นการห่มแบบมหานิกายแท้ (ปัจจุบันมีพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายบางส่วนห่มแบบธรรมยุติหรือแบบรามัญ โดยบิดซ้ายหรือห่มผ้าลูกบวบห่มซ้าย)^{๔๕}

รูปภาพที่ ๓.๖

ห่มจีวรที่อยู่ในเขตบริเวณวัด ของพระมหานิกาย และพระธรรมยุติ^{๔๖}

ห่มจีวรที่อยู่ในเขตบริเวณวัด ของพระมหานิกาย และธรรมยุติในประเทศไทยนั้น นิยมห่มแบบในภาพนี้ ผ้าใหญ่ห่มดองจีบชาย สันนิษฐานว่าเพื่อปกปิดอวัยวะส่วนร่างกายเวลา

^{๔๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุขเล่ม ๒, อ่างหน้า ๕๕.

^{๔๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุขเล่ม ๒, หน้า ๒๔.

^{๔๕} สารานุกรมเสรี <http://th.wikipedia.org>, หน้า ๖๗.

^{๔๖} อ่างแล้ว หน้าเดียวกัน

ญาติโยมเข้ามาทำบุญ และเพื่อความสะดวกสบายในขณะที่อากาศร้อนจัด เป็นผ้าฝ้ายเนื้อเบา เวลาห่ม
 ดองทาบชายข้างหลังไม่ให้รุ่มราม ปกปิดมิดชิด สะดวกต่อการจะลุก ยืน นั่ง เดิน เวลาทำกิจธุระ
 ของสงฆ์

เรื่องสีจีวรของพระนั้น คือ มีอยู่หลายสีมีทั้งสีเหลือง เหลืองส้ม เหลืองอ่อน สีกรัก
 กรักทอง แก่นขนุน สีแดง กรักแดง แดงแบบฝาง แดงเปรี้ยว ไปเลยก็มี ก็ถูกทั้งนั้น ปัจจุบันใน
 กรุงเทพฯ นั้นบางที่แยกพรรษาด้วยสีจีวร ห่มจีวรเหลืองท่านถือว่าเป็นพระใหม่ ๑-๕ พรรษาห่ม
 จีวรสีราชนิมเป็นพระมัชฌิม ๕-๑๐ พรรษาเป็นพระเถระ ๑๐ พรรษาขึ้นไปห่มจีวรที่เป็นกรัก
 เขียวๆ หรือที่เรียกว่า สีแก่นขนุน แต่ในวัดใหญ่อย่างวัดสระเกษ บังคับให้ใช้สีเหลืองส้มทอง
 เท่านั้นที่เป็นสายมหานิกาย ส่วนสีจีวรที่ในหลวงพระราชทานให้ใช้ ท่านว่าเหมาะสม คุณแล้วสบาย
 ตาคือ สีราชนิม ตั้งแต่เวลางานพระราชพิธี พระผู้ใหญ่จะห่มสีราชนิม ทั้งธรรมเนียมและ
 มหานิกาย^{๔๗}

รูปภาพที่ ๓.๓

เป็นภาพที่พระสงฆ์ห่มจีวร เรียกว่า “ห่มลดไหล” บิดลูกบวบด้วยซ้าย ห่มเวลาอยู่ในสังฆาวาส
 ปัจจุบันนิยมห่มทั้งสองนิกาย^{๔๘}

ในรูปภาพ นี้เป็นภาพที่พระสงฆ์ห่มจีวร เรียกว่า “ห่มลดไหล” หรือ “ห่มเฉวียงป่า” ซึ่ง
 เป็นการห่มที่ใช้ในการแสดงความเคารพ ปัจจุบันใช้ห่มอยู่ในเขตวัด โดยนำผ้าจีวรผืนหนึ่งมาพัน
 ตัวชายผ้าจรดชายผ้าม้วนเข้าหาตัวบิดลูกบวบด้านซ้ายวางบนบ่า ที่ฝ่ายพระสงฆ์ธรรมเนียมใช้

^{๔๗} <http://www.Thaicalogy.com> (ออนไลน์) <http://maneetip.diaryis.com>

(๑๓ ก.ค. ๕๔).

^{๔๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒,

ห่มกัน แต่ในปัจจุบันนี้มหานิกายก็นิยมห่มทั่วไปเช่นกัน เพราะว่าสะดวกต่อการห่มจีวร^{๔๕}

การห่มผ้าจีวรมหานิกาย เรียกว่า “ห่มมังกร” หมายถึงการครองผ้าบิณฑุกบวบไปทางด้านขวา เมื่ออยู่ในวัดจะห่มเฉียงบ่า และห่มคลุมในเวลาออกนอกวัด เป็นการห่มตามธรรมเนียมของพระมหานิกาย ปัจจุบันห่มแบบมังกรนี้ นิยมห่มอยู่ตามวัดใหญ่ๆ ในกรุงเทพฯ และภาคกลางเป็นบ้างจังหวัด ที่ถือว่าถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาต คือ “ชายผ้าจรดชายผ้าม้วนบิดขวา หรืออีกนัยหนึ่งแปลว่าข้างนอก (พาห้นตะ) คือม้วนออกข้างนอกตัวซึ่งเข้ากันได้กับม้วนขวาวางบนแขน” การที่ม้วนขวาเนื่องจากในสมัยพุทธกาลถือว่าการม้วนขวานั้นเป็นมงคล(ประทักษิณ) ถ้าห่ม “บิดขวา” เป็นการห่มแบบมหานิกายแท้ เป็นวัตรปฏิบัติในการครองจีวรของพระสงฆ์มหานิกาย หรือฝ่ายเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ในประเทศไทย ก่อนที่จะมีคำสั่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้ภิกษุทั่วสังฆมณฑลห่มผ้าตามแบบของธรรมยุติกนิกายทั้งหมดนั้น^{๔๖}

รูปภาพที่ ๓.๘

การห่มดองหรือการครองผ้าจีวรของภิกษุที่มีผ้าประคดคาดอกและสังฆาฏิพาดไหล่ทับซ้อน^{๔๗}

ผ้าจีวร สีเหลืองแสดที่พระสงฆ์มหานิกาย นิยมครองผ้าจีวรในเวลาทำสังฆกรรม ปัจจุบันเป็นที่นิยมทั่วไป หรือเวลาศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัย โดยเฉพาะพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้วิธีพับผ้าจีวรให้ได้ระดับพอดีกับร่างกาย ดึงออกให้ได้พอประมาณรอบตัว แล้วยกผ้าขึ้นวางบนไหล่ซ้ายจัดผ้าจีวรให้เข้าที่เรียบร้อย จะซ้อนทับด้วยผ้าสังฆาฏิก็ได้

^{๔๕} อ่างแล้ว หน้าเดียวกัน

^{๔๖} <http://th.wikipedia.org> (ออนไลน์) ๒ / ก.ค. ๕๔.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน

หรือจะไม่ซ้อนทับก็ได้อยู่ที่ความสะดวก ใช้ผ้าประคดคาดอกพันรอบตัว ผูกเงื่อนด้านหน้าอก ป้องกันผ้าจีวรหลุด ในขณะที่ลูกนั่ง

รูปภาพที่ ๓.๕

การห่มผ้าจีวรลดไหล่ของของพระสงฆ์แบบธรรมยุติกนิกาย สีกรัก^{๕๒}

มีตั้งมาภูิพาด ที่พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตินิยมครองอยู่ในปัจจุบัน (มหานิกายตามชนบท ภาคอีสานก็ห่มแบบนี้)

๓.๒.๕ รูปแบบการห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศไทย

การห่มจีวรของพระสงฆ์เถรวาทประเทศพม่า นั้น ดูไปแล้วไม่แตกต่างจากพระสงฆ์สายเถรวาทประเทศอื่นเท่าใดนัก มีลักษณะการครองจีวรคล้ายๆ กันเพียงแต่ว่าจะดูเรียบร้อยหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับแต่ละภูมิภาค ในประเทศไทย ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๒ ได้กล่าวถึงว่า การห่มจีวรของพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายแบบม้วนลูกบวบบิดซ้ายแล้วยกขึ้นพาดบ่าซ้าย และแหวกชายจีวรด้านขวา ก็ได้รับแบบอย่างมาจากคณะสงฆ์รามัญนิกาย (พระมอญ)^{๕๓} แสดงว่า การห่มจีวรพระพม่ากับไทยไม่แตกต่างกัน เพราะพระสงฆ์ไทยได้รับอิทธิพลการห่มจีวรจากพระพม่าในสมัยนั้น

ในหนังสือศาสนวงศ์ กล่าวไว้ดังนี้ มีพระเถระชื่อว่า คุณษภิลังการะ อยู่ตำบลตุนนะ ด้านตะวันตกแม่น้ำสัลลาวดี ท่านตั้งให้สามเณรทั้งหลายห่มจีวรลดไหล่ คือ ปิดไหล่ขวาปิดไหล่

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๕.

^{๕๓} แสง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๕๕.

ซ้ายในเวลาเข้าละแวกบ้าน แต่ไม่ให้ใช้ใบตาลพันศีรษะ ให้ใช้ได้แต่พัดใบตาลอย่างเดียว..^{๕๔} จึงเกิดเป็นคณะขึ้นหนึ่งมาอยู่ในตำบลคุณนะ มีชื่อว่าคณะว่า คุณนะคณะ^{๕๕}

อีกคณะห่มคลุมปิดไหล่ทั้งขวาและซ้ายเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน ที่กล่าวไว้ในบาลี อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่นๆ ดังในรูปภาพนี้

รูปภาพที่ ๓.๑๐

การห่มจีวรพระประเทศพม่า เรียกว่าห่มคลุมไหล่ปิดไหล่ทั้งสองข้าง

ในปัจจุบันพระสงฆ์พม่านิยมห่มจีวรสีคล้ำเหลืองอ่อนมาก่อนแล้ว ระยะเวลาหลังพระสงฆ์พม่าหันกลับมานิยมสีคล้ำแดง (พระไทยก็มีห่มจีวรสีคล้ำแดงนี้ให้เห็นอยู่ทั่วไปเช่นกัน) ยกเว้นพระสงฆ์ในรัฐฉาน (ไทใหญ่) จะพบพม่านิยมครองจีวรสีส้มเหลืองคล้ายพระไทย..^{๕๖} คือห่มจีวรแบบคลุมไหล่ทั้งสองข้าง ห่มลดไหล่ด้านขวา และห่มพาดไหล่ ทั้งสามวิธีนี้ที่พระสงฆ์พม่าห่มอยู่ปัจจุบัน ส่วนสีจีวรก็นิยมคล้ายกัน คือ สีคล้ำแดงบ้าง สีคล้ำเหลืองอ่อนบ้าง ขึ้นอยู่แต่ละสำนัก อาจมองได้ว่าเป็นเรื่องที่สามารถยืดหยุ่นได้เนื่องจากสีจีวรนั้นขึ้นอยู่กับการหาวัสดุที่นำมาย้อมสีผ้าจีวรได้ การห่มจีวรมีทั้งสองแบบ คือ ห่มคลุมปิดไหล่ และห่มเปิดไหล่ซ้ายพาดไหล่ซ้าย

^{๕๔} พัดใบตาล ใช้ใบตาลตัดริ้วๆ ออกเหลือไว้ขนาดร่ม ส่วนทางตาลที่ติดกับใบนั้น เหลาให้เล็กเหมือนด้ามพัด งอเฉียงเป็นรูปมูมจาก เพื่อจับหรือกำได้ถนัด ใช้ถือบังแดดแทนร่ม หรือใช้พัดให้เกิดลมก็ได้

^{๕๕} (ม.ป.ป. ดันฉับบิภาษาบาลีพม่า), ศาสนวงศ์ หรือประวัติศาสนา, แปลโดย อ.แสง มนวิฑูร, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุทธาจารย์ (โสม ฉนุนมหาเถระ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖), หน้า ๑๗๒.

^{๕๖} <http://www.Youtube.Com> (ออนไลน์) ๒๒ ส.ค. ๕๔.

๓.๒.๖ รูปแบบการห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศศรีลังกา

การห่มจีวรของพระสงฆ์ในประเทศศรีลังกานั้น มีลักษณะเหมือนพระสงฆ์เถรวาททั่วไป คือ ห่มลดไหล่และห่มคลุมไหล่ทั้งสองข้าง

รูปภาพที่ ๓.๑๑

รูปภาพนี้เป็นภาพขององค์สมเด็จพระสังฆราชประมุขสงฆ์ของประเทศศรีลังกา ห่มจีวรลดไหล่ด้านซ้าย มือถือพัดตาลไว้ข้างหน้าอก จีวรสีเหลืองส้มขณะนั่งพักผ่อนอยู่ในบริเวณกุฏิ^{๕๗}

๓.๒.๗ รูปแบบการห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศลาว

รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ในประเทศลาวนั้น ไม่ผิดอะไรจากพระสงฆ์ในประเทศไทย เพราะได้รับอิทธิพลการครองจีวรไปจากพระสงฆ์ไทย ในภาพพระสงฆ์กำลังรับบิณฑบาตจากญาติโยมที่มีจิตศรัทธาใส่บาตรในตอนเช้า ห่มคลุมไหล่ทั้งสองข้างม้วนจีวรปิดลูกบวบพาดวางบนไหล่ซ้าย ปกปิดไหล่ซ้าย-ขวา แหวกชายจีวรด้านขวา ใช้จีวรสีเหลืองส้ม ขณะออกบิณฑบาตยามเช้า หรือออกนอกบริเวณวัดใช้จีวรสีเหลืองส้มทอง สีราชันนิม และสีกล้วยแดง จะมีการห่มจีวรที่หลากหลายสีเหมือนกับประเทศไทย

^{๕๗} <http://www.Youtube.Com> (ออนไลน์) อ้างหน้า ๖๗.

รูปภาพที่ ๓.๑๓

ภาพพระภิกษุห่มจีวรคลุมไหล่ทั้งสองข้าง และสามเนรรัตประคองคอกของภิกษุสามเนรประเทศ
สาธารณประชาธิปไตยประชาชนประเทศลาว^{๕๘}

๓.๒.๘ รูปแบบการห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศกัมพูชา

รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ประเทศกัมพูชานั้น มีการห่มจีวรแบบคลุมปิดไหล่ทั้งสองข้าง ห่มลดไหล่ขวา และห่มแบบพาดไหล่ซ้าย ตามประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทยได้พิสูจน์แล้วว่า ยืนยันว่า สถานที่ที่พระเถระทั้ง ๒ รูป คือ พระโสมเถระ พระอุตรเถระเดินทางไปสู่สุวรรณภูมิ ประกาศพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น คือ บริเวณจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน เพราะมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ ยืนยัน เช่น พระปฐมเจดีย์ และศิลาจารธรรมจักร เป็นต้น เป็นประจักษ์พยาน ในขณะที่เดียวกันทางฝ่ายพม่าก็กล่าวยืนยันว่า เมืองสุวรรณปุระในรัฐรามัญ เมืองใหญ่ ๓ เมือง คือ หงสาวดี เมาะตะมะ และสุวรรณภูมิ คือ สุวรรณภูมิที่พระเถระทั้ง ๒ รูปเดินทางมาประกาศพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีประเทศกัมพูชาและประเทศลาวก็กล่าวยืนยันในทำนองเดียวกัน สุวรรณภูมิในสมัยนั้น คือ บริเวณที่ตั้งประเทศของตน ๆ เหมือนกัน^{๕๙} เมื่อพิจารณาตามประวัติศาสตร์พุทธศาสนาแล้ว การครองจีวรของพระภิกษุเถรวาททั้ง ๕ ประเทศ คือ ไทย ศรีลังกา พม่า กัมพูชา ลาว นั้น ต่างก็ได้รับอิทธิพลการห่มจีวรและสี่ข้อมจีวรมาเหมือน ๆ กัน เพราะฉะนั้นหลักการ วิธีการจึงคล้ายกันไปโดยปริยาย

รูปภาพที่ ๓.๑๔

พระภิกษุชาวกัมพูชา ๒ รูปนี้ท่านห่มจีวรอย่างสี่ คือสี่เหลี่ยมมนและกัลกแดง^{๖๐}

^{๕๘} www.bowrainbow.com (ออนไลน์) prachaniyom (๒๔ ต.ค.๕๔).

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน หน้า ๗๒.

^{๖๐} www.alittlebuddha.com/Sangharaja (ออนไลน์) <http://sphotos.ak.fbcdn.net>

ในรูปภาพนี้พระภิกษุชาวกัมพูชา ที่นั่งอยู่ด้านขวามือ ห่มคลุมปิดไหล่ทั้งสองข้าง แหวกชายจีวรขึ้นด้านขวา ห่มจีวรสีกัลกแดง สำหรับออกไปทำกิจข้างนอกวัด เหมือนพระสงฆ์ไทยฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และพระสงฆ์ไทยทั่วไปที่นิยมห่มคลุมออกนอกวัด ห่มพาดไหล่ซ้ายอยู่ในวัด รูปภาพพระภิกษุที่นั่งอยู่ด้านซ้ายมือ (พระภิกษุสูงอายุ) ครองจีวรเรียกว่า ห่มคอง โดยใช้วิธีพับผ้าจีวรพาดไหล่ซ้าย แล้วใช้ผ้าสังฆาฏิทับซ้อนอีกชั้นหนึ่ง ห่มจีวรสีเหลืองหม่น มีรูปตราสัญลักษณ์ตำแหน่งหน้าที่ติดไว้ด้านหลังสังฆาฏิด้านซ้าย ซึ่งพระสงฆ์ในประเทศไทยไม่มีการใช้ตราสัญลักษณ์ประจำตำแหน่ง แต่ใช้พัดยศประจำตำแหน่งแทน

๓.๒.๕ รูปแบบการห่มจีวรของพระภิกษุในประเทศอินเดีย

พระภิกษุในประเทศอินเดียนั้น ถือว่าประเทศที่เป็นดินแดนพุทธภูมิ^{๖๑} สมัยพุทธกาลแหล่งกำเนิดพระพุทธศาสนา ตามแผนที่นี้แสดงให้เห็นประเทศอินเดียที่กว้างใหญ่ในยุคนั้น เชื่อมต่อ เนปาล บังคลาเทศ และประเทศที่พระพุทธศาสนาเข้าไปตั้งมั่นอยู่ในช่วงระยะ ๘๐๐-๑๑๐๐ ปี ในบันทึกของพระถังซำจั๋ง เรียก วลภิกว่า ฟา-ลา-ปี ท่านกล่าวว่า “ถัดจากแคว้นกัจจะไป ๑,๐๐๐ ลี้ก็ถึงแคว้นวลภิก แคว้นนี้มีอาราม ๑๐๐ แห่ง พระภิกษุสงฆ์ ๖,๐๐๐ รูป ล้วนสังกัดลัทธิตัมมตติยะแห่งนิกายหินยาน ที่นี่พระเจ้าอโศกได้สร้างสถูปไว้เป็นอนุสรณ์ พระราชาเป็นวรรณะกษัตริย์เป็นชามาตา (ลูกเขย) ของพระเจ้าหรรษวรวรรณะ ทรงนามว่า ฐรวัญญะทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัย

ทุกปีจะนิมนต์พระภิกษุทั่วแคว้นมาถวายภัตตาหาร เสนาสนะ สบง จีวร เกสซ์ เป็นต้น พระเถระที่มีชื่อเสียงในมหาวิทยาลัยวลภิก คือ พระสติกรมติ (Sthiramati) และ พระคุณมติ (Gunamati) ซึ่งท่านทั้งสองเป็นศิษย์รุ่นต่อมาของพระวสุพันธู ส่วนอารามที่มีชื่อเสียงที่มหาวิทยาลัยวลภิก เมืองวลภิก คือ ๑.พุทธทาสวิหาร สร้างโดยพระอาจารย์กัณฑะพุทธทาส ๒.อัปพันตริกาวิหาร สร้างโดยอุบาสิกาหมิมมา เป็นที่น่าปลื้มใจของพุทธศาสนิกชนชาวพุทธทั่วโลกที่พระพุทธศาสนาได้กลับไปดำรงอยู่ในอินเดียได้อีกครั้ง ภาพพระพุทธรูปเก่าแก่ที่ยังคงร่องรอยให้เห็นการห่มจีวรที่มีเอกลักษณ์แบบพุทธมหายาน

^{๖๑} พระมหาคาวสยวม วชิรปัญญา โย, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, (ออนไลน์)

รูปภาพ ที่ ๓.๑๕

เป็นรูปพระพุทธรูปในยุคมหาวิทยาลัยวลลี ที่กำลังเจริญรุ่งเรือง^{๖๒}

รูปแบบการแต่งกายของพระสงฆ์ในยุคนั้น สังกัดตามบันทึกของพระถังซำจั๋งแล้วไม่น่าจะแปลกไปจากยุคนี้เท่าไรนัก เพราะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตตาหาร ถวายสรวง จีวร เกศ และเสนาสนะ เป็นปัจจัยสี่ที่สำคัญต่อการดำรงชีพ แต่คงห่มจีวรเพื่อปกปิดร่างกาย พิจารณาตามลักษณะของพระพุทธรูปแล้ว เหมือนกับพระพุทธรูปมหายาน ที่เห็นตามวัดจีน ผ้ามีลวดลายสีส้มของผ้า เหมือนการแต่งกายของกษัตริย์ยุคโบราณของจีน เป็นผ้าที่มีราคาแพงกว่าผ้าทั่วไป แต่ในที่นี้ระบุว่า เป็นหินยาน และมีสถูปที่พระเจ้าอโศกได้สร้างเอาไว้ ส่วนลักษณะการห่มจีวร ในยุคนั้นน่าจะเป็นผ้าผืนใหญ่เหมือนผ้าห่มป้องกันหนาวในเมืองไทย นำมาห่มคลุมพันกาย ส่วนสีจีวรของนักบวชนั้นในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ได้กล่าวถึงนักบวชที่เรียกว่า สันยาสิน ซึ่งสวมใส่สีเปลวเพลิง มีอาศรมอยู่บริเวณชายป่า หรือ การห่มผ้าสีเหลืองส้มแบบสายดั่งกางเกง ปัจจุบันนักบวชหรือนักพรต ฮินดูนิกายต่างๆ ก็ยังนิยมนุ่งห่มจีวรสีแบบเดียวกันนี้อยู่ ในอินเดียเนื่องจากพระพุทธรูปศาสนาได้เสื่อมสลายมานาน ถึงมีศาสนาพุทธอยู่ก็เป็นส่วนจํานวนน้อยของประชากร ฉะนั้นศาสนาพุทธ จึงอยู่แบบกระจัดกระจาย ไม่ได้รวมเป็นองค์กร หรือเป็นหมู่คณะระเบียบการแต่งกายจึงเป็นไปตามสภาวะภูมิอากาศของประเทศ

^{๖๒} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, (ออนไลน์) อ้างแล้วใน หน้า ๖๘.

๓.๒.๑๐ รูปแบบการห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศไทย

การห่มจีวรของพระสงฆ์ในประเทศไทยนั้น ก็ไม่แปลกไปจากอินเดีย เพราะในยุคก่อนเป็นประเทศเดียวกัน มาแยกออกเป็นประเทศเอกราชในตอนที่ และเป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า ประเทศไทยแห่งนี้ถือว่าเป็นนิคายหินยาน หรือเถรวาทโดยแท้ เนื่องจากพระพุทธองค์ได้ประสูติ และเป็นดินแดนมาตุภูมิชาติวงศ์ของพระองค์ หลังจากที่ตรัสรู้ ประกาศพระศาสนาก็เสด็จมาโปรดบรรดาประยูรญาติทั้งหลายให้บรรลุนิพพาน และเหล่ากุลบุตรเชื้อชาติศากยวงศ์ก็ตามเสด็จออกบวชจำนวนมากด้วย

ยุคปัจจุบันพระพุทธศาสนาก็ยังมีอยู่ พุทธศาสนิกชนที่รับนับถือพระพุทธศาสนาก็มีแต่ไม่มากเหมือนยุคพุทธกาล เพราะเสื่อมสิ้นไปนาน คณะสงฆ์จากประเทศไทยร่วมกับคณะรัฐบาลได้ไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและมีพระจากเนปาลชื่อว่า พระวิปัสสี ฐมมาราโม ท่านมาบวชเป็นสามเณรอายุ ๑๒ ปี อยู่วัดบวรนิเวศวิหาร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ท่านเดินทางมาอยู่ศึกษาธรรมที่ประเทศไทยในความดูแลของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ซึ่งในคราวเสด็จเนปาลเมื่อ 38 ปีก่อน ทรงรับอาราธนาพระผู้ใหญ่ของที่นี่ให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่พระ สามเณรเนปาล เกิดอะไรขึ้นเมื่อสามเณรเหล่านั้นเติบโต เรื่องราวต่อไปนี้คือเรื่องราวของพระเนปาลรูปหนึ่ง กับความพยายามฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่บ้านเกิด ท่านคือพระวิปัสสี ฐมมาราโม สัทธาวิหริกและเจ้าหน้าที่ประจำสำนักเลขานุการของสมเด็จพระสังฆราชฯ ขณะเดียวกันก็ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุร์ ประเทศเนปาลด้วยความพยายามของท่านคือทำให้ความรู้แก่สามเณรเนปาล เริ่มจากการบรรพชาบรรดากุลบุตร และส่งตัวเดินทางมาศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทยโดยหวังว่า ศาสนทายาทเหล่านี้ต่อไปจะเป็นกำลังสำคัญเมื่อกลับสู่แดนพุทธภูมิ ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเนปาลขึ้นมาใหม่ที่ยุคหนึ่งเสื่อมจนเหลือศูนย์ ในด้านการแต่งกายของพระสงฆ์รูปแบบถอดไปจากคณะสงฆ์ไทยทุกกระเปาะนี้ดังในภาพนี้

รูปภาพที่ ๓.๑๖

พระภิกษุชาวเนปาลท่านที่เดินนำหน้าบิณฑบาต คือ พระวิปัสสี ฆมมาราโม^{๖๓}

๓.๒.๑๑ รูปแบบการห่มจีวรพระสงฆ์ในประเทศบังคลาเทศ

รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ในประเทศบังคลาเทศนั้น ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เนื่องจากบังคลาเทศ นับถือศาสนาอื่นเป็นส่วนใหญ่ ตามที่ได้เห็นมาก็เหมือนในไทย เพราะพระสงฆ์ที่มีอยู่มักศึกษาเล่าเรียนในเมืองไทย จึงได้นำเอารูปแบบการห่มจีวรจากไทยไปใช้ครองจีวร เหมือนรูปภาพที่อยู่ด้านล่างนี้

ในอดีตบังคลาเทศเป็นประเทศที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองเจริญเป็นอย่างมาก แม้ทุกวันนี้ศาสนาอื่นจะเป็นศาสนาหลักของประเทศ แต่ก็ยังมีสังคมของพุทธศาสนิกชนอยู่ด้วยเช่นกัน และมีวัดที่สวยงามมีคุณค่าควรแก่การเยี่ยมชมแห่ง คือ วัดราชพนาวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดหนึ่งเรียกบริเวณนี้ว่า ทิวเขาจิตตะกอง อยู่ไกลจากจิตตะกอง ใช้เวลาเดินทางประมาณ ๑ – ๒ ชั่วโมง เป็นวัดที่สำคัญต่อชาวพื้นเมืองที่นับถือพุทธศาสนาว่าหนึ่งล้านคน ชาวพุทธที่นี่มีกิจกรรมทำเหมือนชาวพุทธทั่วไป มีการทอดผ้าป่าหาปัจจัยบำรุงวัดตามพิธีทางศาสนาพุทธ ประเทศไทยก็มีส่วนร่วมจัดผ้าป่าไปทอดถวายเป็นผ้าไตรจีวร และจุดปัจจัยไปถวายให้คณะสงฆ์ในบังคลาเทศ เพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์ เพราะพุทธศาสนิกชนมีจำนวนน้อย ในด้านการศึกษาทางคณะสงฆ์บังคลาเทศได้ส่งพระมาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ สถาบัน คณะสงฆ์ไทยอนุเคราะห์ให้เด็กเรียนได้ทุกวิชาเขต เมื่อจบการศึกษาไปแล้ว จะได้ช่วยเผยแผ่พระธรรมคำสอนพระพุทธเจ้า ให้ชาวบังคลาเทศได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งในด้านร่างกายและจิตใจ

^{๖๓} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, อ่างหน้า ๗๑.

รูปภาพที่ ๓.๑๗

พระสงฆ์ชาวบังคลาเทศ ใช้วิธีห่มแบบพาดบ่าขณะนั่งอยู่บริเวณกุฏิ ผ้าจีวรสีลัดแดง^{๖๔}

สรุป รูปแบบการใช้จีวรที่เกื้อกูลการประพาศิพหมจรรัยของภิกษุในพระพุทธานาเถรวาทนั้น ที่พระพุทธานกัทรงบัญญัติขึ้นมาก็เพื่อจะให้พระสาวกปฏิบัติตาม มีระเบียบแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเพื่อให้พระพุทธานาตั้งอยู่ได้นาน ที่พระพุทธานกัทรงให้ใช้ผ้าบังสุกุลนั้น เน้นให้พระภิกษุผู้ออกบวชแล้ว เป็นผู้ที่ไม่มืเรื้อน ไม่ได้ทำางาน ไม่มีการทำารกิจใดๆ พระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากชาวบ้าน จึงได้อนุญาตให้แสวงหาผ้าบังสุกุล ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามกองขยะตามป่าช้า และทิ้งตามตลาด ที่สัตว์เตะขาตหรงหรง เก็บเอาส่วนที่ดีมาซักล้าง ตากให้แห้ง มาตัดเย็บซ่อมสี ให้เป็นผ้าจีวรใช้ห่มปกปิดร่างกายเพื่อป้องกันความหนาว กันความร้อน ที่เกิดจากดินฟ้าอากาศ ป้องกันสัตว์เลื้อยคลาน และปกปิดอวัยวะที่ก่อให้เกิดความละอาย จึงทรงอนุญาตให้ห่มผ้าจีวรในการเผยแผ่พระศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธานา วิวัฒนาการรูปแบบของสีจีวรก็เปลี่ยนแปลงไปตามภูมิประเทศที่ศาสนาพุทธเข้าถึง และประชาชนยอมรับนับถือ แต่ก็คงไว้รูปแบบแผนดั้งเดิม ของการตัดเย็บจีวรเอาไว้ ให้คงอยู่จนถึงทุกวันนี้ ที่เปลี่ยนไปก็จะเป็นการซ่อมสีจีวร ที่มีหลายสีอยู่บ้าง แต่เป็นไปเพื่อความสันโดษ ประหยัด และเกื้อกูลต่อการประพาศิพหมจรรัย ของพระภิกษุสงฆ์สายเถรวาท ที่ไม่ตัด ไม่ลด ไม่เพิ่มพระธรรมวินัยที่พระองัทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว

^{๖๔} [http://www.DMC.TV.\(ออนไลน์\)Images/scoop Update/ Dream \(๔ ต. ก. ๕๕\).](http://www.DMC.TV.(ออนไลน์)Images/scoopUpdate/Dream(๔ต.ก.๕๕).)

บทที่ ๔

วิเคราะห์การใช้จิ๋วที่เกื้อกูลการประพาศิพหมจรรยัของภิกษุในพระพุทศาศนาเถรวาท

จุดประสงคัการใช้จิ๋วที่เกื้อกูลการประพาศิพหมจรรยัของภิกษุนั้ มีหลายด้านด้วยกัน ในการศีกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเศ้้นจุดประสงคัและการใช้จิ๋วของพระภิกษุในพระพุทศาศนา ออกเป็็น ๕ ด้าน คือ จุดประสงคัการใช้จิ๋วใน ด้านการรักษาศระธรรมวินัย ด้านอัถดตั้ละประโยชนั ด้านปร้ตละประโยชนั ด้านการใช้ทร้พยากรอย่างค้้่มค่า และด้านสุขภาพอนามัยของพระภิกษุ ด้านอุภยัตั้ละประโยชนั ประโยชนั้ทั้งสงฝ่าย ดังตั้ไปนี้

๔.๑ จุดประสงคัการใช้จิ๋วเพื่่อรักษาศระธรรมวินัย

จุดประสงคัเพื่่อรักษาศระธรรมวินัย ของพระภิกษุนั้ ถือว้าเป็็นรากฐานที่สำคััญยัองพระพุทศาศนา เพราะบุคคลใดที่รักษาศระธรรมวินัย ย่อมได้ชื่อว้ารักษาศระพุทศาศนา หลัคัในการประพาศิปฏิบัติ พระพุทศองคั้ทรงบัญญัติพระธรรมวินัยกำกับไว้ ด้วยเหตุผลเพราะอัสวะหรือความเสื่อมเกิดขึ้ในสงฆ์ พระสารีบุตรทูลถามพระพุทศเจ้าว้า “อะไรเป็็นเหตุเป็็นปัจจยัทำให้พหมจรรยั ของพระพุทศเจ้ากุกัสนธะ พระพุทศเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทศเจ้ากัศสปะดำรงอยู่ นาน พระพุทศเจ้าข้า” พระพุทศองคั้ทรงตรัสว้า “ สารีบุตร พระพุทศเจ้ากุกัสนธะ พระพุทศเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทศเจ้ากัศสปะ ไม่ทรงผ่อนคลายที่้จะทรงแสดงธรรมโดยพิศดารแก่สาวก สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาคา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละของพระพุทศเจ้า ๑ พระองคั้จึงมีมาก ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่สาวก มีการแสดงพระปาติโมกข์ เมื่อหมคั พระพุทศเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตั้ตามแล้ว สาวกขึ้หลัง ๆ เธอเหล่านั้พาให้พหมจรรยัดำรงอยู่ นาน”^๑

รูปแบบการแต่งกายของภิกษุในพระพุทศาศนา มีลักษณะการใช้จิ๋วที่เกื้อกูลการประพาศิพหมจรรยัของภิกษุนั้ ในที่นี้ หมายถึง การห่มจิ๋วผ้าบังสุกุลที่พระพุทศเจ้าทรงบัญญัติไว้ใ้ในพระวินัยปิฎก

๔.๑.๑ เหตุที่ทรงบัญญัติเพื่่อรักษาวินัย

จุดประสงคัในการใช้จิ๋วเพื่่อรักษาวินัยนั้น ที่ถือว้าเป็็นรากฐานสำคััญยัองพระพุทศาศนา เพราะบุคคลใดรักษากฎระเบียบที่พระองคั้ทรงวางเอาไว้ ได้ชื่อว้ารักษาศระพุทศาศนา หลัคัในการประพาศิปฏิบัติ พระพุทศเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยกำกับเอาไว้ ด้วยเหตุเพราะความเสื่อมหรืออัสวะเกิดขึ้ในห่มุ้สงฆ์ เมื่อเกิดอัสวัฏฐานัยธรรมบางอย่างในสงฆ์ ตถาคตั้จึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้แสดงแก่เหล่าสาวก เพื่่อขจัดธรรมเหล่านั้ แล้วทรงตรัสถึงประโยชนั้แห่งการบัญญัติพระวินัย ๑๐ ประการ คือ

^๑ วิ. ม. (ไทย) ๑ / ๒๐ / ๑๒.

- ๑) สงฆ์สงฆ์ตาย เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
- ๒) สงฆ์ฆาตตาย เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
- ๓) ทูมมณฺเฑนํ ปุคฺคถานํ นิคฺคหยา เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
- ๔) เปสถานํ ภิกฺขุณฺโณ ฆาตฺวิหาราย เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
- ๕) ทิฏฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สํวราย เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน
- ๖) สมฺปราชิกานํ อาสวานํ ปฏิกฺขมาตาย เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต
- ๗) อปฺปสนฺนํ ปสทาตาย เพื่อความเลื่อมใสของบุคคล ที่ยังไม่เลื่อมใส
- ๘) ปสนฺนํ ภิกฺขโสภาว เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของบุคคลที่เลื่อมใสแล้ว
- ๙) สทฺธมฺมฐฐิตฺยา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ๑๐) วินยานุคฺคหยา เพื่อถือตามพระวินัย^๒

ว่าโดยวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบท ที่ทรงเพิ่มขึ้นอีก ๑๐ ประการ พอสรุปใจความได้ ๒ ข้อ

- ๑) เพื่ออนุเคราะห์แก่ฤหัสถ์ทั้งหลาย
- ๒) เพื่อตัดรอนฝักฝายของภิกษุผู้มีความปรารถนาชั่วร้าย^๓

ทำให้เห็นได้ว่า วัตถุประสงค์เหล่านี้ มุ่งเจตนารมณ์ที่เน้นความดีงามและประโยชน์สุขของสังคมเป็นอันมาก โดยเฉพาะสังคมสงฆ์ และบรรดาบทบัญญัติทั้งหลายในวินัยนั้น ให้ความสำคัญต่อส่วนรวม

กรณีตัวอย่างพระมหากัสสปะ ถึงแม้ว่าท่านจะมีอายุพรรษากาลถึง ๑๒๐ ปี แต่ท่านก็ยังถือชุดงค์เป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรเป็นต้น พระพุทธเจ้าเคยตรัสกับพระมหากัสสปะว่า เธอถือชุดงค์เคร่งครัดมาเป็นเวลานาน บัดนี้เธอก็ชราแล้ว เรี่ยวแรงกำลังก็ไม่ค่อยมี ผ้าบังสุกุลนี้เนื้อไม่ดีและหนักมาก เธอรับจีวรที่ญาติโยมถวายมาใช้เถิด พระมหากัสสปะทูลตอบว่า “ข้าพระองค์ขอปฏิบัติเช่นนี้ต่อไป”^๔ พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามว่ามีเหตุผลอะไร เพราะหากยอมใช้จีวรเนื้อดีก็จะเบาสบายดี พระมหากัสสปะขอปฏิบัติชุดงค์ต่อไป โดยท่านชี้แจงเหตุผลว่าเพื่อเป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลัง เรียกว่า ปจฺจนา ชนตา ทิฏฐานุคฺคิ อาปชฺเชยฺย. แปลใจความว่า ประชุมชน ในภายหลังจักได้ถือเป็นแบบอย่าง เมื่อพระอรหันต์เป็นผู้บรรลุประโยชน์ตนได้แล้วไม่มีอะไรที่จะต้องทำเพื่อตนเองอีก^๕ ปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ภิกษุ ตามคติที่ว่า พุชฺชนหิตายะ พุชฺชน

^๒ วิ. ม. (ไทย) ๑ / ๒๐ / ๒๖.

^๓ อญ. ทุก. (ไทย) ๒๐ / ๒๐๒ / ๑๓๖.

^๔ ส. นิ. (ไทย) ๑๖ / ๑๔๘ / ๒๔๑.

^๕ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๕ - ๑๑๑.

สุขายะ โลกานุกัมปายะ คือ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขของโลก^๖ เพราะฉะนั้น จึงยกเป็นหัวข้อในการพิจารณาได้ว่า การรักษาวินัยนั้น ไม่ใช่มุ่งเฉพาะตนเองเท่านั้น แต่มุ่งประพฤติกปฏิบัติเป็นแนวทางให้เกิดประโยชน์สุขต่อชนจำนวนมาก

๔.๑.๒ รูปแบบการใช้จีวรที่เป็นศิลปะ

การแต่งกายของภิกษุที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึก ของผู้ที่พบเห็น หรือการอยู่ร่วมกัน นั้น ก่อให้เกิดความเคารพ น่านับถือ น่าเลื่อมใสศรัทธา น่าเกรงขาม เพราะว่าการแต่งกายจะบ่งบอกถึงลักษณะอุปนิสัยของแต่ละบุคคล อุปติสสมาณพได้เห็นเกิดศรัทธาในท่านพระอัสสชิตั้งใจความว่า “เช้าวันหนึ่งพระอัสสชิท่าน ถือบาตร ครองจีวร แล้วออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ด้วยอิริยาบถอันสงบบำรวมขณะเดินบิณฑบาตอยู่นั้นประทับใจมาณพหนุ่มนามว่าอุปติสสะ ที่เห็น”^๗ เมื่อมาณพหนุ่มได้เห็นเกิดความคิดว่า บรรพชิตเช่นนี้มีเคยได้เห็น จึงติดตามขอให้แสดงธรรมแต่โดยย่อ ท่านอัสสชิจึงกล่าวคาถาอันเป็น “แก่น” แห่งอริยสัจ ๔ ให้ฟัง

การแต่งกาย หรือ การห่มจีวร สำรวมอินทรีย์ และสำรวมอิริยาบถขณะยืน เดิน นั่ง นอน และการนุ่งห่มจีวรที่ได้ ตามลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เรียกว่า ปริมณฑล การห่มจีวรของภิกษุนั้นถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้อิริยาบถ เป็นตัวแสดงออกทางกาย นอกจากการแสดงธรรมคำสอนแล้ว ทุกส่วนของอวัยวะของพระภิกษุที่มีอยู่ พร้อมทั้งการสำรวมระมัดระวังอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นการเกื้อกูลการประพฤติกพรหมจรรย์ของพระสงฆ์ และอาสวะที่พึงละด้วยการพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงใช้สอยจีวร ผ้าห่ม เพียงเพื่อ บำบัดความหนาว ความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลมแดด และสัตว์เรื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่เกิดความละอาย การเป็นสาวกโดยตรงที่เป็นบุคลากรสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ในพุทธบริษัทสี่นี้มีส่วนสำคัญทั้งหมด แต่ที่สำคัญมากที่สุดคือ พระสงฆ์ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ถึงพร้อมทาง กาย วาจา ใจ ทางกายก็เรียบร้อยด้วยอิริยาบถการยืน เดิน นั่งนอน วาจาก็เป็นผู้ที่มีอุชุปฎิปปันโน คือ ผู้ที่ซื่อตรง ทางใจก็เป็นผู้บริสุทธิ์มีเมตตากรุณา ห่มผ้าจีวรถูกต้องตามพุทธบัญญัติ เกื้อกูลต่อพระธรรมวินัย และสืบอายุพระพุทธศาสนา ดังเช่นภาพนี้

^๖ ส. น. (ไทย) ๑๖ / ๑๔๘ / ๒๔๓.

^๗ ธรรมสภา, อตีติมหาเถระสาวก ๘๐ พระอรหันต์, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๓๐

รูปภาพที่ ๔.๑๘

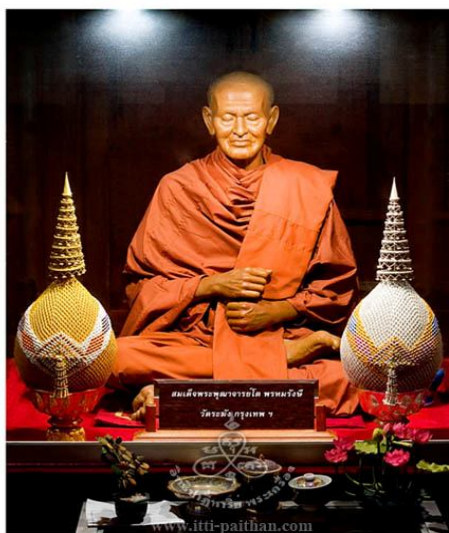
พระเทพปริยัติวิมล อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ห่มคลุมปิดไหล่ทั้ง ๒ ข้าง^๔

เป็นภาพที่ห่มจีวรที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย คือ การห่มคลุมบ่าทั้งสอง ดูแล้วน่าเคารพและน่าเชื่อถือมาก และมีศิลปะ การครองจีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักฐานที่ชัดเจนมากในราวศตวรรษที่ ๑๒ หรือราวปี พ.ศ. ๑๓๐๐ -๑๔๐๐ ศูนย์กลางกลางสำคัญของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ในขณะนั้นมี ๓ แห่งด้วยกัน แต่ละแห่งเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน แต่ใช้ภาษาบาลีเช่นเดียวกัน และมีการแลกเปลี่ยนอุปถัมภ์และคัมภีร์ต่างๆ ระหว่างกัน อันได้แก่ วัดมหาวิหาร ในศรีลังกาอาณาจักรของชาวพยู ทางตอนเหนือของพม่า อีกแห่งหนึ่ง อาณาจักรทวารวดีแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คัมภีร์เก่าแก่ของชาวพยูได้รับการแปลเป็นภาษามอญและต่อมาพม่าก็ได้แผ่อิทธิพลไปครอบครองดินแดนนี้ด้วยจึงได้แปลคัมภีร์เหล่านี้เป็นภาษาพม่าในสมัยต่อมา สิ่งที่น่าจะเป็นผลโดยตรง คือ การเกิด วิธีห่มจีวรของพระพม่าและมอญที่แตกต่างออกไปจากศรีลังกา สีสของจีวรก็หลากหลายออกไปด้วย การห่มจีวรของพระในประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลการห่มจีวรจากทั้งสองประเทศ คือ ศรีลังกาและมอญ^๕

การครองจีวรของภิกษุอีกรูปแบบหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนเห็นแล้วน่าเกรงขามนั้น หมายถึงพระชั้นผู้ใหญ่ที่ครองจีวรดูแล้วมีอำนาจมีบารมีสูง เกิดศรัทธาเลื่อมใส เมื่อได้เข้ากราบไหว้ หรือได้สนทนาปัญหาธรรมกับท่าน ดังเช่นภาพนี้

^๔ <http://www.teenpath.net> (ออนไลน์) <http://wbs.mbu.ac.th/th>. (๑๓ ก.ย. ๕๔).

^๕ <http://board.palungjit.com> (ออนไลน์) <http://wbu.ac.th/th>. (๗ ส. ก. ๕๔).

รูปภาพที่ ๔.๑๕

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี) พระผู้เปี่ยมล้นด้วยบารมี และมีเมตตาสูง^{๑๑}เป็นที่เคารพศรัทธา กราบไหว้ บูชาและนำเกรงขาม ของพุทธศาสนิกชนทุกยุคสมัย ทั่วไป

๔.๑.๓ วิเคราะห์การแต่งกายสมณเพศมีส่วนสัมพันธ์กับความมั่นคงของศาสนา

การแต่งกายที่มีส่วนสัมพันธ์กับความมั่นคงของศาสนานั้น หมายถึง การห้ามจีวรของภิกษุฝ่ายเถรวาท ที่ยึดตามแนวทางแบบดั้งเดิมมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล คือ ประพฤติวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เพราะฉะนั้นการห้ามจีวรที่ทำจากผ้าบังสุกุลก็ยังใช้อยู่เพียงแต่วิวัฒนาการตามกระแสเศรษฐกิจโลกไปบ้างส่วน เช่น ในยุคนี้การจะหาผ้าไตรจีวรใช้สอยหรือในงานอุปสมบทใด ๆ ก็ตาม เพียงแต่มีปัจจัยจำนวน ๒๐๐๐ – ๒๕๐๐ บาท ก็ไปซื้อในร้านขายสังฆภัณฑ์ได้แล้ว แต่ก็ยังมีวัดในบางจังหวัดยังมีพิธีการตัดเย็บจีวรใช้เอง เหมือนสมัยพุทธกาล (พระป่า) และทำถูกต้องพระวินัย อย่างที่วัดบึงแสนสุข บ้านศรีสมบุญณ์ ตำบลโพธิ์กลาง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ต้นเดือนมีนาคม ปี ๒๕๓๖ เป็นต้นมา ท่านได้ฝึกสอนพระภิกษุสามเณร ให้รู้จักทำ บริหาร ใช้เอง เพื่อให้พระเณรได้รู้จักการทำและการดูแลรักษาบริวารอย่างถูกต้อง และมีความรู้สึกผูกพันสิ่งที่ตัวเองทำขึ้นด้วยมือเมื่อพระเณรมีความชำนาญมากขึ้น ท่านจึงได้ขยายความรู้ในการตัดผ้าไตรจีวรออกไปสู่ญาติโยมรอบๆวัด โดยการเชิญชวนญาติโยมเข้ามาศึกษาการตัดเย็บผ้าไตรจีวร เมื่อญาติโยมที่มีความชำนาญในการเย็บผ้าอยู่แล้วจึงสามารถเรียนรู้ได้เร็วจึงได้

^{๑๑} <http://imageshack.us/photo> (ออนไลน์) (๑๔ ก.ย. ๕๔).

รวบรวมทุนและอาสาสมัครตัดผ้าจีวรเพื่อไปถวายพระเถระผู้ใหญ่ในแถบภาคอีสาน นับเป็นสิบชุด^{๑๑}

การตัดเย็บจีวรที่เป็นเครื่องแต่งกายของภิกษุจึงเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างญาติโยมกับพระภิกษุสามเณรภายในวัดบึงแสนสุข ให้เกิดความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการห่มจีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท จะสังเกตได้จะมีการห่มอยู่ ๔ รูปแบบ คือ ห่มคลุม, ห่มลดไหล่, ห่มดอง, และห่มมังกร พระเถรวาทธรรมยุติ จะห่มคลุม และห่มลดไหล่ ส่วนมหานิกายจะห่มมังกร และห่มดอง แต่ในต่างจังหวัดโดยส่วนมาก มหานิกายก็จะห่มจีวรแบบธรรมยุติเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการห่มจีวรใดๆ ทั้งสิ้น จึงทำให้พระพุทธศาสนาสายเถรวาทในประเทศไทย นับว่ามีความมั่นคง ตามที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกไว้ว่า “นิกายเถรวาท นิกายเดิมในพระพุทธศาสนา ยึดหลักธรรมคำสอนเดิม โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม หรือตัดทอนแต่ประการใด หมายถึง กลุ่มที่กระทำสังคายนาครั้งที่ ๒ มีพระยสกาภิณฑบุตรเถระเป็นต้น”^{๑๒} การห่มจีวรที่บ่งบอกถึงสภาวะบกร่องทางจิตใจที่พยายามตัดแปลงการแต่งกายของภิกษุ สามเณร ดัดจริตออกไปเป็นบัณฑิต มีทั้งน่ารัก และน่าเกลียดของชาวพุทธที่พบเห็น มีทั้งทาปากด้วยลิปสติกสีแดง และห่มจีวระเกะออก แปลกแหวกแนวของสามเณรไปดังเช่นในภาพนี้

รูปภาพที่ ๔.๒๐

เป็นรูปภาพสามเณรที่ห่มดองรัดประคคาคดอก ไม่เรียบร้อย และเสริมสวยด้วยการแต่งหน้าทาปากด้วยลิปสติก^{๑๓}

^{๑๑} <http://sansook.Worpress.com>. (ออนไลน์) (๑๔ ก.ย. ๕๔)

^{๑๒} วิ. จู. (ไทย) บทนำ ๗/ ๕๒.

^{๑๓} www.Artgazine.com/shoutouts. (ออนไลน์) (๑๔ ก.ย. ๕๔).

รูปภาพที่ ๔.๒๑

เป็นรูปภาพสามเนตรห่มดองเกาะอก เลียนแบบผู้หญิงยุคใหม่ไม่ถูกต้องตามพุทธวินัยบัญญัติ^{๑๔}

ภาพสามเนตรที่ห่มดองรัดประคคาคดอก เป็นแบบกิโมโนโอบี เกาะอก เป็นการไม่สมควรจะทำอย่างยิ่งหากสามเนตรไม่รู้ขนบธรรมเนียมการห่มดองที่ถูกต้องวิธีการก็ไม่สมควรที่จะลงโทษ เพราะการไม่รู้ระเบียบวินัยของพระสงฆ์ สามเนตรนั่นเอง เนื่องจากสามเนตรอายุยังน้อยอยู่ อาจจะมองเห็นว่าถูกต้อง แต่ไม่ถูกต้องพุทธบัญญัติ ที่ทรงตั้งไว้

๔.๑.๔ ศาสนาพุทธ หินยานมีความเข้มแข็ง ด้านองค์กร เพราะมีการรักษารูปแบบการห่มจีวรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

หินยานมีความเข้มแข็งด้านองค์กรนั้น หมายถึง รูปแบบการห่มจีวรที่รักษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของพระสงฆ์ สี่ที่ข้อมจีวรก็มาจากธรรมชาติ พระที่นุ่งห่มจีวรก็เป็นไปเพื่อสมณะ เพื่อปกปิดร่างกายที่ไม่ให้เกิดความละอาย เพื่อป้องกันอันตรายที่เกิดจาก ยุง แมลง และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย เพื่อป้องกันความหนาว ร้อน ที่เกิดจากดินฟ้าอากาศ มิใช่เพื่อตกแต่งประดับความสวยงามแต่อย่างใด

ในสมัยพุทธกาลนั้น สี่จีวรของพระโดยทั่วไป จะไม่ค่อยสมมาเสมอ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า สมัยพุทธกาลนั้น การข้อมสี่จีวรของท่านจะใช้พวกแก่นไม้ ยางไม้มาข้อม หรือใช้ยางจากผลไม้มาข้อม สี่จึงไม่สมมาเสมอ อย่างว่าแต่เป็นแก่นไม้ต่างประเภทกันเลย แม้แต่แก่นไม้ชนิดเดียวกัน สี่ก็ไม่สมมาเสมอ ในเมืองไทยเรานี้ในยุคก่อน ๆ เขาข้อมสี่จีวร โดยใช้แก่นขนุนมา

^{๑๔} www. Artgazine.com / shoutouts. อ่างหน้า ๘๔.

ข้อม สীগจะออกเข็ม ๆ แต่ว่าบางต้น บางสายพันธุ์ แม้จะอยู่บริเวณใกล้เคียงกันสีก็ยังไม่เหมือนกัน บางต้นสีคล้ำ ในขณะที่ขุ่นบางต้น บางพันธุ์ สีจะออกเหลือง ๆ คล้าย ๆ ดอกจำปา ความสม่ำเสมอของสีจากแก่นไม้จึงไม่มีเสมอกัน เพราะฉะนั้นสมัยพุทธกาลท่านจึงใช้คำว่า “ข้อมฝาด” ถึงสีจิวรอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ท่านก็ไม่เอามาเป็นอารมณ์จนเกินไป^{๑๕}

การรักษารูปแบบห่มจีวรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวนั้น พระพุทธศาสนาสายเถรวาท นั้นโดยเฉพาะในไทย ศรีลังกา พม่า ลาว เขมร หากพิจารณาดูให้จะมีรูปแบบที่เหมือน ๆ กัน จะต่างกันก็มีส่วนน้อยมาก มีการนำแบบอย่างของแต่ละประเทศไปใช้ อย่างลาว และเขมรไม่มีความแตกต่างใด ๆ ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงได้เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา การประชุมนานาชาติที่ผ่านมา การห่มจีวรจึงมีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของพุทธศาสนา เพราะการห่มจีวรเป็นอิริยาบถที่แสดงออกถึงความมีระเบียบทางด้านสรีระร่างกาย ที่เป็นอวัยวะส่วนใหญ่ของมนุษย์ เป็นที่เสริมสร้างให้เกิดศรัทธา ปสาทะของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ให้เลื่อมใส และผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วก็เลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไปของเหล่าพุทธบริษัท ดังในภาพนี้

รูปภาพที่ ๔.๒๒

รูปภาพการประชุมผู้นำพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ^{๑๖}

รูปภาพการประชุมผู้นำพุทธศาสนา นานาชาติทั้งสายมหายาน และเถรวาท วันวิสาขบูชา วันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ รูปแบบการใช้จีวรของเถรวาทไม่มีการเปลี่ยนไปจากรุ่นสู่รุ่น จะอยู่รูปทรงแบบเดิม ๆ ไม่เหมือนมหายานที่มีการพัฒนาการนุ่งห่มตามยุคสมัยและหลากหลาย

^{๑๕} [http://maneetip.\(ออนไลน์\) Diaryis.com](http://maneetip.(ออนไลน์) Diaryis.com) (๑๓ ก.ค. ๕๔).

^{๑๖} [http://www.Watprayoon.\(ออนไลน์\) Org/index](http://www.Watprayoon.(ออนไลน์) Org/index). (๑๕ ก.ย. ๕๔).

๔.๑.๕ วิเคราะห์การห่มจีวรที่เป็นต้นแบบของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา

ก่อนเสด็จออกบวชนั้น พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ^{๑๖} ครั้งแรกเห็นชายคนชรา ในวาระที่ ๒ ได้ทอดพระเนตรเห็นคนเจ็บป่วย ครั้งที่ ๓ เห็นคนกระทำกาลกิริยานอนอยู่ ครั้งที่ ๔ ได้เห็นรูปภาพบรรพชิตอันนุ่งห่มผ้ากาสาหวัดพรัด กอปรด้วยอากัปกิริยาสำรวมอาจนำมาซึ่งความ ยินดีเลื่อมใสในศาสนา การได้ทอดพระเนตรเห็นสมณะที่เป็นอุคมเพศที่เพชฌานิคมิตให้ปรากฏ ทั้งสิ้น ต่อมาพระองค์จึงเลือกเอาการนุ่งห่มของบรรพชิต นำมาเป็นต้นแบบของของพระสงฆ์ใน ภายหลัง แสดงว่าพระองค์ทรงเลือกแบบที่ดีที่สุดมาใช้เป็นแบบอย่าง เพราะว่าพระองค์ ทอดพระเนตรกาลไกล การใช้ผ้าจีวรมาคลุมร่างกายเพื่อปกปิดอวัยวะและป้องกันสิ่งที่ทำให้เกิด อันตรายต่อร่างกายได้ ที่พระองค์ไม่ทรงเลือกตามแบบนักพรต หรือฤาษี ในยุคนั้น เพราะการแต่ง กายของพวกเขา ฤาษี ชีไพร คูแล้วไม่เหมาะสมมีเพียงผ้าพาดเฉลียงบ่า ไม่สามารถ ป้องกันอันตรายที่ เกิดจากเหลือบยุง สัตว์เลื้อยคลาน และกันแดดกันลมกันร้อนกันหนาวได้ และเป็นไปเพื่อความ สันโดษเล็กน้อย ไม่เป็นไปเพื่อ ประดับ ตกแต่งให้สวยงาม แต่เพื่อปกป้องอวัยวะร่างกายที่เกิดจาก ดินฟ้าอากาศ และแมลง ยุงที่มารบกวน พระองค์จึงไม่ทรงเลือกแบบนักพรตทั่วไปที่มีอยู่ในสมัย นั้น เพราะว่่านักพรตทั่วไปแต่งกายไม่มีฉิด และไม่สามารถปกป้องอันตรายจากดินฟ้าอากาศ แมลง และสัตว์เลื้อยคลานได้ พระพุทธองค์ทรงให้ภิกษุแสวงหาผ้าบังสกุลที่ประชาชนในสมัยนั้น ที่เขาทิ้งตามตลาด ห่อศพไปทิ้งในป่าช้า ตกอยู่ตามท้องถนน ผ้าที่สัตว์แทะกัดกินขาดเป็นชิ้นเล็ก ชิ้นใหญ่ เอามาซักตากให้แห้ง เก็บเอาส่วนที่ดี มาตัดเย็บเป็นจีวร และข้อมสีกด้วยน้ำฝาด สวมใส่ ที่เกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุ เพราะเป็นผ้าที่เป็นสัญลักษณ์ ธงชัยของพระ อรหันต์ ในการประกาศพระพุทธศาสนา เป็นผ้าที่ปลอดภัย ไม่มีอันตรายต่อผู้พบเห็น บ่งบอกถึง ความมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีโทษ ไม่มีภัยใด ๆ ทั้งสิ้น และเป็นผ้าที่ควรเคารพกราบ ไหว้บูชา

ฉะนั้นการที่จะนำเอาผ้ากาสาหวัดพรัดหรือธงชัยของพระอรหันต์มาคลุมร่างของตนนั้น จึงมี ความหมายเกินกว่าที่จะถือว่าเป็นเพียง เครื่องนุ่งห่มชนิดหนึ่ง ถ้าเมื่อบุคคลไม่มีคุณสมบัติในตนที่ เพียงพอสำหรับการห่มผ้ากาสาหวัดพรัดแล้ว อันตรายก็จะเกิดแก่ตนตามทางธรรมในทันที ใน ขณะเดียวกันผู้ที่เข้ามาบวชห่มผ้ากาสาหวัดพรัดในวันนั้น ท่านพระอุปัชฌาย์จึงมีระเบียบกล่าวสอน ตบปัญญาแก่มรรฐฐาน^{๑๗} ตั้งแต่เริ่มคำกล่าวขออุปสมบทในเบื้องต้น เพื่อฟอกจิตใจบุคคลผู้ที่ห่ม ผ้ากาสาหวัดพรัดนั้น ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การที่จะห่มผ้ากาสาหวัดพรัดในครั้งแรกของชีวิต คือ การ

^{๑๖} บ. พุทธ. (ไทย) ๓๓ / ๒๕ / ๗๑๘.

^{๑๗} พุทธศาสนิก, บวชทำไม, หน้า ๖.

พิจารณาให้เห็นความจริง ของสิ่งที่เป็นเท็จเป็นเทียม ที่สมัยเป็นฆราวาสเคยลุ่มหลงมาก่อน เมื่อเห็นโทษของความลุ่มหลงจิตใจสลดสังเวชแห่งเพศฆราวาสของตน จึงจะจิตใจยกสูง คือ สะอาดสว่าง และสงบขึ้นตามส่วน จนพอจะกล่าวได้ว่าสูงกว่าระดับจิตใจของฆราวาสแล้ว ท่านจึงให้ห่มผ้ากาสาเยได้^{๑๕} ไม่เหมือนศาสนาหรือลัทธิอื่น ๆ จะสวมใส่ได้ทั่วไป

รูปภาพที่ ๔.๒๓

เป็นรูปภาพฤษีที่นั่งบำเพ็ญตบะอยู่ในป่าเขาลำเนาไพร^{๒๐}

รูปภาพฤษีกำลังบำเพ็ญเพียรตบะให้แก่กล้า ลักษณะการแต่งกายที่มีผ้าอยู่ สองชิ้นไม่สามารถที่ที่ปกป้องกันหรือสัตว์เลื้อยคลานได้ และป้องกันความร้อนความหนาว ที่เกิดลมฟ้าอากาศได้

รูปภาพที่ ๔.๒๔

เป็นรูปภาพพระมหาวิจิตร วชิรเมธี ห่มคลุมปิดไหล่ทั้งสองข้างเสริมบุคลิกให้ดูดี^{๒๐}

^{๑๕} พุทธทาสภิกขุ, บวชทำไม, หน้า ๖.

^{๒๐} [http:// new. \(ออนไลน์\) Goosiam. Com.\(๑๔ ก.ย. ๕๔\).](http://new. (ออนไลน์) Goosiam. Com.(๑๔ ก.ย. ๕๔).)

ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงเลือกเครื่องแต่งกายแบบสมณะ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่เสด็จประพาสอุทยานในครั้งที่ ๒ ที่เห็นสมณะว่า “ ทอดพระเนตรเห็นบุรุษศิระโกลนุ่งห่มผ้ากาสาฬหพัศตร์ ”^{๒๒} ทรงเลือกเอาสมณะเป็นต้นแบบในเรื่องการแต่งตัว เห็นว่าสมณะแต่งตัวไม่เหมือนคนอื่น ๆ และผู้ที่แต่งตัวด้วยผ้ากาสาฬหพัศตร์ได้นั้น คือผู้ที่ประพฤติธรรมตั้งอยู่ในความดี การประพฤติสม่ำเสมอ การทำบุญทำกุศล การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การอนุเคราะห์หมู่สัตว์อื่นเป็นความดี จึงจะนุ่งห่มผ้ากาสาฬหพัศตร์ได้ “ส่วนผู้ใดคลายกิเลสจนน้ำฝนได้แล้วตั้งมั่นด้วยดีในศีลธรรมทั้งหลาย ประกอบด้วย ทมะ และสังขะ ผู้นั้นสมควรจะนุ่งห่มผ้ากาสาฬหพัศตร์”^{๒๓}

๔.๑.๖ วิเคราะห์การใช้สีผ้าที่เป็นสัญลักษณ์

สีผ้าจีวรที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้ย้อมสีน้ำฝาดนั้น มีความประสงค์จะให้เป็นไปเพื่อความประหยัดปลอดภัยและเป็นมงคล ต่อผู้ที่กราบไหว้และเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา ในฉันทนตชาดก ดิงสนิบัติรกล่าวว่ “ พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพญาช้างฉันทนต จะเดินเข้าไปทำร้ายนายพรานป่าใจบาป ผู้คิดจะฆ่าตน แต่พอมองเห็นสีผ้าจีวรที่ย้อมด้วยน้ำฝาดนายพรานชูขึ้นให้เห็น กลับคิดเปลี่ยนใจว่า เป็นผู้มิชงชัยเครื่องหมายของพระอรหันต์ไม่ควรถูกฆ่า จึงไม่ทำร้ายและให้อภัยแก่นายพราน ปล่อยให้ออกไป”^{๒๔}

สีที่เป็นอันตรายทางโลกมีหมายว่า ห้ามเข้าใกล้ เพราะจะเกิดอันตรายแก่ตนและผู้อื่น ได้ที่เป็นพื้นที่สีแดง และเป็นสัญลักษณ์ทางการจราจร หมายถึงให้หยุดเพื่อความปลอดภัยนั่นเอง

สีที่ทำให้มนุษย์มีจิตใจที่ปลื้มดิยินดีให้มีความสุขทั้งภายในภายนอกร่างกาย ตลอดถึงทางตา และเป็นสัญลักษณ์ที่ชาวโลกยอมรับทั่วไป คือ สีชมพู

สีที่ไปร่วมงานมงคล งานแต่งงาน งานบวช งานฉลองขึ้นบ้านใหม่ งานเกษียณอายุราชการ งานแสดงความยินดีที่ได้เลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์ และไปปรับหน้าที่การงานใหม่ คือ การสวมใส่เสื้อสีขาว กางเกงดำ ที่เป็นสากล เช่น สวมใส่ชุดสูท ผูกเน็คไท หากไปงานอวมงคลที่ไม่เป็นสิริมงคล ควรจะสวมใส่ชุดดำ ตรงกันข้ามกับพระสงฆ์จะมีอยู่ผ้าไตรชุดเดียว แต่การห่มจีวรจะเปลี่ยนไป คือ ไปในหมู่บ้านห่มคลุมปิดไหล่ทั้งสองข้าง อยู่ที่อาวาส ห่มปิดไหล่ซ้าย ปิดไหล่ขวา

^{๒๑} [http:// new. \(ออนไลน์\) Goosiam. Com.\(๑๔ ก.ย. ๕๔\).](http://new. (ออนไลน์) Goosiam. Com.(๑๔ ก.ย. ๕๔).)

^{๒๒} ที. ม. (ไทย) ๑๐ / ๕๓ / ๒๕.

^{๒๓} พุ. ชา. (ไทย) ๒๗ / ๑๔๒ / ๑๐๒.

^{๒๔} [http://www.Dmc.tv. \(ออนไลน์\) http://www.Dhammajak.net \(๓๐ ต.ค.๕๔\).](http://www.Dmc.tv. (ออนไลน์) http://www.Dhammajak.net (๓๐ ต.ค.๕๔).)

สีที่ต้องทนตามเวลาคนเจ็บป่วยให้เข้าถึงการรักษา อย่างทันที และเป็นสากลทั่วโลก ขอมริบไม่ว่าจะเห็นจะอยู่ที่ไหน จะต้องควั่นในการทำลายล้าง หรือบุกเข้าโจมตี เข้าไปทำร้ายร่างกาย คือ สีที่เป็นสัญลักษณ์ของกาชาด หรือสื่อนุโลมแดง ที่เป็นรูปเครื่องหมายบวก แสดงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

สีจิวรของนักบวช สมณะ นักพรต ดังเดิมน่าจะมีเหตุผลมาจากเป็นสีที่เห็นได้ถนัดชัดเจน โดยเฉพาะในป่าจะต้องเป็นสีแห่งความปลอดภัย เนื่องจากสัตว์ทั้งหลายที่เห็นแต่ไกล คือ สีเปลวเพลิง สัตว์ป่าก็นึกว่าเป็นกองไฟกำลังลุกไหม้อยู่ จึงหลีกเลี่ยงไม่เข้ามาใกล้ แม้นายพรานที่กำลังล่าสัตว์อยู่ก็สังเกตเห็นได้ง่าย เนื่องจากโดดเด่นกว่าสีอื่น ๆ นายพรานนอนอยู่กลางป่าจะต้องสูมไฟไว้ป้องกันสัตว์ร้ายที่จะเข้ามาทำลาย สีของไฟ เป็นสีเปลวเพลิงช่วยให้ปลอดภัยได้

หลักฐานสนับสนุนสำคัญประการหนึ่ง คือ กฎหมายในต่างประเทศเช่น สหรัฐอเมริกา กำหนดให้ผู้ที่จะเดินทางเข้าไปในป่านั้น ต้องสวมเสื้อผ้าสีแดงหรือออกส้มเช่นเดียวกัน เพื่อความปลอดภัยจากการถูกนายพรานที่กำลังล่าสัตว์ในป่ายิงเข้าโดยไม่ตั้งใจ

๔.๑.๗ วิเคราะห์การแต่งกายของพระภิกษุ

ทุกอาชีพมีการแต่งตัวที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองนั้น ขึ้นอยู่กับแต่ละอาชีพที่ทำประจำอยู่ของเขา เช่น ศิลปิน นักมวย ทหาร ตำรวจ เป็นต้น พระภิกษุในกายเถรวาทก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ จะครองผ้าจีวร จะต้องมียกษณะผืนผ้ากาสาฬพัศตร์โดยมีชื่อว่า ไตรจีวรก็ดี อติเรกจีวรก็ดี เมื่อดั้งเดิมก็คงเป็นผืนผ้าที่เอาเศษผ้าชิ้นเล็กชิ้นน้อยมาเย็บติดกันให้เป็นผืนผ้านั้นเอง เมื่อเป็นผืนผ้าแล้วคงจะไม่น่าดูเท่าไรนักเพราะไม่ได้ระเบียบ คราวหนึ่งที่พระองค์เสด็จผ่านแคว้นมคธ เมืองราชคฤห์ได้ทอดพระเนตรเห็นคันทนาในทุ่งนาของชาวเมืองนั้น จัดเป็นกระทง ๆ ทั้งยาวตามขวาง จึงรับสั่งให้พระอานนท์ทำจีวรตามแบบคันทนาชาวอมคธขึ้น พระอานนท์ก็ได้จัดทำตามรับสั่งและตั้งชื่อผ้าทุกชิ้นที่ตัดเป็นชิ้นๆ ทั้งชิ้นเล็กชิ้นใหญ่ ตั้งแต่บัดนั้นมาผ้ากาสาฬพัศตร์จึงเป็นผ้าที่ต้องตัดก่อนก่อนแล้วเอามาเย็บติดกันให้เป็นกระทง ๆ ชนิดที่ตัดออกเป็นผ้า ๕ ผืนแล้ว ตัดซอยในระหว่างตามยาวบ้างตามขวางบ้าง เย็บติดกันเข้าด้วยกันเรียกว่าปัญจฉัตร ถ้า ๗ ผืนก็เรียกว่า สัตตฉัตร ที่นิยมใช้เพียงปัญจฉัตร อุตตราสงค์และอันตราสก สำหรับสังฆาฏิซ้อนอีกชั้นหนึ่งเรียกว่าสังฆาฏิ ๒ ชั้น^{๒๕} เพราะฉะนั้นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาสายเถรวาท เมื่อครองผ้าไตร ๓ ผืน หรือห่มจีวร จะบ่งบอกให้รู้ทันทีว่าเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีผ้าจีวรที่ห่มถูกต้องตามพุทธานุญาต พร้อมทั้งมีจริยวัตรที่สำรวม หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างสม่ำเสมอตามพระวินัยบัญญัติ

^{๒๕} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๕ / ๒๑๓.

๔.๑.๘ วิเคราะห์การครองจีวรตามลวดลายผ้า

สัตว์ทุกชนิดจะมีลวดลาย สี สัน บ่งบอกถึงหน้าที่ อาชีพ การงานที่ทำ อุปนิสัย การมีอำนาจที่ปรากฏต่อสายตาของสัตว์อื่น เช่น เสือ ภู หนอน ปลา นก เป็นต้น การห่มจีวรของพระภิกษุก็เช่นกัน เวลานุ่งห่มจีวรจะต้องได้ปริมณฑลและบิดลูกบวบให้แน่นป้องกันการหลุดและผ้าจีวรก็จะมีริ้วขึ้นเป็นลอน ในขณะที่ลูก นั่ง ยืน เดิน สะดวกผ้าจีวรไม่หลุดลุ่ยเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน ปกปิดร่างกายให้มีมิดชิด ในขณะที่บิณฑบาต ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “พึงทำความสำเหนียกว่าเราจักครองอันตราวาสก , เราจักครองอุตตราสงค์ให้เรียบร้อย, และเราจักปกปิดกายให้มีมิดชิด ให้เป็นปริมณฑล ไปในละแวกบ้าน”^{๒๖}

คำว่า ปริมณฑล คือ ภิกษุนุ่งปิดเหนือมณฑลสะคือ ได้มณฑลเข้า ให้ผ้านุ่งห้อยลงภายใต้มณฑลเข้าตั้งแต่กระดูกเชิงไปประมาณ ๘ นิ้ว ท่านปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้นุ่งให้ห้อยต่ำกว่านั้น หรือย้อยหน้าย้อยหลัง สำหรับภิกษุผู้นุ่งจะปกปิดภายใต้มณฑลเข้าประมาณ ๔ องคุลี แต่ผ้านุ่งของภิกษุอย่างนี้ได้ประมาณ จึงจะควร

ผ้านุ่งมีความยาวประมาณ ๕ ศอก กว้าง ๒ ศอกคืบ หากไม่ได้ผ้าเช่นนี้ แม้ผ้านุ่งขนาดกว้าง ๒ ศอก ก็ควร เพื่อจะปกปิดมณฑลเข้าได้ โดยปิดมณฑลสะคือด้วยจีวร ส่วนภิกษุใดเรียนรู้ธรรมเนียมการนุ่งห่มแล้ว ก็ยังไม่รู้จักว่า ผ้านุ่งเล็กลงเป็นเช่นไร ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุนั้น ในกรณที่ว่า ภิกษุผู้มีแข็งสปีก็ดี มีปิ่นเนื้อปลีแข็งใหญ่ก็ดี จะนุ่งให้เล็กลงจากมณฑลเข้าเกินกว่า ๘ องคุลี หรือภิกษุมีแผลเป็นที่แข็งที่เท้า จะนุ่งให้เล็กลงเพื่อปกปิดก็ควรอยู่^{๒๗}

๔.๑.๙ วิเคราะห์รูปแบบสถาปนิกของจีวร

ในสมัยนั้นไม่มีเครื่องทอผ้าขนาดใหญ่จึงต้องเก็บรวบรวมผ้าผืนเล็กผืนน้อยหลายๆ ชิ้นให้เพียงพอ เพื่อเอามาซักตัดเย็บทำเป็นจีวร ให้ภิกษุได้ใช้ปกปิดร่างกายกันแดดกันลม และกันหนาว ในสมัยพุทธกาลผ้าเป็นวัตถุที่มีราคาแพง จะหามาทำเป็นจีวรก็หายาก การที่พระองค์ทรงให้แสวงหาผ้าบังสุกุล หรือผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะตามตลาดที่พวกสัตว์กัถหรือหนูแทะขาดไป เปรอะเปื้อนด้วยน้ำคาก็ดี สกปรกด้วยดินโคลนก็ดี นำมาซักล้างให้สะอาดตากให้แห้ง แล้วเลือกเอาส่วนที่ดี ตัดเป็นชิ้นส่วนเล็กชิ้นใหญ่ ตัดให้เป็นกระทง มีชื่อเรียกดังนี้

- ๑) ทิววยกะ ได้แก่ ผ้าตามอื่นที่ใช้ด้ายเย็บ เพื่อทำ เพื่อทำให้ทนในที่พันคอ
- ๒) วิวัฏฐะ ได้แก่ กระทงกลางที่เย็บรวมมณฑลและ อัทธมมณฑลเข้าด้วยกัน
- ๓) อัทธมมณฑล ได้แก่ ผ้ากระทงบริเวณเล็ก ๆ

^{๒๖} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๕๗๖ - ๕๗๘ / ๖๔๕ - ๖๕๒.

^{๒๗} ปัญญา ใช้บางยาง และคณะ, พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก, หน้า ๔๓.

- ๔) มณฑล ได้แก่ กระทบใหญ่ในชั้นแต่ละชั้นแห่งจิวร ๕ ชั้น
 ๕) อัทตกุติ. เป็นชื่อแผ่นผ้าสั้นในระหว่าง ๆ
 ๖) กุติ. เป็นชื่อแผ่นผ้ายาวมีนวดทั้งด้านยาวและด้านกว้าง
 ๗) ชังเมยยะ ได้แก่ แผ่นผ้าที่เย็บในที่ปกแข็ง นักปราชญ์ บางพวกกล่าวว่า
 “คำนี้ว่า กิเวยยะ และ ชังเมยยะ เป็นชื่อแผ่นผ้าที่ติดอยู่ในที่ปกคอและที่ปกแข็ง”
 ๘) อนุวิวัฏฐะ ได้แก่ ๒ ชั้นที่ข้างทั้ง ๒ แห่งวิวัฏฐะนั้น
 ๙) พาหัตตะ ได้แก่ ชั้นหนึ่ง ๆ ภายนอกอนุวิวัฏฐะ^{๒๘}

คำว่า กุติ ท่านพระอานนที่จัดทำด้วยจิวรมี ๕ ชั้น อีกอย่างหนึ่งคำว่า อนุวิวัฏฐะ เป็นชื่อแห่งชั้น ๔ ชั้น คือ ๒ ชั้นโดยข้างหนึ่ง อีก ๒ ชั้น อีกข้างหนึ่งแห่งวิวัฏฐะ และคำว่า พาหัตตะ ที่เป็นชื่อชายจิวร ๒ ข้าง ที่ภิกษุผู้ห่มจิวร ได้ขนาดพอดี ม้วนมาพาดไว้บนแขนมีด้านหน้าอยู่ข้างนอก^{๒๙}

ประโยชน์ของการตัดผ้าเป็นชิ้นส่วนเล็กชิ้นส่วนใหญ่นั้น เป็นการป้องกันโจรที่จะมาขโมยเอาผ้าไป เมื่อโจรเห็นผ้าเป็นชิ้นเล็กๆ ก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร ใช้การอะไรไม่ได้ อีกอย่างหนึ่งการสะสมผ้าเพื่อมาทำจิวรให้ได้ครบทุกชิ้นส่วนของจิวรนั้นต้องใช้เวลาพอสมควร เป็นของยากสำหรับภิกษุในสมัยพุทธกาล หาผ้ามาได้ชิ้นเล็กๆ ก็เป็นประโยชน์ในการเย็บให้เพียงพอต่อการเย็บจิวรให้เป็นผืนใหญ่ได้

ผ้าที่ตัดให้เป็นท่อนเล็ก ๆ แต่ละท่อนนั้น กำหนดเป็นสัดส่วนๆ นั้น มีนัยสำคัญที่เอื้อประโยชน์ในการนำเศษส่วนของผ้ามาเย็บต่อกัน เช่น ผ้าที่มีขนาดใหญ่ก็กำหนดให้เป็นกระทบใหญ่ ส่วนชิ้นเล็ก ๆ ก็สามารถทำเป็นกระทบขนาดเล็ก ลดหลั่นกันไปตามขนาดขนาดของผ้าที่หาได้ ซึ่งเมื่อมาพิจารณาแล้ว เป็นความฉลาด ที่สามารถนำสิ่งที่มีค่าเล็กน้อยหรือของที่ไม่มีราคาเลย มาตัดเย็บต่อกันให้ประสาน ณ จุดกึ่งกลางของความพอดีในการใช้สอย และเอื้อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันของหมู่สงฆ์ เมื่อมีผ้าผืนใหญ่ก็แบ่งปันกันได้ เกื้อกูลต่อกันและกัน นี่คือประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

๔.๑.๑๐ วิเคราะห์ประโยชน์ของจิวร

ในสมัยก่อนพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระชุตติวงศ์ที่จำพรรษาอยู่ตามป่าท่านจะเป็นโรคไข้มาลาเรียมาก เพราะอาศัยอยู่โคนต้นไม้ใบไม้สีเขียวอับชื้น เป็นที่เพาะยุงลายที่เป็นตัวนำพาหะไข้มาลาเรียมาสู่ตัวคน พระชุตติวงศ์จึงเป็นผู้ได้รับสัมผัสเป็นด้านแรก เพราะต้องอยู่ในป่านาน ๆ หาก

^{๒๘} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๒๑๖ / ๒๑๔.

^{๒๙} วิ. อ. (ไทย) ๓ / ๓๔๕ / ๒๓๐.

ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันทานไม่ดี ก็ถึงกาลมรณะได้ การอยู่ป่าก็เพื่อปฏิบัติสมณะกัมมัฏฐาน ถือธุดงค์ วัตร ฉันทอาหารเวลาเดียว ทางไกลผู้คน ตามรอยพระพุทธองค์ อยู่ป่าเป็นวัตรไม่เกี่ยวข้องกับวัดที่อยู่ตามหมู่บ้าน จะต้องผจญกับปัญหา ที่เป็นจำพวกแมลง ยุง และสัตว์เรื้อยคลานทั้งหลาย ที่มารบกวนขณะปฏิบัติธรรม พระธุดงค์จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ด้วยการเอาจิวรเก่าที่ไม่ได้ใช้แล้ว มาเย็บต่อกันเป็นรูปสี่เหลี่ยม แล้วเย็บปิดเพดาน ด้านบน กำหนดเอาความกว้าง ๑ เมตรครึ่ง ยาว ๒ เมตร สูงประมาณ ๑ เมตร ครึ่ง เอาเศษผ้ากว้าง ๑ นิ้ว ยาว ๒ นิ้ว พับเย็บเป็นหูติด ๔ มุมสำหรับร้อยเชือกผูกขึงสี่ด้าน ก็จะได้มุ้งที่ป้องกันยุงและแมลงได้ เป็นการประหยัดและรู้คุณค่าของจิวรเก่าด้วยที่ไม่ได้ใช้แล้ว นำมาทำให้เกิดประโยชน์

ในปัจจุบันนี้สะดวกสบายมีกลดและเดินสำหรับไปกางและผูกห้อยกลดเวลาเข้าป่าปฏิบัติธรรม หาซื้อได้ตามร้านสังฆภัณฑ์ทั่วไป มีไว้บริการ ยังมีนวัตกรรมใหม่จิวรที่กันยุงได้ ที่ผลิตจากสมุนไพรไทย อาทิ ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด โดยสกัดสารที่ยุ่งเกลียด นำไปย้อมผ้าจิวรให้ติดทนนาน และไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย^{๓๐}

๔.๑.๑๑ วิเคราะห์การใช้ผ้าจิวร

สีจิวรของพระพุทธเจ้า เนื่องจากอำนาจบารมีที่พระองค์สั่งสมมานาน สีจิวรของพระองค์จึงเหมือนกับเปลวเพลิง คือ เหลือง ๆ ส้ม ๆ อาจจะอมแดงนิดหน่อย สีประเภทนี้เหมือนเปลวเพลิงนั้น ใครเห็นก็จับตา จับใจ แต่เราก็ไม่ได้สยดสยองเหมือนสีแดง สีชมพู หรืออะไรทำนองนั้น จับตา จับใจ แต่จะไม่ช่วยทำให้เกิดกามารมณ์ ทำให้ผู้พบเห็นเกิดศรัทธาความเลื่อมใสยิ่งขึ้น เพราะไม่ได้เป็นเครื่องตกแต่งประดับให้สวยงาม แต่เป็นไปเพื่อหยั่งอรรถภาพของร่างกายให้คงอยู่ พระอรหันต์บางรูปสีจิวรที่ครองอยู่ของท่าน เหมือนกับสีโครูน โคนไทยในท้องทุ่งนาที่มีสีออกน้ำตาลเข้ม หรือบางตัวก็ค่อนข้างน้ำตาลอ่อน ในสมัยพุทธกาลนั้น สีจิวรเปรียบเหมือนขนของโค เพราะโคเป็นสัตว์พาหนะของพระศิวะ และโคเป็นสัตว์ที่มีขนดำที่เปี่ยมไปด้วยความสุข สดชื่นอยู่ตลอดเวลา สีจิวรที่ย้อมด้วยน้ำฝาด คือ เมื่อย้อมน้ำฝาดแล้วเป็นการรักษาคุณภาพของผ้า ย้อมแล้วทำให้ผ้านั้นไม่เปื่อยง่าย เพราะยางไม้บางประเภทมีคุณสมบัติเป็นยา ทำให้เชื้อราไม่เจริญเติบโตง่าย หรือบางประเภทก็ไม่ได้ เป็นยา แต่สีของมันเข้มก็เลยทำให้ดูแล้วไม่ค่อยเปื่อย ยางไม้อีกชนิดหนึ่งก็ทำให้ผ้าไม่เก็บความชื้น วัตถุประสงค์ในการย้อมผ้าอยู่ตรงนั้น ฉะนั้นสบง

^{๓๐} [http://www.Manger.co.th.\(ออนไลน์\) View News, \(๑๕ ก.ย. ๕๔.\)](http://www.Manger.co.th.(ออนไลน์) View News, (๑๕ ก.ย. ๕๔.))

จิ๋วของพระในสมัยพุทธกาล สื่ออาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ท่านก็ไม่เอามาเป็นอารมณ์สีกคล้าย ๆ กัน ก็พอ^{๓๑}

๔.๑.๑๒ วิเคราะห์การนุ่งห่มจีวรผ้าบังสุกุล

อานิสงส์การบวชที่นุ่งห่มผ้าบังสุกุลนั้น มีมาก ชื่อว่าเป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติ สมควรแก่ปัจฉัยอันเป็นเครื่องอาศัย เป็นการดำรงตนไว้ในอริยวงศ์ คือ สันโดษในผ้าจีวร ไม่เป็นทุกข์ในการรักษา ไม่มีพฤติกรรมเป็นที่เกะอาศัยผู้อื่น ไม่หวาดกลัวโจรภัยมาปล้นชิง ไม่เป็นการบริโภคด้วยศรัทธา เป็นผู้มิปัจจัยเหมือนดังพระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญไว้ว่า ปัจจัยเหล่านั้น เป็นสิ่งเล็กน้อยหาได้ง่าย และหาโทษมิได้ด้วย เป็นผู้ที่น่าเลื่อมใส เป็นการสำเร็จผลแห่งคุณความ สันโดษเล็กน้อยเป็นต้นให้เจริญ เป็นการเพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ เป็นการวางไว้ซึ่งทิฏฐิฐานุคติแก่ มวลชนในภายหลัง “ภิกษุผู้สำรวม ทรงไว้ซึ่งผ้าบังสุกุล เพื่อพิฆาตพญามารและเสนามาร ย่อม สง่างามเหมือนดังกษัตริย์ผู้ทรงสวมสอดเกราะแล้ว ย่อมทรงสง่างามในยุทธภูมิ ฉะนั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นครูแห่งโลกทรงเลิกใช้ผ้าอย่างคิมิผ้าทำในแคว้นกาสิเป็นต้น แล้วมา ทรงใช้ผ้าบังสุกุลจีวรอันใด ใครเล่าที่จะไม่ใช้ผ้าบังสุกุลจีวรนั้น เพราะเหตุฉะนี้แหละ อภิกษุผู้ เห็นภัยในสังสารวัฏ เมื่อระลึกถึงคำปฏิญาณของตน ที่ให้ไว้แก่อุปัชฌาย์ในเวลาอุปสมบท พึงเป็นผู้ยินดีในการใช้ผ้าบังสุกุลจีวร อันเป็นเครื่องส่งเสริมการบำเพ็ญเพียรนั้นเถิด”^{๓๒} เป็นผู้ที่จะเจริญ ในพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ สืบต่อไป

๔.๒ ด้านอัตตัตถะประโยชน์

เมื่อพระภิกษุเริ่มเข้ามาสู่ร่มกาสาฬหพัศตร์ สิ่งแรกที่จะได้พบ คือผ้าไตร ๓ ผืน มี สบง จีวร และผ้าสังฆาฏิ ที่พระภิกษุต้องพิจารณาแล้วใช้ตลอดเพศบรรพชิต โดยอาศัยปัญญาเห็นประโยชน์ ของตนเอง

ชีวิตภิกษุนั้น เป็นชีวิตที่ข้ามพ้นจากชีวิตของคฤหัสถ์ ที่ผูกติดชีวิตไว้กับกามคุณเพราะ ต้องอาศัยการประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิต แต่การบรรลุประโยชน์ของภิกษุ มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกการใช้ วัสดุที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต เมื่อจำเป็นต้องใช้สอยก็ใช้อย่างมีปัญญารู้เท่าทัน ด้วยการเห็นคุณค่าและเห็นโทษของวัตถุที่ใช้สอยนั้นๆ

ดังนั้น ผ้าไตร ในการใช้เบื้องต้นจึงเป็นการสร้างสภาพแวดล้อม เพื่อให้ภิกษุสะดวกต่อ การประพฤติพรหมจรรย์ สำหรับตนเอง บริหารจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยทำให้ภิกษುದำเนินชีวิตได้

^{๓๑} พระภาวนาวิริยะ, “หลวงพ่อดอกปัญหา” (ออนไลน์) <http://maneetip.Diaryis.Com>

(๓๐ ก.ย. ๕๕).

^{๓๒} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์(อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕.

สะดวกขึ้น บริหารจึงเป็นอุปกรณ์ในการพิจารณาทางสติปัญญาเบื้องต้นมิให้เกิดความมักมากจึงมี
บทบัญญัติให้ภิกษุนำมาพิจารณาในการฝึกตนได้

แต่หากพระภิกษุขาดปัญญาในการพิจารณาสิ่งของเครื่องใช้สอย ก็กลายเป็นความเสื่อม
การขัดเกลาจิตใจของตนก็ลดลงตามไปด้วย รู้จักการเสพการบริโภค รู้จุดมุ่งหมายของการใช้บริการ
ของภิกษุด้านอัตตประโยชน์ คือ ประโยชน์ที่เกิดกับภิกษุเอง ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่ง
จุดมุ่งหมายของการใช้ผ้าไตร ด้านอัตตประโยชน์ออกเป็น ๖ ประการ คือ เพื่อเกื้อกูลต่อสุขภาวะ
ทางกาย เพื่อเกื้อกูลต่อการพัฒนาสติ เพื่อเกื้อกูลต่อการขัดเกลาจิต เพื่อเกื้อกูลต่อการพัฒนาสติ เพื่อ
เกื้อกูลต่อการพัฒนาปัญญา เพื่อเกื้อกูลแก่การประพาศพิรหมจรรย์ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ วิเคราะห์การใช้จีวรที่เกื้อกูลต่อสุขภาวะทางกาย

การใช้บริการเพื่อเป็นสิ่งเกื้อกูลต่อสุขภาวะทางร่างกายของภิกษุ ให้มีความแข็งแรง
สุขภาพสมบูรณ์ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน ด้วยการหมั่นบริหารร่างกายอยู่เสมอ ด้วยการรู้จัก
เอาใจใส่บริหารร่างกายของตน ฟังถือหลักที่ว่า การบริหารกายมิใช่บริหารให้เกิดความสวยงาม
หรือเกิดความรู้สึที่ดีที่สนุกสนาน แต่บริหารกายเพื่อให้เป็นเครื่องรองรับอันเหมาะสมแก่สภาวะจิตที่
จะก้าวหน้าไปตามทางธรรม^{๓๓}

อย่างเช่น การใช้ผ้าไตร ๓ คือ สบง จีวร สังฆาฏิ ในการหมั่น จัดว่าเป็นกิจวัตร
ประจำวันของภิกษุที่ส่งผลเอื้อประโยชน์ต่อการออกกำลังกาย เป็นผลทำให้มีภูมิคุ้มกันโรค มี
อาหารน้อย

เป็นเครื่องนุ่งห่ม เพื่อปกปิดร่างกาย ป้องกันเหลือบยุง และอุณหภูมิอากาศ เย็น
ร้อน หรือหนาว ทำให้ร่างกายสามารถปรับตัวเข้ากับเครื่องนุ่งห่มที่เรียบง่าย และจีวรยังช่วยรักษา
ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่คณะด้วย

ฉะนั้น การใช้ผ้าไตร ในระดับนี้ก็เพื่อสร้างสภาวะที่สบาย หรือที่เรียกว่า สบายใจ
และสุขภาพอนามัยของภิกษุในพระพุทธศาสนา สุขภาวะระดับนี้เป็นสุขภาวะทางกาย ถือว่า
เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนบริการ โฉลกต่างๆ มีมีด โคน บาตร ธรรมกรกกรองน้ำ และผ้าต่างๆเช่นผ้าปิดฝี
เป็นต้น ก็เพื่อการอยู่ที่สะดวกต่อการบำเพ็ญสมณธรรมและยังอรรถภาพให้เป็นไป อีกประการหนึ่ง
เมื่อเกิดสุขภาวะสามารถพัฒนาไปสู่ สติ สมาธิ และปัญญาเป็นลำดับต่อไป

^{๓๓} พุทธศาสนิกฯ. คำสอนผู้บวช ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๕),

๔.๒.๒ วิเคราะห์การห่มจีวรต่อการพัฒนาศีล

จุดประสงค์ของการใช้ผ้าไตร เมื่อยกระดับขึ้นจนเกิดสังวรระวาง ในการใช้สอยผ้าไตรจีวร ก็เป็นการฝึกหัดพัฒนาศีล โดยส่งผลให้มีอินทรีสังวร และเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัยตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติการใช้บริการต่างๆเมื่อเป็นพระวินัย ภิกษุก็จำเป็นต้องเอื้อเพื่อในแง่การปฏิบัติและพัฒนาไปสู่การประพฤติตามปาติโมกข์สังวรศีล คือ การเว้นข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ทำตามข้อที่พระองค์ทรงอนุญาต ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางกาย ทางวาจา และทำให้สภาวะศีลงอกงามขึ้น ทำให้เกิด สิวสุทธิ ได้แก่ ความหมกหมองแห่งศีล คือ ความประพฤติดี เลี้ยงชีวิตถูกต้องหรืออาชีวปารีสุทธิศีล และมีชีวิตที่ปารีสุทธิด้วยการปฏิบัติตามปารีสุทธิศีล คือ^{๓๔}

๑) การใช้ผ้าไตร ๓ ผืน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนของภิกษุ ตามพุทธบัญญัติ ด้วยความประพฤติเคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลาย คือ การปฏิบัติตามปาติโมกข์สังวรศีล

๒) การใช้ผ้าไตร ๓ ผืน ให้เกิดความเรียบร้อย สวยงาม เช่น การใช้ผ้าเช็ดปากก็ดี ผ้าปิดฝักก็ดี ทำให้เกิดความศรัทธา ปสาทะของประชาชน เรียกว่า อินทรีสังวรศีล

๓) การใช้ผ้าไตร ๓ ผืน หาเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม ตามหลักพระศาสนาทำให้เกิดอาชีวปารีสุทธิศีล

๔) การใช้ผ้าไตร ๓ ผืน ด้วยปัญญาพิจารณาให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้นๆ ไม่บริโภคนิยมด้วยตัณหา เรียกว่า ปัจจัยสันนิสิตศีล เมื่อภิกษุดำเนินชีวิตและการใช้ผ้าไตร ๓ ด้วยความระมัดระวังตามบทบัญญัติก็ทำให้จิตใจสามารถพัฒนาตามมา

๔.๒.๓ วิเคราะห์การห่มจีวรต่อการขัดเกลาจิต

จุดประสงค์ ของการใช้ผ้าไตรจีวร เพื่อการฝึกหัดขัดเกลาจิต คือ เมื่อมีศีล กายก็สงบ เมื่อกายสงบ จิตใจก็สงบตาม และสามารถที่จะเกิดการพิจารณาในการใช้ผ้าไตรจีวร ได้อย่างถูกต้องดีงาม ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการศึกษา การใช้ผ้าไตรจีวร เพื่อการพัฒนาจิตเกื้อกูลต่อการพัฒนาจิต ๔ ด้าน ด้วยกัน ดังนี้ คือ

๑) การขัดเกลาจิตให้มากขึ้นน้อยสั้น โดย พระพุทธองค์ตรัสสอนให้พระเป็นผู้มีความสั้นโดย ในผ้าบังสุกุล ตามมีตามได้ ก็เพื่อสอนให้รู้จักประมาณ ไม่ทะเยอทะยาน ในสิ่งที่ทำให้เกิดความโลภจนไม่สิ้นสุด การขัดเกลาจิตให้มีความสั้นโดยในผ้าบังสุกุล ของภิกษุ มีความหมายถึงถึงความพอใจในผ้าบังสุกุล ที่ตนพึงหาได้ ซึ่งภิกษุจะมีผ้าบังสุกุล ได้จำเพาะตามบทพุทธบัญญัติ

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖๐.

เท่านั้น ไม่ใช่เกินสิ่งที่ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต เพราะการเลี้ยงชีวิตของภิกษุ กำหนดให้มีวัตถุ คือ ผ้าที่ใช้นุ่งห่มเพียงน้อยนั้น ก็พอเพียงต่อความต้องการที่จำเป็นเท่านั้น เกินจากนั้นถือว่าเป็นส่วนเกิน

พึงให้สละแก่สงฆ์ ก็เพื่อตัดการสังสมเกินความจำเป็น ที่เป็นอยู่ด้วยความพอใจในธรรมทั้ง ๓ ประการ คือ^{๓๕}

(๑) ความพอใจในผ้าไตรที่ภิกษุพึงพหามาได้ ไม่เคียดรื้อนกระวนกระวาย ในผ้าไตรที่ตนไม่ได้ ที่เรียกว่า ยถาลากสันโดย

(๒) ความพอใจในผ้าไตรที่เกิดขึ้น ตามกำลัง ตามความสามารถ อย่างเช่น การเย็บจีวรเอง แม้ว่าจะไม่สวยก็ยินดีในจีวรที่ตนมี เรียกว่า ยถาพลสันโดย

(๓) ความพอใจในผ้าไตร ตามความเหมาะสม คือ พพอใจในผ้าไตรเหมาะสมแก่ภาวะ พพอใจต่อแนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญธรรม ด้วยสุจริตยุติธรรม ด้วยเหตุเพราะใช้ผ้าไตรอย่างเข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์ที่แท้ เรียกว่า ยถาสารูปสันโดย

ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการใช้ผ้าไตร ๓ ด้านอรรถประโยชน์ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตเพื่อให้ภิกษุสันโดยในบริวาร คือ รู้จักประมาณ มักน้อย สมดังกับที่พระพุทธองค์ตรัสเอาไว้ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มในกาลแล้ว พึงรู้จักประมาณเพื่อสันโดย”^{๓๖} ฉะนั้น จิตที่ขัดเกลาจิตด้วยความสันโดย จึงเป็นจิตที่เป็นสุขอยู่ได้ในความเรียบง่ายตามสภาวะเพศบรรพชิต

๒) การขัดเกลาจิตให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย การใช้ผ้าไตร ๓ ผืน เป็นสิ่งช่วยในการขัดเกลาจิตของภิกษุ ได้ชื่อว่าเป็นผู้เลี้ยงง่าย คือ พิจารณาจากบทบัญญัติที่กำหนดให้ภิกษุมิเพียง บริวารคือ บาตร และจีวรเพียง ๓ ผืน ดังนั้น ภิกษุอยู่ได้ด้วยผ้าไตร ๓ ผืนด้วยบริวารเพียงน้อย จุดมุ่งหมายหนึ่งเพื่อต้องการให้ภิกษุเป็นผู้เลี้ยงง่าย เพราะภิกษุมีชีวิตต่อเนื่องด้วยผู้อื่น ตามหลัก อภินิหปัจเจกชนธรรมสูตรให้ภิกษุพิจารณาถึงความเป็นผู้เลี้ยงง่ายว่า “บรรพชิตพึงพิจารณาเนื่องๆว่าการเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น เราต้องทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย”^{๓๗} ผ้าไตรที่ภิกษุใช้สอยเป็นอย่างเรียบง่าย ก็เป็นสิ่งที่ผู้ให้การเลี้ยงดู รู้สึกสบายใจ ไม่ลำบาก ในการให้ไถยทาน หากผ้าไตรที่ทำให้รู้สึกเกินความพอดี ประชาชนย่อมต้องรู้สึกลำบากใจ ส่วนเรื่องของการใช้สอยก็จะเน้นสิ่งที่เรียบง่ายแสวงหาได้ง่าย ไม่ยากลำบากจนเกินไป แต่ได้เน้นที่ความเรียบง่าย เป็นระเบียบสวยงาม เมื่อใช้แล้ว

^{๓๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาคร อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗๑ - ๒๗๒.

^{๓๖} บ. ม. (ไทย) ๒๕/ ๒๐๖/ ๕๕๕.

^{๓๗} อัง.ทสก.(ไทย) ๒๔ / ๔๘ / ๕๑.

หยิ่งให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้อื่นด้วยอันเป็นการส่งเสริมให้ผู้อื่นนำมาเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามได้ การเป็นผู้เลี้ยงง่ายในแง่มุมหนึ่ง เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับความหมายของผู้มีสิทธิที่ได้รับ การคำจุนด้วยปัจจัยบริวารทั้งหลายด้วย หลวงพ่อพุทธทาสได้กล่าวถึงสิทธิในหน้าที่ของพระภิกษุเมื่อบวชเข้ามาเพื่อปฏิบัติตน เพื่อขัดเกลาดนให้สมค่าต่อการเลี้ยงดูว่า “...สิทธิอันชอบธรรมที่จะบริโภคนปัจจัยอันเป็นไทยธรรม ย่อมมีเฉพาะแก่นักบวชผู้ทำตนให้เป็นนักบวชที่แท้จริง และถูกต้อง สิทธิอันนี้ห้ามแก่ผู้บวชโดยสักว่าบวชไม่ เมื่อไม่มีสิทธิอันชอบธรรม ท่านถือกันว่ายอมเกิดเป็นหนี้เป็นสินขึ้นนักบวชผู้นั้น...”^{๓๘}

การกล่าวถึงสิทธิอันชอบธรรม ที่หลวงพ่อพุทธทาสกล่าวถึง เป็นสิทธิที่ภิกษุปฏิบัติสมควรแก่ธรรม ด้วยพิจารณาถึงคุณค่าในไทยธรรม คือการใช้สอยผ้าไตรให้สมกับค่าของความเป็นภิกษุ สมควรแก่ธรรมนั้น ผู้ถวายไทยบริวาร ก็ย่อมมีความสุขใจเมื่อได้นำบริวารเหล่านั้น น้อมนำมาถวาย

๓) การขัดเกลาคิดให้รู้จักประมาณและประหยัด การใช้ผ้าไตรจีวร เพื่อเป็นเครื่องขัดเกลาคิดของภิกษุ ให้เป็นผู้รู้จักพอประมาณและประหยัดในเครื่องใช้สอยที่เรียกว่า มัตถัญญาตา แปลว่า รู้จักประมาณ รู้จักพอเหมาะพอดี เช่น ภิกษุรู้จักพอประมาณในจีวร ซึ่งเป็นเครื่องกำกับไม่ให้จิตเกิดความอยากได้เกินความพอดี ที่จะทำให้เกิดความทุกข์ อย่างที่พระพุทธองค์ได้ทรงตั้งบทบัญญัติเกี่ยวกับผ้าไตรจีวรที่เป็นส่วนเกิน เพื่อให้ภิกษุมีจิตตั้งมั่น ในผ้าไตรจีวร ที่ไม่มุ่งไปเพื่อความช่วยวน อดวักไถ่หรือหาอะไร แต่ให้มีผ้าไตรจีวร เพียงแค่พอต่อการดำเนินชีวิตเท่านั้น จุดมุ่งหมายเพื่อให้มองเห็นคุณค่าของผ้าไตรจีวรแท้ คือ การใช้ผ้าไตรจีวรให้เอื้อต่อการคลายจากการยึดถือ ที่เรียกว่า คุณค่าสนองปัญญา

ส่วนการขัดเกลาคิดให้รู้จักการประหยัด คือ การรู้จักมองเห็นคุณค่าในบริวารเท่าที่จำเป็นไม่ใช่เกินความพอดี เมื่อมีผ้าไตรจีวรก็รู้จักใช้อย่างถนอมและรักษา ต้องระมัดระวังไม่ให้เสียหาย อย่างเช่น มีข้อบทบัญญัติเกี่ยวกับการดูแลรักษาผ้าไตรจีวร ต้องระมัดระวังดูแลรักษาเป็นอย่างดีตามพุทธบัญญัติเกี่ยวกับจีวร ไม่ให้อยู่ปราศจากจีวรโดยวางทิ้งหรือฝากจีวรไว้ที่อื่น เมื่อขาดก็ต้องรู้จักเย็บหรือปะชุนให้นำมาใช้ใหม่ได้ ประกอบกับการรู้จักใช้ปัญญาในบริวาร กรณีตัวอย่างเช่น พระอานนท์ ที่มีความสามารถชาญฉลาดในการออกแบบจีวรเกิดขึ้นใช้ในพระพุทธศาสนา ด้วยการนำเศษผ้าที่ถูกทิ้ง เป็นเศษผ้าที่บุคคลอื่นไม่สนใจ นำมาตัดเย็บและย้อม ที่เกิดจากการพิจารณาออกแบบตามคัมภีร์ของชาวมคธ แล้วนำมาตัดเย็บต่อกัน เป็นจีวรใช้อย่างชาญฉลาด

^{๓๘} พุทธทาสภิกขุ, บวชทำไม, อ่างแก้ว หน้า ๖.

๔.๒.๔ วิเคราะห์จิวรเพื่อเกื้อกูลต่อการพัฒนาสติ

การเจริญสติด้วยการอาศัยผ้าไตรจิวรเป็นเครื่องเกื้อกูลต่อการพัฒนาสติ ถึงประโยชน์คุณค่าที่แท้จริง การเจริญสติด้วยการอาศัยผ้าไตรจิวรเป็นเครื่องเกื้อกูลต่อการพัฒนาสติ ถึงประโยชน์คุณค่าที่แท้จริง รู้ว่าการใช้ผ้าไตรจิวรต้องหมั่นพิจารณาทุกครั้ง โดยใช้การเจริญสติ เป็นตัวยึดอารมณ์ให้ตั้งมั่นในอารมณ์ขณะปัจจุบัน ส่วนผ้าไตรจิวรเป็นเครื่องมือในการใช้เป็นการพิจารณาเป็นอารมณ์ ด้วยการพิจารณาฐานสัมปชัญญะ คือ สติกำหนดรู้ในกายเคลื่อนไหวทุกอย่าง เช่น การนุ่งห่มจิวร การเหลียวมอง การเหยียดมือต่างๆ เหล่านี้ สามารถกำหนดเป็นอารมณ์เจริญสติ ตามหลักสัมปชัญญะ มีอยู่ว่า

ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ

ทำความรู้สึกตัวในการแลดู การเหลียวดู

ทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้า การเหยียดออก

ทำความรู้สึกตัวในการครองสังฆาฏิ บาตร และจิวร^{๓๕}

เพราะฉะนั้น การกำหนดรู้ในการใช้ผ้าไตรจิวร เป็นการฝึกให้เกิดสติพิจารณา คุกาย หรือที่เรียกว่า การกำหนดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการตามดู รู้ทันกายเคลื่อนไหว เพื่อ น้อมจิตให้ตั้งอยู่กับกายสัมผัส จับต้องวัตถุผ้าไตรจิวรทั้งหลายอย่างรู้เท่าทัน ในภาวะตรงตามความ เป็นจริง เมื่อมองเห็นสภาวะเป็นจริง ความหลงติดก็ยอมพ้นไป

เมื่อพิจารณาสิ่งเสพบริโภคอย่างมีสติ กำหนดดู รู้ปัจจุบันขณะ น้อมนำให้เกิด ปัญญาพิจารณาเห็นผ้าไตรจิวรทั้งหลาย ถึงวัตถุสิ่งที่เป็นเครื่องเกื้อหนุนชีวิต ให้พอเป็นไปได้ เห็น สภาวะเป็นจริง ไม่ปรุงแต่ง เกิดเป็นปัญญา เมื่อมีสิ่งเข้ามากระทบกับกาย โดยมีหลักพิจารณาหนึ่งๆ อย่างเช่น การนุ่งห่มจิวรก็เพื่อใช้เป็นเครื่องปกปิดร่างกาย เป็นเครื่องป้องกันความร้อน ความหนาว เพื่อป้องกันสัตว์แมลงทำลาย เป็นต้น เมื่อภิกษุสามารถมองพิจารณาเห็นด้วยปัญญาอย่างนี้แล้ว ก็ ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ประมาท ต่อการใช้ผ้าไตรจิวรอย่างไม่เกิดโทษ ไม่ตกเป็นทาสของตัณหา

ดังนั้น การใช้ผ้าไตรจิวรเพื่อเกื้อกูลการพัฒนาสติ ถือว่าเป็นสิ่งช่วยให้ภิกษุเกิด การพิจารณาด้วยปัญญา ในการใช้ผ้าไตรจิวรด้วยความไม่ประมาท

๔.๒.๕ วิเคราะห์จิวรเพื่อเกื้อกูลต่อการพัฒนาปัญญา

การอาศัยผ้าไตรจิวรเป็นสิ่งเกื้อกูล ต่อการประพฤติพรหมจรรย์ และเกื้อกูลต่อการ พัฒนาปัญญา โดยเริ่มจากการที่ภิกษุประพฤติปฏิบัติเครื่องใช้ผ้าไตรจิวรอย่างถูกต้อง เป็นไปตาม บทบัญญัติที่พระพุทธองค์ทรงกำหนด เพื่อเป็นสิ่งกำหนดให้ภิกษุได้ใช้เป็นสิ่งพิจารณาในการใช้

^{๓๕} ม. ม. (ไทย) ๑๒/ ๑๐๕/ ๑๐๕.

สอยอย่างเห็นคุณค่าที่แท้ ย่อมสามารถนำภิกษุไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในเพศบรรพชิต ในความหมายที่เข้ามาเพื่อศึกษา เพื่อพัฒนาตน โดยมุ่งให้เกิดการฝึกฝนขัดเกลาพัฒนาตน เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อภิกษุตั้งอยู่ในความประมาท บริหารที่ภิกษุต้องใช้สอยและเป็นสิ่งที่เกื้อกูลของเพศบรรพชิต

การใช้สอยผ้าไตรจีวรเพื่อเป็นเครื่องเกื้อกูลต่อการพัฒนาปัญญา ด้วยปัญญาจากการตามรู้ในบริหารทั้งหลาย ด้วยการวางจิตที่เป็นอิสระ มีความชัดเจนตรงตามความเป็นจริง^{๔๐} ได้กล่าวถึงปัญญาที่สามารถนำไปข้อพิจารณาเกี่ยวกับการใช้บริหารหรือสิ่งที่แวดล้อมทั้งหลาย ว่าเป็นการใช้ปัญญา เริ่มจากการฝึกปรี้อปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง จนถึงความหลุดพ้น จากจิตใจที่เป็นอิสระ ผ่องใส ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะบรรพชิตสามารถใช้นำมาเป็นตัวกำหนดในการใช้ปัญญาพิจารณาถึงบริหารที่เกิดขึ้นได้ว่า ต้องใช้หรือปฏิบัติอย่างไร ที่ไม่ให้เกิดความสงสัยในปฏิบัติ อย่างเช่น การใช้หลักมหาปเทศ ๔ เป็นหลักพิจารณาการใช้สอยบริหารทั้งที่ไม่เกิดโทษและไม่ขัดต่อพุทธบัญญัติ

๔.๒.๖ วิเคราะห์การใช้จีวรที่เกื้อกูลแก่การประพฤติพรหมจรรย์

การใช้ผ้าไตรจีวร เพื่อเกื้อกูลชีวิตของการประพฤติพรหมจรรย์ ตามที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนให้ภิกษุมีความเป็นอยู่ โดยไม่ต้องทำงานเลี้ยงชีพด้วยตนเอง ไม่แสวงหาเงินทองอย่างชาวบ้าน แต่ทำหน้าที่ บำเพ็ญกรณียกิจของตน ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ตามที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ ดังความว่า

ภิกษุไม่พึงดำรงชีวิต ในการซื้อขาย

ไม่พึงก่อกเลสเป็นเหตุว่าร้ายในที่ไหนๆ

ไม่พึงเกี่ยวข้องกับบ้าน และไม่พึงพูดเลียบเคียงกับคน

เพราะอยากได้ลาภ^{๔๑}

การดำรงชีวิตอยู่ด้วยพระธรรมวินัย เป็นการดำเนินชีวิตที่บริสุทธิ์ ด้วยเหตุผลว่าชาวบ้านให้การอุปถัมภ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้เผยแผ่ธรรมะ ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้และทำหน้าที่ บำเพ็ญประโยชน์ต่อพระศาสนา และสังคมได้สะดวกยิ่งขึ้น

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า๕๔.

^{๔๑} บุ.ม. (ไทย) ๒๕/๑๖๔/๔๖๑-๔๖๕.

การอาศัยจิวรเป็นเครื่องนุ่งห่ม เพียงพอตามอัตภาพ เป็นชีวิตที่เหมาะสมสำหรับภิกษุผู้ ออกจากเรือน เป็นชีวิตแบบอย่างที่พระพุทธองค์ทรงประพฤติปฏิบัติเรียกว่า อริยมรรค^{๔๒} คือ การ ครองชีวิตที่ประเสริฐ จิวรจึงเป็นเปรียบเสมือนธงชัยอันเป็นเครื่องหมายของพระอริยเจ้า ตามที่กล่าว ไว้ในพระไตรปิฎกว่า “ผ้ากาสาวะอันเป็นธงชัยของพระอรหันต์ ... ผู้ใดคายกิเลสจนน้ำผาดออกแล้ว ตั้งมั่นอยู่ในศีลอย่างมั่นคง ผู้นั้นจึงสมควรจะนุ่งห่มผ้ากาสาวะโดยแท้”^{๔๓} ดังนั้น ผ้าจิวรจึงเป็น เครื่องมือสำหรับผู้บำเพ็ญเพียร ในการประกาศพรหมจรรย์นั้น คือ การปฏิบัติศาสนกิจตามที่พระ พุทธองค์ได้ปฏิบัติมาตลอด ๔๕ พรรษาที่ได้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา และพระภิกษุ สมควรที่จะปฏิบัติกิจวัตร มี ๑๐ ประการดังนี้ คือ ๑. ลงอุโบสถ ๒. บิณฑบาต ๓. ทำวัตรสวด มนต์ ๔. กวาดวิหารลานเจดีย์ ๕. รักษาผ้าครอง ๖. อยู่ปริวาสกรรม ๗. โคนผมปลงหนวด ๘. ศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติครูอาจารย์ ๙. เทศนาบัตติ ๑๐. พิจารณาปัจเจกขณะ^{๔๔}

เพราะฉะนั้น ชีวิตของภิกษุจึงเป็นวิถีชีวิต เพื่อทางแห่งการดับทุกข์ ผ้าไตรจิวรที่ภิกษุ อาศัยนุ่งห่มก็ย่อมเป็นไปเพื่อก้าวพ้นไปจากทุกข์ ทั้งทุกข์เวทนา และทุกข์จากการยึดถือ ด้วยการ อาศัยผ้าไตรจิวรเพียงน้อย มีจิวรห่มกาย จิวรจึงเป็นตัวที่เกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของ พระภิกษุในการลงอุโบสถเพื่อทบทวนพระวินัย ในการออกเดินบิณฑบาตโปรดสัตว์ในตอนเช้า ทำ วัตรสวดมนต์ในตอนเย็น เป็นต้น พระภิกษุตั้งตนอยู่ในเพศพรหมจรรย์ เป็นการมุ่งทำที่สุดแห่ง ทุกข์ ย่อมต้องอาศัยผ้าจิวรเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการประพฤติพรหมจรรย์ ไม่เพียงแต่นุ่ง ห่มปกป้องแดด ลม หนาว และป้องกันแมลงสัตว์รื้อยกลานแล้ว ยังเป็นผ้าที่บ่งบอกถึงความเป็น พระภิกษุในพระพุทธศาสนาด้วย

๔.๒.๗ วิเคราะห์จิวรที่เกื้อกูลต่อสุขภาพอนามัยของพระภิกษุ

การแต่งกายของพระภิกษุนั้น จะต้องคำนึงถึงสุขอนามัยด้านร่างกายสืบเนื่องจาก พระสงฆ์ไทยที่เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศและในประเทศนั้นๆ เป็นประเทศที่หนาว จัด (หรือมีหิมะตก) พระสงฆ์จะต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าของฤดูหัดส์ เพื่อให้เกิดความอบอุ่นต่อ ร่างกาย เนื่องจากบริวารของพระสงฆ์ คือ ผ้าไตรจิวร เป็นผ้าบางๆ ไม่มีจิวรกันหนาว โดยเฉพาะ ความหนาวระดับมากๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรมว่า สมควรหรือไม่ในการพิจารณา ประเด็นข้อนี้ต้องพิจารณาถึงพุทธบัญญัติที่ว่า “ภิกษุไม่ควรนุ่งห่มอย่างฤดูหัดส์ รูปใดนุ่งห่ม ต้อง

^{๔๒} ที.สี.(ไทย) ๑/๒๕๓/๑๕๓.

^{๔๓} พ.วิ.(ไทย) ๑๘/๓๘๕/๓๔๕.

^{๔๔} พุทธทาส ภิกขุ, *สุญญตา*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันฑิตธรรม, ๒๕๔๓), หน้า

อาบัติทุกกฏ”^{๔๕} ตามพุทธบัญญัตินี้ในสมัยนั้นชาวบ้านนิยมนุ่งห่มปล่อยชายเหมือนวงช้าง เหมือนหางปลา ปล่อยชายสี่แฉก ปล่อยชายคล้ายก้านตาลยกกليبตั้งร้อย หรือนุ่งผ้าโจงกระเบน แล้วภิกษุพาศ์คิษ์นุ่งห่มตาม พระพุทธองค์จึงทรงห้าม ในกรณีนี้ในสังคมอินเดียนั้นทั้งพระภิกษุและชาวบ้านต่างก็นุ่งห่มผ้า แต่มีรูปแบบแตกต่างกัน แต่ในสมัยปัจจุบันพระสงฆ์ไทยยังคงนุ่งห่มผ้า ตามแบบที่พระพุทธ องค์ทรงบัญญัติไว้ แต่ประชาชนทั่วไปนิยมนุ่งกางเกง และใส่เสื้อผ้า รูปแบบ จึงแตกต่างกันอย่างชัดเจนการนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์นี้จึงมีความหมายกว้างขวางถึงการนุ่งห่มทุก รูปแบบที่ชาวบ้านนิยม และไม่ใช่การนุ่งห่มของพระภิกษุ เมื่อพิจารณาถึงจุดนี้ดูเหมือนว่า การนุ่งห่มในกรณีดังกล่าวจะเป็นการไม่สมควร แต่ในวิภังค์สิกขาบทที่ว่าด้วยการขोजิวร (ที่ ๖ แห่งจิวร วรรค นิสสัคคิยักกัณฑ์) กล่าวว่าถ้าถูกโจรชิงจิวรไปหมด วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งพอที่จะปิดร่างกาย ได้พลางก่อน เป็นต้นว่าผ้าต่างชนิดที่ไม่ได้ใช้เป็นผ้านุ่งห่ม โดยที่สุดแม้ใบไม้ก็ให้ปิดได้ โดยไม่ ปรับอาบัติในด้านการนุ่งห่มแบบคฤหัสถ์ และพรากของเขี้ยว ก็ยังสามารถทำได้ ท่านห้ามมิให้ เปลือยกายมาเพียง เพราะห้ามนุ่งห่มแบบคฤหัสถ์ ถ้าเปลือยกายมาต้องอาบัติทุกกฏ^{๔๖} จะเห็นได้ว่า แม้ทรงห้ามมิให้นุ่งห่มแบบคฤหัสถ์ แต่ก็ไม่ทรงห้ามอย่างเด็ดขาดในทุกกรณี ยังคงยกเว้นในกรณี ที่จำเป็น อย่างเช่นถูกโจรขโมยจิวรไปหมด หากสามารถหาซื้อเสื้อผ้าของชาวบ้านมานุ่งห่มก่อนก็ ทรงอนุญาต แม้ในกรณีนี้ก็เช่นกัน เพราะอากาศเย็นจัด หนาวจัด ถ้าฟังจิวรแม้จะมีก็ฝืนก็ตามไม่ สามารถระงับความหนาวเย็นได้ เพราะจิวรไม่ได้ออกแบบมาเพื่อป้องกันอากาศที่หนาวจัด หาก ภิกษุไม่ยอมนุ่งห่มอย่างที่คฤหัสถ์นุ่งห่มเพื่อบำบัดความหนาว เช่น มีหมวกไหมพรมกันหนาว ถูงเท้าและรอง เท้ากันหนาว ตลอดจนเสื้อผ้ากันหนาว เป็นต้น ก็ย่อมจะก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วย อันเนื่องมาจากความหนาวเย็นอันเกิดขึ้นได้ การนุ่งห่มเพื่อบำบัดความหนาวของพระภิกษุด้วยเสื้อผ้า กันหนาว ที่ประชาชนนิยมนุ่งห่มจึงสามารถทำได้ เพราะมีจุดหมายเพียงบำบัดความหนาว และ ความเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากความหนาว หรือความทุกข์อันเนื่องมาจากความหนาว จึงถือว่าเป็นการ สมควร แต่หากมีจิตยินดี หลงเพลิดเพลิน กับการนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ เน้นเพื่อประดับตกแต่ง ร่างกาย แม้จะสามารถบำบัดความหนาวอยู่ด้วย ก็ถือว่าไม่ เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์

นอกจากนี้ในกรณีของโรงพยาบาลบางแห่ง เมื่อพระสงฆ์เข้ารับการรักษาใน โรงพยาบาล ทางโรงพยาบาลก็จะให้เปลี่ยนุ่งห่มอย่างชาวบ้านทั่วไป ซึ่งเป็นเสื้อผ้าสำหรับคนไข้ ในกรณีนี้เหมาะสมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความจำเป็น หากนุ่งห่มแบบพระสงฆ์เป็นอุปสรรคในการ รักษาอย่างมาก กล่าวคือ หากนุ่งห่มแบบพระภิกษุไม่สามารถให้การรักษาได้เลย แบบนี้ (ขึ้นอยู่กับ

^{๔๕} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๕๐ / ๖๘.

^{๔๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข (เล่ม ๒) หน้า ๒๔.

กับหมอผู้ให้การรักษา) การนุ่งห่มแบบคฤหัสถ์ก็ถือว่าสมควร แต่หากมีเหตุผลอื่นๆ เช่นทางโรงพยาบาลไม่มีผ้าไตรจีวรในการผลิตเปลี่ยนให้ ก็สามารถแก้ปัญหาได้โดยการนำจีวรผลิตเปลี่ยนไปด้วย หรือให้พระภิกษุในวัดนำผ้าไตรจีวรผลิตเปลี่ยนไปให้ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องใช้ชุดแบบคนใช้ก็ได้ ในประเด็นนี้พระวินัยอนุโลมตามความจำเป็น^{๔๗}

ดังนั้นการดูแลสุขภาพร่างกายของพระสงฆ์ให้แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บของพระสงฆ์จึงไม่ถือว่าเป็นการยึดติดในร่างกาย หากมีจุดมุ่งหมายหรือมีเจตนาเพื่อให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง เป็นอุปกรณ์ในการกระทำความดีและพัฒนาทั้งส่วนในพระศาสนา และพัฒนาตนเอง เพื่อเกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์ สืบอายุพระพุทธานุศาสน์ให้ยั่งยืนถาวร แต่หากดูแลสุขภาพเพียงเพื่อสนองกิเลสตัณหา เพื่อความสวยงาม แม้จะเป็นการรักษาโรครวมอยู่ด้วยก็ตาม ถือว่าไม่เหมาะสมในเพศบรรพชิต เพราะพระวินัยของพระสงฆ์จะเน้นที่เจตนาเป็นหลักสำคัญ ในการแบ่งแยกระหว่างการส่งเสริมความงามกับส่งเสริมร่างกายให้แข็งแรง พระพุทธศาสนานุ่งห่มผ้าจีวรเพื่อ

๔.๒.๘ วิเคราะห์ ผ้าจีวรด้านเวชศาสตร์อนามัย

ข้อที่สอง เกี่ยวกับเครื่องแต่งกาย คือ จีวร มีการบรรยายประโยชน์ของไตรจีวรไว้ว่า สำหรับป้องกันความร้อนความเย็นและการกระทบกระทั่งต่าง ๆ และกำหนดวิธีรักษาความสะอาดไว้อย่างละเอียดลออมาก บางข้อก็เห็นเรื่องที่คนธรรมดาอาจนึกไม่ถึง เช่นในการใช้น้ำฝาดจากเปลือกไม้มาข้อมจีวร สารประเภทแทนนินส์ ที่มีอยู่ในน้ำฝาด อาจให้ประโยชน์ในทางระงับการเจริญของเชื้อโรคบางอย่างได้ และป้องกันโรคได้ด้วย

ในด้านที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มนี้ กล่าวได้ว่า มีการป้องกันตั้งแต่เริ่มต้นทีเดียว คือพระบวชใหม่จะต้องทำวิกิจีวร โดยทำพินทุไว้ที่มุม (แทนการเขียนชื่อ) ให้เป็นที่รู้ว่าผ้าชิ้นนั้นเป็นของตนเอง การทำพินทุนี้อาจเป็นการป้องกันการสับเปลี่ยนหรือลักขโมยกันก็ได้ แต่ก็ให้ผลในด้านเวชศาสตร์ป้องกันด้วย คือไม่ปล่อยให้ใช้ผ้าร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นทางนำโรคติดต่อได้หลายอย่าง เช่น โรคผิวหนังต่าง ๆ โรคติดเชื้อหนอง โรคริดสีดวงตา เป็นต้น ทั้งป้องกันการถ่ายเทสัตว์ที่เป็นพาหะของโรค เช่น หมัด หรือ ไร จากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งด้วย ในทางปฏิบัติพระภิกษุจะต้องผึ่งผ้าให้แห้งหลังจากใช้ และจะต้องซักต้องข้อมสีทับตามวาระ เป็นการป้องกันความหมักหมมของเหงื่อไคลและสิ่งสกปรกอื่น ๆ

^{๔๗} พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพ แบบองค์รวมของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, *ปริญาพุทธศาสตร์คุณปริทัศน์* สาขาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑. หน้า ๒๕๐-๒๕๑.

เรื่องที่แยบคายคือการบังคับว่าเวลาจะเข้าส้วมห้ามไม่ให้ส้วมจิ๋วเข้าไปข้างใน ให้เปลื้อง
ออกพวกไว้ที่หน้าประตู ข้อนี้คงมีความประสงค์จะป้องกันความเปราะเปื้อน ซึ่งอาจเกิดจากการที่
จิ๋วไปกระทบกระทั่งกับสิ่งสกปรกภายในส้วม ตลอดจนการดูเอากลิ่นไอภายในนั้นติดออกมา
ด้วย เพราะส้วมในสมัยนี้น่าจะเป็นประเภทส้วมหลุม คงจะไม่สะอาดสะอาดนัก และคงจะมี
กลิ่นอยู่ไม่น้อย จึงต้องถอดจิ๋วพวกไว้กับราวไม้ข้างนอก ^{๔๘}

๔.๓ จุดประสงค์ด้านปรีตละประโยชน์

จุดประสงค์ของการใช้ผ้าไตรจิ๋วของภิกษุ นอกจากด้านอรรถประโยชน์แล้ว ยังมีด้าน ปรีต
ประโยชน์ คือ ประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้อื่นอีกด้วย ผู้วิจัยได้แบ่งกรอบการศึกษาถึงจุดประสงค์การใช้ผ้า
ไตรจิ๋ว ด้านปรีตประโยชน์ ออกเป็น ๓ ประการคือ เพื่อช่วยปกป้องสิ่งมีชีวิต เพื่อสงเคราะห์
เพื่อนสหธรรมิก เพื่อสร้างศรัทธาสาธุะ ผลจากการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ เพื่ออนุเคราะห์เพื่อนสหธรรมิก

การใช้ผ้าไตรจิ๋ว เมื่อถึงคราวจะให้การอนุเคราะห์ พระพุทธองค์กำหนดให้
สงเคราะห์แก่เพื่อนสหธรรมิก ทั้ง ๕ ^{๔๙} คือ ภิกษุ, ภิกษุณี, ลีกขมานา, สามเณร, สามเณรี เป็นกิจที่
ภิกษุต้องให้การเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนสหธรรมิก เมื่อมีกิจธุระสิ่งใด ขาดเหลือสิ่ง ภิกษุผู้เป็นเพื่อน
สหธรรมิก ย่อมต้องถือว่าเป็นภาระหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน โดยธรรม อย่างเช่น เพื่อภิกษุ
มีความลำบากขาดแคลนผ้าไตรจิ๋ว เพื่อนผู้เป็นสหธรรมิกย่อมไม่ตระหนี่ในผ้าไตรจิ๋วนั้น

การที่ภิกษุเข้าไปขอความช่วยเหลือ ย่อมรู้ชัดแล้วว่ามีความลำบาก เพื่อน
สหธรรมิกต้องไม่ตัดภาระให้ความช่วยเหลือ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ ในความหมายได้แก่ การ
สงเคราะห์กันและกัน ให้ได้รับความสุขทั้งกาย และใจ เพราะคำว่าเพื่อนกัลยาณมิตร คือเพื่อนผู้ให้
คำแนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหา และบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี การมีเพื่อนกัลยาณมิตรเหมือน
มีแสงสว่างให้เกิดปัญญา เพราะฉะนั้น การอนุเคราะห์เกื้อกูลกันด้วยปัจจัยบริหาร เพื่อสร้างสังคม
สงฆ์ให้มีความสามัคคี มีความผาสุกในความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเป็นประโยชน์ต่อกัน

โดยพิจารณาจากกิจกรรมร่วมกัน หรือมีมิตรร่วมกันในสงฆ์ เช่น เมื่อมีจิ๋วเกิดขึ้น
ในสงฆ์ ภิกษุผู้มีจิ๋วตามปกติจะมีได้เพียงชุดเดียว จิ๋วที่เกิดขึ้นนั้นให้เก็บไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน แล้ว
ต้องสละเป็นของสองเจ้าของให้กับภิกษุ หรือสละให้แก่สงฆ์ ซึ่งสงฆ์จะต้องมอบให้กับภิกษุที่ได้รับ
เป็นเจ้าของที่เก็บจิ๋ว เรียกว่า “จิ๋วนิหกะ” แปลว่า ภิกษุเจ้าหน้าที่เก็บจิ๋ว เมื่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมี

^{๔๘} อวย เกตุสิงห์ ศ.นพ. “บรรยาย ณ วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ 25 ธ.ค. 09.” (ออนไลน์)

<http://www.dharma-gateway.com> (๓๐ กันยายน ๕๔).

^{๔๙} วิ.ม.(ไทย) ๒/๔๘/๓๕.

จิ๋วคร่ำคร่าหรือขาด มีความประสงค์จะได้จิ๋วใหม่ ต้องไปขอกับภิกษุที่มีหน้าที่แจกจิ๋ว เรียกว่า “จิ๋วภาชกะ” แปลว่า ภิกษุเจ้าหน้าที่แจกจิ๋ว

ดังนั้น การสงเคราะห์เกี่ยวกับผ้าไตรจีวร ย่อมต้องอนุเคราะห์กันตามสะดวก ไม่ถอดฐานะเป็นความผูกพันระหว่างภิกษุกับภิกษุ ภิกษุกับสังฆม ดังนั้น การอนุเคราะห์ด้วยการสงเคราะห์เกี่ยวกับผ้าไตรจีวร จึงต้องให้ความสำคัญ เพราะในเมื่อภิกษุไม่สงเคราะห์ซึ่งกันและกันแล้ว จะหวังถึงความสามัคคีให้เกิดผลอันดีงามแก่สังฆมทั่วไปได้อย่างไร ดังนั้น การรู้จักและให้ความสำคัญแก่การอนุเคราะห์ตามกาล ตามวัตถุ ย่อมเป็นสิ่งบังชี้ถึงความผาสุก และความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะในพระธรรมวินัยได้เป็นอย่างดี ในการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาสายเถรวาท เป็นการเกื้อกูลต่อการประพุดติพรหมจรรย์ในทางตรง

๔.๓.๒ เพื่อฉลองศรัทธาปสาทะ

เพื่อฉลองศรัทธาปสาทะนั้น หมายถึง ทายกทายิกาที่มีจิตใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีความประสงค์ที่จะถวายผ้าไตรจีวร ให้แก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไว้ใช้สอย พระภิกษุต้องรับผ้าจีวรไว้ ปฏิเสธไม่ได้ การรับผ้าจีวรเป็นการฉลองศรัทธาทายกทายิกาที่มีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศลในพระพุทธศาสนา หรือในพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จะรับจีวรที่ดีก็ได้ขึ้นอยู่กับทายกทายิกานำมาถวาย เช่น หมอชีวกโกมารภัจจ์ถวายผ้าสีไวยกะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับผ้าสีไวยกะแล้ว ทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อวยากรับไปปฏิบัติ เราใจอาจหาญแก่วักกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา^{๕๐} เป็นการฉลองศรัทธาของหมอชีวกผู้เป็นหมอรักษาโรคประจำพระพุทธองค์ และทรงอนุญาตให้ภิกษุรับจีวรจากคหบดีได้ รับตั้งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจีวร รูปใดปรารถนาจะถือผ้าบังสุกุลก็ได้ รูปใดปรารถนาจะรับรับคหบดีจีวรก็ได้ แต่เราสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามที่ได้”^{๕๑}

๔.๓.๓ เพื่อเป็นแบบอย่างของการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

การใช้ผ้าไตรจีวรเมื่อถึงคราวจะให้การอนุเคราะห์ พระพุทธองค์กำหนดให้ภิกษุถือว่าเป็นผู้มีความสันโดษเล็กน้อย และรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาในการใช้สอยวัสดุสิ่งของ อย่างรู้คุณค่าที่แท้จริง มีความละเอียดอ่อนในการใช้วัสดุเหล่านั้น ให้เกิดประโยชน์ ไม่ให้สิ้นเปลือง โดยที่ไม่ได้รับประโยชน์จากวัสดุสิ่งของเหล่านั้น ซึ่งต้องใช้ความคิดพิจารณาถึงของเครื่องใช้ที่เป็นของเก่านำกลับมาดัดแปลงใช้ใหม่ให้คุ้มค่าที่สุด

^{๕๐} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๓๗ / ๑๕๗.

^{๕๑} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๓๗ / ๑๕๘.

ท่านพระอานนท์เถระเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้มีสติปัญญาอย่างสูง ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระอานนท์ ท่านได้รับการถวายผ้าห่มจากพระมเหสีของพระเจ้าอุเทน มีจำนวน ๕๐๐ ผืน ซึ่งพระเจ้าอุเทนได้ตำหนิ ประณามว่า “โณสมณอานนท์จึงรับผ้ามากมายอย่างนั้นเล่า สมณอานนท์จะทำการค้าขายผ้าหรือตั้งร้านค้ากระมัง” ^{๕๒}

ด้วยความสงสัยของพระเจ้าอุเทน จึงซักถามเรื่องการใช้ผ้า ซึ่งพระอานนท์ก็ได้ตอบคำถามแก่พระเจ้าอุเทนไปว่า ดังนี้

พระเจ้าอุเทน : ท่านจักทำอะไรกับจีวรมากมายเช่นนี้

พระอานนท์ : อาตมาภาพจักแจกให้แก่ภิกษุทั้งหลาย ที่มีจีวรคร่ำคร่า

พระเจ้าอุเทน : ก็ท่านจักทำอะไรกับจีวรเก่า ที่คร่ำคร่าเหล่านั้น

พระอานนท์ : อาตมาภาพจักทำผ้าเหล่านั้น ให้เป็นผ้าจึงเพดาน

พระเจ้าอุเทน : ท่านจักทำอะไรกับผ้าจึงเพดานเก่าเหล่านั้น

พระอานนท์ : อาตมาภาพจักทำผ้าเหล่านั้น ให้เป็นผ้าปูฟูก

พระเจ้าอุเทน : ท่านจักทำอะไรกับผ้าปูฟูกที่เก่าเหล่านั้น

พระอานนท์ : อาตมาภาพจักทำผ้าเหล่านั้น ให้เป็นผ้าปูพื้น

พระเจ้าอุเทน : ท่านจักทำอะไรกับผ้าปูพื้นที่เก่าเหล่านั้น

พระอานนท์ : อาตมาภาพจักทำผ้าเหล่านั้น ให้เป็นผ้าเช็ดเท้า

พระเจ้าอุเทน : ท่านจักทำอะไรกับผ้าเช็ดเท้าที่เก่าเหล่านั้น

พระอานนท์ : อาตมาภาพจักทำเหล่านั้น ให้เป็นผ้าเช็ดธุลี

พระเจ้าอุเทน : ท่านจักทำอะไรกับผ้าเช็ดธุลีที่เก่าเหล่านั้น

พระอานนท์ : อาตมาภาพจักโขลกผ้าเหล่านั้น ขยำกับโคลนแล้วฉาบทาฝากุฏิ ^{๕๓}

เมื่อพิจารณาในข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุในสมัยพุทธกาลแล้วนั้น มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งมาก รอบคอบเป็นอย่างยิ่งในการใช้สอยบริวารต่างๆ เป็นการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าที่สุดเท่าที่ทำได้

๔.๔ อุกยัตตะประโยชน์

อุกยัตตะประโยชน์ คือ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในอุกยัตตะสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งที่บุคคลอบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมถือเอาประโยชน์ทั้งสองได้

^{๕๒} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๔๔๕ / ๓๘๘.

^{๕๓} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๔๔๕ / ๓๘๘-๓๘๙.

คือ ประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า”^{๕๔} ที่มีประโยชน์ร่วมกัน สิ่งที่เกี่ยวข้องกัน ส่วนรวมเป็นคุณแก่ชีวิตทั้งของตนและของผู้อื่นช่วยให้การเป็นอยู่ด้วยกันดี พวกประสบความสำเร็จ ศึกษามีศักดิ์ ละมั่งปรายศักดิ์ และปรมาตตะ ยิ่งขึ้น

๔.๔.๑ เพื่อสร้างศรัทธาปสาทะ

จุดประสงค์ของการใช้ผ้าไตรจีวรของภิกษุ ในด้านปรหิตประโยชน์ คือ เพื่อการสร้าง ศรัทธาปสาทะ ให้เกิดแก่ประชาชน เพราะภิกษุจะต้องมีชีวิตที่เกี่ยวข้องปฏิบัติสัมพันธ์กับชาวบ้านดังที่ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า^{๕๕}

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย

ข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธฺ์ บริบูรณ์ ครบถ้วนแก่ พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึงพาอาศัยกันและกันอยู่ ประพฤติ พรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอฆะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ พระพุทธองค์ทรงปรารถนาที่จะให้ภิกษุมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ พระภิกษุสงฆ์ดำรงชีพ อยู่ได้ด้วยการอาศัยปัจจัย ๔ ที่ชาวบ้านถวาย ดังมีบทพระบาลีว่า “อุโถ อัญญู นิสสิตา” แปลว่า “ทั้งสองฝ่ายอาศัยซึ่งกันและกัน”^{๕๖} หมายความว่า ฝ่ายหนึ่งถวายวัตถุสิ่งของเครื่องใช้บริวาร ภิกษุก็ ให้สิ่งตอบแทน คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้า หลักการดำเนินชีวิต ดังนั้น การจะให้บุคคลสัมพันธ์ แก่กัน ได้จะต้องมีเหตุที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

การสร้างศรัทธาปสาทะด้วยการใช้ผ้าไตรจีวรเป็นสื่อสอนธรรมะด้วยการใช้ให้เกิด ศรัทธา เริ่มจากการเตรียมจิตของตน ให้ประชาชนเกิดศรัทธา น้อมนำไปสู่จิตที่นุ่มนวล เบิกบาน ผ่องใส คือ มีปสาทะ การที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งประพฤติดีงาม ตั้งอยู่ในศีล มีใจเพื่อมุ่ง ประโยชน์ให้แก่ตน เกิดจากความเลื่อมใสของชาวบ้าน แต่เป็นการมุ่งประโยชน์สุขของสงฆ์และ ชาวบ้านที่มีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้อง^{๕๗} อย่างการใช้ผ้าไตรจีวร เพื่อชักจูงใจให้ศรัทธา การนุ่งห่มจีวร

^{๕๔} พุ. อิติ. (ไทย) ๒๕ / ๒๓ / ๓๖๗.

^{๕๕} พุ. อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖-๔๘๗.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), กัณฑ์แห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕) หน้า ๕๖.

^{๕๗} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๕๔.

ให้เรียบร้อย สวยงาม ก็ทำให้เกิดแรงศรัทธาได้สำหรับผู้พบเห็น กรณีตัวอย่างพระอัสสชิ^{๕๘} ได้สร้างแรงศรัทธาสาตะให้เกิดขึ้นแก่ อุปติสสะ (พระสารีบุตร) เพียงเห็นกิริยาสำรวม นุ่งห่มจีวรเรียบร้อย อุ้มบาตรด้วยอาการอันสงบ ก็สามารถก่อศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้พบเห็นได้

ดังนั้น จึงเป็นการสร้างโอกาสให้ผู้ศรัทธาอยู่แล้ว เกิดศรัทธามากยิ่งขึ้น เป็นการน้อมนำให้ประชาชนผู้มีศรัทธาได้เข้ามารับเอาพระธรรมคำสอน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญยิ่งขึ้น ฉะนั้น จุดประสงค์การใช้ผ้าไตรจีวรเพื่อสร้างศรัทธาประสาตะให้เกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งหลายถือว่าเป็นมงคลที่ประเสริฐสำหรับผู้พบเห็น ผู้ใดได้สนทนาพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ตามกาลเวลา (กาลณะ ชัมมะสะกัจจา) เป็นมงคลยิ่ง พระสงฆ์สาวกจึงเป็นบุคคลที่เชื่อมสัมพันธ์กับพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี อยู่ที่การสำรวม กาย วาจา ใจ ให้มีสติ สัมปชัญญะ และเป็นทีก่อประโยชน์ให้การเกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์เป็นอย่างมาก

๔.๔.๒ เพื่อการใช้จีวรที่เป็นกุศลและอกุศล

การใช้จีวรของภิกษุในทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในสมถสูตรว่าแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ ๑) จีวรที่ควรใช้สอย ๒) จีวรที่ไม่ควรใช้สอย^{๕๙}

(๑) จีวรที่ควรใช้สอยนั้น หมายถึง ใช้สอยจีวรที่เป็นกุศลก่อให้เกิดประโยชน์ และทำบุญกุศลให้เกิดแก่ตน พระภิกษุผู้เจริญในธรรมต้องใช้ปัญญาพิจารณา คือ เมื่อเราใช้สอยจีวรแล้ว อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญธรรมเจริญยิ่งขึ้น จีวรนี้ควรใช้สอย การใช้จีวรเพื่อปกปิดร่างกาย ที่ก่อให้เกิดความสะอาด ป้องกันสัตว์เรื้อยคลานที่มารบกวน ปกป้องความร้อน ความหนาวที่เกิดจากดินฟ้าอากาศ มิใช่ตกแต่งเพื่อความสวยงามก่อให้เกิดกิเลส ตัณหา ราคะ “แต่เพื่อตัดสลัดสภาวะสิ่งเลวร้ายอันน่ารังเกียจทิ้งเสีย ความรู้ที่ทำความชั่วร้ายให้เบาบาง สภาวะหรือการกระทำที่ฉลาด กอปรด้วยปัญญา เกื้อกูล เอื้อต่อสุขภาพ ไม่เสียหายไร้โทษ เป็นกุศล มีทั้งโลกิยะ(กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร) และโลกุตตระ ส่วนที่เป็นอกุศล คือ การไม่ฉลาด สภาวะที่เป็นปฏิปักษ์หรือตรงข้ามกับกุศล บาป ชั่ว ความชั่ว^{๖๐} และคฤหัสถ์ผู้มีจิตศรัทธา เลื่อมใสถวายผ้าไตรจีวรให้พระภิกษุผู้ทรงศีลได้ใช้สอยผ้าจีวร เพื่อสะดวกในการเกื้อกูลประพฤติพรหมจรรย์ บุญกุศลก็เกิดแก่ผู้ถวาย และผู้รับผ้าไตรจีวรด้วย ฉะนั้นการที่จะนำเอาผ้ากาสาเยหรือธงชัยของพระอรหันต์ มาคลุมเข้าที่ตนนั้น ย่อมมีความหมายมากเกินกว่าที่จะถือว่าเป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มชนิดหนึ่ง

^{๕๘} วิ.ม.(ไทย) ๔/๖๐/๓๓-๓๔.

^{๕๙} อัง. ทสก. (ไทย) ๒๔ / ๕๔ / ๑๑๓.

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า๕.

(๒) จีวรที่ไม่ควรใช้สอย หมายถึง “เมื่อเราใช้สอยจีวรที่เป็นอกุศลทั้งหลายเจริญขึ้น กุศลธรรมทั้งหลายเสื่อมไป จีวรนี้ไม่ควรใช้สอย” ^{๖๑}ปราศจากปัญญาพิจารณา ถ้าบุคคลนั้นไม่มีคุณสมบัติในคนที่เพียงพอสำหรับการห่มผ้ากาสาขณะนั้นแล้ว อันตรายก็จะเกิดขึ้นแก่ตนตามทางธรรมในทันที พระพุทธศาสนาตรัสยืนยัน “อนิกุกสาโว กาสาวุ โยวตุถุ ปริทเหตุสตี อเปโต ทมสจเจเน น โส กาสาวมรหติ.” แปลว่า “ผู้ใดอยากจะนุ่งห่มผ้ากาสาขาวพัสดุ แต่เขายังมีกิเลสเครื่องข่มจิตติดแน่นคือน้ำฝาดปราศจากการบังคับตัวเองและสัจจะ เขาผู้นั้นยังไม่มีค่าควรแก่การนุ่งห่มผ้ากาสาพัสดุเลย.”^{๖๒}

๔.๔.๓ เพื่อประโยชน์ในการใช้จีวรที่ใจเสนาหา

ภิกษุผู้มีใจรักใคร่ในวัตถุที่ตนมีอยู่ ยึดติดในสิ่งของภายนอก ไม่ทำให้ปล่อยวาง ข่มก่อกำใจจิตใจเป็นอกุศลไม่เจริญในพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ เป็นหนทางที่นำไปสู่อบายภูมิ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ “โส จีวร โอลเถกควา ตสมิ อุปปนุนสิเนโห ” ^{๖๓} ภิกษุผู้แสวงหาผ้ามาตัดเย็บข้อมสี่จีวรเสร็จแล้ว ตากไว้ในสายระเดียงราวจีวร บังเอิญเป็นโรคปัจจุบันทันด่วนจนใกล้จะดับขันธ ดวงจิตกระสันรักใคร่ในจีวร เมื่อดับขันธม้วยมรณก็ไปเกิดเป็น เล็น เกาะติดอยู่ภายในผ้าจีวรผืนนั้น เตะ ภิกษุ ฝ่ายภิกษุทั้งหลายนั้นเห็นภิกษุเจ้าของจีวรล่วงลับดับขันธ จึงคิดกันว่า จะเอาจีวรมาแจกจ่าย ภิกษุที่ตายไปกลับชาติมาเกิดเป็น เล็น ก็หวงผ้าของตน จึงร้องขึ้นตามภาษาของตน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ยินเสียงเล็นนั้นร้องด้วยทิพยโสต พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดสั่งให้พระอานนท์ไปห้ามไว้ว่า อีก ๗ วันล่วงไปจึงค่อยแจกผ้าจีวร พระอานนท์ก็ไปห้ามตามที่พระองค์สั่งให้ภิกษุทั้งหลายพากันยับยั้ง ให้ล่วงไป ถึง ๗ วัน จึงแจกกันต่อภายหลัง ภิกษุก็พากันหยุดยั้งไว้ถึง ๗ วัน เล็นนั้นก็ตายทำลายขันธไปสู่สวรรค์สักกเทวสถานวิมานทอง มีนางฟ้าขับร้องเป็นนขบรวิวาร ครั้นรุ่งขึ้น ๗ วันภิกษุทั้งหลายจึงนำผ้าจีวรนั้นมาเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วจึงทูลถามเหตุแต่ต้นจนอวสาน

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่ตายมมาเกิดเป็นเล็นด้วยฉันทะรักใคร่ในผ้าจีวร มีจิตเดือดร้อนหวงซึ่งผ้าจีวรนั้น ท่านทั้งหลายแจกผ้าจีวรภายใน ๗ วัน เล็นนั้นก็จะไปบังเกิดในอบายภูมิ ด้วยความโกรธท่านทั้งหลายผู้มีศีล เพราะฉะนั้นเราตถาคตจึงให้อานนท์ไปห้ามไว้ ให้ล่วง ๗ วันแล้วจึงค่อยแจกจ่ายกัน เล็นนั้นจึงไปบังเกิดในสวรรค์พ้นจากอบายภูมิ ด้วย

^{๖๑} อัง. ทสก. (ไทย) ๒๔ / ๕๔ / ๑๑๗.

^{๖๒} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗ / ๑๔๑ / ๑๐๒.

^{๖๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ขมฺมปทภูฏกถา สตุตโหม** ภาค, เดวิสตีเม, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย ปกาสิตา, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

ความโกรธครุร้ายต่อผู้ทรงศีล^{๖๔} สิ่งที่เป็นพัสตุดามคือข้าวของเครื่องใช้ทั้งปวง เป็นสิ่งที่หน่วงเหนี่ยวให้สัตว์ทั้งหลายหลงรักใคร่เสนาหา ครั้นสิ้นลมหายใจก็พากันไปสู่อบายภูมิ เพราะเป็นกามโยคะ เครื่องประกอบด้วยกาม กวโยคะนั้นเป็นเครื่องประกอบในภพ

๔.๔.๔ เพื่อการบริโภคน้ำจืด ๔

เครื่องนุ่งห่มของของภิกษุครั้งพุทธกาลนั้น ตามปกติแล้วก็คือผ้าบังสุกุล ภิกษุที่ขี้เกียจผ้า แม้จะเป็นเศษผ้า หรือไม่ใช่เศษผ้าก็ตามที่มันทิ้งอยู่ตามสถานที่ต่างๆ เอามาทำเป็นจีวรใช้ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้ คือ ไม่ต้องเบียดเบียนใคร เพราะฉะนั้นการที่ขี้เกียจเศษผ้าที่เขาทิ้งนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ เรียกว่า ผ้าบังสุกุล หรือผ้าป่าในปัจจุบันนี้มีผ้าจีวรมากมายนำมาถวายพระสงฆ์ เกินกว่าที่จะบริโภคใช้สอย

พระไม่รู้อะไรจะไปไหน จึงคัดเลือกใช้ผ้าไตรจีวรที่มีคุณภาพดี ส่วนที่คุณภาพไม่ดีปล่อยให้เอาไว้ให้หนูแทะกัดขาดใช้ไม่ได้ เอาไปทิ้งกองขยะเกลื่อนไปหมด สุดท้ายพระนั่นแหละ เป็นผู้ทิ้งผ้าจีวรเสียเอง โดยลืมนึกถึงคิดในการใช้สอยอย่างประหยัด เป็นเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในสมัยปัจจุบัน ไม่มีใครที่ขี้เกียจเศษผ้ามาทำจีวรใช้เสียแล้ว หนักเข้า ๆ จนกระทั่งว่าเป็นผู้ทำลายศรัทธาญาติโยมผู้นำผ้าจีวรมาถวายที่หวังจะได้บุญกุศล กลับตรงข้ามเป็นอกุศลไป หลายคนจะมองเห็นว่าเพราะความนิยมเกิดขึ้นในการถวายผ้าป่า ลักษณะอาการตรงกันข้ามที่เกิดขึ้นมาโดยไม่มีใครเจตนา เกิดจากญาติโยมเกิดความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา แต่ขาดความเข้าใจในหลักการใช้สอยผ้าจีวรของพระสงฆ์นี้ คือ ความเปลี่ยนแปลงในสังคมพระยุคใหม่^{๖๕} พระพุทธเจ้าทรงให้ใช้สอยผ้าจีวรด้วยความระมัดระวัง เว้นจากการนุ่งห่มอย่างฉะราวาส ไม่ใช่เครื่องนุ่งห่มด้วยความมัวเมาในความงาม หรือความนิยมนวนทางสัมผัสของสิ่งที่ใช้นุ่งห่ม แม้จะใช้จีวรอย่างบรรพชิตแล้วก็ตาม แต่ถ้ามุ่งไปในทางสวยงามหรือความนิยมนวนทางสัมผัสเป็นต้น ก็ยังมีความหมายว่าใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างฉะราวาส ทั้งๆ ที่กำลังห่มจีวรอยู่นั่นเอง

๔.๔.๕ เป้าหมายการบริโภคน้ำจืดเครื่องนุ่งห่ม

นอกจากอาหารที่เป็นปัจจัยสำคัญในด้านการดำรงชีพแล้ว จีวรเครื่องนุ่งห่มก็นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ในยุคแรก ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา เครื่องนุ่งห่มภิกษุมิได้กำหนดรายละเอียดมากมายนัก การนุ่งห่มและการแต่งตัวคล้าย ๆ กับนักบวชในศาสนาอื่นที่มีลัทธิความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน พอท่านเหล่านั้นบวชกับพระพุทธเจ้าก็มีการปรับเปลี่ยนให้เหมือนกับ

^{๖๔} บุญสืบ อินสาร, **ธรรมบท ภาค ๗, แปลโดยพยัญชนะ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งนครการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๕.**

^{๖๕} พุทธศาสนิก, **ธรรมโฆษณ์ ธรรมสังจะปภินณะ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์โดยธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕๑ - ๒๕๔.**

ที่พระพุทธเจ้า คือ การปลงผม หนวดเครา ห่มผ้ากาสาเยตามแบบพระพุทธเจ้า ต่อมาการใช้ผ้าจีวรและการแต่งตัวมีการเปลี่ยนแปลงอีก เมื่อศาสนาเริ่มแผ่ขยายไปมากขึ้นมีกุลบุตรจากถิ่นไกลต่างเมืองประสงค์จะบรรพชาอุปสมบท ทรงพิจารณาเห็นความยากลำบากในการเดินทางมาบวชกับพระองค์จึงทรงให้บวชด้วยการเข้าถึงไตรสรณะ ตามหลักฐานที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกมหาวรรคในเบื้องต้น พึงให้กุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาอุปสมบท ปลงผมและหนวดให้ครองผ้ากาสาเย ให้ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ให้กราบเท้าภิกษุทั้งหลายนั่งกระโห่งให้ประนมมือแล้วสั่งว่า “เธอจงกล่าวอย่างนี้” แล้วให้ว่าสรณคมนดังนี้

พุทฺธิ สรณํ กัจฉามิ ข้าพเจ้าขอเข้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ

ธมฺมํ สรณํ กัจฉามิ ข้าพเจ้าขอเข้าถึงพระธรรมเป็นสรณะ

สงฺฆํ สรณํ กัจฉามิ ข้าพเจ้าขอเข้าถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ และต่อด้วยทุคฺคัมปิ, ตตฺถิมฺปิ, จนฺทรบ ๓ วาระ ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตบรรพชาอุปสมบท ด้วยไตรสรณคมนเหล่านี้^{๖๖}

ฉะนั้นเมื่อบวชเข้ามาแล้วการบริโกคปัจฉัย ๔ ก็เป็นสิทธิอันชอบธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญท่านพระมหากัสสปะเถระว่า “กัสสปะมีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยเรา” เมื่อครั้งทรงประทานผ้าสังฆาฏิให้และทรงรับของพระมหากัสสปะ “กัสสปะเปรียบเหมือนดวงจันทร์ส่องไสรั้เมฆหมอก พราวกายพราวจิตออก เป็นผู้ใหม่เป็นนิจ ไม่กะนองคู่ตระกูลทั้งหลาย เป็นผู้มักน้อยสันโดษ”^{๖๗} และตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายถือเอาเป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะการสำรวมตน มักน้อยสันโดษ

เป้าหมายหลักในแง่ของการใช้สอย คือ การพิจารณาแล้วละกิเลสได้ โดยการพิจารณาอย่างแยกคาย (โยนิโสมนสิการ) การบริโกคปัจฉัยในสถานะที่เป็นปุถุชนถือว่ายังมีใช้ทักษิณียบุคคล ผู้ซึ่งเป็นเนื่อนานุญของโลก คือ ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมความดีงามที่ทำให้เป็นทักษิณียบุคคลจริง ๆ ดังนั้นการบริโกคจึงถือว่ายังไม่มีสิทธิสมบูรณ์ที่จะรับทักษิณาของชาวโลกมาบริโกค เช่นภิกษุสามเณรแม้จะมีความประพฤติดีงาม เป็นผู้มั่งคิล และตั้งใจปฏิบัติธรรม แต่ตราบใดที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ การที่ภิกษุสามเณรรับปัจฉัย ๔ จากชาวบ้าน ท่านถือว่าเป็นการบริโกค

^{๖๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/ ๓๔ / ๔๓.

^{๖๗} ส.นิ. (ไทย) ๑๖ / ๔๓๐ / ๒๒๐.

อย่างเช่นนี้ คือ เป็นหนี้ชาวโลก ^{๖๔} และในอรรถกถาและวิสุทธิมรรคท่านจำแนกการบริโภคนของภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้ทักขินาของชาวบ้านมาฉันและใช้สอยว่ามี ๔ อย่าง ^{๖๕}

๑) เถยขบริโภคน คือ การบริโภคนอย่างขโมย หรือแอบลักเขากิน ได้แก่ ภิกษุผู้ทุศีล ไม่มีคุณความดีสมควรแก่ภาวะของตน คงมีแต่การนุ่งห่มเป็นต้น และอาการภายนอกที่เป็นเครื่องหมายบอกเพศ บุคคลเช่นนี้เป็นผู้ไม่มีสิทธิในทักขินา

๒) อธิขบริโภคน คือ การบริโภคนอย่างเป็นหนี้ แต่ถ้าบริโภคนด้วยพิจารณาไม่ถึงว่าเป็นหนี้ (เขากว่าในพระบาลีที่ว่า ทรายใดที่ยังเป็นปุณฺณยอมชื่อว่าบริโภคนอย่างเป็นหนี้) ได้แก่การบริโภคนของภิกษุภิกษุผู้มีศีล แต่เมื่อบริโภคนปัจจัยสี่ไม่ได้พิจารณา เช่น ฉันอาหารไม่พิจารณาว่าเราฉันเพียงเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ ยังชีวิตให้เป็นไป ให้มีความสุขภาพเกี่ยวพันแก่การปฏิบัติธรรมใช้ฉันเพื่อไถ่เกศนุกมัวเมาติดในรส เป็นต้น

๓) ทายัชขบริโภคน คือ การบริโภคนในฐานะทายาทหรือมีสิทธิโดยชอบธรรมในฐานะที่เป็นทายาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นทักขินาในขุณฺณบุคคลสูงสุด การบริโภคนแบบนี้เป็นการบริโภคนของพระเสขะหรือพระทักขินาในขุณฺณบุคคล ๗ พวกแรกตั้งแต่ผู้บรรลุโศคาปัตติมรรค ผู้บรรลุโศคาปัตติผล ไปจนถึงผู้บรรลุอนาคามีมรรค ผู้บรรลุอนาคามีผล

๔) สามิบริโภคน คือ การบริโภคนในฐานะที่เป็นเจ้าของที่แท้จริง มีสิทธิสมบูรณ์ในการรับและบริโภคนทักขินา ได้แก่การบริโภคนของพระอรหันต์

เป้าหมายของการบริโภคนจึงมุ่งไปที่เพื่อให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้ พอเป็นไปได้เป็นการบรรเทาทุกขเวทนาที่กำลังจะเกิดขึ้น ต้องไม่ตกเป็นทาสของตัณหา ที่คอยเกาะอาศัยความเห็นผิดยึดติดในปัจจัยสี่ของการใช้สอย การบริโภคนั้นต้องสอดคล้องกับการปฏิบัติธรรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ ไม่ขัดกับหลักการปฏิบัติศีลที่สอดคล้องกับสมาธิ และเป็นฐานให้เกิดปัญญาความรู้แจ้งในอริยสังขาร

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘๓.

^{๖๕} พระพุทธโฆสจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์, (อาจ อาสภมหาเถระ), หน้า ๔.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ รูปแบบการใช้จิวรที่เกื้อกูลการประพุดิพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาแนวความคิดเรื่องจิวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท, เพื่อศึกษารูปแบบการใช้จิวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท, และเพื่อศึกษาการใช้จิวรที่เกื้อกูลการประพุดิพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งจะได้สรุปผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ รูปแบบการใช้จิวรที่เกื้อกูลการประพุดิพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๕.๑.๑ แนวคิดเรื่องจิวรของภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น เครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุที่จำเป็นต้องอาศัยปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิตสมณเพศบรรพชิต ขาดไม่ได้ เช่น จีวร สบง และสังฆาฏิ จึงมีความหมายเรียกทั่วไปว่า ผ้าบังสุกุล ผ้าเปื้อนฝุ่น หรือผ้าป่า และสำคัญมาก เพราะต้องใช้ปกปิดร่างกายไม่ให้เกิดความละอาย ป้องกันความหนาว ร้อน เหลือบยุง และร้อน ทั้งหลายที่มารบกวนในขณะที่ประพุดิพรหมจรรย์ ผ้าบังสุกุลจีวรเป็นชุดคงตัวก่อนใช้จะต้องมีการสมาทานชุดค์ เป็นเครื่องมือในการประพุดิวัตรเพื่อให้เกิดคุณธรรมในด้านความสันโดษ ในผ้าบังสุกุลถึงกะ และเดจีวรถึงกะ ในพระไตรปิฎกบันทึกไว้ว่า บรรพชามาแล้วอาศัยผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต จุดประสงค์การใช้ผ้าบังสุกุลเพียง ๓ ผืนก็เพื่อให้เกิดความสันโดษ เพราะภิกษุอาศัยผู้อื่นต้องเป็นผู้เลี้ยงง่าย อยู่ง่าย เมื่อได้ผ้ามาจะต้องซัก ตากให้แห้ง นำมาตัดเย็บ ย้อมสีด้วยน้ำฝาด ที่ได้จากธรรมชาติ ไม่ฉลาด ตามบรมพุทธานุญาต ส่วนสีที่ต้องห้ามนั้นเป็นสีที่น่าวิสตุที่ไม่เหมาะสมกับสมณะเพศ ไม่สมควรเอามาข้อมเป็นสีจิวร เช่น สีเขียวคราม ที่เหมือนดอกผักตบชวา สีเหลืองสดเหมือนดอกกรรณิกการ์ เป็นต้น หากมีความจำเป็นต้องใช้ จะต้องสักรอก หรือลอกสีออกเสียแล้วข้อมสีใหม่ ถ้าจะใช้ให้ปูลาดหรือแทรกไว้ในท่ามกลางจีวรสองชั้น ก่อนใช้สอยต้องทำการอธิษฐานและกัปปินทุด้วยดินสอมี ๓ สี คือ สีดำคล้ำ สีเขียว สีตม พินทุผ้าจิวรนี้เพื่อให้เป็นที่สังเกตจำได้จิวรที่เป็นของตนไม่สับสนของผู้อื่น หากใช้ก่อนไม่ทำกัปปินทุ ต้องปรับอบัติปาจิตติย์ ส่วนสีจิวรที่พระพุทธเจ้าทรงใช้นั้น ตามที่พระอรรถกถาจารย์ได้รจนาไว้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงห่มผ้าบังสุกุลจีวรอันประเสริฐสีแดง มีวรรณะละม้ายยอดอ่อนแห่งต้นไทร(นิโครธ)และพระอักร

สาวกท่านพระมหากัสสปะ ก็ทรงห่มผ้าบังสุกุลมีสีแดงเหมือนเมฆ “เมฆาฉณฺณ” คงจะหมายเอา ก่อนเมฆสีแดง พระพุทธเจ้าและพระอัครสาวกจะทรงห่มจีวรเป็นสีอะไร พวกเราก็ไม่อาจจะรู้ได้ แต่ยึดเอาภาษาบาลีขึ้นต้นเป็นหลักฐาน เพราะเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ต่อมาทรงมีพุทธานุญาตส่วนประกอบและมีอุปกรณ์เพิ่ม ให้จีวรมีความคงทน ให้มีรังคมและลูกคุม เพื่อกันผ้าจีวรแหวกหรือเว็ฝ้าขึ้น เวลาถูกลมพัดกระจาย แต่เป็นวัสดุที่มีสี ไม่ฉูดฉาด หรือทำจากสิ่งของมีค่า เย็บไว้ที่ชายจีวรรองรับรังคม ประคองหรือกายพันธ์มีไว้ ป้องกันผ้าสบงที่นุ่งหลุดเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน มีประคดลังกา และประคดกลมใส่สุกร ผ้าที่เย็บ เป็นปลอกขนาดยาวประมาณพันรอบเอวได้ และอนุญาตให้มีผ้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามมา เช่น ผ้า อังสะ ผ้าอาบน้ําฝน ผ้าสีทนะ ผ้าปูนอน ผ้าเช็ดปาก ผ้าปิดฝิ ผ้ากราบ และมกสจีวร (มุ้ง) หรือกรด ใช้กางจําไว้ป้องกันยุงที่ตัวนำพาหะโรคไข้มาลาเรียเวลาเดินชุกชุกและปฏิบัติธรรม

๕.๑.๒ รูปแบบการใช้จีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท รูปแบบการใช้จีวรที่ ทรงบัญญัติไว้ให้ใช้สอย คือ การใช้จีวรห่มร่างกายที่อยู่ในอาราม และออกนอกอาราม ไม่ให้มี มากกว่า ๓ ผืน หากมีมากกว่านั้นต้องปรับอาบัติ หรืออยู่ปราศจากไตรจีวรแม้สิ้นราตรีหนึ่ง ก็ ปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ แต่จะอยู่ปราศจากจีวรได้ เมื่อได้สมมติเท่านั้น การเก็บผ้าเพื่อทำจีวร ฟิงเก็บได้ไม่เกิน ๑ เดือนมี อกาลจีวร อดิเรกจีวรที่เกิดขึ้น และการนับอายุของผ้าจีวร การทำ ความสะอาดจีวรจะใช้คนอื่นซักไม่ได้ นอกจากอาพาธหรือเป็นญาติ ภิกษุจะขอจีวรได้เฉพาะผู้ที่ ปวารณาไว้และเป็นญาติ มีพุทธานุญาตให้ขอได้เฉพาะกรณีจำเป็น เช่นถูกขโมยลักจีวรไป จะ แนะนำให้ญาติโยมซื้อจีวร หรือพระราชาราชินให้ทนต์นำผ้ามาถวาย ที่เป็นผ้าดี ๆ ราคาแพง ๆ ไม่ได้ต้อง ถูกปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ การห่มจีวรให้ได้ตามปริมณฑล นุ่งสบงด้านบนให้ปิดสะคือ ด้านล่างปิดบริเวณหัวเข่าลงมา มีผ้าสังฆาฏิพาดบ่าซ้ายเวลาทำสังฆกรรม หรือกั้นหนาว พระสงฆ์ ในประเทศไทยมีรูปแบบการห่มจีวรอยู่ ๔ แบบ คือ ห่มคลุม, ห่มเปิดไหล่ขวา, ห่มดอง, และห่ม มังกร แยกออกเป็น ๒ นิกาย ๑) มหานิกาย ห่มเปิดไหล่ซ้าย จับชายผ้าให้เสมอกัน ม้วนลูกบวบ ไปด้านขวามือพาดไหล่ซ้าย เรียกว่า ห่มมังกร ห่มปิดไหล่ทั้งสองข้าง ม้วนลูกบวบไปด้านขวาพัน แขนด้านซ้ายใช้ด้นแขนหนีบลูกบวบไว้ ป้องกันหลุด มือขวาสอดชายผ้าจีวรขึ้นเล็กน้อย ห่มดอง พับผ้าจีวรให้ได้ขนาดพอเหมาะ ยกขึ้นพาดไหล่ซ้ายจัดให้เข้าบ่าใช้ผ้าประคดคาดอกรัดระหว่าง หน้าอก ป้องกันหลุด ใช้สังฆาฏิทับก็ได้ ไม่ทับก็ได้ ๒) ธรรมยุตินิกาย ห่มคลุมปิดไหล่ทั้งสอง ข้าง ม้วนลูกบวบไปด้านซ้าย ใช้ห่มเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน ห่มเปิดไหล่ขวา ม้วนลูกบวบไปด้านซ้าย เวลาอยู่บริเวณวัด ทำสังฆกรรมมีสังฆาฏิพาดทับไหล่ซ้าย พระสงฆ์ต่างประเทศที่เป็นนิกายเถรวาท ก็ห่มไม่ต่างจากคณะสงฆ์ในประเทศไทย รวมทั้งสีจีวรก็เช่นกัน จะต่างก็ตรงที่สีเข้มกว่า อ่อนกว่า เท่านั้น สีจีวรจะเป็นสีเหลืองหม่น สีกรักเข้ม สีกรักอ่อน หรือจะเป็นสีกรักแดงหัวปลีก็ตาม ก็เป็น

เพียงสีจิวรที่สวมใส่ระบุนิกายนั้นนิกายนี้ ในปัจจุบันพระสงฆ์ประเทศไทยห่มจิวรไม่เลือกสี นอกจากวัดใหญ่ ๆ เท่านั้นที่ต้องเป็นสีเดียวกัน เป็นการบ่งบอกถึงความสามัคคีมีระเบียบในหมู่คณะ หากเป็นวัดในต่างจังหวัดไม่มีการเลือกสีผ้าจิวร แต่เวลานุ่งห่มสรง จิวร สังฆาฏิ ต้องเป็นสีเดียวกันก็ใช้ได้ ที่สำคัญต้องรักษาความสะอาดไม่ให้มีกลิ่นเหม็น กลิ่นอับชื้น การห่มจิวรถึงจะมีหลากสี หากมีศีลที่สมบูรณ์ มีวินัยที่เพียบพร้อมตามพุทธบัญญัติ ก็ถือว่าเป็นพระที่สมบูรณ์แบบ

๕.๑.๓ การใช้จิวรที่เกื้อกูลการประพาศพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนา เกรวาท หมายถึง การใช้จิวรรักษาพระธรรมวินัย ที่ถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะผู้ใดรักษากฎระเบียบแบบแผนที่พระองค์ทรงวางไว้ และที่เกื้อกูลการประพาศพรหมจรรย์ เพราะการใช้จิวรที่สนับสนุนในการปฏิบัติกิจวัตร เช่น การลงอุโบสถ สวดมนต์ เจริญจิตภาวนา เป็นประจำ เป็นต้น ได้ชื่อว่ารักษาพระพุทธศาสนา ที่บัญญัติสิกขาบทก็เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีรูปแบบการใช้จิวรที่เป็นศิลปะ คือ มีศาสตร์นำเคารพนับถือ นำเกรงขาม และมีศิลป์ห่มจิวรได้ ปริณชิต ไม่ย้อยหน้าย้อยหลังได้ปริณชิต สำรวมอินทรีย์ สำรวมอิริยาบถ การห่มจิวรของภิกษุ ฝ่ายเถรวาทมีส่วนสัมพันธ์กับความมั่นคงของศาสนา เพราะห่มแบบดั้งเดิม จิวรก็ทำมาจากบังสุกุล เพียงแต่วิวัฒนาการตามกระแสเศรษฐกิจของโลกไปบางส่วน เช่น ไปซื้อผ้าไตรจิวรที่สำเร็จรูปตามร้านสังฆภัณฑ์ทั่วไป หากตัดเย็บจิวรแบบในสมัยพุทธกาลก็หาซื้อผ้าตามร้านที่ขายผ้าดิบ ในปัจจุบันไม่ได้หาผ้าตามป่าช้าหรือผ้าที่ตกตามตลาด วัดบึงแสนสุข จังหวัดนครราชสีมา ฝึกให้พระเณรรู้จักการตัดเย็บการข้อมสีจิวรใช้เอง สอนให้ญาติโยมเรียนรู้การตัดเย็บอย่างถูกวิธีด้วย เป็นการเชื่อมความสามัคคีได้เป็นอย่างดี หินยานจึงมีความเข้มแข็ง ที่ได้ต้นแบบมาจากเจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จประพาสอุทยาน ทรงทอดพระเนตรเห็นและทรงเลือกแบบสมณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว การแต่งกายบ่งบอกหน้าที่การงาน อาชีพที่ทำ ภิกษุเถรวาทเอาผ้าชิ้นเล็กชิ้นใหญ่มาเย็บเป็นจิวรมีประโยชน์หลายด้าน เช่น ป้องกันโจรมาลักขโมย และเป็นความฉลาดที่สามารถนำผ้าผืนเล็กผ้าผืนใหญ่มาเย็บเป็นจิวรใช้ห่มได้ ใช้ป้องกันยุงแมลงสัตว์เรื้อยคลานได้ เป็นประโยชน์คน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ฝึกหัดให้เป็นระเบียบ คือ พัฒนาศีล ชัดเกล่าจิตใจให้เป็นผู้มีกน้อยสันโดษ ให้เกิดสติ ปัญญา สร้างศรัทธาปสาทะ รักษาสิ่งที่ชีวิต ใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า ทำให้ร่างกายอบอุ่นถูกสุขอนามัย ป้องกันการอาพาธ ใช้ผ้าจิวรเป็นสื่อประกาศพระศาสนาไปในตัว เป็นการเกื้อกูลต่อการประพาศพรหมจรรย์โดยตรง บำเพ็ญกรรมดีถูกต้องตามพระธรรมวินัย โดยอาศัยผ้าบังสุกุลเป็นเครื่องนุ่งห่มตลอดชีพ อานิสงส์จากการใช้ผ้าบังสุกุลนั้นมีมาก ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีวัตรปฏิบัติที่สมควรแก่ปัจจัยเป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิต ดำรงตนอยู่ในอริยวงศ์ ไม่เป็นทุกข์ ไม่มีพฤติกรรมที่เกาะอาศัยผู้อื่น ไม่หวาดกลัวต่อภัยร้าย และหาโทษมิได้เป็นการเพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ภิกษุผู้เห็นภัยในสังสารวัฏ เมื่อระลึกนึกถึงคำปฎิญาที่ให้ไว้แก่พระอุปัชฌาย์เวลา

อุปสมบทว่า “พึงยินดีในการใช้ผ้าบังสุกุลจีวร อันเป็นเครื่องส่งเสริมการบำเพ็ญเพียรนั้นเถิด” พระสงฆ์ในประเทศไทยเรามีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวร แต่คงรูปแบบเดิมเอาไว้ในด้านโครงสร้างเป็นจีวร ๕ ชั้น ๘ ชั้น ผ้าจีวรจะได้มาในลักษณะของการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ก็ตามที่ แต่ก็เหมาะสมตามสังคมยุคใหม่เป็นไปตามโลก เอียงตามธรรมเนียม เพียงพอตามอัตภาพ เป็นชีวิตที่สันโดษเหมาะสมสำหรับผู้ที่อยู่จากเรือน

เป้าหมายในการบริโภคใช้สอยจีวร ให้พระภิกษุได้พิจารณาโดยใช้สติปัญญาในการบริโภคปัจจัย มิให้ตกเป็นทาสของตัณหา ราคะ ก่อนการใช้สอยพิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้ ด้วยการสำรวจระวังไม่ให้เกิดอกุศล หากผิดพลาดอันตรายทางธรรมจะเกิดขึ้นและเป็นอกุศลทางใจ ฉะนั้นไม่ควรบริโภคปัจจัยอย่างคลุกหุ้มผู้เสพกาม เอาแบบอย่างพระพุทธรองค์ ที่ประพฤติปฏิบัติ ตาม อริยมรรค คือ สัมมาอาชีวะ มุ่งประกาศพระธรรมคำสอน เพื่อปลดทุกข์ให้ชาวโลก มิได้แสวงหาความสุขเฉพาะตน เอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง คือ หิตายะ สุขายะ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์รูปแบบการใช้จีวรที่เกี่ยวเนื่องการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้สามประเด็น คือ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการใช้จีวรในยุคปัจจุบันที่พระภิกษุจะต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

ควรจัดการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ผ้าจีวรของพระภิกษุในสมัยปัจจุบันในแต่ละนิกายว่ามีข้อแตกต่างในการใช้สอยอย่างไร (โดยเฉพาะที่ตั้งสำนักลัทธิขึ้นมาใหม่ มีการห่มจีวรเลียนแบบพระสงฆ์) สามารถนำมาเปรียบเทียบกับการใช้สอยผ้าจีวรของภิกษุฝ่ายเถรวาท ถึงข้อเหมือนและข้อแตกต่างในบทบัญญัติอย่างไร

ทำการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ เกี่ยวกับการจัดหาวัสดุปัจจัย การใช้สอยผ้าจีวรในแต่ละสำนัก ว่ามีความเข้าใจในการใช้สอยผ้าจีวรของพระภิกษุภายในสำนักมากน้อยอย่างไร และศึกษาวิเคราะห์ถึงจุดประสงค์การใช้สอยผ้าจีวรพระภิกษุฝ่ายเถรวาทให้เป็นรูปแบบ และสีผ้าไตรจีวรให้เป็นสีเดียวกัน สามารถนำไปปรับใช้ในภาวะเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคมนิยมบริโภคยุคปัจจุบัน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ผ้าจีวรในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลง

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์รูปแบบการใช้จีวรที่เกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ผ้าจีวรในยุคที่เปลี่ยนแปลง ดังนี้

องค์กรสงฆ์ กลุ่ม หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลเรื่อง ผ้าไตรจีวรของพระภิกษุในปัจจุบัน เช่น การผลิต การจำหน่ายเครื่องสังฆภัณฑ์ ควรมีการตรวจสอบมาตรฐานราคาของสินค้า ไม่ให้ราคาสูงเกินไป มีความคงทน ปลอดภัย สีส้อมจีวรต้องได้ตามกำหนดและเหมาะสมตามสถานะของพระภิกษุสามเณรเพราะการทำผ้าจีวรในปัจจุบันนี้เป็นการทำแต่ละบุคคล ไม่ได้ขึ้นตรงต่อสมาคมใด

พระภิกษุสามเณรควรศึกษาบทบัญญัติข้อวัตรปฏิบัติที่เกี่ยวกับรูปแบบการใช้จีวรที่เกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุ ให้เข้าใจถึงจุดประสงค์ที่แท้จริง เพื่อใช้ผ้าจีวรอย่างรู้เท่าทัน และเกิดประโยชน์คุณค่าสูงสุด ไม่ทิ้งขว้างเกลื่อนกลาด ทำให้สูญเสียศรัทธาของเหล่าพุทธศาสนิกชนผู้ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) สนับสนุนการวิจัย เพื่อจะได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละหัวข้อ จะได้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน นำไปพัฒนาต่อยอดองค์กรสงฆ์ให้มีความเข้มแข็งสามารถยืนอยู่ได้ และสืบอายุพระพุทธศาสนา

๒) ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการเรื่องปัจจัย ๔ ตามระบบของพระพุทธเจ้าไปใช้บริหารวัด (เฉพาะเรื่องจีวร) อย่างถูกวิธี ยึดตามหลักธรรมวินัย เริ่มตั้งแต่วิธีการขั้นตอนต่าง ๆ พิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้ามาทำหน้าที่บริหารจัดการปัจจัย มีเจ้าหน้าที่แผนกแจกจ่ายผ้าจีวร สบงสังฆาฏิ และอื่น ๆ

๓) ศึกษาหลักการใส่สอยเครื่องนุ่งห่มจัดให้มีระเบียบ โดยออกกฎหมายบังคับใช้เป็นพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์จัดการสีจีวรที่หลากหลาย ให้เป็นสีเดียวกัน การนุ่งห่มก็ให้เหมือน ๆ กัน หรือแบ่งโซนให้ชัดเจนทำให้สวยงามในหมู่คณะ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระวินัยปิฎก อรรถกถาภาษาไทย.

ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

คณะศึกษาศาสตร์ พระโพธิญาณเถระ(หลวงพ่อชา สุภัทโท). อุปถัมภ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑,

กรุงเทพมหานคร: อรุณกาลพิมพ์, ๒๕๓๗.

ธรรมสภา, อสังคิมหาเถระสาวก ๘๐ พระอรหันต์, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่สถาบันบันลือ

ธรรม, ๒๕๕๒.

นายแพทย์ อุทัย สุขสุข , สาธารณสุขในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร :

พิมพ์ที่เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๕๒.

บุญสืบ อินสาร, ธรรมบท ภาค ๗. แปลโดยพยัญชนะ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร :

พิมพ์ที่ รุ่งนครการพิมพ์, ๒๕๕๓.

ปัญญา ไร่บางยาง และคณะ, พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒,

กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ กรุงเทพมหานคร :

บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด มหาชน, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่

๑๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). สอนนาค — สอนทิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒ ,

กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัท สหธรรมิก จำกัด ๒๕๔๒ .

- _____ . (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____ . (ป.อ. ปยุตโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๘.
- _____ . (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . (ป.อ. ปยุตโต), **ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). **พระพุทธศาสนา กับ สังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิคิมทอง, ๒๕๓๒.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **บวชทำไม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๓.
- พระราชวรมุณี (ประยูร ชมมจิตโต). **วิมุตติมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม บริษัทเคสดีไทย จำกัด, ๒๕๔๑.
- พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ วิฑูญาโณ). **ข้อข้องใจผู้เฝ้าธรรม** พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ศิวพร ๙๔, ๒๕๒๘.
- พระคันธसारิกวิงสะ ชัมมาจริย, พร้อมคณะ. **อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พุทธทาสภิกขุ, **คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕.
- _____ . **สุญญตา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. สุราษฎร์ธานี : พิมพ์โดยกองตำราคณะธรรมทานสวนโมกขพลาราม, ๒๕๔๓.
- _____ . **คำสอนผู้บวช ภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๕.
- _____ . **ธรรมโฆษณ์ ธรรมสัจจะปกิณณะ**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์โดยธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๕๑.
- _____ . **อริยวินัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัทเฟื่องฟ้า พรินติ้ง จำกัด. ๒๕๔๖.
- พระพุทธศาสนา, **พจนานุกรม ฉบับการ์ตูน** . พิมพ์ครั้งที่ ๑, ปทุมธานี : บริษัทสกายบุ๊กส์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- พระอุปติสเถระธรรณา, **วิมุตติมรรค**. แปลโดย พระราชวรมุณี(ประยูร ชมมจิตโต), และคณะ.

พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด,
๒๕๔๑.

พระราชญาณวิศิฐ, และคณะ, **คู่มือการศึกษาสัมมนาปฏิบัติไตรสิกขา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕,
นครปฐม : พิมพ์ที่ บริษัทเพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๓.

พระชลธารมณี อนุจารีเถระ, **เมื่อเราบวช**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ, ๒๕๕๓.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญาโญ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. (ออนไลน์)

๒๘ ก.ย.๕๔.

พระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาธิบดีชินโนรส, สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช,
พระเกียรติ ๘๔ พรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช,
กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ๒๕๕๒.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาถล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**.
กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร :
พิมพ์โดย บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๒.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข (เล่ม ๒)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑,
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . **ชุมนุมปทกฐกถา (สตตโม ภาค)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____ . **นวกวาท. หลักสูตร นักธรรมชั้นตรี**, พิมพ์ครั้งที่ ๗๕
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระพุทธอาจารย์(อาจ อาสภมหาเถร). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔,
กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

(ม.ป.ป. ต้นฉบับภาษาบาลีพม่า), แปลโดย อ.แสง มนวิฑูร, **ศาสนวงศ์ หรือประวัติศาสตร์**.
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุทธอาจารย์(โสม นนุนมหาเถระ),
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖.

แสวง อุดมศรี, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

(๒) บทความ

อวย เกตุสิงห์ ศ.นพ. “บรรยาย ณ วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ 25 ธ.ค. 09.”

[http:// www.dharma-gateway.com](http://www.dharma-gateway.com) ๓๐ กันยายน ๕๕.

พระภิกษุวิริยะ, “หลวงพ่อดอปปัญญา” / [http:// maneetip. Diaryis. Com](http://maneetip.Diaryis.Com) ๓๐ ก.ย. ๕๕.

วารสารเขียนเล่ม. **จิ๋วพระมาจาก “ผ้าห่มฝรั่ง”**. สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ฉบับที่ ๑-๒ ปีที่ ๒๕, พ.ย. – ธ.ค. ๒๕๔๖.

(๓) วิทยานิพนธ์

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพ แบบองค์รวมของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” **ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี (นิลาพันธุ์), “การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสั้นโดยในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาปรัชญาบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๑.

พระวิจิตร ฐานุตโตโร (เกิดไผ่ล้อม), “วิเคราะห์การใช้บริการของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๑.

พระครูศรีปรีชัตติกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโก), “ศึกษาเทคนิครูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสังฆบุรุษจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

พระมหาอมรวิษณุ ชาครเมธี.(บุตรสาร), “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาสมโภช ฐิตญาโณ (ศรีพันธ์), “ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

นายธนาคม บรรเทากุล. “การศึกษาวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัครมหาคัมมัฏฐานาจารย์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา**

พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาทองสุข สุจิตโต (ไกรพงษ์), “การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในทรรณะพุทธ
ปรัชญา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาปรัชญา บัณฑิต
วิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาเจิม สุวโจ.(สุกรรณ์), “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้
ศึกษาเฉพาะกรณีพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธมฺโม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ
ศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาไพฑูลย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ระณะกุล), “การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเสนาสนะใน
พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
๒๕๕๑.

พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี (จันท๊ะ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจาก
มุมมองของพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๔๖.

นางสาวเกศินี ลิ้มบุญสืบสาย. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทหมอชีวกโกมารภัจ ที่ปรากฏใน
คัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๔๕.

พระสุชาติ สุชาติ(ทองมี), “ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา”,
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

<http://th.wikipedia.com/sangkan.com/piteethoomboon09.html> , ๗ พ.ย. ๕๔

<http://www.Thaicalogy.Com> ๑๑ มี.ย. ๕๔.

สารานุกรมเสรี <http://th.wikipedia.org>. ๑๗ ก.ย. ๕๔.

<http://www.Buddhakun.Org>. ๒๓ ต.ก. ๕๔.

http://www.khosod.co.th/view_news ၈၈၈ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://th.wikipedia.org/wiki> ၈၈၉ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://www.ThaiCalory.com> <http://maneetip.diaryis.com> ၈၈၉ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://th.wikipedia.org> ၈၉၀ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://www.Youtube.Com> ၈၉၀ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://www.watnongmuang.com/news> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

www.bowrainbow.com/prachaniyom ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

www.alittlebuddha.com/Sangharaja / <http://sphotos.ak.fbcdn.net> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://www.DMC.TV.Images/scoopUpdate/Dream> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://www.teenpath.net> <http://wbs.mbu.ac.th/th> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://board.palungjit.com> <http://wbu.ac.th/th> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://imageshack.us/photo> / www.navy22.com ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

www.Artgazine.com/shoutouts ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://sansook.wordpress.com> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://maneetip.diaryis.com> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://www.Watprayoon.Org/index> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://new.Goosiam.Com> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://www.Manger.co.th/ViewNews> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

<http://www.Dmc.tv> / <http://www.Dhammajak.net> ၈၉၁ ဂ.ဂ. ဇူလိုင်.

ภาคผนวก

๑. จีวรชั้นชกะ

หมายถึง หมวกที่ทำด้วยจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นเครื่องนุ่งห่มใช้สอย ที่ทรงอนุญาตและทรงห้าม มีดังนี้

๑.๑ ผ้าป่าวาร คือ ผ้าห่มใหญ่ อาจเป็นผ้าฝ้ายมีขน หรือผ้าชนิดอื่นก็ได้

๑.๒ ผ้าโกเชาว์ คือ ผ้าทำด้วยขนแพะ ผ้าโกเชาว์ผืนใหญ่ไม่ควร ส่วนผ้าโกเชาว์ปกติทั่วไป ก็สมควรอยู่

๑.๓ ผ้ากัมพล คือ ผ้าทอด้วยขนสัตว์ กาสียะ หมายถึง ๑,๐๐๐ ผ้ากัมพลครั้งกาสียะ คือ ราคา ๕๐๐

ในสมัยนั้น มีจีวรเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ทรงรับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือ

๑) โขมะ (ผ้าเปลือกไม้)

๒) กัปปาสีกะ (ผ้าฝ้าย)

๓) โกเสยยะ (ผ้าป่าน)

๔) กัมพล (ผ้าขนสัตว์)

๕) สาณะ (ผ้าป่าน)

๖) กังคะ (ผ้าทำด้วยของผสมกัน)^๑

๒. วิธีแต่งตั้งและกรรมวาจาแต่งตั้งภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร

สงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุผู้รับจีวร คือ ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้นภิกษุพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยอุตติหุตติกรรมวาจาว่า

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร นี่เป็นอุตติ” หลังจากนั้นก็ประกาศเป็นครั้งที่ ๒ ว่า “ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นผู้รับจีวร ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง”

หากสงฆ์เห็นด้วย ก็นิ่งเฉย ถือเอาความนิ่งเฉยเป็นมติตกลงรับภิกษุรูปนั้นเป็นผู้รับจีวร สาเหตุที่แต่งตั้งให้มีภิกษุผู้คอยรับจีวร เพราะในสมัยนั้นพวกภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร รับจีวรแล้วทิ้งไว้ในที่นั่นเอง แล้วหลีกไป จีวรจึงเสียหาย และภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่รับจีวรจะต้องมีคุณสมบัติ ๕ อย่าง ดังนี้ คือ

๑) ไม่ล่าเอียงเพราะชอบ ๒) ไม่ล่าเอียงเพราะชัง ๓) ไม่ล่าเอียงเพราะหลง ๔) ไม่ล่าเอียงเพราะกลัว ๕) รู้จักจีวรที่เก็บจีวรไว้และจีวรที่ยังมิได้เก็บไว้^๒

^๑ วิ. มห. (ไทย) ๕ / ๓๓๕ / ๒๐๐.

^๒ วิ. มห. (ไทย) ๕ / ๓๔๒ / ๒๐๓.

๓. วิธีแต่งตั้งและกรรมวาจาแต่งตั้งภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้า ทรงวางหลักการเอาไว้ให้พระภิกษุปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันให้เกิดความผาสุกของหมู่คณะ โดยยึดหลักในความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง เพื่อไม่ให้เกิดบาดหมางในหมู่ภิกษุด้วยกัน จะแต่งตั้งพระภิกษุรูปใด เป็นเจ้าหน้าที่เก็บรักษาจีวร อันดับแรกต้องขอร้องภิกษุ จากนั้นจึงประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา หรือการบอกกล่าว ๒ ครั้งขึ้นไปว่า

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร นี่เป็นญัตติ” ครั้งที่ ๑

ประกาศครั้งที่ ๒ ว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์แต่งตั้งภิกษุนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวรท่านรูปใดเห็นด้วยการแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง”

“สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวรแล้ว สงฆ์เห็นด้วย เพราะเหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป้ามตัวอย่างนี้”^๓ จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์จะบัญญัติกฎระเบียบ แม้จะเล็กน้อยก็ต้องชาวเสียดข้างมากก่อน เพื่อให้เกิดความยุติธรรม และเสียดครหานินทาตามมาภายหลัง ซึ่งจะเป็นบ่อเกิดของความแตกแยกของหมู่คณะ

๔. สีส้อมจีวรที่ทรงอนุญาตให้ข้อม และภษณะที่ข้อมผ้า

การข้อมสีจีวรนั้น เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ทุกยุคสมัย เพราะวาสี คือ สัญลักษณ์ที่บ่งบอกลักษณะการแต่งกายของแต่ละศาสนา สมัยพุทธกาลนั้น พระภิกษุสงฆ์ใช้โคมัยบ้าง โคมัย คือ สิ่งสำเร็จโดยโค สิ่งที่โคทำ หรือสิ่งที่เกิดจากโค ขี้วัว หมายถึง เยี่ยววัว ขี้แพะ ตลอดจนขี้ม้าด้วย ดินแดงบ้าง ข้อมจีวร จีวรจึงมีสีคล้ำ ในพระพุทธศาสนามีการแต่งกายหลากสี แต่ก็ทรงระบุสีไว้ สีที่ทรงอนุญาตให้ข้อมได้ มี ๖ ชนิด ดังนี้ คือ ๑) น้ำข้อมจากรากไม้ ๒) น้ำข้อมจากต้นไม้ ๓) น้ำข้อมจากเปลือกไม้ ๔) น้ำข้อมจากใบไม้ ๕) น้ำข้อมจากดอกไม้ ๖) น้ำข้อมจากผลไม้^๔

จะสังเกตได้ว่าสีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ข้อมได้นั้น จะเป็นสีที่หามาได้จากธรรมชาติ ที่จะหาได้ง่ายและไม่แสวงหาโดยวิธีเบียดเบียนสัตว์อื่น ฉะนั้นสีจีวรที่มาจากต้นไม้มือไม้ เปลือกไม้ ดอกไม้ แต่ละสายพันธุ์บ้างอย่างมีกรดต่าง บ้างอย่างมียางที่ติดง่าย สะดวกต่อ

^๓ เรื่องเดียวกัน

^๔ วิ. มหา. (ไทย) ๕ / ๓๔๔ / ๒๐๕.

การข้อม สัจจของพระสงฆ์จึงไม่เหมือนกัน ในปัจจุบันการข้อมสัจจจึงไม่มีความจำเป็นในการข้อม แต่ก็มียัดบ้างแห่งที่เป็นวัดป่าก็มีการข้อมอยู่ ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ส่วนมากแล้วจะเข้าหาในร้านสังฆภัณฑ์ที่จำหน่ายผ้าไตรมากกว่า เพียงแต่มีปัจจัยเท่านั้น

ภาชนะในการข้อมพระพุทธรูปเจ้า หากหาภาชนะไม่ได้ อนุญาตให้ใช้อ่างและหม้อไว้สำหรับข้อม และในรางสำหรับข้อม เมื่อข้อมเสร็จแล้วอนุญาตให้ตากด้วย เครื่องรองทำด้วยหญ้า หรือ เครื่องรองทำด้วยหญ้าถูกปลวกกัด ก็อนุญาตตากด้วยราวตากผ้า หรือสายระเคียงได้

ไม่สะดวกในการตาก เพราะภิกษุแขวนจีวรพับกลาง น้ำข้อมหยดจากชายจีวรทั้งสองข้าง พระองค์ก็ทรงอนุญาต “ให้ผูกมุมจีวรไว้”

ผ้าจีวรที่ใช้มานานไม่ ได้ผลัดเปลี่ยน เกิดชายจีวรชำรุดหรือขาดพระพุทธรูปเจ้าก็ทรงอนุญาตให้ใช้ “ด้ายผูกมุมจีวร” ได้ ในขณะที่ข้อมจีวรน้ำที่ข้อมจีวรหยดออกจากชายข้างเดียว พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาต “ให้ข้อมจีวร พลิกกลับไปกลับมา แต่เมื่อหยดน้ำยังหยดไม่ขาดสายอย่าเพิ่งพลิกไป”

พระภิกษุใช้จีวรนาน ๆ เข้าจีวรที่ใช้อยู่กลายเป็นผ้าเนื้อแข็ง พระพุทธรูปเจ้ารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้จุ่มลงในน้ำ” เมื่อจีวรที่เป็นผ้ากระด้างใช้สอยไม่สบาย พระพุทธรูปเจ้าก็ทรงอนุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ทุบด้วยฝ่ามือ”^๕

๕. ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร

สมัยพุทธกาลเมื่อถึงฤดูออกพรรษาพระภิกษุจะต้องจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ เพื่อจะออกไปเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ก็จะมีการฝากผ้าสังฆาฏิ ผ้าเหล่านั้นขึ้นรา หรือเสียหายไป ส่วนที่นำติดตัวไปจะมีแต่ผ้าอูตราสงค์และอันตรวาสก เท่านั้น เรื่องทราบถึงท่านพระอานนทจึงกราบทูล จึงได้ทรงบัญญัติว่า “จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากจีวรแม้สิ้นราตรีหนึ่ง เป็นนิสสัยกัลยาณจิตตีย์”

ภิกษุอาพาธอยู่ในนครโกสัมพี ญาติสงฆ์คนไปนิมนต์ให้ไปรักษาพยาบาลอยู่ที่บ้าน ภิกษุนั้นกล่าวว่า “ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายไว้ว่า ภิกษุไม่พึงอยู่ปราศจากจีวร ผมกำลังอาพาธ ไม่สามารถจะนำไตรจีวรไปด้วยได้ ผมจักไม่ไป ” ภิกษุกราบทูล พระองค์รับสั่งว่า “เรานุญาตให้สมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวรแก่ภิกษุผู้อาพาธ” สงฆ์พึงให้สมมติอย่างนี้ว่า

^๕ อ่างแล้ว

๖. วิธีสมมติจิรวาปิवास

ภิกษุผู้ถืออาพาธ ห่มจีวรเฉวียงบ่า เข้าไปกราบภิกษุที่มีอายุพรรษามากกว่า นั่งพนมมือกล่าวว่า ท่านครับ ผมอาพาธไม่สามารถจะนำไตรจีวรไปด้วยได้ ท่านครับ ผมขอสมมติ เพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากจิวรต่อสงฆ์ ดังนี้ ขอครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓

จากนั้น พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยฉันทัตถุติกรรมวาจาว่า “ท่านทั้งหลาย จงฟังผม ภิกษุรูปนี้อาพาธไม่สามารถจะนำไตรจีวรไปด้วยได้ เธอขอสมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวรต่อสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้สมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวรแก่ภิกษุชื่อนี้ นี่เป็นฉันทัตถุติ” แล้วประกาศเป็นคำรบที่ ๓ ว่า

“ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้อาพาธ ไม่สามารถจะนำ ไตรจีวรไปด้วยได้ เธอขอสมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวรต่อสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้สมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวรแก่ภิกษุชื่อนี้ การให้สมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวรแก่ภิกษุชื่อนี้ ควรแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด” การสมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวร อันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนึ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้ และมีอนุบัญญัติว่า

“จิวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเคาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นนิสัคคิยปาจิตตีย์”

คำว่า “จิวร สำเร็จแล้ว” หมายความว่า จิวรของภิกษุทำสำเร็จแล้วก็ดี หายเสียก็ดี ฉิบหายเสียก็ดี ถูกไฟไหม้เสียก็ดี หมดหวังว่าจะได้ทำจิวรก็ดี

คำว่า “กฐิน เสียแล้ว” หมายความว่า เคาะเสียแล้วด้วยมาติกาอันใดอันหนึ่งในมาติกา ๘ อันสงฆ์เคาะเสียในระหว่าง

คำว่า “ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง” หมายความว่า ได้แก่ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฎิกัถิ ผ้าอุตราสงค์กัถิ ผ้าอังตราวาสกัถิ แม้คืนเดียว

คำว่า “เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ” หมายความว่า ภิกษุผู้ได้รับสมมติสามารถอยู่ปราศจากไตรจีวรได้

คำว่า “นิสัคคิย” หมายความว่า เป็นของจำสละ พร้อมกับเวลาอรุณขึ้น ต้องเสียสละแก่สงฆ์คณะ หรือบุคคล

เขตที่กำหนดไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร มีอยู่มากมาย เช่น บ้าน เรือน โรงเก็บของ ป้อม เป็นต้น

“บ้าน” ชื่อว่ามีอุปจารเดียว คือ เป็นบ้านของสกุลเดียวและมีเครื่องล้อม ภิกษุเก็บจีวรไว้ภายในบ้าน ต้องอยู่ภายในบ้าน บ้าที่ไม่มีเครื่องล้อม ภิกษุเก็บจีวรไว้ในเรือนใด ต้องอยู่ในเรือนนั้น หรือไม่ละจากหัตถบาต

คำว่า “อุปจารต่าง” หมายความว่า เป็นบ้านของต่างสกุล และมีเครื่องล้อม ภิกษุเก็บจีวรไว้ในเรือนใด ต้องอยู่ในเรือนนั้น หรือในห้องโถง หรือที่ริมประตู หรือไม่ละจากหัตถบาต เมื่อจะไปสู่ห้องโถงต้องเก็บจีวรไว้ในหัตถบาต แล้วอยู่ในห้องโถง หรือริมประตู หรือไม่ละจากหัตถบาต บ้านที่ไม่มีเครื่องล้อม เก็บจีวรไว้ในเรือนใด ต้องอยู่ในเรือนนั้น หรือไม่ละจากหัตถบาต “เรือ” ของสกุลเดียว ภิกษุเก็บจีวรไว้ในเรือต้องอยู่ภายในเรือ เรือของต่างสกุล มีห้องเล็กห้องน้อยต่างๆ เก็บจีวรไว้ในห้องใด ต้องอยู่ในห้องนั้น หรือริมประตู หรือไม่ละจากหัตถบาต

คำว่า “โคนไม้” ของสกุลเดียว กำหนดเอาเขตที่เงาแผ่ไปโดยรอบในเวลาเที่ยง ภิกษุเก็บจีวรไว้ในเขตเงา ต้องอยู่ภายในเขตเงา โคนไม้ต่างสกุลไม่พึงละจากหัตถบาต

คำว่า “ที่แจ้ง” หมายถึง ที่ชื่ออุปจารเดียว มีอุปจารต่าง คือ ในป่าหาบ้านมิได้ กำหนด ๗ อัฟกัณฺดร โดยรอบจัดเป็นอุปจารเดียว พื้นนั้นไป จัดเป็นอุปจารต่าง

อธิบายเขตไม่อยู่ปราศจากของเรือน วิหาร โรงเก็บของ ป้อม เป็นต้น พึงทราบทำนองเดียวกับบ้านและเรือ เป็นต้น

๑) ลักษณะที่ต้องอาบัติ

(๑) จีวรที่อยู่ปราศจาก ภิกษุรู้ว่าอยู่ปราศจาก เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นนิสสัคคีย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

(๒) จีวรอยู่ปราศจาก ภิกษุสงสัย เป็นนิสสัคคีย์ ต้องปาจิตตีย์

(๓) จีวรอยู่ปราศจาก ภิกษุคิดว่าไม่อยู่ปราศจาก เป็นนิสสัคคีย์ ต้องปาจิตตีย์

(๔) จีวรยังไม่ได้ออน ภิกษุสำคัญว่าออนแล้ว เป็นนิสสัคคีย์ ต้องปาจิตตีย์

(๕) จีวรยังไม่ได้สละให้ไป ภิกษุคิดว่าสละให้ไปแล้ว เป็นนิสสัคคีย์ ต้องปาจิตตีย์

(๖) จีวรยังไม่หาย ภิกษุคิดว่าหายไปแล้ว เป็นนิสสัคคีย์ ต้องปาจิตตีย์

(๗) จีวรยังไม่ฉิบหาย ภิกษุสำคัญว่าฉิบหายแล้ว เป็นนิสสัคคีย์ ต้องปาจิตตีย์

(๘) จีวรยังไม่ถูกไฟไหม้ ภิกษุคิดว่าถูกไฟไหม้แล้ว เป็นนิสสัคคีย์ ต้องปาจิตตีย์

(๙) จีวรยังไม่ถูกโจรชิงไป ภิกษุคิดว่าโจรชิงไป เป็นนิสสัคคีย์ ต้องปาจิตตีย์

(๑๐) ภิกษุไม่สละจีวรที่เป็นนิสสัคคีย์ บริโภค ต้องทุกกฏ

(๑๑) จีวรไม่อยู่ปราศจาก ภิกษุคิดว่าปราศจาก บริโภค (ใช้สอย) ต้องทุกกฏ

(๑๒) จีวรไม่อยู่ปราศจาก ภิกษุสงสัย บริโภค ต้องทุกกฏ

๒) ลักษณะที่เป็นอนาบัติ

จิ๋วไม่อยู่ปราศจาก ภิกษุว่าไม่อยู่ปราศจาก บริโภค ไม่ต้องอาบัติ ๑ ภิกษุสละให้ไป ๑ ในภายในอรุณภิกษุตอนเสี้ยว ๑ จีวรหาย ๑ ฉับหาย ๑ ถูกไฟไหม้ ๑ โจรชิงเอาไป ๑ ภิกษุถือวิสาสะ ๑ ภิกษุรับสมมติ ๑ วิกลจริต ๑ อาทิกัมมิกะ ๑...^๖

๓. พระนวกะจะต้องฝึกหัดห่มจีวร

ในสมัยโบราณจะให้ความสำคัญต่อพระนวกะผู้บวชใหม่ นอกจากจะบอกกล่าวระเบียบแบบแผนของพระธรรมวินัย และบอกอนุศาสน์ ๘ อย่างแล้ว สิ่งที่ต้องตระหนักมากที่สุด คือ การแต่งกายของพระนวกะ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นจะห่มจีวรออกบิณฑบาตในตอนเช้าตรู่ของวันใหม่ เป็นหน้าที่ของพระที่อาวุโสมีพรรษามาก รับเป็นภาระในการแนะนำการห่มจีวรให้เป็นในเบื้องต้น มีธรรมเนียมปฏิบัติ ดังนี้

หลังจากจัดที่ฉัน เสรียมบาตรเสร็จเรียบร้อย ภิกษุสามเณรจะออกมาห่มจีวรที่ระเบียงโรงฉัน ธรรมเนียมการนุ่งห่มของพระกรรมฐาน นุ่งห่มด้วยความเรียบร้อย คือ นุ่งสบงเป็นปริมณฑลข้างบนปิดสะดือ ข้างล่างปกครึ่งแข้ง ผูกรัดประคด ซ้อนผ้าสังฆาฏิกับจีวรเข้าด้วยกัน ห่มคลุมและกัณฑ์คุมพระใหม่ หรือ พระผู้มีลำดับพรรษาอ่อนกว่ากัน จะช่วยพระอาวุโสห่มจีวร โดยคลี่ผ้าสังฆาฏิก้อนกับจีวรให้ แล้วนั่งคุกเข่าประนมมือขอโอกาสอยู่เบื้องหน้า เพื่อติตติงคุมจีวรเข้าด้วยกัน ต่อจากนั้นจึงห่มจีวรของตนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แม้ในกิจเล็กน้อยเช่นนี้ แต่มีความหมายอันยิ่งใหญ่ แสดงออกถึงสภาวะจิตใจของทั้งพระใหม่และพระอาวุโส ในด้านพระใหม่นั้น จะได้มองเห็นซึ่งทิวภูมิมานะของตนว่า ยังแสดงพลังอหังการอยู่เช่นเดิมหรือไม่ ถ้ายังคุกรุ่นรุนแรงอยู่ก็แสดงว่า การปฏิบัติธรรมของตนยังไม่บังเกิดผลดีเท่าที่ควร ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ควรมองข้าม เพราะสิ่งที่คิดว่าเพียงเล็กน้อย ก็สามารถกลับกลายเป็นกำแพงอันสูงใหญ่ ปิดกั้นการเข้าถึงความสงบและปัญญาได้ ส่วนทางด้านพระอาวุโส ก็จะได้มีจิตสำนึกตระหนักถึงฐานะของตนว่า ที่ดำรงเพศบรรพชิตมาเป็นเวลานานขนาดนี้ จนเป็น “พระเถระผู้ใหญ่” เป็นครูอาจารย์ ตนได้มีคุณธรรมอันควรแก่เคารพ หรือเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สาธุศิษย์และภิกษุใหม่หรือยังกิจเหล่านี้ เป็นหนทางให้ได้ศึกษาภาวะจิตใจของทั้งสองฝ่าย

การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะอย่างนี้ สร้างความสนิทสนมคุ้นเคยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะ เกิดความสามัคคีมีเมตตากรุณา มีความอบอุ่นใจในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ซึ่งจะส่งเสริมให้การบำเพ็ญสมณะธรรมเป็นไปด้วยดี^๗

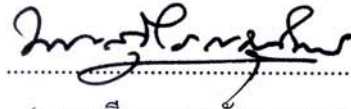
^๖ ปัญญา ใช้บางยาง และคณะ, พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก, หน้า ๘๒.

^๗ <http://portal.in.dhamma> (ออนไลน์) ๑๔ พ.ค. ๕๔.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระลิขิต ทิพนนปญฺโญ (เมืองจันทร์)
- เกิด : วันอังคาร ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๕
- สถานที่เกิด : ๔ หมู่ที่ ๓ บ้านละลูน ต.หนองเต็งอ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
- การศึกษา : ประถมศึกษา ร.ร.วัดบ้านละลูน ต.หนองเต็ง อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
 : มัธยมตอนต้น(ระดับ ๔) ร.ร.การศึกษาผู้ใหญ่วัดคิสานุกราม
 เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ.
 ๒๕๑๘
 : มัธยมตอนปลาย ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
 กระสัง จ.บุรีรัมย์
 วันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗: พุทธศาสตรบัณฑิต
 (คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการสอน ภาษาอังกฤษ)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
 วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
- ประสบการณ์การทำงาน : ครูสอนพระปริยัติธรรม วัดโพธิ์ราษฎร์สามัคคี บ้านตะบัต ต.
 สลักไค อ.เมือง จ.สุรินทร์ และครูพระสอนศีลธรรม ประจำ
 โรงเรียน สุรวิทยาคาร เมืองสุรินทร์
- อุปสมบท : วันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕
- สังกัด : วัดเทพนิมิต ต.ตระแสง อ.เมือง จ.สุรินทร์
- ปีที่เข้าศึกษา : วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๒
- สำเร็จการศึกษา :/...../.....
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดโพธิ์ราษฎร์สามัคคี บ้านตะบัต ต.สลักไค อ.เมือง จ.สุรินทร์
 ๓๒๐๐๐

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ., ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระศรีคัมภีรญาณ, รศ., ดร.)

(พระมหาวิรัติ โสภณสีโล, ดร.)

(ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย)

(ดร.สุชาติ สนิทสนม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาวิรัติ โสภณสีโล, ดร. ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย กรรมการ